This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

3 3433 06666551 8

Kok.
SAB

VADERLANDSCH
WOORDENBOEK
XXXI. DEEL

VADERLANDSCH

WOORDENBOEK;

OORSPRONKLYK VERZAMELD

DOOR

JACOBUS KOK.

EENENDERTIGSTE DEEL.

W.

MET KAARTEN, PLAATEN en POURTRAITTEN.

NEW YORK PUBLIC LIBRARY

TE AMSTELDAM, BIJ
JOHANNES ALLART.
MDCCXCIV.

VADERLANDSCH WOORDENBOEK.

WEL.

WELLAND, eene Ambagtsheerlijkheid, in *Zeeland*, op het Eiland *Schouwen*, in het Westlijkste gedeelte. In zommige Kaarten vinden wij haar de *Heerlijkheid van Welle* genoemd. De Ambagtsheerlijkheid wordt verdeeld in Oost- en West-Ambagt. Het eerste vinden wij begroot op eenëntwintighonderd eenënzestig Gemeten, honderdzesëndertig Roeden en drie voeten; het West-Ambagt op zevenhonderdzeventig Gemeten, tweehonderdzesëndertig Roeden. Van de drie Dorpen, *Noordwelle*, *Zuidwelle* en *Serooskerke*, welke, voormaals, in deeze uitgestrekte Heerlijkheid plagten te leggen, is het tweede genoemde niet meer in weezen, en het Kerkhof het eenig overblijfzel, welk den grond, op welken het heeft gelegen, aanwijst.

Zie REIGERSBERG, *Kronijk van Zeeland.*

WELLE, eene Ambagtsheerlijkheid, insgelijks in *Zeeland*, doch op het Eiland *Noord-Beveland* gelegen. Een Dorp van dien naam, welk men in het Ambagt plagt te ontmoeten, is, al voor lang, een prooi der Golven geworden; nevens negen andere Dorpen heeft het dat lot ondergaan. Een Tak van het Geslagt van CATS plagt zich WELLE VAN CATS te laaten noemen.

Zie SMALLEGANGE, *Kronijk van Zeeland.*

WELLEKENS, (JAN BAPTISTA) hoewel van geboorte een Vlaming, verdient, nogthans, eene plaats in ons *Woordenboek*, vermits hij, in ons Vaderland, zijnen meesten leeftijd heeft gesleeten. Zijn Vader, CORNELIS WELLEKENS, een Koopman in Lakens en Hop, woonde te *Aalst*, in *Vlaanderen*, en wierdt hem aldaar deeze Zoon, op den dertienden Februarij des Jaars 1658, gebooren. Al vroeg wierdt JAN BAPTISTA na *Amsterdam* gezonden, en aldaar vertrouwd aan eenen broeder van zijne Moeder, die hem bij eenen Goudsmid bestoedde. Terwijl de jonge WELLEKENS zich in dat handwerk oeffende, openbaarde zich bij hem de lust tot de Schilderkunst, en begon dezelve zo sterk op zijnen geest te werken, dat hij zijn tegenwoordig bedrijf met eene soort van weerzin verrigtte. Van hier dat hij, ter voldoeninge van zijne begeerte, om den aandrang zijner geestneiginge te mogen volgen, een leerling van den beroemden ANTHONY DE GREBBER wierdt. Zo gelukkig slaagde hij, onder het geleide van dien Meester, in de behandeling van het Penseel, dat hij, eerlang, te raade wierdt, ter voortzettinge van de kunst, eene reize na *Italie* te onderneemen. Niet hooger dan den ouderdom van achttien jaaren hadt hij bereikt, toen hij dit besluit ten uitvoer bragt. Elf jaaren vertoefde WELLEKENS in het gemelde gewest. In den Jaare 1687 bevondt hij zich te *Venetie*. De Schilderkunst draagt met regt den naam van Zuster der Dichtkunde. De verbeeldingskragt is de Moeder en Kweekster van beiden, en *Italie*, beter dan eenig ander Land, bevoegd om die werkzaamheid der ziele gaande te doen worden. Terwijl WELLEKENS zich op het hoofddoel zijner reize toeleide, openbaarde zich bij hem de zucht voor de Dichtkunst, en leide hij nu den grond van een kunstvermogen, van 't welke hij, zedert, zeer voortreffelijke proeven heeft gegeeven. Terwijl hij zich te *Venetie* onthieldt, wierdt hij aangetast van eene Beroerte, die hem noodzaakte, na het Vaderland te rug te keeren. Zints dien tijd begon zijne zucht tot de Schilderkunst te verflaauwen; waar bij nog kwam, dat, vermits hij zeer bijziende was, en dus altoos met een bril moest schilderen, het oeffenen dier kunst hem ten uiterste lastig viel. Waar mede WELLEKENS, zints

zijne

zijne wederkomst in 't Vaderland, zich geneerd hebbe, is ons niet gebleeken. 'Er verliepen nog eenige jaaren, eer hij zich in 't huwelijk begaf. Waarſchijnlijk zal dit in den Jaare 1699 gebeurd zijn. Hij nam ter Vrouwe JOANNA VAN HARDENBROEK, bij welke hij vier kinderen heeft verwekt; van welke een Zoon, CORNELIS genaamd, en eene Dogter MAGDALENA BARBARA, hem overleefd hebben. Naa zijne wederkomst uit *Italie*, leide WELLEKENS zich voornaamelijk op de Dichtkunde toe, waar van hij, van tijd tot tijd, proeven vertoonde. Inzonderheid viel zijn ſmaak op de Herders- en Viſchers-zangen, waar toe zijn verblijf in *Italie* hem zeer veele aanleiding hadt gegeeven. WELLEKENS overleedt op den veertienden Maij des Jaars 1726. Wonder is het, dat hij nog lust hadt tot het zamenſtellen van zo veele Dichtſtukken, als van hem het licht zien, daar hij het grootſte gedeelte zijns leevens met pijnlijke ongemakken heeft geworſteld. Bekend zijn 's Mans *Dichtlievende Uitſpanningen*, uitmaakende een gedeelte van den bondel, door hem nevens zijnen boezemvriend PIETER VLAMING in 't licht gegeeven. Bekend is, daarenboven, zijne Vertaaling uit het Italiaansch van den *Aminias* van TORQUATO TASSO, vermeerderd met eene *Verhandeling van het Herdersdicht*. Eindelijk merken wij nog aan, dat WELLEKENS, tot zijnen dood toe, geweest is een Lid van de Gezinte der Roomschgezinden, welke men *Janſenisten* noemt. Naa haars Vaders overlijden, heeft zijne Dogter, boven genoemd, verſcheiden naagelaatene Dichtſtukken ter drukperſe bezorgd.

WELSING, (ISAAC) was een dier Leeraaren onder de Hervormden, in den aanvang der jongstverloopene Eeuwe, welken hunne godsdienſtige begrippen, om dat zij geoordeeld wierden, van de heerſchende denkwijze te verſchillen, op merkelijke onaangenaamheden te ſtaan kwamen. Hij bediende het Leeraarampt te *Hoorn*, reeds vóór, en in den Jaare 1614, en moeten de onaangename ontmoetingen, hem bejegend, zints dat jaar gedagteekend worden. Het berigt wegens 's Mans lotgevallen, toen en vervolgens, vinden wij aldus vermeld.

Te *Grosthuizen*, een Dorp onder het Regtsgebied of Schependom van *Hoorn* gelegen, was thans Leeraar DIRK CHRISTIAANSZOON, die insgelijks het nabuurig Dorp *Avenhorn*, bij beurten, bediende. In de maand November des Jaars 1615, was deeze van zijnen dienst afgezet, door de Opzieners zijner Gemeente, hoewel met goedvinden, zo niet op begeerte, der Burgemeesteren van *Hoorn*: om reden, zo als in het Resolutieboek der Stad staat aangeteekend, dat de gemelde DIRK CHRISTIAANSZOON geweigerd hadt, zich te voegen naar de besluiten der Staaten van *Holland*, in het stuk van den Kerkelijken vrede genomen; als mede, om dat hij weigerde Klasis te houden met de Predikanten van *Hoorn*, wien de naam van Remonstrantsgezindheid naaging. Die van *Grosthuizen*, thans herderloos, verzogten nu, dat hunne Gemeente, om de twee of drie weeken, door eenen der Hoornsche Leeraaren mogt bedient worden. De eerste beurt daar toe viel ten deele aan ISAAC WELSING, en begaf hij zich, in gevolge daar van, na gemelde Dorp, op Zondag den veertienden Februarij des Jaars 1616. In de Kerk koomende, vondt hij aldaar eenen JAN CORNELISZOON COCKES, te *Hoorn* woonagtig, met eenen Piek of korten Spiets gewapend, die zich tegen WELSING verzette, en zodanig met harde woorden bejegende, dat deeze het ongeraaden vondt, den predikstoel te beklimmen, en, zonder zijn werk verrigt te hebben, Stedewaarts te rug keerde. Veel viel hier over te doen, doch 't welk wij, als WELSING niet onmiddelijk betreffende, hier niet zullen verhaalen. Hoewel WELSING, om zijne bekende gevoelens, niet geheel ongemoeid bleef, bekleedde hij, nogthans, te *Hoorn* zijnen post, tot op den tijd, dat het Nationaal Sijnode te *Dordrecht* vergaderd was. 't Is bekend, hoe de Provinciaale Sijnoden steeds bedagt waren, tot dat het vonnis dier Kerkvergaderinge zou zijn uitgesproken, de Remonstrantsgezinde Predikanten in hunnen dienst te doen stilstaan. Dit lot trof WELSING, nevens zijne beide Amptgenooten, in de maand December des Jaars 1618. Zij wierden in hunnen dienst geschorst, tot dat het Nationaal Sijnode zou zijn afgeloopen. Nogthans vondt men geraaden, hen hunne Jaarwedden te laaten behouden, tot in de maand Maij

des volgenden jaars, mids belofte doende, zo lang in hunnen dienst te zullen ſtilſtaan. Men verhaalt, dat de drie Predikanten hunne belofte van ſtilſtand den Kerkeraad aandienende, met betooning van eenige blijdſchap over het behouden van hunne wedde, zulks eenig misnoegen veroorzaakte; zo dat een der Diakenen, met eenige bitsheid, hun te gemoet voerde: „ Gij Herders, ik zie wel dat het u niet om de Schaapen, maar om de Vagt te doen is."

Welsing, gelijk ook een zijner Amptgenooten, de Dordrechtſche Kerkvergadering aanmerkende als den regtbank, voor welken het lot der Remonſtranten zoude beſlist worden, beriep zich op het Sijnode. In de negenënveertigſte Zitting, die op den zevenden Januarij des Jaars 1619 wierdt gehouden, gaf de Preſident Boogerman daar van kennis, en dat Welsing, met brieven van Voorſchrijvinge van den Prinſe van Oranje, zich bij hem vervoegd hadt. Doch, hoewel hij beleedt, in zommige ſtukken met de Remonſtranten, doch in andere met de Contraremonſtranten over een te ſtemmen, ontving hij geen ander antwoord, dan dat men hem nader zoude hooren, wanneer de perſoneele zaaken zouden bij de hand genomen worden. 't Liep aan tot in het laatst van Maij, wanneer hij nog geenerlei beſcheid hadt bekoomen. Verdrietig over dit draalen, verſcheen Welsing in het Sijnode, om zijne beroeping te vervolgen, en te verzoeken, dat zijne zaak ten ſpoedigſte mogt bij de hand genomen worden. Twee dagen daar naa wierdt in zo verre zijn wensch vervuld, dat de Kerkvergadering, ten zijnen opzigte, tot een bepaald beſluit kwam. Volgens dit beſluit zou het Noordhollandſche Sijnode vermaand worden, om, naa alvoorens voldoende bewijzen van Welsing's regtzinnigheid te hebben ondervonden, zo door zijne eigen belijdenis, als door zijne onderteekening van de Nederlandſche Confeſſie, den Catechismus en de Sijnodaale Verklaaring, vervolgens te arbeiden, ten einde dat hij met de Wethouderſchap en de Kerk van *Hoorn* wederom verzoend, en in den Kerkendienst herſteld mogt worden, op zulk eene plaats, alwaar men oordeelen zoude, dat hij met de meeste vrugt en ſtigting zoude kunnen verkeeren; en dat het Sijnode zoude bezorgen, dat

hij, intusschen, van behoorlijk onderhoud voorzien wierdt. Het gevolg toont, dat het Sijnode, aangaande dit besluit, bij WELSING niet de begeerde voldoening konde erlangen. In het Noordhollandsche Sijnode, in de maand September des Jaars 1619 te *Edam* gehouden, wierdt hij, nevens verscheiden anderen, afgezet, en hem vervolgens de Akte van Stilstand voorgeleid; die hij, egter, weigerde te onderteekenen. Doch omtrent dit laatste veranderde hij van gedagten, zints hij, tegen den twintigsten dier maand, in *'s Hage* voor de Heeren Gecommitteerde Raaden, was ontbooden. Hij schreef toen zijne hand onder de Akte, doch herriep, eerlang, zijne onderteekening.

Zints dien tijd bediende WELSING, heimelijk, nu de eene, dan de andere Gemeente, welke van haare Leeraars waren beroofd geworden. In den Jaare 1621 verrigtte hij, gerustmen tijd, dit werk te *Leiden*, en deedt aldaar zeer treffelijke dienſten aan de geenen, die met hem in begrippen overeenstemden. Doch, even gelijk verscheiden andere, die, in 't verborgene, met prediken de zaak der Remonstranten voorstonden, hij kwam ook hier door in merkelijke zwaarigheid. Het geval vinden wij aldus verhaald. Op den elfden Junij des gemelden jaars, van *Leiden* na *Gouda* gereisd zijnde, om zijne Moei te bezoeken, wierdt hij aldaar beklapt door zekeren STERMONT, Predikant te *Hasarswoude*, die hem bij de Wethouderschap aanbragt; waar op deeze het huis, waar in WELSING zich bevondt, met Soldaaten deedt bezetten, en hem voorts gevankelijk na het Stadshuis overbrengen; van waar men hem, vervolgens, onder het geleide van vier wagens met gewapende Knegten, na *'s Graavenhage* voerde, om aldaar voor het Hof te worden te regt gesteld. Opmerkelijk is het gedrag, door den vermaarden Amsterdamschen Kerkleeraar TRIGLANDIUS gehouden, ten tijde als WELSING op de Voorpoort in *'s Hage* wierdt gebragt. Men verhaalt, naamelijk, hoe de gemelde Kerkleeraar, ten tijde als WELSING in *'s Hage* wierdt binnen gebragt, met eenige vrienden aan tafel zittende, en hoorende, wien men hadt binnen gebragt, daar over zo groote blijdschap gevoelde, dat hij met eene vrolijke stemme uitriep: „ God zij geloofd en gedankt

„ dat

„ dat die *Scheim* gevangen is! Had ik (dus ging hij voort) „ de tijding een uur vroeger gehad, ik zou ze aan mijne „ Huisvrouwe geſchreeven hebben. Zij heeft haar leeven „ geene blijder maare ontvangen. Heeft 'er nog niemant van „ dit volk gerasp t, ik zal maaken dat deeze zal raspen. Nu „ wel aan (dus beſloot hij) op die tijding ſmaakt een roe- „ mer wijns." Dit gezegd hebbende, deedt het aanzittende gezelſchap, op WELSINGS gevangenneeming, een hartlijken dronk.

Geduurende zijne hegtenis, wierdt WELSING, tot vier maalen toe, door eenige Raadsheeren ondervraagd. Hij gedroeg zich zeer kloekhartig, en weigerde volſtandig, iets te bekennen, 't welk tot iemants bezwaaringe zoude hebben kunnen dienen. Alzo WELSING middel vondt, om berigten wegens zijne ondervraagingen en antwoorden na buiten te krijgen, kwamen dezelve ook onder 't oog van UITENBOGAART, die hem vervolgens deedt weeten, dat de Directeuren der Remonſtranten God met traanen gedankt hadden, wegens zijne chriſtlijke en beraamelijke kloekmoedigheid, vergezeld met beſcheidenheid en zedigheid; welke niet alleen den Remonſtranten ten voorbeelde dienden, maar ook, meenden zij, de gemoederen der Heeren moesten ontroeren, en tot naadenken beweegen. Doch dit viel anders uit. Want naa dat zijne bekentenis in de Vergadering van *Holland* gebragt, en aldaar was gelaezen, verſtondt men eenpaariglijk, dat het Plakaat, tegen de veroordeelde Remonſtrantſche Leeraars, die in 't heimelijk predikten, ten zijnen opzigte in werking moest gebragt worden.

In deezen toeſtand van zaaken, en terwijl men nu het Vonnis van eeuwige Gevangeniſſe eerlang te gemoest zag, verkreegen zijne Huisvrouwe en Moeder verlof, om hem op de Voorpoort te koomen bezoeken. Geduurende haar vertoeven aldaar gaven de Vrouwen naauwe agt op de gelegenheid der Gevangeniſſe, en meenden in dezelve aanleiding te vinden, om haaren Man en Zoon uit dezelve te verloſſen. Bij haare wederkomst te *Leiden* deeden ze daar van verſlag aan den Predikant DWINGLO; die ſtraks in haare maatregels troedende, ABRAHAM BLAMSAART en WILLEM PARTHY bewoog,

om daar toe de hand te leenen. Dienſvolgens vertrokken zij na *'s Hage*, en namen hunnen intrek in het Noordeinde, in den Herberg *den Helm*. Reeds vooraf waren hier zekere luiden beſtemd, welke, ter volvoeringe der verloſſinge, de hand zouden leenen. Van het opzet, en den tijd, op welken men het zou ten uitvoer brengen, hadt men WELSING vooraf verwittigd. In den nacht van den eerſten op den tweeden Julij wierden BLANSAART en PARTHY gebragt omtrent de Gevangenpoort, daar zij twee ladders vonden opgerigt. Met behulp van deeze klommen zij over den muur van den tuin der Gevangeniſſe, en kwamen alzo aan het Vertrek, waar in WELSING zat opgeſlooten, zijnde eene Kamer, waar in des Cipiers Huisvrouw het Kinderbed plagt te houden. Ongehinderd geleidden zij hem langs den weg, welken zij gekoomen waren, en begaf hij zich ſtraks na *Leiden*; alwaar hij van zijne Huisvrouwe en zijne zes kinderen met groote vreugde wierdt ontvangen. De ontkooming viel voor, 's daags voor dat WELSING, het Vonnis van eeuwige gevangeniſſe zou ontvangen hebben. Reeds eens en andermaal hadt men voorheen vrugtloos dien zelfden aanſlag ondernomen. Volgens zommigen was het Hof niet kwalijk voldaan over deeze ontkooming, alzo het geval van WELSING eenigzins twijfelagtig, en men 't niet eens was, of hij met ballingſchap, dan met altoosduurende gevangeniſſe moest geſtraft worden. Zijne ontvlugting maakte een einde aan deeze twijfling.

Naa eenigen tijd ſchuilens, reisde WELSING na zijne voorgaande ſtandplaats *Heern*, alwaar de Remonſtranten nog zeer talrijk waren, en de Wethouders geoordeeld wierden, meer dan elders, eenige oogluiking te gebruiken. Hier predikte hij verſcheiden maalen, onder ander eens of tweemaalen in het huis van LUITGAART DIRKS HOGERBEETS, Weduwe van GERBRAND JANSZOON SCHAFT, en Zuster van den vermaarden Leidſchen Penſionaris ROMBOUT HOGERBEETS, die thans gevangen zat. Zij was eene zeer ijverige Vrouw voor de zaak der Remonſtranten, die zich niet ontzag, in weerwil van 's Lands Plakaaten, en de daar bij gedreigde ſtraffen, de gebannen Remonſtrantſche Predikanten te herbergen, en haar

huis,

huis, tot het houden van heimelijke Vergaderingen, te leenen.

Van nu af aan hieldt WELSING zijn heimelijk verblijf te *Hoorn*, alwaar hem, in den Jaare 1623, eene ontmoeting bejegende, die ligtelijk van zeer verre uitziende gevolgen konde geweest zijn. Te weeten, men zogt, omtrent dien tijd, eenige Remonſtrantſche Predikanten verdagt te maaken, als medepligtigen aan de berugte zamenzweering tegen het leeven van Prinſe MAURITS. Diensvolgens liep het gerugt dat WELSING, met nog drie andere Predikanten, nu een jaar geleeden, in *'s Graavenhage*, den Heer VAN STOUTENBURG, Zoon van den onthoofden 's Lands Advokaat JOHAN VAN OLDENBARNEVELD, hadden aangemoedigd, om zijns Vaders dood te wreeken. Zo veel geloofs vondt deeze beligting, dat men hem te *Hoorn*, daar men wist dat hij zich heimelijk onthieldt, in zeker huis hadt gezogt in hegtenis te neemen. Tot zijn geluk wierdt hij niet gevonden. Men liet het hier bij niet berusten. In eene afleezing, te *Hoorn* van 't Stadshuis, wierdt hem de gemelde misdaad openlijk ten laste geleid. WELSING, zulks verſtaan hebbende, zondt eene ſchriftlijke Verantwoording aan de Staaten van *Holland*, in welke hij zijne onſchuld zo duidelijk bewees, althans deswegen zo ſterke verklaaringen aan Hunne Edele Groot Mogende voorhieldt, dat men, zedert, afliet van alle verdere naaſpoorингen. WELSING onthieldt zich, zedert, even als voorheen, heimelijk te *Hoorn*, zijne geloofsgenooten, van tijd tot tijd, met eene Leerrede, ſtigtende; tot dat de tijden gunſtiger wierden, wanneer hij het Leeraarampt openlijk aanvaardde, en voorts tot zijnen dood toe bediende. Het jaar van 's Mans overlijden is ons niet gebleeken.

Zie G. BRANDT, *Hiſtorie der Reformatie.*

WELSRYP, een Dorp in de Frieſche Grietenij *Hennaarderadeel*, in het Kwartier van *Westergo*, omtrent een uur gaans ten Zuidoosten van de Stad *Franeker*. Men telt 'er zevenëntwintig Stemdraagende Huizen. In het Kerkelijke zijn de Ingezeetenen met die van *Bajum* vereenigd. Ten Westen van het Dorp ziet men nog eenige overblijfzels van de eertijds vermaarde State *Rumeda*.

WELZINGE, eene Ambagtsheerlijkheid, van welke het Dorp al voor lang verdweenen is, op het Zeeuwſche Eiland *Walcheren*, tuſſchen de Stad *Middelburg* en het Kaſteel *Rammekens*. De haven van *Middelburg*, in den Jaare 1532, in de plaats van eene voorgaande, die, door verzanding, onbruikbaar was geworden, gegraaven, loopt midden door de Ambagtsheerlijkheid. De Regeering van *Middelburg* was daar van eigenaares geworden, door koop uit den reddeloozen boedel van MAXIMILIAAN VAN BOURGONDIE, *Markgraave van Veere*; doch zij heeft dezelve naderhand wederom verkogt. In den Jaare 1686 wierdt het Ambagt, volgens de Steenrolle, groot bevonden zevenhonderd drieëndertig Gemeten, tweehonderdnegen Roeden, vijf Voeten en zes Duimen.

Zie HALMA.

WEMELDINGE, ook wel *Wemelinge* genaamd, eene Heerlijkheid en Dorp, op het Zeeuwſche Eiland *Zuidbeveland*, ſtrekkende langs den Noordkant van dat Eiland. De Heerlijkheid, die, door afſpoelingen, van tijd tot tijd, veel heeft verlooren in haare uitgebreidheid, wordt thans begroot, aan ſchotbaar Land, op negentienhonderd drieënvijftig Gemeten, honderdvijfënzestig en eene halve Roede. Het Dorp heeft ten Noorden een Haventje en Kaai, is in de lengte, in eene dubbele Straat, gebouwd, en bevat ongeveer honderd Huizen. De Kerk ſtaat een weinig buiten het Dorp, en wordt door haaren eigen Leeraar bediend. Van ouds ontmoette men in de Heerlijkheid een Kloſter van Adelijke Jonkvrouwen.

Nog

Nog heden toont men een hoog ſtuk Lands, waar op het gewijde Geſtigt zou gelegen hebben.

Zie VAN DER HOUVE, *Handvest Krenijk.*

WENA, (*Huis*, of *Hof*) een Geſtigt, eertijds onder het regtsgebied van *Rotterdam* gelegen, waar van de gedagtenis nog heden is overgebleeven in den naam van het *Hofpoortje*, 't welk, uit die Stad, den toegang derwaarts verleende. De Heeren VAN WENA, een al voor lang uitgeſtorven Geſlagt, plagten daar van den naam te ontleenen.

Zie GOUDHOVEN en VAN LEEUWEN.

WENTERSWYK; zie WINTERSWYK.

WERF, (*Huis te*) ook wel '*s Heer Hendrikſburg* genoemd, een Ridderlijk Huis of Slot, op het Zeeuwſche Eiland *Zuidbeveland*, een weinig ten Zuiden van het Dorp '*s Heer Hendriks kinderen*, een klein half uur gaans van de Stad *Goes*. Het Gebouw, liggende rondom in eene breede Graft beſloten, is voorzien van een deftigen vierkanten Voorhof, en van binnen met ruime Vertrekken en Zalen. De muuren zijn van ongemeene dikte. Het Huis was reeds bekend in den Jaare 1440, wanneer het door de Heeren VAN MAALSTEDE bezeeten, en door dezelve verkogt wierdt aan den Heere JAN RUIGROK VAN DER WERVE, met wiens Wapen nog heden de Voorpoort pronkt, hoewel het Slot, zedert, in andere Geſlagten is overgegaan.

Zie VAN DER HORVE en BROUSRIUS.

WERF, (PIETER ADRIAANSZOON VAN DE (*)) Burgemeester der Stadt Leiden. — Deezen Man zijn Vader was bekend met den Naam van *Adriaan* VERMEER, wiens Vader was *Laurens Martensz:* hij was een Zeemtouwer te Leiden, en onder de Protestanten, volgende de gevoelens van *Menno Simonsz:*, meerder dan wel anderen van die gezinte geoeffend zijnde in de Christelijke Godtsdienst naa de Leidraadt van Menno, bij welke gezinte men voorheen niet zoodaanige vaste Leeräars dan wel in deeze daagen vond, nam hij dikwijls de Godtsdienst bij die gezinte waar, in hoedaanigheid van VERMAANDER, welke naam men eertijdts gaf aan de zulke van die gezinte die zig daar op toeleiden, om hunne medebroeders door eenige Leer-reedenen of andere Godtvrugtige oeffeningen, ook Catechizatiën en gepaste gebeeden te onderwijzen en te ſtichten, en ook wel de H. Bondzeegelen te bedienen terwijl ze egter hunne burgerlijke Neeringen of Ambachten bleeven waarneemen, en zig dezelve geenzints ſchaamden; en dit gebruik heeft nog zeer lange tijdt in de gemeente der Doopsgezindens (immers te Leiden) plaats gehadt, naar dien ik zelfs meerder dan eenige zoodaanige Vermaaners te Leiden heb gekend; welke of het ambacht van Brood-Bakker, of het ambacht van Blikſlaager, of eenige andere burgerlijke neering exerceerden, onder dewelke egter een of andere in 't vervolg hunne neeringen lieten vaare, en zig gemeenlijk in 't oopenbaar op de ſtraaten met Mantel en *Rabat*, of Bef (de gewoone kleeding onzer Proteſtantſe Leeräars) als Leeräars vertoonden, daar een VERMAANER anderſints die kleeding alleen gebruikte op zoodaanige tijden wanneer hij zig tot de gemeente vervoegde in haare vergaderingen om dezelve aldaar te onderwijzen en te ſtichten, als gezegt is.

Men

(*) *Met dankbetuiging aan den geleerden Zender, plaatzen wij dit echt Oorſpronklijk Stuk, zo als wij hetzelve hebben ontvangen, zonder eenige verſchikking, of verandering in taal of ſpelding. Om redenen, ons daar toe bewegende, hebben wij zulks dienſtig geoordeeld.*

Men heeft doch onder de Doopsgezinden het gebruik van geſtudeerde en in de Taalen onderweezene Perſoonen tot Leeräars onder die gezinte op te kweeken en aan te ſtellen, eerst in latere tijden naar het voorbeeld der andere Proteſtantſe gemeentens ingevoerd, en daar meede is ook den Naam van Vermaaner verdweenen. —

Onze *Adriaan Laurens Martensz: Vermeer*, wanneer hij zig als wel meermaals naar Haarlem hadt begeeven, om aldaar voor die van zijn gezinte te preediken, of op eenige andere wijzen zijne Christelijke meedebroeders te ſtichten werd aldaar in het Jaar 1537, in de furie teegen de Doopsgezinde, en dus ter zaake van zijn geloof onthalsdt, naalatende eene Weeduwe en vier Kinderen, te weeten drie Zoonen en een Dochter, dewelke naaderhand den Naam van VAN DE WERF, bij welke dit geſlacht bekend is, hebben gevoerd; immers men vind onze *Pieter*, die te vooren meest al bekend was alleen met den Naam van *Pieter Adriaansz:* of *Pieter Adriaansz: Zeemtouwer* (1) (welke Neering hij exerceerde, en naar dewelke hij volgens de gewoonte dier tijden wierd genoemd) meest al genaamd VAN DE WERF, ſchoon den groote *Janus Douza*, hem in een zijner *Oden* of Lierzangen noemd met den Naam van *Vermeer*, en ook ter zelve plaats *Pieter Adriaansz:* en egter hem weederöm op een andere plaats met den Naam van VAN DE WERF benoemd (2).

Toen den Hertog van Alba zijne geweldige voorneemens teegen deeze Landen meer en meer deed blijken (gelijk dit alles uit 's Lands Geſchiedſchrijvers VAN METEREN, BOR, DE GROOT, LE CLERCQ (3) en anderen is naategaan) zoo zijn in het Jaar 1568 onder de gunſtige meedewerking van den Heer Schout der Stadt Leiden, verſcheide welmeenende Burgers

(1) *Oude Cronijk van Leiden Ao.* 1573 & 1574.

(2) J. DOUZA, *Odedicht Lib.* 2. *Od.* 2 *vs.* 351 & 352. *& alibi.*

(3) J. WAAGENAAR, *Vaderl. Hiſt. 17e. Deel. bl.* 265.

gers en Ingezeetenen, en onder deeze ook onze *Pieter Adriaansz:* en zijne twee Broeders *Adriaan* en *Nicolaas*, uit vreeze voor den Hertog, dewelke alle die (zoo als men het veeltijdts in die dagen noemde) van de Nieuwe Religie waaren, te Vuur en te Zwaard vervolgde, en dus ter zaaken van den Godtsdienst, uit deeze Stadt gevlugt en geweeken naar Embden, te dier tijdt de ſchuilplaats der om de Godtsdienstwille vervolgde en verdreevene Neederlanders, of wel naar elders. Middelerwijl vertrok hij in den maand Junij van dat zelfde jaar in aller ſtilte naar Holland, om aldaar met Jongkheer *Adriaan van Swieten*, (wien den Heer Prins Willem van Orange een geheime Commisſie hadt vertrouwd) iets ten nutte der gemeene zaak te verrigten, terwijl die Prins met een Leeger in de Neederlanden was gekoomen, doch deeze Commisſie liep vrugteloos af, en de gemeene zaaken gingen merkelijk terug, aangezien den Prins over de Maas terug naar Duitsland moest wijken, waarom dan ook onze *Pieter Adriaansz:* zig weederöm uit deeze Landen begaf, alwaar hij niet zeeker was, vermits hij door den Bloedt-Raadt uit deeze Landen was gebannen bij Sententie van den 31 Aug. 1568 (4), met Confiscatie van alle zijne Goederen. Vervolgens werd hij door den Prins die zig toen te Dillenburg ophield, en op hem zeer veel vertrouwen ſtelden, voorzien met de noodige Commisſiën, om in zijn Naam verſcheide zaaken in Hollandt te verrigten, zoo met het ophaalen van de tot vervordering der gemeene zaaken noodige Penningen, als tot het ſpreeken met verſcheide Delftſe, Leidſe, Amſteldamſe, en Haarlemſe Regenten, welke meede uit deeze Landen gevlugt zijnde zig te Duisburg, Weezel, Keizerswaard en Embden ophielden, en dezelve te noodigen om met hem te reizen naar Dillenburg, ten einden aldaar te ſaamen met den Prins over de toeſtand der gemeene zaaken, en de middelen tot herſtel van dezelve te gebruiken, bedaardelijk te delibereeren, aan welke noodiging alle derzelve (uitgezonderd de Amſteldamſe, en een der Delftſe Regenten) met alle gewillige lever voldeeden, en met onze *Pieter Adriaansz:* naar Dil-

(4) Marcus *Sent. van den Hertog van Alva.*

Dillenburg vertrokken; in welke tijdt hij ook op het verzoek van den Prins, te ſaamen met nog vier andere getrouwe Vaaderlandtsgezinden is borg gebleeven voor de ſomma van Duizend Guldens, tot inkoop van Waapenen ten dienſte der gemeene zaak beſteed; — inmiddels hadt hij, (ſchoon nu hier, dan daar, alwaar het nut der gemeene zaaken zulks vorderde zig bevindende) in 't laatst van 't Jaar 1570. zijn woonplaats genoomen te Weezel, en hield aldaar zijn menage met zijn broeder *Nicolaas*, en heeft toen, en in het daar aan volgende jaar, in deeze zijne wooning verſcheide Gezanten, Commisſariſſen, Boodens, en andere Perſoonen, (welke men in ſtilte uit deeze Landen naar Dillenburg of eenig andere verblijfplaats van den Prins of ook weederôm van daar herwaards ten dienſte der gemeene zaaken afvaardigden) ontfangen, getracteerd en gelogeerd, zonder dat hem daar voor ietwes werd betaaldt, of ook eenige reiskosten werden gerestitueerd. — Wanneer nu alle de Hollandſe Steeden zig hadden begeeven onder het Stadhouderſchap van den Prins, (uitgezonderd alleen Amſteldam welke de zijde van den Hertog van Alva bleef omhelzen) zoo wierd onze *Pieter Adriaansz:* door den Prins gecommitteerd om met Mr. Pieter de Rijke, en Adriaan Manmaaker de voorgenoomen aanſlag op het Graafſchap Zutphen te helpen voltrekken, 't welk ook met de ſecreete hulp van de Vroome Magiſtraat der Stadt Weezel gelukkiglijk werd uitgevoerd; 't welk volbragt zijnde is hij voorzien met een generaale Commisſie van den Prins, om overäl waar zulks werd vereist, en inzonderheid in Hollandt, het Nut en Weezijn der gemeene zaaken te bevorderen, als meede alle noodige Contributiën en gelden te ligten, en te ontfangen, met bijvoeging dat allen en een iegelijk aan hem *Pieter Adriaansz:* in alles wilde geeven zoodaanig geloof als men aan hem Prinſe zelfs teegenwoordig zijnde, geeven zouden, gereisd naar Xanten in Kleefslandt, en heeft aldaar met den Deltſe Burgermeester Frans Duist, die ook ter zaaken van de Godtsdienst uit Hollandt was geweeken, en de afgezondene uit de Steeden Leiden, Dordrecht, Delft, Gouda, Yſſelſtein en anderen, over zaaken van het Uiterſte gewigt en in alle moogelijke Secretesſe gedelibereerd, en is naa 't ſcheiden der Vergaadering elk zijn

eigen

eigen weg getoogen om niet bij den andere gevonden en ontdekt te worden. Onze *Pieter Adriaansz:* dit verrigt hebbende is wederomgekeerd naar Dillenburg, om aldaar aan den Prins rapport van het verhandelde te brengen, die hem terſtond verder afzond naar deeze Landen, om bij de Regeeringen van Dordrecht, Leiden, Gouda, en de andere Steeden uittewerken dat de Staaten van Hollandt toch wilden Staatsgewijs Vergaaderen; en hem verder voorzag van eene zeer breedvoerige inſtructie om aan die Regeering en de Staaten zeer veele zaaken van het uiterſte gewigt open te leggen. Schoon deeze zijne Commisſie aan veele kwaallijkgezinde niet zeer behaagde, en hij ook in de uitvoering hier en daar ſterk werd gedwarsboomd, zoo benaarſtigde hij zig egter met alle vlijt dezelve naar 's Prinſe genoegen te volbrengen, waar door hij dikmaals in gevaar zijn's leevens geraakte, vermits de Spanjaarden nog ſommige Hollandſche Steeden en Plaatſen bezet hielden, en wijders door het geheele Landt verſpreid waaren, gelijk hem zulks overkwam bij de Zandpoort werwaards hij zig op 't goedvinden van Sonnoy (wien hij ter beede van die van Delft eenig Krijgsvolk hadt verzogt) hadt begeeven, om aldaar dat Volk van den Colonel Lazarus Mulder te haalen, op welke tijdt het Volk van dien Colonel door de Spanjaarden wierd geſlaagen en hij met dien Colonel wien hij door zijn lever en beleid van een gewisſe dood bevrijde, werd genoodzaakt in zeer groot gevaar te vlugten naar Alkmaar; niet minder gevaar liep hij, toen hij door de Staaten van Hollandt in 't laatst van 't Jaar 1572. te Delft vergaaderd zijnde werd afgezonden met eenig geldt, om daar meede het Volk 't geen onder den Graaf van der Mark, tuſſen Saſſenheim en Haarlem was geleegerd te betaalen, want omtrent Hillegom gekoomen zijnde werd het Volk 't geen hem escotteerde overvallen door een partij Spanjaarden, die het Leegertje onder den Graaf van der Mark hadden verſlaagen, wanneer het hem meede gegeevene Geldt bijnaa was verlooren geraakt, alzoo den Voerman der Waagen, op welke zig onze *Pieter Adriaansz:* bevond met het Geldt, doodelijk gekwest wierd, indien niet 's Mans promptitude en cordaatheid, een der geenen die hem escorteerde

teerde met beloften en dreigementen hadt gedwongen om het Leidſel der Paarden aan te tasten en de Waagen mennen; waar door hij dan ook met het Geldt behouden te Leiden aankwam, alwaar het verlies van dat Geldt weederom naarbij ſcheen, aangezien het hier vooren gemelde Volk van den Colonel Mulder bij de Zandpoort geſlagen; en zig naar Leiden geretireerd hebbende, dit Geldt ziende, eene volle betaaling van hunne agterſtallige Leening eisten, en zulks met eene zoodaanige drift en woede, dat niemant tot hen durfde gaan om hen ter needer te zetten, en uitſtel van betaaling van hen te erlangen; waartoe zig nogtans onze *Pieter Adriaansz:* aanbood, doch het Volk hoorende het woord van uitſtel, werd zoo verbitterd dat ze op hem aandringende zijn leeven dreigden, zoo dat hij ter nauwernood uit hunne handen werd gered door den voorgemelde Colonel Mulder; die hem in zijne handen nam, en het Volk voorhield dat hij *Pieter Adriaansz:* den Man was die hun leeven bij de Zandpoort hadt behouden; dit zeggen toch bragt het Volk tot bedaaren, te meer toen hen daarbij eenig Geldt ter Reekening werd beloofdt; zoo dat ze met een klijn gedeelte van dat Geldt genoegen naame, en het overige vervolgens door onze *Pieter Adriaansz:* ter hand geſtelt werd aan den Heer de Montignij, op de Huizen van Teilingen, die daar meede het voorgemelde verſtrooide Leeger weederom bijeen bragt; wijders werd onze *Pieter Adriaansz:* op den 17 Maij 1573. (5) aangeſteldt tot Burgermeester der Stadt Leiden, wanneer vervolgens hij, en zijn Broeder *Adriaan* zoo door hun voorbeeldt, als door hunne aanmoedigingen verſcheide Leidſe Burgers en Ingezeetenen hebben overgehaald tot het opbrengen van geen gering Ruitergeldt, ten dienſte der gemeene zaaken, gelijk hij dan ook verder veele getrouwe dienſten geduurende zijn Burgermeesterſchap, zoo aan de Landen in 't gemeen, als aan deeze Stadt in 't bezonder gedaan heeft; en wel voornaamelijk in de beide beleegeringen welke deeze Stadt door de Waapenen der Spanjaar-

(5) *Oude Cronijk van Leiden Ao.* 1573 & 1574.

jaarden heeft moeten ondergaan, gelijk dit alles te zien is zoo bij de Hollandtſe Geſchiedſchrijvers als: BOR, HOOFT, DE GROOT, DE CLERCQ, BRANDT, WAGENAAR en anderen, als uit de bezondere beſchrijving deezer beleegering van FRUITIERS, BLES, SEVERINUS, ALDERKERK, ZONHOOVEN, DE MOOR, VAN DER BEEL en veele anderen is beweezen. —

In deeze benaauwde omſtandigheeden kwaamen hem zeer wel te pas, behalven alle de andere deugden en bekwaamheeden, waarmeede den goede Godt hem hadt begaafdt, bezonderlijk zijne groote kloekmoedigheid, en zonderlingen bedaardheid van Geest, welk laatſte hij zonderling deed blijken wanneer hij de drift van den Secretaris Jan van Hout, (een alleszins groot, en der goede zaaken met alle moogelijke trouw toegedaan Man (6),) gaande geraakt weegens de zeer ſtrenge en gants ongepaste uitdrukkingen van de Predikanten, teegens 't Omſchrift van 't Papiere Geldt, zeer wijsſelijk ter neederzette; daar anderzints de uitvoering van dien ontſteeke drift van bittere gevolgen (immers zeer waarſchijnlijk) zouden geweest zijn; terwijl ook zijne kloekmoedigheid inzonderheid doorſtraald in dat zeer bekend antwoord aan de muitende Leidſe Burgers, hem Brood afeisſende geduurende de grootſte benaauwdheid der beleegering, wanneer hij tot hen uitgaande zijn eigen Lichchaam ten ſpijze aanbood (7); en welk antwoord bij alle de voorverhaalde algemeene en bezondere Hiſtorieſchrijvers met de ſchuldigen lof vermeld word. Dus heeft deeze zijne groote kloekmoedigheid inzonderheid zeer veel toegebragt tot behoud van deeze Stadt Leiden, en ook tot verkrijging van die gelukkige Vrijheid in den Burgerſtaat en in de Godtsdienſt welke deeze Republicq door Godts groote goedheid als nog tot op den huidigendag mag genieten: want indien Leiden voor het geweld der Spaanſe Waa-

(6) BRANDT, *Hiſt. der Reform. lib.* II. *bl.* 554.

(7) HALMA, *Tooneel der Vereenigde Neederlanden*, en HOOGSTRAATEN, *Algem. Woordenboek*, *beiden op het Artikel Leiden.*

Wapenen hadt moeten bukken (8), zoo was waarſchijnelijk geheel Hollandt verlooren, en onder de magt der Spanjaarden vervalle geraakt, (gelijk uit de geſchiedverhaalen van dié tijden genoeg is naa te ſpeuren) zoo dat men onze *Pieter Adriaansz:* wiens Naam in de harten aller braave Leidenaaren Eeuwiglijk zal leeven, en nooit dan met de Uiterſte Eerbied door hen kan worden genoemd, niet te onrecht met den Naam van VAADER DES VAADERLANDTS zoude moogen vereeren. Om alle deeze reedenen heeft dan ook de Leidſe Magiſtraat aan onze *Pieter Adriaansz: van de Werf* een openbaar Getuigſchrift gegeeven, waarbij hij wordt erkend te zijn een Vroom en Eerlijk Man, die het gemeene Welzijn des Vaderlandts en deezer Stadt Leiden, en inzonderheid de zuivre Leer des Eeuangeliums naa zijn uiterſte vermoogen heeft helpen handhaaven en bevorderen, ook heeft den Hoog Eedele en Hooggeleerde Jonkheer Johan van der Does (9), Heer van Noordwijk, en Kattendijke, en wien (als hebbende geduurende die beleegering in deeze Stadt het Gouvernement gehadt) alles van naabij was bekend, en die in de geleerde waareld meest al genaamd word *Janus Douza Nordoix*, bezonderlijk geroemd het voortreffelijk gedrag van deeze onze *Pieter Adriaansz:* in het ten tijden deezer zoo ſtrenge beleegering manmoedig voorſtaan van onze Vrijheid en der zuivere Godtsdienſt teegen de liſtige aanſlaagen der zig in de Stadt bevindende Spaansgezinden, verre booven het laffe en ſchandelijke gedrag der drie andere neevens hem Regeerende Burgermeesteren, en der meeste Leeden van den Raad en Vroedſchap deezer Stadt, onder welker Veertigtal in die benaauwde daagen naauwlijks Zeeven Perſoonen wierden

(8) D. VAN ALPHEN, *Beſchrijving der Stadt Leiden*, 3e *Deel. bl.* 1050 & 1051, *in de aanteek. als ook bl.* 1169 & 1170.

(9) J. DOUZA, *in de hier voor aangehaalde Ode, te vinden agter* G. VAN ZONHOOVEN, *Verhaal van 't beleg en ontzet der Stadt Leiden, met opheld. en aant. op die gemelde Ode.*

den gevonden die volgens Eed en pligt de Stadt wilden helpen bewaaren, daar ſommigen welker harten (ſchoon ze een uiterlijke ſchijn van Godtsvrugt en iever voor de Vrijheid, en voor de Gereformeerde Leering vertoonden, met Slaaffe en Paapgezinde denkbeelde waaren vervuld) door allerhande listen en heimelijke verwekte muiterijen alles tragteden te vervaare, en dus de Stadt bij een Verdrag aan de trouwlooze Spanjaarden te doen overgaan, terwijl anderen omtrent de Vrijheid en den Godtsdienst geheel indifferent zig der gemeene zaak niet bekommerden.

Naa het opbreeken van dit beleg, heeft onze *Pieter Adriaansz:* zig ook getoond te zijn een ieverig Voorſtander der Rechten en Privelegiën van deeze Stadt, volgens de pligt van een braaf Magiſtraatsperſoon. Wanneer den Prins als Stadthouder, op den 14 October 1574. (10) de Magiſtraat wilde veranderen, en het getal der Leeden van den Vroedſchap vermindere, heeft hij, beneevens Dirk Gerritsz: Smaling, daarteegen op het ſterkſte mondeling geprotesteerd, zoo als hij het verhaal van dat gepaſſeerde ook naaderhand heeft in geſchrift gebragt op dat hetzelve zoude dienen voor de Naakoomelingſchap. — Wijders is onze *Pieter Adriaansz: van de Werf*, door de Staaten van Hollandt benoemd en bij opene brieven van den Prins Stadthouder op den 1e. Nov. 1574. gecommitteerd en aangeſtelde tot Commisſaris Generaal van de Vivres ten dienſte van 's Lands Krijgsvolk, zoo te waater als te land, ook is hij vervolgens, alzoo men zig op zijn getrouwe iever ten volle kon verlaaten, bij verſcheide omſtandigheeden, zoo wel door 's Lands Staaten, als door den Vroedſchap en de Magiſtraat der Stadt Leiden in de Jaaren 1575. 76. 77. 78. 79 en 80. geëmploieerd ten welzijn der gemeene zaak; het zij in het opneemen en ligten van benoodigde Penningen; het zij in het handelen en accordeeren met Koopluiden weegens aan de Landen geleeverde en bij gebrek van Penningen onbetaalde blijvende Graanen; het zij in

(10) *Handvesten en Privelegien der Stadt Leiden, door* P. VAN MIERIS *uitgegeeven; op blads.* 154.

in het uitvinden en bezorgen van middelen dienſtig ter bijlegging van onſtaane Kerkelijke twisten, tot voorkooming van te duchte ſcheuringen; het zij in 't verkoopen van eenige Lands Domeinen en aangeſlaage Geeſtelijke Goederen ten behoeven van de Landen; het zij in zeer veele andere zaaken, waar zulks tot den dienst der Landen en het bijzondere welzijn deezer Stadt eenigſints noodig werd bevonden. —— En wanneer in het Jaar 1585 door 's Lands Staaten werd goedgevonden om tot beleid der gemeene zaaken opterechten een Collegie van Gecommitteerde Raaden, is ook onze *Pieter Adriaansz: van de Werf*, op den 19 Sept. tot een der algemeene Leeden van dat Collegie benoemd, en hij heeft ſchoon ſchoorvoetende die last op zig genoomen, waar naa hij door de Staaten is beſchreeven (den 2 Oct.) om neevens de andere Leeden van dat Collegie, en de Gedeputeerde ter dagvaart van alle de Steeden, te zijn in *'s Graavenhaagen* teegens de aankomst van den Graaf van Leicester.

Op den 23 Junij van het Jaar 1587 werd hij nog met veel naadruk door 's Lands Staaten verzogt om met zijne Exelentie Prins Maurits te trekken naar Geertruidenberg en aldaar dien Prins met raad en daad te aſſiſteeren in het doen van een Exploict teegen de Landen, Dorpen, en Huizen in Brabant onder 's Lands Vijand geleegen, om dezelve te branden, verwoesten, rooven en plunderen, en welk Exploict ook gelukkig is uitgevoerd geworden. In het Jaar 1590 werd hij nog door 's Lands Staaten gecommitteerd om binnen de Stadt en 't Quartier van Delft te helpen reſumeeren en redreſſeeren de Capitaale Zetting en de aanſtaande Verpagting der Gemeene Middelen aldaar, zoo als zulks ten meeſte dienſten der Landen zoude worden oorbaar gevonden.

Wijders is hij geweest een Lidt van de Vroedſchap der Stadt Leiden, waartoe hij werd verkoozen in het Jaar 1572, en werd (zoo als booven is gezegt) op den 17 Maij 1573 voor de eerſtemaal tot Burgermeester van die Stadt aangeſteldt; en was reeds voorzittend Burgermeester op den 25 Jan. 1574. (11) welke post hij geduurende de zwaare belee-

ge-

(11) *Oude Cronijk van Leiden.*

gering van die Stadt heeft bekleed, zoo als hier voor is aangeteekend; en in dezelve gebleeven tot op den 14 October, van dat Jaar, wanneer den Prins de Regeering der Stadt veranderde, en hem daarteegen protesteerende, op zijn verzoek van dien post ontsloeg. Naaderhand heeft hij egter die Burgermeesters waardigheid nog tienmaalen bekleed, te weeten in de Jaaren 1577. 78. 82. 85. 86. 90. 91. 94. 95 & 98; hebbende ook het Scheepensampt tusschen beiden bedient, als in de Jaaren 1581. 84. 88 & 89.

Hij werd gebooren te Leiden in het Jaar 1529 en overleed aldaar den 5 Januarij 1604.

De drie Zoonen van zijn dochter *Clara van de Werf*, getrouwd geweest met Bartholomeus Jansz: van Asschendelft, te Leiden, naamentlijk, Jan, Pieter en Adriaan van Asschendelft, hebben ter eere van deeze hunne Grootvaader in het Jaar 1661, in de Pancraskerk (die ook de Hooglandse genaamd word) te Leiden een fraai Monument uit Marmer doen oprigten; waar in het Borstbeeld van die groote Man word gevonden met een bijgevoegdt Tafreel, op 't welke met Goude Letteren, bekort zijn loflijk bedrijf en beleid in het zoo streng beleg deezer Stadt Leiden gemeld en geroemd wordt.

Van dat gedenkteeken gewaagt onder anderen, Fr. van Mieris beschrijving der Stadt Leiden, Eerste Deel, bladz. 81. alwaar ook deszelfs inscriptie gevonden wordt.

Men heeft ook in laatere daagen twee Gedenkpenningen ter zijner Eere gemaakt, welke in de Muntkabinetten van de Liefhebbers der Nederlandse-Historiepenningen zijn te vinden, en beschreeven worden door Mr. Gerard van Loon in zijne Nederlandse Historiepenningen, Eerste Deel, bladz. 190 & 191.

Extract

Extract uit de Geſlachtlijst van Pieter Adriaansz: van de Werf, *Burgermeester van Leiden.*

Adriaan Vermeer, was een Zoon van *Laurens*, die een Zoon was van *Maarten Vermeer*, hij was een Zeemtouwer te Leiden, en werd in 't Jaar 1537, ter zaake van de Godtsdienst in de furie teegen de Doopsgezinden, welker gevoelen hij omhelsde, te Haarlem onthalsdt; hij hadt ten Vrouwe *Clara Claasdochter*, bij welke hij naaliet vier Kinderen, te weeten: *Adriaan*, *Pieter*, *Klaas* en *Barbara*, welke Kinderen naaderhand hebben aangenoomen den Naam van VAN DE WERF, bij welke het Geſlacht bekend is; deeze Naam is waarſchijnelijk afkomſtig van de gewoonte dier tijden, in de welke men meestijdts elkander noemde met den Doopnaam, en bijvoeging van 's Vaaders Naam, als: *Pieter Adriaanszoon*, waar bij ſommige dan nog wel tot naadere distinctie voerde den Naam der functie waarmeede men zig geneerde, als: *Pieter Adriaansz:* ZEEMTOUWER; en anderen de Naam der Woonplaats, als: *Pieter Adriaansz:* VAN DE WERF, om dat hij woonde in een Huis, waarbij *annex* was een zeer groote WERF, welke tot zijn Leerbereiderij en Zeemtouwerij gebruikt werd, en alwaar hij ook naaderhand een voornaame Kalander Moolen, (welke met verſcheide Paarden en Knegten moest gaande gehouden worden, en diende om Greinen en andere Manufactuuren te Kalanderen) heeft geplaatst. En deeze des Naams waarſchijnelijke Oorſprongk te zijn, heb ik aangemerkt in de beſchrijving van Leiden, 3e. Deel bl. 1169, 't welk (zoo ik vertrouw) eerstdaags het licht zal zien.

1. *Adriaan Adriaansz: Vermeer*, genaamd *van de Werf*, hadt ten Wijve *Maria Pietersdochter*, uit dewelke hij naaliet drie Kinderen, als: *Marja*, die ongehuwd ſtierf, *Barbara*, die trouwde met *Tibrand Jansz: van Sluitenburg*; en *Klaas*, die op den 7 April 1606, werd Veertig in de Raaden der Stadt Leiden, en bij de verändering van de Regeering van 23 Oct. 1618. daar van werd ontzet; hij ſtierf te

Leiden den 3 Junij 1628, van zijn Huwelijk of Kinderen vind men niets aangeteekend.

2. *Pieter Adriaansz: Vermeer*, genaamd *van de Werf*, van wien breeder in de bijgaande Memorie, hij werd geboo-ren te Leiden A°. 1529, en ſtierf aldaar den 5 Januarij 1604, was een Zeemtouwer, Leederbereider, en naderhand ook een Kalander, hij heeft drie Vrouwen gehadt.

Zijne eerſte Vrouw, was *Eva Laurens*, bij welke hij drie Kinderen teelde, als: *Dirk* en *Eliſabet*, die beiden jong zijn overleeden; en *Adriaan*, die op den 24 Febr. 1604. (in zijns Vaders plaats) tot Veertig in de Raaden der Stadt Leiden verkooren wierd, en was aldaar Scheepen in de Jaa-ren 1604. 5. 6. 7. 8 & 9; en Burgermeester in 1610 & 13; zijnde teevens Ontfanger van de gemeene Landts Middelen, en ſtierf in 1614. naalatende uit zijn Vrouw *Duiffje Olivers-dochter* geteelde 12 Kinderen, van welke 6 Zoonen onge-huwd zijn overleeden, terwijl van zijne andere Kinderen, te weeten een Zoon en vijf Dochters genoegzaame aanteekenin-gen ontbreeken.

Zijne tweede Vrouw, was *Tda van Tol*, *Hendriksdochter*, uit welke hij geene Kinderen heeft agtergelaaten.

Zijne derde Vrouw, was *Maria Duist van Voorhout*, Dochter van *Frans*, meermaals Scheepen en ook Burgermees-ter der Stadt Delft, van wien in de bijleggende Memorie word gewaagd. Zij werd gebooren den 29 Sept. 1554, was zwanger van haar eerſte Kind geduurende die ſtrenge belee-gering der Stadt Leiden, en ſtierf den 28 Maart 1624, uit welke Vrouw hij vijf Kinderen heeft verwekt, te weeten: *Frans*, *Adriaan Pieter*, *Geertruid*, *Barbara* en *Clara*.

3. *Klaas Adriaansz: Vermeer*, genaamd *van de Werf*, hadt ten Wijve *Empje*, *Jansdochter*, van *Koudekerk*, bij welke hij ook Kinderen heeft verwekt, doch alzoo die alle vervolgens naar Hamburg zijn vertrokken, zoo is thans van dezelve hier niets meerder bekend.

4. *Barbara Adriaansdochter Vermeer*, genaamd *van de Werf*, is getrouwd met *Cornelis Willemszoon van Ducken-burg*.

1. *Frans*

1. *Frans Pietersz Duist van de Werf*, werd gebooren den 26 Dec. 1574, en dus maar 2 maanden en 23 dagen naa het ontzet der Stadt Leiden van haare ſtrenge beleegering, en ſtierf den 9 Febr. 1643; hij was een Bierbrouwer, en komt ook daarom wel voor met den Naam van *Frans Duist Brouwer*, hij werd Veertig in de Raaden der Stadt Leiden, 29 Nov. 1616, en was Scheepen 1618, doch werd 23 Oct. 1618 bij de verandering der Regeering van die waardigheid ontzet; hij hadt ten Wijve *Clementia, Willemsdochter van Aſſendelft*, doch heeft geene Kinderen naagelaaten.

2. *Adriaan Pieter Pieterszoon van de Werf*, werd gebooren 16 Feb. 1576; en ſtierf 3 Dec. 1625 ongehuwd.

3. *Geertruid Pietersdochter van de Werf*, werd gebooren 1580, en ſtierf 1626, was getrouwd met *Bartholomeus Willemsz: van Aſſendelft*; deeze was Veertig in Raaden van Leiden, en Kerkmeester aldaar, doch werd 23 Oct. 1618 bij de verandering der Regeering van die beide posten ontzet; ze hadden geteeld eene Dochter *Duiffje van Aſſendelft*, gebooren 26 April 1610, welke trouwde met *Zenhout Franszoon de Bije*, doch zonder Kinderen agter te laaten ſtierf zij 30 Junij 1654.

4. *Barbara Pietersdochter van de Werf*, nata 1584, obiit 1601, ongehuwdt.

5. *Clara Pietersdochter van de Werf*, nata 1 Jan. 1586, obiit 4 Maart 1659, trouwde met *Bartholomeus Jansz: van Aſſendelft*, nat. 6 Jan. 1585, obiit 18 April 1658, naalatende drie Zoons, *Jan*, *Pieter* en *Adriaan*, welke drie te ſaamen in 1661 het Marmere Monument ter Eere van hunne Grootvader *Pieter Adriaanszoon van de Werf*, in de St. Pancraskerk te Leiden hebben opgerecht.

1. *Jan van Aſſendelft*, nat. 8 Julij 1620. obiit 1668; getrouwd met *Catharina van Leeuwen*, van Leiden, nata 1621, obiit 1708, bij welke hij naaliet een Zoon *Barthout van Aſſendelft*, nat. 21 Nov. 1659 obiit 12 Oct. 1722; hij werd Veertig in de Raaden te Leiden 1709, was Scheepen 1713, 14, 17, 18 en 21; getrouwd met *Margaritha van Marken*, nata 8 Julij 1680, obiit 17 Dec. 1757. naalaatende 2 Dochters, d'oudſte *Jacoba Catharina van Aſſendelft*,

nata in Sept. 1708, obiit 1778, getrouwd geweest met Mr. *Adriaan van Aſſendelft*, Kleinzoon van *Adriaan*, Broeder van haar Grootvaader *Jan van Aſſendelft*, zoo als hier agter gemeld zal worden. De jongſte deezer 2 Dochters *Johanna Arnola*, nata 15 Febr. 1711, als nog ongehuwd.

2. *Pieter van Aſſendelft*, nat. 1622, obiit 3 Oct. 1688, hij werd Veertig in de Raaden der Stadt Leiden 1670. was Scheepen van 1673 tot 1689, Burgermeester 1681, 82 en 84, had ſesſie in 't Collegie van Gecommitteerde Raaden in 's Haagen van Nov. 1683 en 85; trouwde met *Christina van Staveren*, Dochter van den Leidſe Burgermeester *Adriaan van Staveren*, deeze hebben geen kinderen naagelaaten.

3. *Adriaan van Aſſendelft*, nat. 4 Sept. 1626. obiit 18 Dec. 1607. hij was Hoofdtman van de Schutterij te Leiden, van 1666 tot 1682. wanneer hij daar van afſtand deed voor zijn Zoon, hij hadt ten Vrouwe *Johanna Maleveſy*, nata 1636, obiit 11 Feb. 1710, en liet agter 2 Kinderen als; *Clara van Aſſendelft*, nata 1664 en obiit 1717, getrouwd met Mr. *Gerard van Hoogeveen*, Veertig in den Raad en Scheepen te Leiden, uit welke nog verſcheiden afkoomelingen in leeven zijn; *Jan van Aſſendelft*, nat. 24 Apr. 1659, obiit 14 Aug. 1728, Hoofdtman der Schutterij te Leiden 1683; Veertig in de Raaden 1691; Scheepen 1694. 95. 97, 98. 99. 1709; 1. 2. 3. 5. 6. 8 en 9; Burgermeester 1712, 15. 18 en 19; trouwden met *Beatrix van Alphen*, Dochter van den Leidſe Burgermeester *Daniel van Alphen Simonsz*; en heeft naagelaaten een Zoon en 3 Dochters, als: *Adriaan*, *Suſanna Beatrix*, *Geertruid Helena* en *Johanna Cornelia*.

Adriaan van Aſſendelft, nat. 1 Oct. 1691. obiit 10 Feb. 1753, werd Veertig in de Raaden te Leiden 1729, was Scheepen 1730. 1. 4. 8. 9. 42 en 43; Burgermeester 1746, werd bij de verandering der Regeering op 18 Oct. 1748, van die waardigheeden ontzet; heeft 2 Vrouwen gehadt, als: *Maria Anna de Bije*, Dochter van den Leidſe Burgem. Mr. *Sibrand de Bije*, obiit 21 Julij 1725, naalaatende 2 Kinderen, zijnde *Jan*, die ongehuwd overleeden is; en *Beatrix* nata 1 Sept. 1718, getrouwd met Mr. *Michiel ... van Sin-*

ge-

geland, zijnde Raad en Oud Burgermeester te Leiden, ſtierf 10 Jan. 1766, zijne Weduwe, een Zoon en een Dochter die nog leeven.

Zijn Nigt *Jacoba Catharina van Aſſendelft*, Kleindogter van *Jan*, Broeder van zijn Grootvader. *Adriaan Bartholomeusz van Aſſendelft*, (zoo als hier voor gemeld is) deeze was zijne tweede Vrouw bij welke hij 4 Kinderen teelde, als: *Barthout Adriaan*, nat. 9 Febr. 1730, werd Veertig in de Raaden 1759, was Scheepen 1765. 66. 68. 69. 71 en 72, trouwde 1759 met *Maria Sara van Bodegraaven*, die in Oct. 1779. zonder Kinderen ſtierf.

Cornelis Jacob, nat. 1731, jong overleeden.

Jacoba Catharina, nata 1734, trouwde Mr. *Heud. Kroesvijk*, en zijn beiden overleeden zonder Kinderen. — En dan nog *Margaretha Jacoba*, nata 1734, trouwde Mr. *Pieter de Bruin*, die in 1779 ſtierf, naalatende een Dochter.

Suſanna. Beatrix van Aſſendelft, nata 1693, obiit Jan. 1746, trouwde Mr. *Gerard de Bije*, Secretaris te Leiden, van welke nog verſcheide kinderen leeven.

Geertruid Helena van Aſſendelft, nata 1696, obiit 1772. trouwde Mr. *Jacob van der Meer*, Raad en Burgermeester te Leiden, uit welke nog veele leeven.

Johanna Cornelia van Aſſendelft, nata 1700, obiit 1770, trouwde *Cornelis Jacobus van der Mark*, Hoofdman der Schutterij te Leiden, uit welke nog een Zoon, die getrouwd zijnde wederom Dochters heeft geteeld, in leeven is.

WERF, (ADRIAAN VAN DER) de vermaarde Ridderlijke Kunſtſchilder, in zijn vak de eer en luister van Nederland, wierdt gebooren uit een eerlijk Geſlagt, als hebbende zijne Voorzaaten, zints onheugelijke tijden, rang en zitting gehad onder de Welgeboorene Mannen van *Schieland*. Op den eenendertigſten Maart des Jaars 1659, wierdt hij in het Krallinger-Ambagt, in de nabuurſchap van *Rotterdam*, geboo-ren. Gelijk de Natuur, bij alle groote vernuften, al vroeg haare heerſchende neiging openbaart, dit gebeurde ook bij

VAN

VAN DER WERF. Op den ouderdom van acht of negen jaaren, terwijl hij zich, in het ſchool, in het ſchrijven moest oeffenen, beſteedde hij, meestal, den tijd met het teekenen van beeldtjes en beesten. Zo ſterk was daar toe zijne gemoedsdrift, dat ADRIAAN, terwijl zijne medeſcholieren, in de tusſchenuuren, zich met ſpeelen verlustigden, den tijd met teekenen ſleet; ſcheppende daar in meer vermaak, dan in de gewoone kinderſpelen. Intusſchen zag de Vader niet gaarne, in zijn Zoontje, deezen overhellenden teekenlust. Een plan van leevenswijze, daar mede onbeſtaanbaar, hadt hij reeds voor zijn kind beraamd. In weerwil hier van beſtelde hij ADRIAAN, te *Rotterdam*, bij KORNELISI PICOLETT, ten dien tijde een niet onvermaard Portretſchilder. Nu was ADRIAAN in zijn element, en vierde hij onverhinderd zijnen lust in de beoeffening der teekenkunde. Anderhalf jaar hadt hij zich onder dien Meester geoeffend, en reeds aanmerkelijke vorderingen gemaakt, wanneer de Vader bij hem aanhieldt, om zich op een ander beroep toe te leggen. Door de traanen en gebeden van zijnen Zoon liet hij zich overhaalen, om van gedagten te veranderen. Ook maakte hij, zints dien tijd, ſchikkingen, dienſtig om onzen ADRIAAN, t'eenigen tijde, in zijn bedrijf te doen uitmunten. De vermaarde EGLON VAN DER NEER wierdt nu zijn Leermeester, en genoot hij deszelfs onderwijs, gedurende den tijd van vier jaaren. VAN DER NEER, op zekeren tijd, een Stukje van FRANS VAN MIERIS ter leen hebbende ontvangen, om het te doen copiëeren, beval dit werk aan VAN DER WERF; welke daar in zo gelukkig ſlaagde, dat het naderhand, van kunstkenners, meermaalen, voor een eigen werk van VAN MIERIS is aangezien. Na verloop der vier jaaren, maakte de Vader van ADRIAAN een nieuw Verdrag met VAN DER NEER, voor den tijd van anderhalf jaar, en bedong daar bij, dat de helft der voordeelen van de Stukken, welke zijn Zoon, gedurende dien tijd, vervaardigde, aan hem zoude koomen. VAN DER NEER, die zijnen leerling groote genegenheid toedroeg, van tijd tot tijd, eenen keer doende na *Leiden* en *Amſterdam*, wierdt derwaarts verzeld door VAN DER WERF; die de gelegenheid, hem daar door aangebooden, om verſcheiden

Kunst-

Kunstgewrogten van het Penseel te beschouwen, met veel gretigheids ten voordeele aanwendde.

Op den ouderdom van zeventien jaaren verliet VAN DER WERF zijnen Meester, om voortaan voor zich zelven te werken, en huurde eene kamer te *Rotterdam*. De portretten, en andere Stukjes, welke hij nu vervaardigde, deeden zijnen naam welhaast bekend worden, ook bij lieden van aanzien; onder andere bij den Heer ADRIAAN PAATS, Ontvanger der Admiraliteit op de Maaze. Voor deezen maakte hij een Schilderijtje, met Kindertjes; waar voor de Heer PAATS hem driehonderdvijftig Guldens betaalde. JOHAN WILHELM, Keurvorst van de *Paltz*, nevens zijne Gemaalin, in den Jaare 1696, te *Rotterdam* vertoevende, vereerde onzen Kunstschilder met een bezoek, en gaf hem last tot het vervaardigen van zijn afbeeldzel, en van nog een ander Stuk, verbeeldende Salomons eerste Gerigt: met last om de beide Stukken, naa dat zij zouden gereed zijn, te *Dusseldorp* te brengen. Reeds in het volgende jaar waren de Stukken afgedaan, en begaf zich de Kunstschilder met dezelve na de Keurvorstelijke verblijfplaats; alwaar men zo veel genoegen vondt in zijn werk, dat het met drieduizend Guldens, en nog daarboven een geschenk in Zilverwerk, beloond wierdt. Voorts nam hem de Keurvorst voor zes maanden jaarlijks in zijnen dienst, op eene wedde van vierduizend Hollandsche Guldens. Geduurende VAN DER WERFS verblijf te *Dusseldorp*, zaten de Keurvorst en de Keurvorstin voor hem, en voltooide hij voorts de afbeeldzels te *Rotterdam*. De Portretten waren geheel ten voeten uit, geschilderd op een doek van dertig duimen hoog. In den Jaare 1698 hadt VAN DER WERF een *Ecce homo* geschilderd, twee Ellen hoog. Toen hij het Stuk te *Dusseldorp* bragt, beschonk hem de Keurvorst met een Gouden Keten, en een Gedenkpenning met het Keurvorstlijk portret. Daarenboven wierdt zijn jaarlijksche dienst tot negen maanden verlengd, en zijne wedde tot zesduizend Guldens verhoogd; wordende, daarenboven, de Kunstschilder, voor zich zelven en zijne naakoomelingen, tot den Ridderstand verheven. Bij alle deeze blijken van gunste en agtinge, kwam

nog een geſchenk van 's Keurvorſten beeltenisſe, omzet met Diamanten van groote waarde.

Door zo veele gunstbetooningen nog meer aangezet, viel VAN DER WERF, met verdubbelden ijver, aan het ſchilderen, ten dienſte der Keurvorſtlijke Kunstverzamelinge. Onder andere vervaardigde de Ridder vijftien Stukken, hoog ieder twee en een halven voet, en breed eenëntwintig duimen; zij verbeeldden de vijftien Verborgenheden der Roomſche Kerke. Voorts een Titelſtuk, vertoonende de zeven Vrije Kunſten, die aan de beeltenisſen van den Keurvorst en de Keurvorſtinne, door Engeltjes tegen eene Peramide opgehangen, en door de Godsvrugt gekroond, hulde en dankbaarheid bewijzen. Op den Voorgrond zit de Schilderkunst, vertoonende, in een Cvaal, de afbeelding van den Ridderlijken Kunstſchilder. Naa het overlijden van den kunstlievenden Keurvorst, hielde de Ridder VAN DER WERF zijn beſtendig verblijf te *Rotterdam*, daar hem veele Vorſten en Grooten, van tijd tot tijd, kwamen bezoeken, en zijne Penſeelkunst rijklijk betaalden. Geen Schilder, veelligt, zag, bij zijn leeven, zijne Kunstgewrogten tot zo hoogen prijs ſteigeren. Uit de Verzameling van den boven genoemden Heere ADRIAAN PAATS wierden, in openbaare veiling, zes zijner Stukken, voor zestienduizend Guldens verkogt; een van dezelve, een klein ſtukje, verbeeldende LOTH met zijne Dogteren, bragt alleen tweeënveertighonderd Guldens op. Een *Oordeel van Pazis* verkogt hij zelve voor vijfënvijftighonderd Guldens, eene Heilige Familie voor vijfëntwintighonderd, en eene *Maria Magdalena* voor tweeduizend Guldens. De Ridder VAN DER WERF hadt, in zijn huwelijk, vijf Kinderen verwekt, van welke ſlegts eene Dogter hem overleefd heeft.

Zie HOUBRAKEN, *Schouwburg.*

WERFHUIZEN, of *Werfhuſen*, een Dorp in *Groningerland*, onder het Kwartier *Hunſingo*, omtrent vier uuren ten Noordwesten van de Stad *Groningen* gelegen. Een adelijk Geſlagt heeft,

heeft, weleer, naar dit Dorp, zijnen naam gevoerd. Op het Jaar 1280 werdt zekere BEHELTO VAN WERPHUSEN vermeld.

WERKEN, eene Ambagtsheerlijkheid, in het gedeelte van Zuidholland, het *Land van Altena* geheeten; wordende, in de Quohieren der Verpondingen, begroot op zevenhonderd drieënzestig Morgens en honderdzesëntwintig Roeden Lands, heeft geen Dorp, maar verſcheiden Boerenwooningen, hier en daar verſpreid. Dat 'er, evenwel, voormaals, een Kerk geweest is, getuigen de nog overgebleevene Muurbrokken, nevens het Kerkhof, waarop, nog heden, de opgezeetenen hunne dooden begraaven; behoorende dezelve, voor 't overige, onder het nabuurig *Werkendam*. Op eenen Dijk, in de Ambagtsheerlijkheid, ontmoet men nog eenige overblijfzels van eenen Schans, gedurende den Spaanſchen Oorlog aangeleid.

WERKENDAM, een Ambagt en Dorp, liggende ten Noorden aan de *Merwe*, ten Oosten aan de Ban van *Werken* in het *Land van Altena*, ten Westen paalt het aan den *Ouden Wiel*, een der Killen van den verdronken *Waard* en eenige Eilandjes, die onder het Rechtsgebied van 't Ambagt behooren. Met deeze Voorgronden en de verdere verdronken Landen wierdt het van ouds gehouden voor een Ambagt van vijfhonderd Morgen Hemels breedte. Tegenwoordig zijn 'er in de Quohieren der Verponding voor de Landeren niet meer dan tweehonderdtwaalf Morgens, honderddrieënvijfſig Roeden aangeſchreeven. In de oude Lijst van den Jaare 1632, ſtonden 'er honderdvijftien, en in de nieuwe van den Jaare 1732, tweehonderddertien Huizen en één Koornmolen, en in eene laater Lijst zijn 'er tweehonderdvijfëntwintig Huizen aangeteekend. Het heeft zijnen naam van den Dam, waar mede het Water of de Vliet *de Werken* was toegedamd, welke nu reeds lang verlooren is. Men noemde het weleer een Burggraafſchap. Het Dorp, ruim anderhalf uur gaans ten Westen van *Woudrichem* gelegen, is vrij aanzienlijk en ſtaat aan den Dijk tegen de *Merwe* en de Voorgronden van den verdronken

Waard.

Waard. OUDENHOVEN, die, omtrent den Jaare 1654, ſchreef, getuigt dat het toen, bij menſchen geheugen, tweemaal was afgebrand. Het is een welvaarende Plaats, met een Haven, die zich uitſtrekt na de *Merwe*, zeer gemaklijk voor de Binnenlandſche Schepen, die hier geduurig af- en aanvaren. De Ingezeetenen geneeren zich met Viſchen, Vogelvangen en den Houthak van Willigen op de Grienden; ook woonen hier veel Aanneemers van 's Gemeenelands Dijk-, Rijs- en Polderwerken. De Kerk heeft een Vierkanten dikken Toren, met een Leien Spits gedekt. Door den ijver der Gemeente tot het bijwoonen der Godsdienſtige Vergaderingen wierdt dit Gebouw te klein om de Toehoorders te bevatten; waarom het in deeze Eeuwe merkelijk vergroot is. In deeze vernieuwde Kerk wierdt op den twaalfden October des Jaars 1738, de eerſte Predikatie gedaan. De Predikant van *Werkendam* is een Lid van de Klaſſis van *Gorinchem*. Voorheenen ſtondt hier een deftig Slot, het welk, in den Jaare 1401, door den Heer JAN VAN ARKEL, die tegen Hertog ALBRECHT VAN BEYEREN, of liever tegen zijnen Zoone WILLEM, *Graave van Oostervant* oorloogde, wierdt afgebrand. Wij hebben niet kunnen ontdekken of het, zedert dien tijd tot op den Jaare 1628, weder herſteld is, doch omtrent dien jaare, wierdt het door Jonkheer HENRIK VAN ECK, aan wien het door huwelijk met een Dogter uit den Huize van BRONKHORST gekomen was, weder opgebouwd, met een hoogen Trapgevel en dikken Toren, boven met Borſtweeringen en Kanteelingen voorzien.

WERKENMONDE, dus genaamd, om dat het lag aan den mond of den uitloop van het Water *Werken*, was, eertijds, een Dorp in de Zuidhollandſche Waart, doch, in den gedachten Watervloed van den Jaare 1421, nevens veele andere, onder de golven begraaven.

Zie S. VAN LEEUWEN, *Bat. Illuſtr.*

WERS-

WERKHOVEN, eene Ambagtsheerlijkheid en Dorp, in het Overkwartier van het Sticht van *Utrecht*, tusschen de Stad van dien naam en *Wijk bij Duurstede*; van ouds onder den naam van *Werkonden*, of *Werconde* bekend. De landstreek, die op achtienhonderd en zeventien Morgens wordt geschat, is zeer vet en vrugtbaar, door haare voortreffelijke Koornen Weilanden. Ook ontmoet men 'er zeer veele Boomgaarten van Kersenboomen, wier voortbrengzels, bij geheele laadingen, na *Amsterdam* verzonden worden. Het Dorp, van den zelfden naam als de Heerlijkheid, legt aan den Rijdweg, tusschen de Steden *Utrecht* en *Wijk bij Duurstede*, genoegzaam in het midden. De Kerk, die weleer eene Parochiekerk plagt te weezen, wordt door haaren eigen Leeraar bedienд. Voorts heeft men 'er ook eene Statie van Roomschgezinden. Het overoud Riddermaatig Slot *Beverweerd* legt onder het Gerecht van *Werkhoven*.

WERMELO, een oud Slot, of adelijk Huis, in *Twente*, in de Provincie van *Overijssel*. De Heeren van WERMELO zijn, in de aloude Geschiedenissen, zeer vermaard, als Leden der hooge Regeeringe des Gewests. WYBROCH VAN WERMELO wordt vermeld in den Jaare 1460, als verscheenen op den Landdag te *Deventer*.

Zie VAN DER HOUVE.

WERNERSHOFSTEDE, eene van ouds vermaarde, doch nu zints lang verdweenen plaats, waar omtrent de vermaarde LAMBERTUS HORTENSIUS, in eene onuitgegeevene beschrijving van *Naarden*, de volgende bijzonderheden heeft aangeteekend. Na den kant der Veenen, ten Oosten van *Gooiland*, of op den Stichtsche bodem, vertoonde men, nog ten zijnen leevtijde, een klein Eilandtje, 't welk, van ouds, met eene diepe Graft omringeld en bijkans ongenaakbaar plagt te weezen. Op dit Eiland zouden twee broeders, befaamde Struikroovers, eene Landhoeve hebben aangeleid, welke zij, naar hunner beiden naam, WER en NER, *Wernershofstede* genoemd had-

hadden. Wat 'er ook zij van deezen naamsoorsprong, zeker is het, dat 'er een Gestigt van dien naam geweest is, op de aangeweezene plaats, als wordende hetzelve, in de Handelingen over de Grensscheiding tusschen het *Sticht van Utrecht* en *Gooiland*, uitdrukkelijk vermeld.

Zie L. HORTENSIUS, *De Origine et Interitu Nerdæ*. M. S.

WERTELOO, (GEORGIUS BENEDICTUS) een fraai vernuft en veel beloovende Geleerde van de Zestiende Eeuwe, wierdt gebooren te *Haarlem*, in den Jaare 1564. Zijn dichtvermogen bezat eene hooge maate van voortreffelijkheid, en gaf hij daar van, al vroeg, zeer doorslaande blijken; met naame in zijn dichtkundig tafereel van de *daaden van Prinse Willem, Graave van Nassau*, in twee Boeken; als mede in eenen bondel van Latijnsche *Bij-* en *Grafschriften*, door hem zelven, in den Jaare 1586, te *Leiden* in 't licht gegeeven. Daarenboven liet hij naa, eene menigte dichtstukken van allerleien aart, welke, naa zijn overlijden, den vermaarden PETRUS SCRIVERIUS wierden toegezonden, doch die nimmer door den druk zijn gemeen gemaakt. WERTELOO overleedt te *Heidelberg*, in den bloei zijns leevens, in den Jaare 1589, hebbende hij slegts den ouderdom van vijfëntwintig jaaren bereikt. Bij de meest Geleerden van zijnen tijd wierdt hij zeer hoog geschat.

Zie SCRIVERIUS, *Beschrijving van Haarlem*.

WERVE, (*Huis te*) ook wel *Oost-Werve* geheeten, in onderscheiding van een ander Gestigt van dien naam, straks te melden, is gelegen in *Rhijnland*, ten Noorden van het vermaarde Dorp *Voorburg*. Volgens aloude aanteekeningen, zou het reeds in den Jaare 1440 gebouwd zijn. Nog heden ten dage heeft het Gebouw een eerwaardig aanzien, door

zij-

zijnen fraaien Toren, ruimen Voorhof en grooten Buitenhof. Van vroege tijden af was het een eigendom van adelijke bezitters, onder andere van die van MATENES; waarom het ook nog zomtijds *Klein-Matenes* genoemd wordt.

Zie S. VAN LEEUWEN, *Batav. Illustr.*

WERVE, (*Huis te*) het ſtraks bedoelde adelijk Geſtigt van dien naam, is gelegen in *Delfland*, in de nabuurſchap van *'s Graavenhage*, ten Westen van het *Huis te Rijswijk*. Het tegenwoordig Geſtigt is gebouwd op de grondſlagen van een voorgaande; 't welk reeds omtrent het midden der Dertiende Eeuwe moet bekend geweest zijn: immers vinden wij, op het jaar 1262, eenen FLORIS VAN DE WERVE vermeld. Bij S. VAN LEEUWEN ontmoet men 's Mans Geſlagtregister. Heer JAN RUIGROK, Ridder, Raad van Hertoge PHILIPS VAN BOURGONDIE, Graave van Holland, in den Jaare 1440, of 1448, door koop eigenaar van het *Huis te Werve* geworden zijnde, liet h' Geſtigt, door ouderdom vervallen, en bijkans geheel vergaan, van nieuws veel fraaier opbouwen, in 't midden van eene diepe Graft of Vijver, met eenen zwaaren Toren en Valbrug, alles omringd van fraaie plantaadjen; alle 't welk nog heden een deftig aanzien heeft. De naakoomelingen van gemelden Heere JAN RUIGROK, die, zedert, den toenaam VAN DE WERWE gevoerd hebben, zijne bezitters van het Slot gebleeven tot in den Jaare 1593; wanneer het, door het kinderloos overlijden van WILLEM RUIGROK VAN DE WERVE, in andere Geſlagten, van tijd tot tijd, is overgegaan. Aan het *Huis te Werwe* behooren verſcheiden Agterleenen, nevens eene fraaie Kapel in de Kerk van het Dorp *Rijswijk*.

S. VAN LEEUWEN, *Batavia Illuſtrata*; GOUDHOVEN, *Handvest Kronijk*.

WERVERHOOF, een Ban of Ambagt, met een Dorp van dien naam, in het gedeelte van Westfriesland, *Dregterland* geheeten, aan het regtsgebied van *Medemblik* onderhoorig. De uitgeſtrektheid van den Ban vinden wij op ruim driehonderdzesenvijftig Morgens Lands begroot. Het Dorp, 't welk, naar de gewoonte in dien oord, in de langte is gebouwd, bezit niets merkwaardigs. Men heeft 'er eene Hervormde Gemeente, die, egter, geen groot aantal Ledemaaten bevat.

WERUM, volgens zommigen de echte benaming van het thans meestal genoemde *Wirum*, of *Wierum*, is een Dorp in de Provincie *Groningen*, behoorende tot de dus genoemde *Groninger Ommelanden*, in het Kwartier van *Twellingo*, omtrent twee Duitſche Mijlen in 't Noordoost van de Stad *Groningen*. In overoude tijden ontmoette men hier een Klooster en zeer rijke Abtdij, van de Orde der Premonſtratenzers. Het gewijde Geſtigt moet in den aanvang der Dertiende Eeuwe gebouwd zijn. Althans heeft zekere EMO, die de eerſte Abt van dit Klooster was, daar van een Kronijk geſchreeven, 't welk met het Jaar 1203 zijnen aanvang neemt. Men vindt daar in verſcheiden voorvallen, de Geſchiedenisſen van dien tijd, ook van de Provincie *Friesland*, betreffende. MENCO, de derde Abt van dit Klooster, heeft het Kronijk tot in den Jaare 1273 vervolgd, en de geleerde MATTHÆUS, in zijne *Analecta*, daar van eene uitgave bezorgd. Het Klooster was een dubbel Geſtigt, door een hoogen muur van een geſcheiden. Het eene gedeelte, *Floridus Hortus*, of *Bloemhof*, genaamd, wierdt van Mannen bewoond, het andere van Vrouwen, naar wier witte Kappen, welke zij droegen, derzelver Kloosterwooning den naam van *Witte-Werum* voerde. Het gewijde Geſtigt heeft ſtand gehouden tot in den aanvang der Nederlandſche beroerten, wanneer het, nevens veele andere, ginds en elders, verwoest is.

Zie *Oudheden en Geſtigten van Groningen*.

WESSEL; (JAN) zie GANSFORT (J. W.) Deel XVII.

WESTBARENDRECHT; zie BARENDRECHT, Deel V.

WESTBROEK, eene Ambagtsheerlijkheid en Dorp, in het Nederkwartier van het Sticht van *Utrecht*; aldus, meent men, genaamd naar den broekigen grond, en haare ligging ten Westen van de weleer aanzienlijke Abtdij *Oostbroek*, boven *Utrecht* eertijds gelegen. De Heerlijkheid vinden wij op ruim vijftienhonderd Morgens begroot. Het Dorp heeft eene vrij groote Kerk, zijnde een oud en zwaar gebouw. Behalven het lijk van eenen Bisschop, ligt daar in begraaven het Ingewant, van WILLEM, *Graave van Rennenberg*, weleer Heere deezer Heerlijkheid, en in de maand Julij des Jaars 1545 overleeden. De Kerk van *Zutfen* bewaart 's Graaven Hart, en die van *Oostbroek* het overige gedeelte van zijn lichaam. Uit een oud Kronijk verhaalt de Heer WAGENAAR, dat, in den Jaare 1481, in de Heerlijkheid *Westbroek*, tusschen de Hollanders en Stichtenaars een bloedig gevegt voorviel, waar in veele aanzienlijke lieden van de laatstgenoemden sneuvelden.

WESTDONGERADEEL, een Distrikt, of Grietenij, in de Provincie *Friesland*, de derde in rang in het Kwartier van *Oostergo*. Zij ligt in het Noordlijk gedeelte van het Gewest, tusschen de Grietenijen *Oostdongeradeel* en *Ferwerderadeel* beslooten. *Westdongeradeel* wordt van de eerstgenoemde Grietenij gescheiden door *de Pæzens*, weleer een riviertje, doch welks mond al voor lang verstopt is, zo dat het aloude Stroompje thans niets meer dan een binnenvaart en waterleiding is. *Westdongeradeel*, weleer aan veelvuldige overstroomingen onderworpen, om dat de Zeedijken niet behoorlijk voorzien en onderhouden wierden, is al lang van dien ramp ontheven, zints Jonkheer ERNST VAN AYLVA, Grietman van dit Deel, wiens Voorouders, zints de tijden der Reformatie, Grietman van dit Deel geweest waren, en wiens nazaaten, tot in den Jaare 1787, slegts met eene korte tusschenpooziug, dat bewind gevoerd hebben, nu bijkans anderhalve

Eeuw geleeden, zich de zaak der Opgezeetenen met ernst heeft aangetrokken. Door het invoeren van een behoorlijk Dijksbeſtuur bewoonen thans de Landzaaten, zonder kommer van dien kant, hunne akkers en velden. In *Westdongeradeel* telt men de volgende veertien Dorpen: *Holwerd*, zijnde het hoofddorp, *Ternaard*, *Wierum*, *Nes*, *Hantumhuizen*, *Hantum*, *Hijum*, *Hantumer Uitbuuren*, *Betterwird* en *Bornwerderhuizen*, even als het voorgaande twee *Buurten*, *Bornwerd*, *Raard*, *Foudgum*, *Bantgum* en *Waaxens*. Alle deeze brengen gezamentlijk, in de zaaken der Grietenije, tweehonderdnegenënzeventig en eene halve ſtem uit. Door zeven Leeraars worden de Hervormde In- en Opgezeetenen bediend. Daarenboven ontmoet men 'er een vrij aanzienlijk aantal van Doopsgezinde Ledemaaten. Zints weinige jaaren heeft de Gemeente te *Holwerd* eenen Leeraar, welke een Leerling is van het Kweekſchool dier Gezinte te *Amſterdam* bij het Lam en den Toren.

Westen, weleer een zeer aanzienlijk en vermogend Dorp, op het Eiland *Texel*, ongeveer een kwartier uur gaans ten Noorden van het Dorp *den Hoorn*. Over deszelfs aloude grootte en bloei kan men, eenigermaate, oordeelen uit de puinhoopen der Kerke, en vooral uit den nog voorhanden zijnde Toren, een zwaar gebouw, 't welk men, zints het verval des Dorps, alleen in weezen ſchijnt te hebben gelaaten, om dat het den Zeelieden tot eene Baak verſtrekt. Op het Kerkhof, als zijnde de eenige gewijde plaats op het Eiland, begraaven de Roomschgezinden hunne dooden. Zo groot was, eertijds, het aanzien en vermogen van de *Westen*, dat het nabuurig Dorp *de Hoorn* onder hetzelve was geſteld, en de Ingezeetenen aldaar moesten te regt ſtaan.

Westerbaan, (jakobus) een vermaard Nederlandsch Digter, was Student in de Godgeleerdheid, en gehuisvest in het Staaten Kollegie te *Leiden*, al vóór, en geduurende den tijd, dat het vermaarde Sijnode te *Dordrecht* was vergaderd. Hij ſtondt in de begrippen der Remonſtranten, en bij de voornaam-

naamſte hoofden van dezelve, om zijne bekwaamheid en goed verſtand, in zo goed gerugt, dat men, menigmaalen, zich van zijne pen bedienende, zo tot het dubbelen van hunne Schriften, als tot het ſchrijven van brieven. Ook onthieldt hij zich, zo lang de Kerkvergadering zat, te *Dordrecht*. Na het eindigen van het Sijnode, en toen het Leijdſche Hoogeſchool van al wat Remonſtrantſch was, wierdt gezuiverd, ontving ook WESTERBAAN zijn afſcheid. Zedert begaf hij zich tot de beoeffening der Geneeskunde. Door een aanzienlijk huwelijk wierdt hij een man van groot aanzien en vermogen, als zijnde geweest Heer van *Brandwijk en Cijfland*, *Ridder van de Ordens van St. Michiel en Akkolade*. De Landhoeve *Okkenburg*, in Delfland, ten Westen van het Dorp *Loosduinen*, behoorde hem in eigendom. Onder 's Mans geestige en zoetvloeiende Dichtwerken, ontmoet men ook eene fraaie beſchrijving, in aangenaame Vaerzen, van deeze Lustplaatze.

WESTERBEEK, (*Huis te*) een oud Geſtigt, onder Haag-Ambagt, ongeveer een vierendeel uurs gaans buiten *'s Gravenhage*, op den weg na *Loosduinen*. Het ontleent zijnen naam van eene Beek, aan welke het gebouwd is, dus geheeten in tegenoverſtelling van eene andere, *Oosterbeek* genaamd. Reeds in den Jaare 1430, was WILLEM, bastaart van den Graave van Holland, Heer van *Schagen*, ſtigter van dit Slot. Het wierdt aangeleid om te dienen tot eene plaats van verſterkinge. Van hier de diepe Graften, van welke het omringd wierdt, en de vier Torens met Schietgaten, die op de hoeken van het gebouw ſtonden. Thans ziet men ſlegts eenige laage zeskante Torentjes, rondom een vierkant Muurwerk, nevens een Uitſtek, 't welk ten dake uitrijst.

WESTERBIERUM, eertijds een voornaam en aanzienlijk Dorp, in den tijd, als de Provincie *Friesland*, Westwaarts, veel grooter uitgebreidheid bezat dan tegenwoordig, en dezelve aan het Eiland *Vlieland* vast was. De grond, waar op dit Dorp lag, is thans onder de Golven begraven. Van het

voormaalig aanweezen deezes Dorps vindt men nog heden een bewijs, in den naam van het fraaie Dorp *Oosterbierum*, een klein uur ten Noorden van de Stad *Harlingen*, en ongeveer een half uur van den Oever der Zuiderzee gelegen. Ten aanzien van dit, lag het thans verdronken Dorp in het Westen.

WESTERBLOKKER, een Ban, of Ambagt, en Dorp, in het gedeelte van Westfriesland, *Dregterland* genaamd. De Ban, ſtrekkende van de, zo genaamde, *Streek*, ten Noorden van de Stad *Hoorn*, tot aan de Zuiderzee, wordt op ruim zevenhonderd Morgens Lands begroot. Het getal der Huizen kan nog geene honderd haalen. Het Dorp ligt aan de *Streek*, zijnde den Rijweg van *Hoorn* na *Enkhuizen*. Het is in de lengte gebouwd, en heeft eene Kerk met een vierkanten Toren, die, weleer, een hoogen ſpits hadt, doch welke, in den Jaare 1573, door de burgers van *Hoorn* wierdt afgebroken. In de nabuurſchap van *Westerblokker* lag, eertijds, eene Priorij van Reguliere Kanunniken, aan de H. Maagd toegewijd.

WESTERBROEK, een Dorp, van niet veel aanziens, in de Provincie *Groningen*, onder het Kwartier, het *Gorecht* genaamd. Het heeft Kerk en Predikant van de Gezinte der Hervormden.

WESTEREMDEN, een Dorp, insgelijks gelegen in de ſtraks genoemde Provincie van *Groningen*, onder *Hunſingo-Quartier*. Behalven de Kerk der Hervormden, vindt men 'er ook eene Vergaderplaats van Doopsgezinden, welke, te gelijk met die van *Huizinge*, door éénen Leeraar bedient worden.

WESTEREND, eene andere benaaming van het Texelſche vervallen Dorp *Westen*, boven reeds vermeld. Het zou dien naam ontleenen van zijne Westlijke ligging op het Eiland, in tegenſtelling van *Oosterend*, een Dorp, op dat Eiland, nog heden in weezen.

WESTERGO, een der drie Landkwartieren van de Provincie *Friesland*, in rang het tweede, doch verre weg het vermogendſte van allen. In de aloude Kronijken is het bij den naam van *Westrachia* bekend. Ten Oosten grenst het, voor het grootſte gedeelte, aan *Oostergo*, en ook, voor een klein gedeelte, aan de *Zevenwouden*. Ten Westen wordt het Kwartier, langs deszelfs geheele uitgeſtrektheid, van de Zuiderzee beſpoeld. De grond is, over 't geheel genomen, zeer vrugtbaar, als bevattende in 't geheel geene Hei- en Zandgronden, en zeer weinige Veenen. Hier en daar ontmoet men eenige lage Landen, Poelen en Meiren; doch deeze kunnen niet opweegen tegen de veel grooter uitgeſtrektheid van uitmuntende Wei- en Bouwlanden; welke laatſte men inzonderheid in het Noordlijk gedeelte aantreft. Meer Zuidwaarts ontmoet men de beste Wei- en Hoolanden. Negen Grietenijen tek men in *Westergo: Menaldumadeel*, *Franekeradeel*, *Barradeel*, *Baarderadeel*, *Hennaarderadeel*, *Wonzeradeel*, *Wijmbritzeradeel*, *Hemelumer-Oldevaart*, en *het Bildt*. Van de elf Frieſche Steden, liggen 'er acht in dit Kwartier; 't welk, in 't voorbijgaan, deszelfs meerderen bloei boven de anderen niet onduidelijk uitwijst. Zij zijn met naam, *Harlingen*, *Franeker*, *Bolswerd*, *Sneek*, *Workum*, *Hindelopen*, *Stavoren* en *Tist*. Vóór de invoering der Kerkhervorminge, ook in de Provincie *Friesland*, ſtondt *Westergo*, in het geeſtelijke, onder het regtsgebied van den Proost van *St. Jankerk* te *Utrecht*. Hij was Aardsdeken van dit Distrikt, en zondt derwaarts zijne Dekens, uitgezonderd na *Stavoren* en *Workum*, welke ieder hunnen eigen Deken hadden.

Zie ALTING, *Notit. Germaniæ Inferioris*; BROUERIUS, *Frisia Illuſtrata*.

WESTERHOVEN, een Dorp in de Meierij van *'s Hertogenbosch*, bevattende ongeveer honderd Huizen. Men ontmoet 'er eenige Hervormde Ingezeetenen; doch de Kerk wordt niet meer gebruikt, als zijnde door ouderdom vervallen.

WESTERLAND, een Dorp op het Eiland *Wieringen*, 't welk ſlegts een gering aantal Huizen bevat.

WESTERLAND, ook wel *Weſtkerk* genaamd, weleer een Dorp op het Zeeuwſche Eiland *Wolfaartsdijk*, doch, even gelijk veele andere Dorpen in de Provincie *Zeeland*, door inbraak en overſtrooming, al voor lang onder de golven begraaven.

Zie REIGERSBERG, *Kronijk van Zeeland.*

WESTERLAUWERS; zie LAUWERS, Deel XXII.

WESTERLEE, een Dorp in de Provincie van *Groningen*, in het *Oldampt*, niet verre van *Winſchoten*, waar mede het, in het Kerkelijke, vereenigd is.

WESTERMEER, in rang het eerſte Dorp van de Frieſche Grietenij *Haskerland*, in het Kwartier de *Zevenwouden*, niet verre van het aanzienlijk Dorp *de Jouwer*, 't welk, eertijds, van *Westermeer* ſlegts eene uitbuurt was, doch, even als eene dogter haare moeder, hetzelve al lang boven het hoofd is gewaſſen. Men vindt 'er naamelijk ſlegts een gering aantal Huizen; dit niettegenſtaande brengt het, in de zaaken der Grietenije, nog veertig Stemmen uit; 't welk, in het voorbijgaan, van deszelfs alouden bloei, geen onaanneemelijk bewijs uitlevert. De Legenden der bijgeloovige tijden beuzelen, dat weleer, te *Westermeer*, zou gewoond hebben, een befaamd Kluizenaar, DOEDE of DODO VAN HASCHA genaamd; een man, wien de naam van zonderlinge heiligheid naaging, en die om zijne wonderwerken zeer vermaard was. Onder andere zou hij, verhaalt men, een mensch, die geheel van zijn verſtand beroofd en over zijn gantſche lichaam verlamd was, door het aanraaken van een Mariabeeld, geneezen hebben. Volgens het getuigenis van SCHOTANUS, zou hier, weleer, een oud Kaſteel van het nog heden

beden bekende Geſlagt van LYKLAMA, gelegen hebben, *Lijklama Steins* geheeten.

WESTER-SCHELDE; zie SCHELDE, Deel XXVI. bl. 201.

WESTERSCHOUWE, volgens anderen *Westen-Schouwe*, gelegen in het Westlijk gedeelte van het *Zeeuwſche* Eiland *Schouwen*, is ongetwijfeld een zeer oud, en al vroeg het vermaardſte en bloeiendſte vlek van *Schouwen* geweest, welks bekwame Haven het niet alleen goede gelegenheid tot het aankweeken van een groote Binnenvaart, maar zelfs ook van een aanmerkelijke Zeevaart verſchafte; zo dat veele Koopvaardijſchepen na Oosten en Westen, en voornaamelijk veele Haringbuizen, van daar afvoeren: des het reeds omtrent het Jaar 1438 zijne Vaart tot in *Spanje* en *Portugal* uitbreidde, 't geene toen wat ongemeens was. Gelijk dan ook de Schepen, te *Zierikzee* thuis behoorende, na het vergaan van oud *Dreiſchoore*, daar zij te vooren plagten uit te loopen, nog lang alhier gehavend hebben. Getuige van deszelfs Koophandel zijn een aloude Brief van JOHAN, Hertog van *Lotharingen* en *Limburg*, waar bij hij die van *Westen-Schouwe* vergunt, door alle zijne Landen Tolvrij te vaaren en hunne Koopmanſchap te drijven; benevens zeker Octrooi of Privilegie van Hertog KAREL VAN BOURGONDIE, als Graaf van *Zeeland*, aan die van *Haamſtede* en *Westen-Schouwe* gegeeven te *Mechelen*, op den laatſten Junij des Jaars 1473, niet alleen tot vermeerdering van haare Weekmarkten, maar ook van allen Koophandel, daar gedreeven wordende; tot welken einde hun wierdt toegelaaten, een Zegel te doen maaken, om daar mede te zegelen en bevestigen al het geene ter zaake van voorſchreeven Handel vereischt kon worden. Gelijk mede een Brief van EDUARD DEN IV, Koning van *Engeland*, van het zelfde jaar, in welken dien van *Haamſtede* en *Westen-Schouwe* vergund wierdt, dat zij in alle Gewesten en Havenen van zijn Koningrijk, met hunne Schepen en Koopmanſchappen vrijelijk, vredelijk en rustelijk keeren en wederkeeren mogten. En laatſtelijk de Brief van Tolvrijheid, door MAXIMILIAAN VAN CRUNINGE, Heer

Heer van *Haamſtede* en *Westen-Schouwe*, op den eenëntwintigſten Februarij 1603, van de Heeren van de Rekeninge van *Holland*, voor beide deeze Heerlijkheden verkreegen. En indien het waar is, zo als gezegd wordt, dat te *Westen-Schouwe*, toen het in zijn bloei was, achtëntwintig Rijnſche Wijn-Herbergen te gelijk geweest zijn, zo is het ligt te begrijpen, dat het een grooten toevloed van handeldrijvende menſchen moet gehad hebben. Omtrent het Jaar 1493 begon men 'er allereerst in *Zeeland*, tot den Vischvangst, Hoeks- of Vischbooten te timmeren, waar toe te vooren ſlegts kleine Pinken en Slabberſcheepjes gebruikt wierden, wanneer de Visch, die dezelven aanbragten, versch verkogt of gedroogd wierdt; daar men denzelven toen, in tonnen gezouten, begon te vervoeren. Het verhaal dat REIGERSBERG van *Westen-Schouwe* opgeeft, doet genoeg verſtaan, dat het een treffelijke Plaats moet geweest zijn: want hij zegt, „ dat nog in zijn „ tijd eene zo ſchoone en lustige Kerk aldaar ſtondt, *als* „ men op eenige Dorpen in *Zeeland* veel vindt, dat het „ zelve eertijds een dreeve van Boomen, aan beide zijden „ van de Straat ter Kerke toe, met veele ſchoone Huizen „ en Kelders heeft gehad, niet anders dan of het een Stad „ geweest ware." Maar naa dat, in het einde van de Vijftiende en begin van de Zestiende Eeuw, de Haven van *Westen Schouwe* verloopen en toegezand is, is deeze Plaats met den tijd van Inwooners ontbloot, waar door de Huizen en Kerk tot een puinhoop geworden, en eindelijk geheel afgebroken zijn; zo dat van dien ouden luister thans niets dan een ſtuk van een dikken Tooren, dat mede nog tot een Baken verſtrekt, is overgebleeven, bij 't welk nu ſlegts eenige weige Boeren Wooningen gevonden worden. Het is aanmerkelijk, dat een ſtuk van deezen Tooren, door den Donder, van de eene zijde afgerukt, aan de andere zijde in den Buitenmuur, met den weêrſlag zodanig ingedrukt is, als of het met den Muur tot een gegooten was; waar van het bijgeloof weleer belagchelijke vertellingen deedt. *Westen-Schouwe* is van ouds met *Haamſtede* bij de zelfde Heeren bezeten geweest, en daar van daan zijn meest de zelfde Privilegien, Keuren en Verboden, aan beide deeze Heerlijkheden

den gemeen. Egter vergiſſen zij zich, die hierom meenen, dat *Westen-Schouwe* aan het Regtsgebied van *Haamſtede* onderworpen, een gedeelte daar van zoude zijn of ooit geweest hebben; naardien het altijd een Heerlijkheid op zich zelve geweest heeft en nog is, die nog heden haar eigen Regtbank heeft, beſtaande uit een Baljuw, vijf Schepenen en een Sekretaris, die hunne bijeenkomst in het Plaatzen-Huis op *Haamſtede* houden. Derzelver Regtsgebied ſtrekt zich uit over het geheele *Westland*, en den Polder genaamd *de Meijpagt*; wiens Landen door derzelver Bezitters van den Heer van *Westen-Schouwe* in Erfpagt gehouden worden; en voormaals ook over het oude *Nieuwland*, dat nu door de Zee geheel verzwolgen is. In het vierde Register of Steenrolle van *Zeeland*, Beoosten-Schelde, van 't Jaar 1692, ſtaat *Westland* bekend ter groote van tweehonderdeenëntachtig Gemeten zesënvijftig Roeden zes Voeten Steenſchietens, die uitmaaken vierhonderdeenëntachtig Gemeten zesënvijftig Roeden zes Voeten bij der breedte. Volgens SMALLEGANGE was *Westen-Schouwe* met het *Westland* groot vierhonderdachttien Gemeten honderdzevenëndertig Roeden; de Polder genaamd *de Meijpagt*, vijfëndertig Gemeten tweehonderdvijfëntachtig Roeden, en het oude *Nieuwland* vierënvijftig Gemeten zeventig Roeden, te zamen vijfhonderdacht Gemeten honderdtweeënnegentig Roeden. Tegenwoordig bevat *Westen-Schouwe*, of het *Westland*, niet meer dan tweehonderdzesëndertig Gemeten honderdvijfëndertig Roeden, en *de Meijpagt* vijfëndertig Gemeten tweehonderdvier Roeden.

WESTERSOUBURG, eene aanzienlijke Heerlijkheid en Dorp, in *Zeeland*, op het Eiland *Walcheren*, tuſſchen de Steden *Middelburg* en *Vliſſingen*; in 't Handſchrift der Utrechtſche Kerke *Weſterſolburg*, en in een Brief van Keizer KAREL *Zubburch* genaamd. Het Dorp is een der fraaiſten van 't geheele Eiland, hebbende een goede Kerk, die, ten tijde van den Roomſchen Godsdienst, een Kollegiale Kerk was, geſtigt in den Jaare 1454, door ADRIAAN VAN BORSELEN, Heer van *Brigdamme* en *Duiveland*, en zijne Vrouw ANNA

VAN

bepaald worden. „ Indien men eene rechte lijn trekke, van „ de plaats af, daar thans de Sluis van *Schardam* ligt, tot „ aan *Alkmaar*, en van deeze Stad tot aan *Petten*, zullen „ deeze twee Linien, zeer nabij, den Omtrek van het Oude „ *Westfriesland*, aan de zijde van *Waterland* en *Kennemer-* „ *land*, aanwijzen." Langs, of niet verre van deeze ingebeelde Linien, meent men, heeft, van ouds, binnenslands, de Oude *Westfriesche Dijk*, zo wel als nu nog heden langs den kant der Zuiderzee geloopen. Volgens deeze bepaaling, zullen wij, aangaande *Westfriesland*, eenige algemeenheden aanteekenen, terwijl de bijzonderheden, deeze Landſtreek betreffende, ginds en elders in ons *Woordenboek* vermeld worden.

Westfriesland, in den Omring van gemelden Zeedijk aangemerkt, beſtaat, in zijne Middelbreedte, ruim twee en een half, en in zijne lengte van *Krabbendam* af tot aan het Oosteinde van *Enkhuizen*, omtrent acht uuren gaans. Van ouds was deeze Landſtreek, vooral na 't Westen, doorbrooken van veele groote en kleine Meiren, die zedert omtrent twee Eeuwen grootendeels bedijkt en drooggemaakt zijnde, in ſchoon Wei- en Bouwland veranderd zijn. Aan het Oosten, tuſſchen *Medenblik* en *Enkhuizen*, zijn echter nog verſcheiden Braaken, Vlieten en Waalen te vinden. Het hoogſte Land heeft men tuſſchen *Medenblik* en *Schagen*. De meeste Landen in *Westfriesland* worden gezegt vier en vijf Voeten beneden het Peil van een gemeenen Vloed te leggen.

Deeze Landſtreek is van zeer vroege tijden af met een Ringdijk als een gemeen Lichaam beſlooten geweest, en 't blijkt dat dezelve reeds bedijkt geweest is, voor den Jaare 1288; wanneer Graaf FLORIS bij Handvesten aan die van *Medenblik* in 't bijzonder, en aan die van *Dregterland* in 't algemeen verleend, den Dijk noemt, doch zonder bepaaling van deszelfs uitgeſtrektheid. Graaf JAN DE I, zijn Zoon, ſpreekt in eene Handvest aan die van *Enkhuizen* gegeeven in den Jaare 1299, van het ſchouwen op den Dijk, door Heemraaden met den Regter. Wij vinden deezen Ouden Westfrieſchen Zeedijk bepaald gegaan te hebben, gelijk hij nog genoegzaam in dezelfde Streek loopt, van de Frieſche Poort der Stad *Alkmaar* af,

Noord-

Noordwaards op, langs de Vaart van Koedijk, met den Reekerdijk tot *Krabbendam* toe; van daar voorts met den Dijk, genaamd den Frieſchen Dijk, voorbij *St. Maarten*, *Burghorn*, en de *Keins*, tot *Kolhorn*; van *Kolhorn*, langs de Zuiderzee, voorbij *Winkel*, *Eertswoude*, *Lambertschagen* en *Almerdorp* tot *Medenblik*; van daar insgelijks langs deeze Zee voorbij *Wervershoof* en *Heer-Huigen-Kogge*, tot in en door de Stad *Enkhuizen*; en zo verder langs de Zee, voorbij *Broekerhaven*, *Oosterleek*, *Wijdenes* en *Schellinkhout*, in en door de Stad *Hoorn*; van waar hij Westwaards op voortgaat met den Ouden Dijk na *Avenhorn*, en voorts met den Walingsdijk langs *Urshem* tot *Rustenburg*, en langs de *Schermer* met den Huigendijk langs *Oterleek*, tot aan den Geest-Ambagtsdijken, met deezen en deszelfs omloop agter *Oudorp* om, langs het Zeglis en de Stads Graften van *Alkmaar*, tot weder aan de Frieſche Poort derzelve Stad. De omtrek van deezen Dijk wordt op een langte van meer dan eenëndertigduizendvijfhonderd Roeden, Dregterlandſche Maat begroot. De Grond in den Ring vervat, wierdt, behalven de bedijkte Meeren, geſteld in 't geheel zeveneënveertigduizend tweehonderdeeneënvijftig Morgen, honderdzeveneënzeventig Roeden.

Veel gevaar en onheilen heeft deeze Dijk van alouds en latere tijden uitgeſtaan en geleeden, door de zwaare Stormen en hooge Watervloeden, die veele Doorbraaken en Overſtroomingen der Landen veroorzaakt hebben. In den Jaare 1375, op *St. Marcellus* dag of op den dertigſten October, brak de Dijk in *Westfriesland* op verſcheiden plaatzen door, en men hadt in den Jaare 1464 wederom een Doorkraak bij *Wijdenes*. Zedert den Jaare 1502, tot in den Jaare 1670, hadt men hier verſcheide Watervloeden en menigvuldige Doorbraaken, die groote ſchade aan de Dijken en Ingezeetenen toegebragt hebben. De Allerheiligen Vloed van den Jaare 1570, was een der zwaarſte, die, gelijk zij aan geheel Holland en andere Provincien, veele rampen deedt gevoelen, ook op veele Plaatzen zeer ſmartelijk was voor de Ingezeetenen van *Westfriesland*. In den Jaare 1610, wierdt het gevaar en de uiterſte nood aan den Westfrieſchen Dijk gekeerd, door de uit-

vinding van Scheepszeilen, met zwaarte van Ankers en Steenen voor den Dijk te laaten zinken, en de weggeſcheurde gaten van agteren met Stroo en andere ſtoffen te vullen. In de Tegenwoordige Eeuw, voornaamlijk in de Jaaren 1702, 1717 en 1735, in de Weſtfrieſche Dijk mede wel in groot gevaar geweest en zeer beſchadigd; maar echter gelukkig voor Doorbraaken en het Land voor Overſtroomingen behoed. Een nieuw gevaar onderging *Weſtfriesland* zedert den Jaare 1731, door het ſchadelijk Zeegewormte, dat het Paalwerk voor de Dijken doorknaagde, en aanleiding gaf, om de Dijkaadje op een anderen voet aan te leggen, door middel van zwaaren Steen aan de Dijken te brengen. Het geene wij hier van elders breeder gezegd hebben, zullen wij thans niet herhaalen. Dit middel is van zeer goede uitwerking bevonden, en men rekent, hier door, de Dijken en het Land alleszins beveiligd; zo dat het nut de ongemeene kosten van dit Werk kan opwegen. Het onderhoud, de herſtelling en verſterking van deezen Dijk heeft den Lande en Ingezeetenen altoos zwaare ſommen gelds gekost, en men heeft opgemaakt, dat de Dijkskosten, zedert honderd jaaren, van den Jaare 1650 tot den Jaare 1749 ingeſlooten, bedraagen.

f 15652209 : 19 : 8.

Waar bij nog komt het geene zedert den Jaare 1732 tot 1742, door 's Lands Staaten, tot onderſtand der Weſtfrieſche Dijken verleend, en het geene ten behoeve der Dijkaadje op Renten genomen is *f* 2304461 : 0 : 8.

te zamen *f* 17956671 : 0 : 0.

Of ruim honderdnegenënzeventig en een halve Tonnen Gouds. Onder de eerstgemelde ſomme, zijn nog niet begreepen de Molengelden, de Hondsbosſche- en Uitwaterende Sluizengelden, noch ook de Wedden, Daggelden en dergelijke beſoldingen.

Het

Het opzigt over de Dijksregeering van *Westfriesland* ſtondt in aloude tijden geheel aan den Baljuw of Kastelein van *Medenblik*, tot dat dezelve in vier Deelen onderſcheiden wierdt, die in den volgenden rang genoemd worden: *Dregterland*, *de vier Noorder-Koggen*, *Geestmer-Ambagt*, *de Schager-* en *Nieuwdorper-Koggen*. Wanneer deeze verdeeling wierdt ingevoerd, is ons nergens gebleeken; doch men vindt ze reeds bij malkander gemeld in eenen Brief van den Jaare 1299. Het blijkt ook uit andere ſtukken, dat 'er een onderſcheid of verdeeling van Dijkgraaffchappen in *Westfriesland* geweest is. Hertog ALBRECHT VAN BEYEREN ſtelde, bij Handvest van den veertienden Februarij des Jaars 1400, naar loop van den Hove, eenige order op het verkiezen van Heemraaden uit *Hoogtwonder-Ambagt*, na *de vier Noorder-Koggen*, en deedt ook het zelfde, ten aanzien van *Dregterland*, bij Handvest van den dertienden Februarij des jaars 1401. Het Ampt van Dijkgraaf ſchijnt egter alleen aan den Baljuw van *Medenblik* gebleeven te zijn, en geduurd te hebben tot den Jaare 1503, wanneer aan *Dregterland* een bijzondere Dijkgraaf vergund is. Deeze verdeelingen worden gemeenlijk Koggen of Ambagten geheeten. In deeze vier Ambagten zijn drie onderſcheidene Dijkgraaf en Heemraadſchappen: het Dijkgraaffchap van *Dregterland*, het Dijkgraaffchap der *vier Noorder-Koggen*, van ouds de *Hoogtwonder-Koggen*, en het Dijkgraaffchap van *Geestmer-Ambagt* met *Schager-* en *Nieuwdorper-Koggen*. Ieder deezer Dijkgraaffchappen beſtaat in een Dijkgraaf en vier Heemraaden. Hoewel 'er in *Dregterland* twee Dijkgraaven zijn, waar van de een op den voorſlag der Stad *Hoorn*, en de ander op dien van *Enkhuizen*, door 's Lands Staaten, worden aangeſteld; worden zij egter te ſamen als een eenige Dijkgraaf aangemerkt, dewijl zij jaar om jaar het Dijkgraafsampt met het volle bewind bekleeden, volgens eene uitſpraak van den Hove van Holland van den zeſtienden Julij des Jaars 1640, bij voorraad voor vier jaaren gegeeven; doch aan welke men zich zedert gehouden heeft. De Dijkgraaf der *vier Noorder-Koggen* wordt op den voorſlag van *Medenblik* aangeſteld en houdt aldaar zijn verblijf, volgens Privilegie van Vrouw MARIA VAN BOURGONJE van den veer-

veertienden Maart des Jaars 1476. De Dijkgraaf van *Geestmer-Ambagt* en de *Schager-* en *Nieuwdorper-Koggen* wordt aangeſteld op den voorſlag van de Stad *Alkmaar*.

De Heemraaden worden in *Dregterland* gekooren door den Dijkgraaf, uit eene Nominatie van vier Perſoonen uit ieder der bijzondere Koggen of Onderverdeelingen van *Dregterland*, die door drie der Rijkſten of Uitleggers genoemt, uit ieder Dorp, in elke Kogge worden benoemd. Behalven dat, in de *Ooster-Kogge*, de Heemraad door Burgemeesteren van *Enkhuizen* en *Grootenbroek* wordt verkooren; die, gelijk de andere, door den Dijkgraaf wordt beëedigd, volgens een Handvest van Hertog WILLEM VAN BEYEREN, van den eenëntwintigſten Maart des Jaars 1404, naar den loop van den Hove. Deeze Heemraad van de *Ooster-Kogge* is altijd Preſident. In de *vier Noorder-Koggen* worden de Heemraaden op dezelfde wijze aangeſteld als in *Dregterland*, volgens Privilegie van den Jaare 1400. Van de Heemraaden uit *Geestmer-Ambagt* wordt 'er een aangeſteld uit de Poortesij der Stad *Alkmaar*, en een uit *Warmenhuizen*. Voor de *Schager-Kogge* komt 'er een Heemraad uit *Schagen*, en voor de *Nieuwdorper-Kogge* een uit *Winkel*. Tot de verkiezing van deezen laatſten zijn de Kerkmeesteren van *Winkel* bevoorregt. Dijkgraaf en Heemraaden oeffenen in ieder der bijzondere Dijkgraafſchappen, met betrekking tot het Dijkregt en Polderzaaken, Hoog en Laag Regtsgebied, maaken, met de Waarſchappen van ieder Ambagt, Keuren op het leggen en onderhouden der Dijkaadjen, en doen jaarlijks, doorgaans omtrent half April, een looze beraaming of voorvinding, zo men die elders noemt, en daar uit een *Petitie* of Eisch van 't geene zij oordeelen in den Zomer te moeten gemaakt of anderszins bekostigd worden. Tot de gemelde Heemraadſchappen behoort ook, behalven Oud-Waardsmannen, Dijkshoofdluiden en andere, een Kollegie van negen Hoofd-Ingelanden; die, ieder in den zijne, door de Waarſchappen gekooren worden, in gevolge van een Verdrag bij voorraad, den dertigſten Julij des Jaars 1650, voor den Hooge Raaden geſlooten. Dit Kollegie wordt door de Dijkgraaven, ieder in zijn bijzonder Kwartier beſchreeven om

den

den Eisch of *Petitie* bij oogbeschouwinge op te neemen; waar naa ten overstaan deezer Hoofd-Ingelanden de Werken, door Dijkgraaf en Heemraaden worden gekeurd, aanbesteed en beschouwd, en zij doen over dezelve, naa het opmaaken, de Naschouw. De groote algemeene Rekeningen der kosten worden jaarlijks, ten overstaan van twee Heeren Kommissarissen uit den Hoogen Raade, aan hun gedaan. In deeze drie Heemraadschappen zijn vijf Sekretarissen. Het Opper-opzigt over den Westfrieschen Zeedijk staat, volgens vernieuwde Resolutien van de Staaten van *Holland* en *Westfriesland*, aan Gekommitteerde Raaden in *Westfriesland* en 't Noorderkwartier, waar bij nu nog een Heer uit de Edelen gevoegd wordt; doch die niet verschijnt. Deeze zijn bekend onder den naam van Super-Intendenten van *Dregterland*; hoewel zij ook het opzigt hebben over de Dijken van *Geestmer-Ambagt*, als mede van de *Schager-* en *Nieuwdorper-Koggen*. De Super-Intendenten wierden voor de eerstemaal aangesteld in den Jaare 1677, en jaarlijks wordt hun last, Staatsgewijze, vernieuwd. Over de *vier Noorder-Koggen* zijn zes andere Super-Intendenten uit de zes volgende Steden, *Haarlem*, *Amsterdam*, *Alkmaar*, *Hoorn*, *Enkhuizen* en *Medenblik*, die daar toe volgens Resolutie van den zeventienden Julij des Jaars 1732, om des te kundiger te worden, op voorslag der gemelde Steden, voor hun leeven, worden aangesteld. In deezer voegen hebben zo wel Heeren uit het Zuiderkwartier als het Noorderkwartier opzigt tot den Westfrieschen Dijk, gelijk dezelve mede veel gedraagen hebben in de kosten der nieuwe wijze van Dijksverzekering, door middel van Steen.

Het beschrijven of aanstellen deezer Super-Intendenten van de *vier Noorder-Koggen* heeft zijnen grondslag in een Handvest van Keizer MAXIMILIAAN, van den veertienden Februarij des Jaars 1492, wanneer de Stad *Medenblik* tot het beschrijven der bovengemelde Steden gelast wierdt; 't welk naderhand den Dijkgraaf wierdt aanbevolen.

Wij zullen, tot beter begrip, in rang aanteekenen hoe veele Dijkgraaven, Heemraaden, Hoofd-Ingelanden en andere Amptenaaren en Bedienden, in en wegens ieder der Dijk-

[redacted]

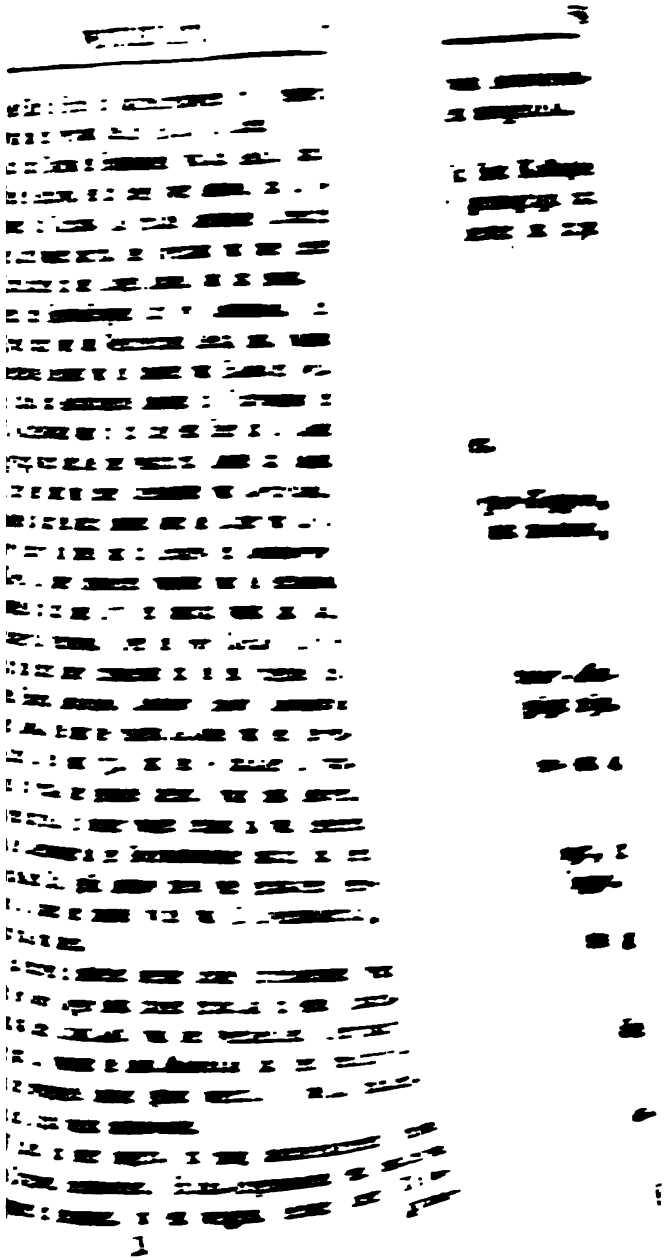

graafſchappen, Verdeelingen, Koggen of Ambagten, tot het beſtier van den Weſtfrieſchen Dijk gemagtigd en aangeſteld worden; waar omtrent wij, tot meerder klaarheid, herhalen, dat alle de Hoofd-Ingelanden tot het algemeene opzigt van den gantſchen Dijk behooren.

Dregterland, 't welk, volgens eene onderverdeeling, beſtaat in vier Koggen, de *Ooster-Kogge*, *Midde-Kogge*, *Zuider-Kogge* en *Wester-Kogge*, heeft

1 Dijkgraaf, wegens *Hoorn*.

1 Dijkgraaf, wegens *Enkhuizen*.

4 Heemraaden, een uit ieder der gemelde *Dregterlandſche-Koggen*.

21 Waarſchappen, uit de Steden en Dorpen in *Dregterland*.

3 Hoofd-Ingelanden van *Weſtfriesland* uit de *Dregterlandſche-Koggen*, gemeenlijk aangeſteld voor twee jaaren.

1 Sekretaris.
2 Boden, 2 Houtmeeters, en 2 Steenmeeters, van ieder derzelven 1 te *Hoorn* en 1 te *Enkhuizen*.

De *Vier-Noorder-Koggen*, beſtaande in de *Medemblikker-Kogge*, de *Hoogtwonder-Kogge*, de *Wognummer-Kogge* en de *Middel-Kogge*, hebben

1 Dijkgraaf, te *Medemblik* woonagtig.

4 Heemraaden.

4 Ondwaarſchappen.

4 Dijks-

4 Dijkshoofdluiden, welke Viertallen van Amptenaaren uit ieder der vier Koggen worden aangeſteld.

17 Waarſchappen, waar van 1 komt uit het Kollegie van *Medenblik*; de andere 16 zijn gemagtigd uit de Dorpen in deeze Koggen, en ieder in zijn Dorp, Burgemeester of Vroedſchap.

2 Hoofd-Ingelanden.

1 Sekretaris.

1 Bode. 1 Houtmeeter en 1 Steenmeeter.

Geestmer-Ambagt met *Schager-* en *Nieuwdorper-Koggen*, welke twee verdeelingen één Dijkgraafſchap uit maaken, hebben te zamen

1 Dijkgraaf.

4 Heemraaden; waar van 'er 2 uit *Geestmer-Ambagt*, 1 uit de *Nieuwdorper-Kogge* gemagtigd zijn.

9 Waarſchappen, te weeten 5 uit de *Schager-* en 4 uit de *Nieuwdorper-Kogge*.

4 Hoofd-Ingelanden, 2 uit *Geestmer-Ambagt*, 1 uit de *Schager-* en 1 uit de *Nieuwdorper-Kogge*.

2 Penningmeesters, 1 uit *Geestmer-Ambagt*, en 1 uit de *Nieuwdorper-Kogge*.

3 Sekretarisſen, 1 uit *Geestmer-Ambagt*, 1 uit de *Schager-* en 1 uit de *Nieuwdorper-Kogge*.

2 Boden, 1 uit *Geestmer-Ambagt* en 1 uit de *Schager-* en *Nieuwdorper-Kogge*.

Wij hebben de voornaamſte bezigheden der Waardſchappen hier boven kortelijk aangetekend, en zullen die der Oud-Waardſchappen, Dijkshoofdluiden, die in het Ambagt of Dijkgraafſchap van de *Vier-Noorder-Koggen* bijzonderlijk plaats hebben, als mede van Koggemeesters en Molenmeesters, hier nog bijvoegen.

Oud-Waardsmannen, of Oud-Waardſchappen zijn bevoegd tot het ontvangen der Penningen van de Schotgaarders en dezelve weder uit te keeren aan Dijkshoofdluiden, en aan de geenen, aan welke de Koggemeesters hunne opgenomene Penningen ſchuldig zijn. Zij moeten alle gekeurde en gemaakte Werken naagaan, en de bevindingen aan de Super-Intendenten mededeelen, doch hebben geen ſtem in 't Heemraadſchap. In hunne tegenwoordigheid geſchieden vooraf de Rekeningen, welke vervolgens aan de Super-Intendenten worden opengelegd. Over hun beſtier is, op den zeventienden Julij des Jaars 1732, een nieuwe Reſolutie door 's Lands Staaten genomen.

Dijkshoofdluiden zijn Opzigters over 't Werkvolk, zo in tijden van nood, als van de aanbeſteede Werken, inzonderheid de Wiervakken, het inleggen en ſchoonmaaken van Krebbingen; ieder in zijne Kogge. Zij maaken ook met, of ten overſtaan van den Dijkgraaf de looze beraaming der Dijkwerken. Zij worden door de Waardſchappen uit een Drietal verkooren.

De Koggemeesters, die op voorſlag der bijzondere Koggen, zonder benoeming, door de Waardſchappij verkooren worden, moeten de Sluizen bezigtigen, de Waterlingen en Slooten doen ſchoon houden, ook hebben zij 't opzigt over gemmige Wegen.

Het werk der Molenmeesters beſtaat voornaamlijk in het opzigt der Molens en Kaden, om dezelve in goeden ſtand te houden. Deeze, zo wel als de Koggemeesters hebben geene onmiddelijke betrekking tot de Bedijking.

Ten aanzien van Hoog Regtsgebied beſtaat het platte Land van *Weſtfriesland*, 1. in zo genaamde kleine of platte Landſteden, die Stederegt hebben; 2. in Ambagten onder de Jurisdictien van Stemmende Steden; 3. en in de Ambagten onder

der 't Baljuwſchap van de *Nieuwburgen* beſchreeven in Hooge of Vrije Heerlijkheden. De kleine ſteden zijn, *Grootebroek*, *Weſtwoude*, *Hem*, *Wijdenes*, *Schellinkhout*, *Abbekerk*, *Sijbekarſpel*, *Schagen*, *Barſingerhorn*, *Nieuwdorp* en *Winkel*. De Ambagten, onder 't Regtsgebied der Stemmende Steden, zijn *Zwaag*, *Hauwert*, *Nieuwbokswoude*, *Wognum*, *Watwei*, *Berkhout*, *Avenhorn*, *Grosthuizen*, *Scharwoude*, *Oudendijk*, *Schaardam* en *Oostmijzen*, die alle onder *Hoorn* behooren; *Berkhout*, benevens de Ambagten vervolgens genoemd, worden onder de algemeene benaaming van de Veenhoop begreepen; doch *Beets* en *Schaardam* en de daar vervolgens genoemde Ambagten zijn eigenlijk niet onder 't Dijksbeſtier van *Weſtfriesland*, maar onder de *Zeevang*. Onder 't Regtsgebied van *Medenblik* zijn *Opperdoes*, *Oostwoude* en *Wervershoof*. De Hooge of Vrije Heerlijkheden zijn *Spanbroek*, *Opmeer*, *Obdam* en *Hensbroek*, *Hoogtwoude* en *Eertswoude*, *Oude Karſpel*, *Haringkarſpel*, *Warmenhuizen*, *Veenhuizen*. Behalven deeze is 'er nog het Regtsgebied van *Valkoog*; waar onder *St. Maarten*, *Eenigenburg*, met *Valkoog* zelve behooren, en 't welk, gelijk ons berigt wordt, ook een Schoutſchap, onmiddelijk van de Graaflijkheid afhangende, genoemd wordt.

WESTGRAFTDYK, een Dorp, in het gedeelte van het Noorderkwartier, het Baljuwſchap van de *Nieuwburgen* genaamd, omtrent twee uuren gaans ten Zuidoosten van de Stad *Alkmaar* gelegen. De Huizen ſtaan, langs eenen Dijk, in de lengte gebouwd. De Kerk der Hervormden wierdt omtrent het midden der jongstvoorgaande Eeuwe gebouwd. Men vindt hier ook eene Vergaderplaats van Doopsgezinden, die thans, in gemeenſchap met die van *Oostgraftdijk*, door eenen Leerling van het Amſterdamſche Kweekſchool bediend worden. Geen geringen luister ontleent het nederig *Westgraftdijk* van de geboorte van den vermaarden BERNARD NIEUWENTYD, welke aldaar het eerſte leevenslicht aanſchouwd heeft.

WESTHEM, een Dorp, in *Friesland*, onder *Westergo*, in de Grietenij *Wijmbritzeradeel*. Onder de achtëntwintig Dorpen dier Grietenije, is *Westhem* het zeventiende in den rang van ſtemminge, en bevat dertien Stemdragende Plaatzen. Het Dorp ligt tegen den zo genaamden *Hemdijk*, en heeft eenen Hervormden Leeraar gemeen met die van het nabuurig Dorp *Wolſum*. In de Roomſche tijden was hier eene Parochiekerk. In twee hoogten, hier te Lande *Wieren* genaamd, ziet men 'er de Overblijfzels van twee aloude Stinzen, *of* verſterkte Hulzen.

Zie BROUERIUS, *Friſia Illuſtrata*.

WESTHOVEN, een fraai Slot of Kaſteel, op het Zeeuwſche Eiland *Walcheren*, gelegen aan den Grooten Weg, die van *Middelburg* na *Domburg* loopt. Den ſtigter deezes Kaſteels vinden wij niet genoemd, maar alleen vermeld, dat het, in overoude tijden, tot een Lusthuis of Vertrekplaatze der magtige Abten van *Middelburg* gediend heeft. Het Geſtigt ligt binnen wijde en diepe Graften, heeft een zwaaren Toren en dikke muuren, en is van binnen van eene menigte ruime Zaalen en Kamers voorzien. Voorts ontmoet men, in den omtrek, zeer uitgebreide en aangenaame Plantaadjen, meest aangeleid door den Heere VAN KAUWERVE; die ook het agterſte gedeelte van het Slot, uit den bouwvalligen ſtaat, in welken het zich bevondt, genoegzaam heeft herſteld. Niet weinig doet het tot de waarde en aanzien deezes Geſtigts, dat hetzelve, volgens beſluit der Heeren Staaten van *Zeeland*, tot een goed Zeeuwsch onverſterflijk Leen verklaard is. Gedurende de raadpleegingen der gemelde Staaten, in den aanvang der voorgaande Eeuwe, en wel voornaamlijk in den Jaare 1611, over het opzigten van een Doorluchtig School in hun Gewest, kwam *Westhoven*, van wegen de aangenaamheid der ligginge, vooral in aanmerking, om den Zetel der Geleerdheid aldaar te vestigen. Van wegen de

zwa-

zwarigheden, die zich hier tegen aanbooden, verklaarde men zich voor *Middelburg*.

Zie GARGON, *Walcherſche Arkadia*.

WESTINDISCHE MAATSCHAPPY. Hoewel dit eertijds beroemd Genootſchap thans zo goed als vernietigd, immers in deszelfs oloude gedaante niet meer aanwezig is, kunnen wij, egter, niet nalaaten, onzen Leezeren daar van eenig verſlag mede te deelen. Wij verkiezen tot onze ſchets een berigt, ſtaande op den toeſtand, welke nog voor ſlegts weinige jaaren plaats hadt; hier alleen, in 't algemeen, aanmerkende, dat gelijk, zints de Verheffing van het Huis van *Oranje* tot de Erfſtadhouderlijke waardigheid, het Opper-Direkteurſchap aan Prinſe WILLEM DEN IV, zo ook, na deszelfs afſlijvigheid, het zelfde gezag en aanzien aan den tegenwoordigen Stadhouder, Prinſe WILLEM DEN V, wierdt opgedraagen; voorts, dat, bij de jongſt beraamde ſchikkingen, de bijzondere Kamers vernietigd zijn, en het algemeen bewind, in zo verre het Genootſchap nog in weezen is, overgebragt is na *'s Graavenhage*, alwaar de Amptenaars, welke tot het waarneemen van zaaken gebezigd worden, hun verblijf houden. Het Verſlag, wegens de opkomst, den voortgang en de onderſcheidene lotgevallen der Maatſchappije, die inzonderheid opmerking verdienen, luidt aldus.

De Oostindiſche Maatſchappij was nog in haaren eerſten bloei, als men, hier te lande, om het voortzetten van den handel in de Westindiën begon te denken. JOAN VAN OLDENBARNEVELD, Advokaat van *Holland*, arbeidde meer dan iemand aan een Ontwerp, om zijn Vaderland de Westerſche Schatten, bij die van het Oosten, in den ſchoot te ſtorten. Van tijd tot tijd, wierden 'er, in den *Hage*, bijeenkomſten, tuſſchen hem en de Penſionariſen van verſcheiden' Steden, gehouden. En ſchoon 't hem niet gelukte, voor zijnen jammerlijken dood, de Westindiſche Maatſchappij opgeregt te zien, liet 's Lands Overheid, zelfs al bij zijn leeven, niet na, den Overzeeſchen handel merkelijk te begunſtigen. In

't Jaar

't Jaar 1615, kreeg elk, die eerlge nieuwe Landen ontdekte, vrijheid, om dezelven, vier jaaren lang, alleen, met uitſluiting van alle anderen, te mogen bewaaren. LE MAIRE en SCHOUTEN, ſtaken daar op, in 't Jaar 1617, uit *Texel* in Zee, zeilden voorbij Kaap *Verd* en de Kaapverdſche Eilanden, door de Evennagtslijn, en ontdekten, bezuiden de Straat van *Magellaan*, eenen nieuwen doortogt, die, zedert, de Straat van *le Maire* genoemd wierdt. Door deeze Straat, kwamen ze in de Zuidzee, en deeden, in 't Vaderland te rug gekeerd, bij veelen den luſt tot de Vaart op de Westindiën dermaaten opwakkeren, dat men, ſterker dan te vooren, van eene Westindiſche Maatſchappij begon te ſpreeken. WILLEM USSELINKS, een Antwerpſch Koopman, die zich te *Amſterdam* metter woon hadt nedergezet, bediende zich van de kennis, die hij, onder de Spanjaards verkeerende, van hunne togten na de Westindiën verkreegen hadt, en maakte, met behulp van den Predikant PETRUS PLANCIUS, eene ſchrander' Wiskundige, een Opſtel van Streeken en Vaarten door de Zuidzee, zo volkomen, dat veele Steden en bijzondere Koopliedeu lugt op den Westindiſchen handel kreegen.

Even naa het eindigen van het twaalfjaarig Beſtand, in 't Jaar 1621, wierden de zaaken eerst op eenen vasten voet gebragt. Hunne Hoog Mogenden gaven verlof tot het opregten eener algemeene Westindiſche Maatſchappij; aan welken alleen vrijheid verleend wierdt, om op de Afrikaanſche Kusten, van den *Kreeftskeering* af, tot aan de Kaap *de Goede Hoop*, en in *Amerika*, van 't Zuideinde van *Terraneuf*, tot door de Straaten van *Magellaan* of *Le Maire*, in de Zuidzee, en op de Eilanden, tuſſchen beide gelegen, te handelen. De Maatſchappij kreeg ook verlof, om met de Westindiſche Koningen Verbonden te ſluiten, Schanzen en Sterkeen te ſtigten, Volkplantingen op te rigten, Krijgsvolk, onder 't Opperbeleid van de Algemeene Staaten en den Prins VAN ORANJE, aan te neemen, regt te oefenen, tot halsſtraffen toe; en verders alles te doen, wat tot bevordering van haaren handel, in de Landen van haar Oktrooi, ſtrekken kon. De inlaag der nieuwe Maatſchappij wierdt op tweeënzeventighonderd duizend Guldens bepaald. Elk, die 'er twaalfhonderd

derd Guldens aandeel in hadt, kreeg regt, om tot de verkiezing van eenen Bewindhebber te ſtemmen. De beſtiering der Maatſchappije wierdt bijna op gelijken voet als die der Oostindiſche gebragt. Men verdeelde het bewind in vijf Kamers, zijnde die van *Amſterdam*, van *Zeeland*, van *de Maaze*, van *Noordholland*, en van *Stad en Lande*. In de Kamer *Amſterdam* wierden vooreerst twintig Bewindhebbers, met den naam van Direkteurs of Beſtierders, aangeſteld. De andere Kamers verkooren ook een tamelijk getal van Beſtierders. Men regte daarenboven eene Kamer van Negentienen op, in welke altijd één of meer Leeden uit de Vergadering van Hunne Hoog Mogenden afgevaardigd wierden.

De Algemeene Staaten vereerden der Maatſchappije drie kloeke Oorlogſchepen, welken, nevens de Schepen die zij zelve hadt uitgerust, gevoegd zijnde, onder L'HERMITE en WILLEKENS, na de Westindiën gezonden wierden. L'HERMITE hadt het op *Peru*; WILLEKENS op *Brazil* gemunt. Beide ſtaken ze, in 't Jaar 1623, in Zee. L'HERMITE hieldt de Streek van LE MAIRE, en Kaap *Hoorn* voorbij gezeild hebbende, wierp hij 't Anker in eene Baai, aan welke men zedert den naam van *Naſſaus Baai* gegeeven heeft. Hier voorzag hij zich van eenige ververſching, en kwam, met een gedeelte van zijne Vloot, in de Zuidzee. Hij hadt last, om de Spaanſche Vloot in *Peru* aan te tasten. Doch vernemende, dat die, weinige dagen te vooren, reeds vertrokken was, beſloot hij een Galjoen en eenige Vaartuigen aan te vallen, die, in de Haven van *Lima*, gebleeven waren. De aanval was hevig, doch liep niet naar wensch af. Al wat L'HERMITE op deezen togt verrigtte, beſtondt in 't verbranden van eenige Spaanſche Schepen en het berooven van *Guajaquil* in *Peru*. Zijne Vloot, haaren weg voorbij de *Dieven* Eilanden neemende, kwam, in 't Jaar 1625, in 't Vaderland te rug. WILLEKENS was gelukkiger. In de *Allerheiligen Baai* voet aan land gezet hebbende, overmeesterde hij *Sant Salvador*, Hoofdſtad van eene Landvoogdije in *Brazil*, en eenige naastgelegene Sterkten. VAN DORT bleef Gouverneur van *Sant Salvador*, en nam acht Spaanſche Schepen, die, onbewust van 't overgaan der Stad, van hem, door 't laaten waaien

der

der Spaanſche Vlagge, verblijsterd waren. In 't Jaar 1625, wierdt *Sant Salvador* wederom verlooren; doch deeze ſchade, naa drie jaaren, rijkelijk geboet, door het veroveren der Zilvervloot, van welke de Zeevoogd PIETER PIETERSZOON HEIN zich, op de Kust van *Florida*, meester maakte. Hij kwam 'er, in 't begin van 't Jaar 1628, behouden mede in *Holland*. De buit beſtondt uit zeven Millioenen en tweehonderd duizend Guldens aan Zilver, drie Millioenen en zeshonderd duizend Guldens aan Koopmaatſchappen, en vier Millioenen aan Oorlogs- en Scheepsbehoeften. De voordeelen, te vooren door de Maatſchappij in de Westindiën behaald, hadden haar bewoogen, om zwaare uitdeelingen te doen. Hier door zouden, dagt men, de Aktien in waarde rijzen. Ook wilde men voor de Oostindiſche Maatſchappij niet wijken. Men hadt al tot twintig en vijfëntwintig ten honderd uitgedeeld. Doch nu de Zilvervloot der Maatſchappije in handen viel, deelde zij vijftig ten honderd uit. Naa het verlies van *Sant Salvador*, hadt men zich der zwaare uitdeelingen al beginnen te beklaagen, en men was genoodzaakt geweest, eenen nieuwen inlaag van de Deelgenooten te verzoeken. Schepen, Huizen, Sterkten, Krijgsvolk, ſleepten onnoemlijke Schatten weg. De Hoofdſom der Maatſchappije wies aan tot honderdëntachtig Tonnen Gouds, en de Bewindhebbers beſlooten, van den nieuwen inlaag niet meer dan 't Land toen gaf, te weeten zes ten honderd Rente in 't jaar te betaalen. In 't Jaar 1630, wierdt 'er wederom eene aanzienlijke Vloot, onder den Admiraal LONK, na *Brazil* gezonden. Zij maakten zich meester van verſcheidene Landvoogdijen in dat Gewest, 't geene het aanzien der Maatſchappije ſterk deedt toe neemen. Daarenboven viel haar het welgelegen Eiland *Curaçao* in handen. Ondertuſſchen rustten de Spanjaards eene nieuwe Vloot uit, die, onder 't beleid van den Admiraal TOLEDO, in Zee gezonden wierdt, en vrij wat ſchade aan de Eilanden, Sterkten en Schepen der Maatſchappije deedt. Zij vondt midlerwijl goed de Landvoogdij van *Brazil*, en het beſtier over haare Legers in Westindien op te draagen aan Graave JAN MAURITS VAN NASSAU, Bloedverwant van Prins FREDRIK HENRIK. Hij trok met omtrent

die-

drieduizend Man, uitgelezen Volk, na *Brasil*. Hij oorlogde voorſpoediglijk. ARTISCHOFSKY, een Edelman, die om Socinianerij uit *Poolen* geweeken was, overmeesterde, aan 't hoofd van een gedeelte van MAURITS Leger, verſcheidene Steden, en wierdt van de Maatſchappij met eenen Gedenkpenning beſchonken. MAURITS zelf nam *Openeda* in, en ſligtte, zes mijlen van die Stad, op eene Rots in Zee, eene Sterkte, die naar hem genoemd wierdt. Vervolgens zondt hij, in 't Jaar 1638, eenige Schepen na de Noordwestkust van *Afrika*, om het Kaſteel *St. George Del Mina*, in *Guinée*, te bemagtigen; dat naar wensch gelukte. De Portugeezen, *Spanje* afgezworen, en den Hertog van *Braganze*, wiens Naazaaten nog op den Troon zitten, tot hunnen Koning gekooren hebbende, ſtooten, in 't Jaar 1641, een tienjaarig Beſtand met den Staat, en leefden eenigen tijd in *Brasil* met de Nederlanders in grooten eendragt. MAURITS, die toen minder werk hadt, en de Westindiſche lugt moede was, beſloot na huis te keeren. Hij kwam, in 't Jaar 1644, met eene rijkgeladene Vloot in *Holland*, en wierdt door de Maatſchappij, met duure betuigingen van dankbaarheid, van zijn gewigtig Ampt ontſlaagen. De Portugeezen, beſpeurende, dat een groot deel van 't Nederlandsch Krijgsvolk met MAURITS na 't Vaderland gekeerd was, begonnen de ooren op te ſteeken, en op 't herneemen van *Brazil* te denken. Voor 't ſchenden van 't Beſtand was hun, van 's Pauſen wegen, door de Jezuiten, aflaat beloofd. Verraad en geweld dienden hun beide; en eenige Hollanders waren ſchelmsch genoeg, om verſcheidene Steden der Maatſchappije aan de Portugeezen te verkoopen. Die ſnoode handel en eenige Krijgsverrigtingen van weinig belang, wierden, in 't Jaar 1646, van eenen openbaaren Oorlog gevolgd. Men zondt eene Vloot van tweeenvijftig Schepen na *Brazil*; doch de Portugeezen en anderen wisten, door ſlinkſche Konſtenaarijen, te weeg te brengen, dat 'er niets mede wierdt uitgeregt. 't Leedt, met één woord, pas tien jaaren, of de Maatſchappij was gantsch *Brazil* kwijt. *Nieuw Nederland*, dat in 't Jaar 1657 ontdekt wierdt, bragt al te weinig toe, om het verlies van *Brazil* te boeten. Eenige jaaren daar naa, namen

de

de Engelſchen de Sterkten der Maatſchappije op het Eiland *Goederede* in; en vervolgens den ſteven na *Guinée* wendende, dreigden ze 't Kaſteel *Del Mina* en de gantſche Goudkust te bemagtigen. Dit zou een doodſteek in 't hart der Maatſchappije geweest zijn; doch de Algemeene Staaten voorzagen 'er in, en zonden DE RUITER terſtond met twaalf Schepen na de Westindjen. Hij overmeesterde, in 't Jaar 1665, de Sterkte *Amſterdam* aan het Dorp *Klein Kormantijn*, en bragt de Engelſchen met de Wapenen tot reden. Evenwel overmeesterden zij zedert *Nieuw Nederland*, dat zij *Nieuw Engeland* noemden. De Franſchen behaalden ook eenige voordeelen in *Zuid-Amerika*, en benamen, in 't Jaar 1676, der Maatſchappij het Eiland *Tabago*.

Zo zwaare verliezen hadden de Maatſchappij reeds jaaren agter een doen zukkelen. De uitdeelingen waren agter gebleeven, en 't gereed geld aan Sterkten, Krijgsvolk, enz. geſpild. De Deelgenooten verlooren den lust, om den handel te vervolgen. Het Oktrooi der Maatſchappije was met het Jaar 1671 ten einde geloopen; en de Algemeene Staaten, ziende, hoe alles agter uit liep, vonden niet goed hetzelve te vernieuwen; maar vernietigden de oude Maatſchappij, en rigtten eene nieuwe op. De oude Maatſchappij bevondt zich belast met eene ſchuld van omtrent zes Millioenen aan geleende Penningen, van welke zij, t'eenemaal bulten ſtaat zijnde om dezelve af te doen, in zo verre ontheeven wierdt, dat de ſchuld op dertig ten honderd wierdt gewaardeerd, waar van de oude Maatſchappij vier ten honderd in 't jaar Intrest zou betaalen. De Hooſdſommen der Deelgenooten wierden op vijftien ten honderd gebragt. Tot het voldoen der Intresten wierden de Penningen geſchikt, die gemaakt zouden worden van 't geene de nieuwe Maatſchappij van de oude over nam; als mede 't geene de oude Maatſchappij nog van den Koning van *Portugal* te vorderen hadt; en zo dit nog niet toe mogt reiken, zouden de Rekognitiegelden, die de nieuwe Maatſchappij van tijd tot tijd invorderde, daar voor verbonden zijn. Verders was de nieuwe Maatſchappij in geenen deele voor de ſchulden der oude aanſpraaklijk. Zij kreeg regt, om alleen te mogen handelen, langs de Kusten

van

van *Afrika* van den *Kreeftskeerling* af; tot op dertig graaden beznïden den *Evennagtslijn*, en op alle de tusschen beide gelegene Eilanden, als mede op *Iseqnebo* en andere Plaatzen, aan de Kust van *Amerika* gelegen, en bijzonderlijk op het Eiland *Curaçao*. De vaart op alle andere Plaatzen, bij het voorig Oktrooi aan de oude Maatschappij alleen vergund, wierdt nu voor alle Ingezeetenen van den Staat opengesteld: onder beding nogtans, dat, indien de Oostindische of nieuwe Westindische Maatschappij, zich, voor anderen, in 't bezit van eenige Plaatzen, buiten 't Oktrooi, stelden, zij de vaart daar op alleen behouden zouden, zo lang zij in 't bezit bleeven. De Hoofdsom der nieuwe Maatschappij bestondt uit de verminderde Hoofdsommen der oude Deelgenooten en Schuldeischers. Ieder Deelgenoot moest 'er nog vier, en ieder Schuldeischer acht ten honderd bijvoegen: door welke schikking de Maatschappij, in de Jaaren 1674, 1675 en 1676, honderd en twintig duizend Guldens in gereeden gelde ontving, die met het geen de Schuldeischers hebben moesten, eene Hoofdsom van omtrent zesmaalhonderd en dertig duizend Guldens uitmaakten. De Westindische Maatschappij, dus wederom in staat gesteld, is lang in staat gebleeven, schoon haar handel en voordeelen, bij die der Oostindische Maatschappij, op verre na, niet te vergelijken zijn. Haar Oktrooi, dat met het Jaar 1700 ten einde liep, wierdt toen, voor dertig jaaren, en in 't Jaar 1730 voor nog dertig jaaren verlengd, die met het einde van 't Jaar 1760 zouden verstreeken zijn. Bij deeze laatste vernieuwing, wierdt de Vaart en Slaavenhandel op de Afrikaansche Kusten, onder zekere voorwaarden, voor elk opengesteld. Alleenlijk wierdt hier eene Streek van zestig mijlen, van de Kaap *Apollonia* tot aan *Rio de la Volta*, van uitgezonderd. Doch in den Jaare 1734, wierdt aan de Onderdaanen van den Staat ook vrijheid gegeeven, om op deeze streek van zestig mijlen, gednurende den tijd van twintig jaaren, te handelen. De schepen, die van bijzondere Handelaars na de Afrikaansche Kusten gezonden worden, mogen niet langer dan honderdentwintig voeten zijn. Men mag 'er met geene Fluitschepen op vaaren. De schepen betaalen voor rekognitie aan de Maat-

ſchappij, naar dat ze groot zijn. Een ſchip van zeventig voet over ſteven en daar onder, dat op vijfënveertig Lasten geſteld wordt, betaald drieduizend Guldens. Grootere ſchepen betaalen van de eerſte vijfënveertig Lasten ook drieduizend Guldens, en van de overigen, zestig Guldens ieder Last. Met het betaalen van deeze Rekognitie zijn de ſchepen vrij van alle inkomende en uitgaande regten. Zij mogen de in *Afrika* gekogte Slaaven vrij op *Curaçao* en verdere Plaatzen in *Amerika* verkopen, uitgezonderd in *Suriname*, *Iſequebo* en *Berbice*, alwaar de Maatſchappij alleen den Slavenhandel drijft.

De Westindiſche Maatſchappij is in vijf Kamers verdeeld: *Amſterdam*, *Zeeland*, *de Maas*, het *Noorderkwartier* en *Groningen en Ommelanden*. *Amſterdam* beſtiert vier negende deelen der Maatſchappije, *Zeeland* twee negende, en de andere drie Kamers ieder één negende deel. Bij het opregten der nieuwe Maatſchappije, behielden de Provinciën en Steden, daar geene Kamers zijn, het regt, om zo veele Bewindhebbers aan te ſtellen, als zij in de oude Maatſchappij gehad hadden: en ieder Provincie, die honderdduizend Guldens inlag, kreeg insgelijks het regt, om eenen Bewindhebber aan te ſtellen. De Bewindhebbers behouden hun Ampt al hun leven. Zo 'er een Bewindhebbers plaats openvalt, worden 'er door de overige Bewindhebbers en Hoofddeelgenooten, drie Hoofddeelgenooten benoemd, uit welken, de Overheden der Steden of de Afgevaardigden der Staaten eenen, tot Bewindhebber kiezen. Niemand mag te gelijk Bewindhebber der Oost- en Westindiſche Maatſchappijen zijn. Een Hoofddeelgenoot ter Kamer *Amſterdam* moet ten minſten vierduizend tweehonderd Guldens aandeel in de Maatſchappij hebben. In de drie volgende Kamers, kan men met achtënzestighonderd Guldens beſtaan. Het aandeel, dat men ter Kamer van *Stad en Lande* hebben moet, om een Hoofddeelgenoot te zijn, is aan de bepaalingen van de Staaten dier Provincie overgelaaten. De Hoofddeelgenooten hebben regt om, in ieder Kamer, eenen Bewindhebber, op eigen gezag aan te ſtellen, dien zij ook wederom afzetten konnen. Zij benoemen, daarenboven, in de drie voornaamſte Kamers,

eenen

Manuël Comnenes ligt als Boetling voor den Keizer.

CXXXVI.

Koning Henrik II. tot boete door Munniken gegeeselt. Bladz. 70.

T[illegible] YORK
PUB[illegible] RARY

ASTOR, L[illegible] AND
TILDEN FOUNDATIONS

eenen Preſident, Vice-Preſident en eenige andere Leden van hun Kollegie.

De Kamer *Amſterdam* beſtaat tegenwoordig uit zeventien Bewindhebbers; tien van wegens die Stad; drie uit de Steden *Haarlem*, *Leiden* en *Gouda*, en vier uit de Provincien *Gelderland*, *Utrecht*, *Friesland* en *Overijſſel*. De Bewindhebbers, uit de bijzondere Provincien en Steden, worden, naar 't goedvinden van hunne Meesters, verwiſſeld. De Hoofddeelgenooten hebben bij deeze Kamer eenen Preſident, eenen Vice-Preſident, twee Rekenmeesters en eenen Scriba of Schrijver. Ook onthoudt zich te *Amſterdam* een Advokaat der algemeene Maatſchappij.

De Kamer *Zeeland* wordt door elf Bewindhebbers beſtierd, onder welken 'er één is, van wegen de Hoofddeelgenooten. Deezen hebben 'er ook eenen Preſident, eenen Vice-Preſident, vier Rekenmeesters, onder welken 'er twee wegens *Vliſſingen* en *Veere* zijn, en eenen Scriba.

De Kamer op *de Maaze* beſtaat uit zeven Bewindhebbers, eenen der Hoofddeelgenooten daar onder begreepen. 't Kollegie der Hoofddeelgenooten heeft hier ook zijnen Preſident, Vice-Preſident, twee Rekenmeesters en eenen Scriba.

De Kamer van 't *Noorderkwartier* wordt tegenwoordig door negen Bewindhebbers beſtierd; twee wegens *Hoorn*, twee wegens *Enkhuizen*, twee wegens *Alkmaar*, één wegens *Edam*, één wegens *Monnikendam* en één wegens *Medenblik*.

De Kamer van *Stad en Lande* heeft nu zeven Bewindhebbers, die alleenlijk om de veertien dagen des Donderdags 's middags ten één uur, te *Groningen*, bijeen koomen.

De Wedde der Bewindhebberen met malkanderen is op tien ten honderd, van de uitdeeling, die zij doen, bepaald, mids dat die tien ten honderd niet boven de zestig duizend Guldens beloopen. De Rekenmeesters en Hoofddeelgenooten genieten twee derden deelen van 't geene een Bewindhebber geniet. De Kamer van *Stad en Lande* trekt een negende deel van de gemelde tien ten honderd, dat, volgens het goedvinden van de Staaten dier Provincie, verdeeld wordt.

De gewigtigſte zaaken der Maatſchappije worden door de Vergadering van Tienen afgedaan. Zij beſluit, hoe veele ſchepen men afzenden zal en werwaards. Deeze Vergadering beſtaat uit vier Bewindhebbers van *Amſterdam*, twee van *Zeeland*, één van *de Maaze*, één uit het *Noorderkwartier*, één van *Stad en Lande* en één Lid uit de Vergadering der Algemeene Staaten. Zo 'er verſchil in de Kamer van Tienen valt, en hetzelve niet bij overſtemming afgedaan wordt, moet het aan de uitſpraak van Hunne Hoog Mogenden verbleeven worden. De Hoofddeelgenooten mogen hunnen Bewindhebber ter Kamer *Amſterdam*, onder de vier Amſterdamſchen, en hunnen Bewindhebber ter Kamer *Zeeland*, onder de twee Zeeuwſche Bewindhebbers in de Vergadering van Tienen zenden, en elk eenen Rekenmeester toevoegen, om hun met zijnen raad te dienen. De Bewindhebber en Rekenmeester der Hoofddeelgenooten van *Amſterdam* zijn gehouden, den Hoofddeelgenooten van het *Noorderkwartier* en van *Stad en Lande*, en de Bewindhebber en Rekenmeester der Hoofddeelgenooten van *Zeeland*, den Hoofddeelgenooten van *de Maaze* kennis te geeven van het geene ter Vergadering van Tienen verhandeld is; zo verre het hun medegedeeld mag worden. De Vergadering van Tienen wordt, beurt om beurt, nu zes jaaren te *Amſterdam*, en dan twee jaaren te *Middelburg* in *Zeeland* gehouden. De Bewindhebbers der Weſtindiſche, voeren zo wel als die der Oostindiſche Maatſchappij, den titel van *Edele Heeren*.

De Weſtindiſche Maatſchappij bezit tegenwoordig eenige Plaatzen van aangelegenheid, in *Afrika* en *Amerika*. In *Afrika* heeft zij twee voornaame Sterkten op de Guineeſche Goudkust, *Del Mina*, of *St. George del Mina* en *Naſſau*, nevens eenige anderen van minder aangelegenheid. In *Amerika* bezit zij *Curaçao*. *St. Euſtatius* en eenige andere kleine Eilandjes, benevens de Volkplanting *Iſequebo*. Van de Volkplanting *Suriname* bezit de Maatſchappij niet meer dan een derde gedeelte, gelijk elders reeds door ons is aangemerkt. Op alle deeze plaatzen heeft de Maatſchappij Gouverneurs, Bevelhebbers en Beſtierders van haaren

ren Handel aangeſteld, en de Regeering is 'er bijna op gelijke wijze als in Oostindiën, geſchikt.

Guinée is een groot Landſchap, in 't Noordwesten van *Afrika*; dat ten Noorden aan *Nigritie*, ten Oosten aan *Abiſſine*, en ten Zuiden aan het Land der Kaffers grenst. Men verdeelt het in *Opper-* en *Neder-Guinée*. *Neder-Guinée* is bij den naam van *Kongo* bekend. In *Opper-Guinée* heeft men, behalven de Koningrijken *Juda*, *Argres* en *Benin*, de *Goud-*, *Tand-* en *Slaavenkust*, alwaar de voornaamſte handel gedreeven wordt. De Europeaanen hebben zich, langs de Goudkust, nedergezet. De twee voornaamſte Vestingen, die 'er de Westindiſche Maatſchappij heeft, hebben wij reeds genoemd. De Vesting *St. George del Mina* heeft vier Batterijen van binnen, en één in het Buitenwerk. Zij is op eene Rots gebouwd, en van twee Graften voorzien, welken met Regenwater gevuld zyn. Bij de Vesting is een klein Vlek, dat den naam van *Mina* voert. De Sterkte *Naſſau*, die zomtijds ook wel *Moure*, naar een nabij gelegen Vlek, genoemd wordt, legt beoosten *Del Mina*. Zij is omtrent vierkant; doch van vooren wat breeder dan van agteren gebouwd. De verdere Sterkten en Handelplaatzen der Maatſchappije zijn 't Fort *St. Antoni* te *Axim*, *Hollandia* bij *Pecqueſoe*, *Dorothea* te *Akoda*, *Bateſtein* te *Boutry*, *Witſen* bij *Tokorari*, *Oranje* te *Sakonde*, *St. Sebaſtiaan* te *Chama*, *Vredenburg* te *Kommanie*, *Koenraadsburg* te *St. Jago*, *Amſterdam* bij *Kormantijn*, *Lijdzaamheid* te *Apam*, *de Goede Hoop* te *Berkoe*, en *Crevecoeur* te *Akra*. De voornaamſte Koopmanſchappen, die de Maatſchappij van *Guinée* brengt, zijn Goud, zo wel in Staaven als Stofgoud, en Olifantstanden. Zij drijft, langs deeze Kusten, daarenboven ſterken handel in Slaaven, die na *Amerika* gevoerd, en aldaar aan de Spanjaards en Portugeezen verhandeld, of in de Nederlandſche Volkplantingen gebruikt worden. Men betaalt van zestig tot tachtig Guldens, en zomtijds meer voor een Neger, die van achttien tot dertig jaaren oud is. Doch deeze betaaling geſchiedt in Koopmanſchappen, die daar te Lande getrokken zijn, als Yzer, Spijkers, Linnen, Papier, Koperen Ketels en Bekkens, en Brandewijn of andere ſterke

dranken, daar de Negers zeer graag naa zijn. Ingevolge van het laatſte Oktrooi der Maatſchappije, is zij gehouden, zo lang dat Oktrooi duurt, jaarlijks ten minſten tweeduizend vijfhonderd Slaaven op *Suriname* te leveren, en die daar, bij openbaare opveilinge, aan den meestbiedenden te doen verkoopen. Het Goud van *Axim* wordt voor het fijnſte gehouden. Het is van tweeëntwintig en drieentwintig Karaaten. Dat van *Fetu* valt het groſſt. Tot den handel van het Stofgoud, wordt meer dan gemeene bekwaamheid vereischt. De Mooren doen 'er kleine Stukjes Koper onder, die zij *Quaquara* noemen. Somtijds ſmelten ze dezelven wel onder het Stofgoud, wanneer de vervalſching nog moeijelijker te merken is. De Maatſchappij heeft hier een Meester Bergwerker aangeſteld, die vier knegts onder zich heeft, om Mijnen te ontdekken en in dezelven te arbeiden. De Tandenkust levert de ſchoonſte Olifantstanden van gantsch *Afrika* uit: en 't is niet ongemeen Tanden aan te treffen, die tweehonderd ponden haalen konnen. Men weet, dat de Olifantstanden het Ivoor zijn, dat tot veelerlei gebruik dient. De Maatſchappij laat hier te Lande de Tanden van gelijke zwaarte bij malkanderen ſchieten, en veilt ze bij koopen van omtrent zeshonderd ponden op.

De Regeering der Guineeſche Kust, zo verre de Maatſchappij zich op dezelve gevestigd heeft, wordt door haar toevertrouwd aan eenen Direkteur-Generaal, die den titel van Zijne Edelheid voert, en wien men eenen Raad, beſtaande uit den Fiskaal, de Opper-Kooplieden, en somtijds nog één of twee Perſoonen meer heeft toegevoegd. De Regt- en Regeeringszaaken worden bij deezen Raad afgedaan, in welken egter de Direkteur het meeste gezag heeft. De Bedienden, welken de Maatſchappij hier heeft, zijn eenige Opper- en Onder-Kommizen of Kooplieden, Adſiſtenten en Boekhouders. Ook is 'er een Pakhuismeester-Generaal. Een Predikant is 'er aan het Kaſteel *St. George del Mina*, die rang heeft naast den Direkteur-Generaal.

Cu-

Curaçao, een Eiland, in de Noordzee, benoorden *Terra Firma* en het Landſchap *Venezuela* geleegen, is niet grooter dan tien mijlen in de lengte, en omtrent vijf in de breedte. Men heeft 'er twee Havens. De voornaamſte is aan de Zuid-oostzijde van het Eiland, daar eene braave Stad en eene ſterke Vesting bij geſtigt is. Men heeft op *Curaçao* eenige Suikerplantaadjen aangelegd. Doch dat Eiland is min te waardeeren, om het geene het uitlevert, dan om dat het zeer bekwaam is, om van daar met de Spanjaards, langs de vaste Kust, te handelen. Men zendt 'er jaarlijks verſcheidene ſchepen heen, die 'er verſcheidenerlei Lijwaaten, Wollen en Zijden Stoffen, Specerijen, Kanten, Paſſementen, Touwwerk, Buskruid en veelerlei andere goederen na toe voeren. Zij brengen Goud, gemunt Zilver, Cacao, Huiden, Indigo, Verwhout, Suiker, Tabak, Schildpad of Karet en veelerlei andere Waaren wederom te rug. Men heeft eene Gereformeerde Kerk op *Curaçao*, die van éénen Predikant wordt bediend. De Gouverneur van *Curaçao* en de onderhoorige Eilandjes voert den titel van *Edelen Agtbaaren Heer*. Hij zit voor in den Raad, die uit acht Perſoonen, behalven den Fiskaal en Sekretaris, beſtaat. Men heeft vijf Kommisſariſſen van kleine zaaken op *Curaçao*. Het Krijgsvolk ſtaat 'er onder eenen Kapitein-Luitenant. Ook heeft men 'er eene Burger-Kompagnie. De Maatſchappij houdt eenen Faktoor op de vaste Kust aan de Baai van *Curaques*. Zij heeft haare Kommandeurs op de Sterken *Beekenburg* en *Juan Pedro*, en op de Eilanden *Bonnaire* en *Eurobua*, ter wederzijde van *Curaçao* gelegen.

St. Euſtatius is één van de Voor-Eilanden van *Amerika*, ten Noordwesten van 't *St. Kristoffel*, en ten Zuidoosten van het Eiland *Saba* gelegen. Men getuigt, dat het niet boven vijf mijlen in den omtrek haalen kan. Het gantſche Eiland is eigentlijk niet anders dan een Berg, die zich in 't midden, in de gedaante van een Suikerbrood, verheft. De Maatſchappij heeft 'er eene Sterkte laaten bouwen. Ook is 'er één Gereformeerde Kerk, die van éénen Predikant wordt bediend. Men plant 'er veel Suiker en Tabak. Ook worden 'er gedrooge Huiden van daan gehaald. De Maatſchappij

verhuurt haare Plantadjen op dat Eiland, voor een zeker getal van jaaren, aan bijzondere Handelaars. De goederen, die men 'er heenen zendt, zijn de zelfden, als die na *Curaçao* en elders gebragt worden.

Iſequebo is eene Volkplanting aan eene Rivier van den zelfden naam, in het Landſchap *Guiana*, in *Zuid-Amerika*. De Maatſchappij, die dezelve aangelegd heeft, moedigde voor veele jaaren een iegelijk aan, om zich aldaar met-ter woon neder te zetten, en Suiker te planten: en zedert heeft men 'er ook Suiker van daan gebragt. Die op zijn eigen kosten landwaards in trekken wil, om Mijnen te ontdekken, kan deswegen onderrigting, bij de bijzondere Kamers der Westindiſche Maatſchappije, bekoomen. Op *Iſequebo* is eene Gereformeerde Kerk, die van éénen Predikant wordt bediend.

Schoon de Maatſchappij ook nog eenige Schepen voor haare eigene Rekening na *Afrika* en *Amerika* zendt, trekt zij egter haar meeste voordeel van de Rekognitiegelden, die haar van de bijzondere Handelaars betaald worden. Zedert dat de handel op *Afrika* opengeſteld is, worden alle de Plaatzen, die de Maatſchappij bezit, van bijzondere Koopvaarders bezogt. Voor veele jaaren, heeft de Maatſchappij ſchepen ter Walvischvangst uitgezonden, op de hoogte van omtrent tweeëndertig of drieendertig graaden, Zuiderbreedte. Hier onthoudt zich veel Walvisch; doch hij valt zo klein, dat men 'er wel zestig ſtuks in een ſchip kan laaden. De Maatſchappij heeft, egter, zedert deeze onderneeming geſtaakt, alzo de voordeelen de kosten niet konden goed maaken.

De Maatſchappij doet geene geregelde jaarlijkſche uitdeeling aan de Houders der Aktien. Zomtijds verloopen 'er wel twee of drie jaaren, eer zij iets uitdeelt. De uitdeeling, die zij, zedert haare vernieuwing, tot nu toe, gedaan heeft, kan door een niet veel boven twee en een half ten honderd jaarlijks haalen. Deeze geringe uitdeeling en eenige andere toevallen, hebben de waarde van haare Aktien merkelijk doen minderen; zo dat men zedert eenigen tijd nog geen veertig voor ieder honderd Guldens van de Hoofdſom maaken kan.

Om

Om de waarde der Aktien te doen rijzen, wendt de Maatſchappij poogingen aan, om de zelve vrij van Verpondingen te doen verklaaren.

WESTKAMP, (*Huis te*) eene Lustplaats, gelegen buiten *'s Graavenhage*, aan den *Loosduinſchen weg*, niet verre van het Dorp *Loosduinen*. Niet ongaarne zullen zommigen onzer Leezeren dit aloud Geſtigt hier vermeld vinden, naa dat wij hun berigt hebben, dat het, weleer, de eigendom was van den vermaarden 's Lands Advokaat JOHAN VAN OLDENBARNEVELT, en dat de werkzaame man zich dikmaals daar heen begaf, om zich van zijne uitgebreide en hoofdbreekende Staatszorgen te verpoozen. Minder uitgebreidheid, evenwel, hadden, ten tijde des doorluchtigen Staatsmans, de plantaadjen, dan zij naderhand bekwamen, zints de Heer Mr. JOHAN SCHUILENBURG, Raad en Griffier van den Raad der Domeinen van wijlen Prinſe WILLEM DEN III, mitsgaders Raad en Burgemeester van *Haarlem*, daar van de eigenaar was geworden. Deeze doedt de Plantaadjen, met veel ſmaaks, verder uitbreiden, en aan den weg eene pragtige Salon, of Speelhuis bouwen. Doch, naa het overlijden van dien Heere, is de Salon afgebroken, en de beplanting tot aan de voorgaande uitgeſtrektheid uitgeroeid.

WESTKAPELLE, eene aloude, eertijds vermaarde, doch nu meest vervallene Stad in *Zeeland*, op het Eiland *Walcheren*, thans gerekend onder de drie, dus genaamde, *ſmalle* Steden van dat Eiland, om dat zij geene Wallen en Poorten heeft. *Westkapelle* ligt op den Westlijkſten Uithoek van het Eiland. Van de vroege aanweezigheid der Plaatze getuigt het bedrijf van den H. WILLEBRORDUS, den Apostel der Nederlanden, aangaande welken verhaald wordt, dat hij, in den Jaare 694, aldaar heeft verbroken het beeld van den Heidenſchen Afgod HERKULES, die aldaar, door de nog Heidenſche landzaaten, godsdienſtiglijk vereerd wierdt. Van den eigenlijken tijd, op welken *Westkapelle* tot eene Stad wierdt verheven, ontmoet men geen vast beſcheid. Dat zulks al vroeg geſchied is, blijkt uit het zeggen van REIGERSBERGH, die haar

de *principaalſte oudſte Zeeſtad van Zeeland* noemt; als mede uit zekeren Brief, in den Jaare 1223, door Graaf FLORIS gegeeven, bij welken verſcheiden Keuren en Vrijheden, tot bevordering van Koophandel en Scheepvaart, verleend wierden. Boven gewaagden wij van het verbrijzelen van een *Herkulesbeeld* te *Weſtkapelle*. Het verhaal ontvangt eenige geloofwaardigheid, uit hetgeen men berigt vindt aangaande eenen Steen, in den Jaare 1514 aldaar gevonden, volgens het Opſchrift, aan HERCULES MAGUSANUS toegewijd, en, zedert, in een Pilaar der Kerke, meer dan een Mans lengte boven den vloer, gemetzeld. Volgens BEKANUS, waren, in zijnen leefdijd, nog voorhanden de puinhoopen van eenen Tempel, eertijds aan den meergenoemden Heidenſchen God gewijd. *Weſtkapelle* genoot, eertijds, merkelijken bloei en rijkdom, zo door deszelfs uitgebreiden Koophandel, als door de Viſcherij. Het getal van Haringbuizen, die 'er eertijds toegerust wierden, en in Zee ſtaken, vinden wij op zesëndertig begroot. Behalven andere rampen, deedt vooral de indringende Zee dien welvaart verloopen. Meermaalen moesten de Stedelingen te rug wijken, om zich tegen de woede der golven te beveiligen. Voor meer dan driehonderd jaaren moest de Kerk landwaartst verplaats worden. Van hier, dat de grond, die weleer van het aloude *Weſtkapelle* wierdt beſlagen, thans onder de golven ligt begraaven. Bij SMALLEGANGE ontmoeten wij de volgende aanteekening, wegens de lotverwisſelingen deezer Stede. „ Het grootſte quaadt (dus „ ſchrijft hij) en den elendigen ſtaat, daar Weſtkappel noch „ onder blijft zuchten, heeft de Zee dat aangebragt, die „ zijne Duinen en Dijken met der tijdt zoo afgenomen en „ verwoest heeft, dat de Ingezetenen meermaal hebben „ moeten verplaatzen, niet tegenſtaande allen vlijt en onuit„ ſprekelijke kosten, tegen den oploop van het Zeewater, „ alhier altijdt aangewend, bij die van Walcheren, als zijnde „ het behoud van het Eijlandt, alhier aan het ſtutten van de „ Zee gelegen. Dus (vervolgt SMALLEGANGE) verlies de „ Viſcher, en ſtelde zich te *Viſſingen* ter neder, zoodat „ men wel zou mogen gelooven, dat het afknabbelen van „ Weſtkappel door de Zee al veel bijgebragt heeft tot ver-

„ maak-

„ meerdering van de Ingezeetenen, en voornamentlijk Vis-
„ ſchers, te Vliſſingen."

De Kerk van het tegenwoordig *Weſtkapelle* ſtaat agter, of buiten de Stad, in 't Oosten. Zij heeft een hoogen vierkanten Toren, welke den Zeevaarende lieden tot eene Baak verſtrekt. Het Stadhuis heeft niet veel aanziens, gelijk ook niet de overige Huizen der Stede, die veelal bewoond worden van lieden, die hun beſtaan hebben van het werken aan den vermaarden *Weſtkapelſchen Dijk*, of die zich met den Landbouw geneeren. Het eenig merkwaardig gebouw, welk men 'er aantreft, is het Huis en de Luſtplaats van den Heere der Plaatze, zijnde een deftig gebouw, ſtaande naast het Stadhuis, en van fraaie beplantingen voorzien. De Regeering beſtaat uit Baljuw, twee Burgemeesteren en vijf Schepenen, welken een Sekretaris is toegevoegd. MATTHEUS GALENUS, Grondlegger der Godgeleerde Fakulteit en Kanſelier van het Hoogeſchool te *Douai*, in *Fransch Vlaanderen*, een Man van meer dan gemeene geleerdheid, wierdt hier ter ſtede geboren. Van het dreigend Oproer, ter gelegenheid van den voorgenomenen opbouw eener nieuwe Roomſche Kerke, te *Vliſſingen*, in den Jaare 1778, door een groot gedeelte van het Eiland *Walcheren* ontſtaan, en waar aan ook die van *Weſtkapelle* rijklijk deel namen, hebben wij, in het voorgaande Deel deezes *Woordenboeks*, op het Artikel der even genoemde Stad, uitvoerig verſlag gedaan. Drie jaaren vroeger hadt hier ook dit heilloos kwaad gewoed. Aanleiding daar toe hadt gegeeven, eene nieuw ingevoerde belasting op de Landerijen, welke veele Landzaaten de ooren deedt opſteeken, en 's Lands Staaten noodzaakte tot het afkondigen eener Waarſchuwinge; die, onder andere, te *Weſtkapelle* zijnde aangeplakt, door eenige wargeesten wierdt afgeſcheurd; welke, vervolgens, naast de overblijfzels des Bévelſchrifts, een naamloos Geſchrift plakten, opgevuld met allerlei haatlijke en oproerige uitdrukkingen, tot veragting der Plakaaten. Dit, gepaard bij de onrust der gemoederen, welken bij die van *Weſtkapelle* wierdt beſpeurd, bewoog de Staaten van het Gewest, uit de Bezettingen van *Vliſſingen* en *Veere*, honderdvijftig man derwaarts te zenden. De Generaal Majoor

Baron

Baron van Dopff voerde het bevel over het Krijgsvolk, zo hier als in het geheele Eiland. De ſchrik voor de gewapende magt herſtelde de rust, zo niet in de gemoederen, immers in de openbaare zamenkoeving.

Zie Gargon, *Walcherſche Arkadia*; Smallegange, *Kronijk*; La Rue, *Geletterd Zeeland*; *Nieuwe Nederl. Jaarboeken*.

Westkappelsche dyk, een der beroemdſte Zeeweringen in haare ſoort, welke men, niet ſlegts in de Nederlanden, maar ook elders aantreft. Hij ontleent zijnen naam van zijne ligging in de nabijheid van het ſtraks vermelde Zeeuwſche Dorp *Westkapelle*, van waar dezelve, langs den Westkant van het Eiland *Walcheren*, tot aan de Stad *Vliſſingen* ſtrekt; zo dat hij, door onmiddelijken aanval, het geweld der golven van de Noordzee moet afkeeren. Bij den eerſten aanleg hadt deeze Dijk eene geheele andere gedaante; als zijnde ſteil, met eene menigte Paalhoofden voorzien, en met ſtakettep of korte paalen over en over bezet, wel tien rijen boven elkander. Ondanks deeze ſterkte, bleef de Dijk aan het gevaar van herhaalde doorbraaken, en het Eiland aan geduurige overſtroomingen, zo niet aan een geheelen ondergang, bloot geſteld. Ter verhoedinge van den gedreigden ramp, wierdt men dan te raade, de belangrijke Bostweering in eene andere gedaante aan te leggen. Men beſloot, naamelijk, deezen Dijk, bij ſtukken van honderd Roeden teffens, te maaken tot negentien Roeden volle zaate, achttien Voeten hoog, de kruin van anderhalve Roede, wel bezet met ſterke Zeewerken van de tee tot aan de kruin, met vier rijen ſtaaken en veele hoofden. Maar dit ook door ſtormen en den zwaaren ſlag van water geduurig gebroken wordende, heeft men den Dijk eindelijk gemaakt op tweeëndertig en een halve Roede aanleggens of breedte, vijfëntwintig Voeten hoogte en één Roede de kruin, om over te rijden. Deeze Dijk verlieft

lieft in zijne ſchuinte na de Zee maar tien duimen op de Roede, zo dat men op denzelven gaat, als op een vlak veld. Hij is omtrent achthonderd negentig Roeden lang, en word van boven van de kruin tot beneden aan 't water met Stroomatten bezet, waar toe men jaarlijks wel tweehonderdduizend bondels Stroo, ieder bondel negen Palmen dik, noodig heeft; en zulks nog wanneer 'er geene zwaare of langduurige ſtormen voorvallen. Deeze Matting, waar toe het Eiland het Stroo levert, word jaarlijks beſteed bij tien Roeden langte, ter breedte van den Dijk. Behalven dit Matwerk is 'er nog een groote menigte van klein Paalwerk tuſſchen verſcheide Hoofden, daar de mond der Noordzee op dringt en ſlaat: en boven dit alles ſtaan 'er aan deezen Dijk nog tweeëntwintig, meest alle zeer zwaare Paalhoofden, die, voor dat men het Zeegewormte ontdekte, zeer ver in Zee geſtaan hebben; maar nu door de afknaaging van hetzelve zeer zijn ingekort; waarom men genoodzaakt is geweest zommigen van die Hoofden op nieuw eenige Roeden in Zee te werken, en de paalen deezer Hoofden zo digt te beſpijkeren met ſpijkers, ten deezen einde in 't *Land van Luik* gemaakt, dat tot elken Paal benoodigd zijn meer dan honderd ponden ſpijkers, van elf Guldens de honderd ponden. Wanneer men deeze Paalhoofden maakt, moet men eerst een Berm van Rijs leggen, ten minſten van dertig Voeten breed, en drie of vier Voeten hoog, daar men dan de paalen, negen of tien Voeten diep, in helt. Men maakt deeze Hoofden met binnenvakken van acht Voeten in 't vierkant, die met Rijs, en zwaare Steenen daar op, gevuld worden, moetende dezelven om de drie of vier jaaren weder worden aangevuld. De ſlag van 't water is hier bij ſtormend weder zo geweldig, dat de zwaare Noordſche ſteenen van vijfhonderd tot vier duizend ponden, die men zedert het Jaar 1735 op ſtrand voor de Staketten heeft gelegd, alle jaaren wel over acht of tien reeken van 't Staketwerk, tot wel twaalf of zestien Roeden, op den Dijk, geworpen worden, zelfs ook de zwaarſte van vier duizend ponden. 't Oostindiſche Schip *Reigersbroek*, op den achtëntwintigſten Junij 1738, door een ſchielijken Storm ten lager Wal op deezen Dijk geworpen, wierd

wierde binnen weinig tijds tot ontelbare kleine ſtukken vermorzeld; waar naa het Onderſchip in het ſtrand welde, en eene groote ſchade aan den Dijk veroorzaakte. Op den zestentwintigſten Januarij 1684, brak deeze Dijk aan de Zuidzijde van *Westkapelle* door, aan deszelfs einde; daar een laagte in den Duin was, en maakte een gat van omtrent twintig Roeden breed; doch het was voor den vijfden Vloed reeds toegedamd. De Inwooners van *Westkapelle*, wel drie of vierhonderd mannen ſterk, geneeren zich meest met het maaken van Paal- Staket- Rijs- en Matwerken. De Westkapelſche Watering kost van jaarlijks onderhoud wel zestig of zeventigduizend Guldens, behalven het Wormwerk, 't geen over 't geheele Eiland jaarlijks nog wel een gelijke ſomme bedraagt. Aan 't Zuideinde van den Dijk heeft men weder Duinen, tot op een klein uur van *Vliſſingen*; doch dezelven zijn van *Westkapelle* tot aan *Zoutelande*, zedert veertig of vijftig jaaren, door Stormen en Watervloeden zeer afgenomen, zo dat men daar, zedert het Jaar 1708, verſcheide zwaare Hoofden, en onder dezelven wel zeven Paalhoofden heeft gemaakt, van vijftig tot zeventig Roeden lang, waar van eenigen wel vijftigduizend Guldens gekost hebben; anderen egter minder; weshalven 'er, volgens een Kaart daar van in den Jaare 1738 gemaakt, in deeze Wateringe alleen negenendertig Hoofden gevonden worden. Daar zijn jaaren geweest, in welken deeze Watering twee Tonnen Gouds van onderhoud gekost heeft.

Westkerke, eene Heerlijkheid en Dorp, op het Zeeuwſche Eiland *Tholen*, paalende aan de Heerlijkheid van *Scherpenisſe*, met welke zij, daarenboven, in naauwe gemeenſchap ſtaat, naardien zij te gader eene gemeene Dijkaadje, Dijkgraaf, Schout, Sekretaris en Penningmeester hebben. Ook vinden wij geene opgave van de uitgebreidheid van ieder Heerlijkheid in 't bijzonder, maar dezelve te gader op vijfentwintighonderd driehonvijftig Gemeten en zeven Roeden begroot. Voorts behooren de Op- en Ingezeetenen van de Heerlijkheid en het Dorp in het Kerkelijke onder *Scherpenisſe*, naardien hunne Kerk, door lengte van tijd, bijkans

in

in een puinhoop is veranderd. De Toren, hoewel insgelijks zeer bouwvallig, is nog in weezen, en was voormaals een aanzienlijk gestigt. Aan den Zuidkant der Heerlijkheid, die van de Ooster-Schelde wordt bespoeld, staat een Wagthuis, op den zogenaamden *Gortshoek*; men heeft aldaar een Veer of Overvaart na het Eiland *Zuidbeveland*. — Op eene soort van Heuvelkje plagt een Slot te staan, het *Huis te Westkerke* genaamd, toebehoorende aan het Edel Geslagt van VAN DE WERVE, 't welk, op den negentienden Maij des Jaars 1617, in den persoon van Jonkheere DIDERIK VAN DE WERVE, met het grootste gedeelte der Heerlijkheid verheven wierdt.

WESTLAND, een gedeelte van het Baljuwschap van *Delfland*, en wel het Westlijkste gedeelte van hetzelve. In het Noordwesten wordt het van de Noordzee, en in het Zuidwesten van de Maaze bespoeld; terwijl het in 't Noordoosten aan *Rijnland*, en in 't Zuidoosten aan *Schieland* grenst. Gemeenlijk houdt men dit Distrikt voor het vrugtbaarste gedeelte van *Delfland*, als bestaande hetzelve uit vrugtbaare Koornakkers, rijke Weilanden, en allerlei soorten van aard- en boomgewassen in menigte voortbrengende. Eene nadere bepaaling van de uitgebreidheid deezer Landstreeke kan den Leezer blijken uit de naamen der Dorpen, daar binnen gelegen. Zij zijn de volgende: *Wout*, *Wateringe*, *Grovezande*, *Rijswijk*, *Loosduinen*, *Monster*, *ter Heijde*, *Poeldijk*, *Naaldwijk*, *de Lier*, *Maaslandsluis*, *Maasland* en *Schipluijden*. Behalven deeze Dorpen, ontmoet men 'er een aanzienlijk getal aloude Kasteelen en vermaaklijke Lusthoven.

Zie HAALMA.

WESTMAAS, eene Ambagtsheerlijkheid, in het gedeelte van Zuidholland, het *Land van Strijen* genaamd, van geene groote uitgebreidheid, als bevattende, volgens de Verpondingslijsten, niet meer dan driehonderd en vijf Morgens en tweehonderd zesënzeventig Roeden Lands. Het getal der

Huis-

Huizen beloopt om en bij de zeventig. De Heerlijkheid is met die van *Groep* vereenigd. De Opgezeetenen der laatstgenoemde moeten hunnen openbaren Godsdienst verrigten in het Dorp *Westmaas*, alwaar de Hervormde Kerk ſtaat. De Leeraar behoort tot de Klaſſis van *Dordrecht*.

WEST-MYZEN, ook wel enkelvoudig *Mijzen* genaamd; eertijds een Dorp, thans een geringe Buurt, in het Baljuwſchap van de *Nieuwburgen*, ruim twee uuren gaans ten Oosten van de Stad *Alkmaar* gelegen. Voorheen ſtondt 'er een Kerkje; doch dit is, nu vijftig jaaren geleeden, afgebroken. *West-Mijzen* maakt met *Noord-Schermer* en *Schermerhorn*; één Ambagtsheerlijkheid uit, zijnde een eigendom van de Stad *Alkmaar*, welke, in den aanvang der tegenwoordige Eeuwe, dezelve voor negentienduizend en tweehonderd Guldens heeft gekogt.

WEST-NIEUWLAND, een diſtrikt of ſtreek lands, in het gedeelte van Zuidholland, het *Land van Voorn* geheeten; groot iets meer dan zeshonderd vierënnegentig Gemeten Lands, en niet meer dan tien of twaalf Huizen bevattende. Zints men, nu vijftig jaaren geleeden, de menigvuldige Konijnen in de Duinen geheel uitgeroeid, en deeze tot Weilanden heeft aangeleid, hebben de Opgezeetenen eenige vermeerdering van bloei en welvaart ontvangen.

WESTPHALEN, (FREDERIK ADRIAANSZ.) geboortig te *Enkhuizen*, in den Jaare 1581, was een man van aanzien, en bezat een grooten weetlust, om de merkwaardigheden in vreemde Gewesten met eigen oogen te bezigtigen. Op eigen kosten doorreisde en bezogt hij de voornaamſte en meest beziens waardige landen, oorden en ſteden van de drie waereldsdeelen, Europa, Aſia en Afrika. In zommigen derzelven vertoefde hij lang genoeg, om zich de taal der onderſcheidene landſchappen in zo verre eigen te maaken, dat hij met de landzaaten konde verkeeren. Dit baande hem den weg tot de kennisſe van veele dingen, van welke andere Reizigers, bij mangel dier kennisſe, verſtoken blijven. Twaalf of der-

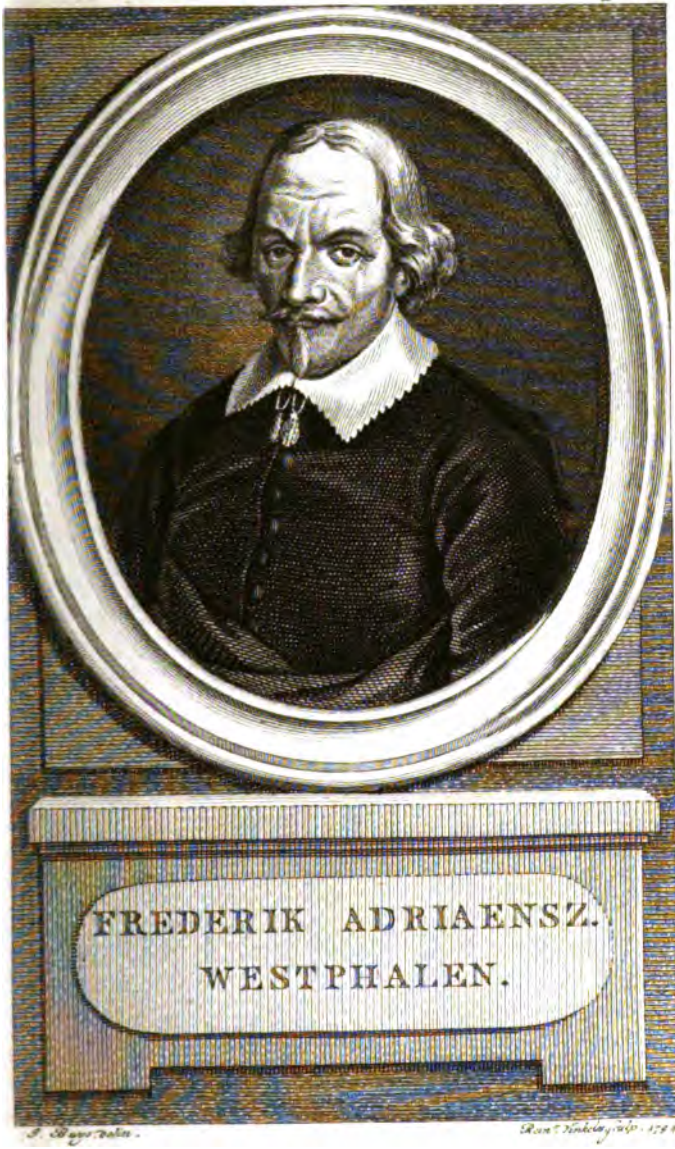
FREDERIK ADRIAENSZ.
WESTPHALEN.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY

ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS

derden jaaren beſteedde de Heer WESTPHALEN aan dit reizen en trekken. In den Jaare 1617 zich te *Weenen* bevindende, wierdt hij aldaar tot Ridder geſlagen; diergelijk eene eer genoot hij drie jaaren laater te *Jeruzalem*. In het laatstgemelde jaar deedt hij eenen keer na *Egijpte*, om de waereldsvermaarde Peramiden of Grafmaalden te bezigtigen. Van de *Arabiërs*, welke zich in dien oord onthouden, kogt WESTPHALEN eene Hand en eenen Voet van eene Mumie, uit een der Onderaardſche Gewelven opgedolven; hij gaf dezelve naderhand ten geſchenke aan de Ontleedkamer van 's Lands Hoogeſchool te *Leiden*. De herkomst deezer merkwaardigheden bewaarde de Hoogleeraar OTTO HEURNIUS in een Opſchrift, daar nevens geplaatst, in de groote Kas van Natuurlijke en andere Zeldzaamheden in de gemelde Ontleedkamer. De Heer WESTPHALEN overleedt te *Alkmaar*, op den tweeden Oktober des Jaars 1653. Hij liet eenen Zoon na, ADRIAAN FREDERICKSZ WESTPHALEN genaamd, die den post van Regtsgeleerde bekleedde, en op het Vaderlijk Graf, in de Groote Kerk van gemelde Stad het volgende Opſchrift deedt ſtellen.

Oſſa hic expectant Reſurrectionem.
Fredericus Westphalen,
Enchuſanus,
Sacr. Rom. Imp. Eques Auratus,
Nec non Hieroſolymitanus,
Post peragratam Europam, Aſiam,
atque Afrikam,
Diem extremum clauſit Alcmariæ
Anno Ætatis LXXII.
A Christo nato MDCLIII.
Die II Menſ. Octob.

Zie Beſchrijving van Enkhuizen.

WESTROYEN OP ZANTWYK, weleer een vermaard Klooster, in *Gelderland*, in de nabijheid van de Stad *Thiel*. Bij de eerſte oprigting was het een Mannen-, doch wierdt vervolgens in een Vrouwen-Klooster veranderd, van de Orde der Dominikaanen of Predikheeren. De tijd der ſtigtinge was in den Jaare 1399. Onder verſcheiden lotverwisſelingen bleef het in ſtand, tot in den Jaare 1572, wanneer het, ten tijde der Nederlandſche Beroerten, geheel verwoest wierdt. De grond, op welken het gewijde Gesligt plagt te ſtaan, is, zedert, in Weilanden veranderd, in welke men, door omſgitten en delven, hier en daar de gewelven der aloude Kelders aantreft.

Zie SLICHTENHORST, *Gelderſche Geſchiedenisſen*; *Hiſtorie van het Utrechtſche Bisdom*.

WES-TER-SCHELLING; zie SCHELLING, (TER) Deel XXVI.

WESTVOORN, anders het *Land van Goedereede* genaamd, naar de eenige Stad, die op hetzelve gevonden wordt, is het Zuidwestelijkſte gedeelte van gantsch Holland. Het wordt rondsom van het water beſpoeld. Ten Noordwesten legt het aan het *Goedereeſche Gat*, en heeft hier de Plaat van den *Hinder* voor zich. Ten Oosten ſtrekt het Eiland na het *Land van Voorn* aan de Oostzijde van *Flakkée*. Ten Zuidoosten grenst het naast aan *Zuid-Voorn* of *Over-Flakkée*, waar aan het zelfs door verſcheidene Plaaten en Gorzen, *den Hals*, het *Stel-Gors* en *den Aanwasch* geheeten, en met Slikken tuſschen beiden, als vastgehegt is. Deeze leggen bij gemeene Vloeden wel onder water; doch kunnen bij laag water met Wagens en Paarden van het een na het ander Eiland bereeden en dikwils te voet begaan worden. Ten Zuiden legt *Westvoorn* aan het *Brouwershavenſche Diep*, over het *Land van Schouwen*, in *Zeeland*, op de hoogte van *Brouwershaven* en *Bommené*.

Vol-

Volgens zommiger gedagten, zou *Westvoorn*, in oude tijden, zo wel aan het *Land van Schouwen*, als aan *Oostvoorn*, vastgehegt, of vereenigd geweest zijn. Dit oordeelde men, onder anderen, uit de benaaming, dewijl men niet gewoon is te ſpreeken van het Eiland, maar van het *Land van Westvoorn*, of *Goedereede*. Men heeft ook opgemerkt, dat de Duinen van *Oost-* en *Westvoorn* een gelijken ſtreek met malkanderen houden en in gedaante niet verſchillen. De oude overleveringen getuigen, dat de Stroomen, tuſſchen dit Eiland en *Oostvoorn*, en aan den anderen kant, tuſſchen *Goedereede* en het *Land van Schouwen*, thans zo breed en diep, weleer zo gering waren, dat de wederzijdſche Ingezeetenen, op de Oevers hunner Landen ſtaande, malkander konden toeſpreeken. Aan het Strand van de Oostduinen, of den Oever van *Goedereede*, plagt men ſomtijds, bij laag water, de Overblijſſels te zien van een Plaats, de *Oude Werreld* genaamd, daar veele Romeinſche Penningen, Ringen en ander Huisraad gevonden wierden. Men heeft 'er ook, volgens oude Getuigenisſen, grondſlagen van Huizen, ja zelfs groote Straaten ontdekt, waar uit men oordeelde, dat hier eertijds een treffelijke Stad geſtaan heeft, van welker ondergang egter de oude Kronijken nog Hiſtorien eenig gewag maaken. Het is bekend, hoe zommigen deeze Stad voor *Oud-Vlaardingen* houden. Men wil, dat 'er oudtijds geen groote ſchepen in *Zeeland* aankwamen, om dat het Veergat, of de Wielingen, nog geen gebruik van Schipvaart hadden. Maar dat de Zeeſchepen in den *Briel*, te *Goedereede*, of in de *Noord-Gouwe*, uit- en invoeren.

Ten Westen is het Eiland door Duinen tegen de Noordzee gedekt, gelijk mede ten Noordoosten, langs een gedeelte van het Goedereeſche Gat. Voor het overige moet het aan alle kanten, door zwaare Dijken en Zeewerken, beſchermd worden tegen den aanval der Stroomen, waar door het zo hevig wordt aangevogten, dat de Staaten van *Holland* en *Weſtfriesland*, om het belang, het welk het Gemeene Land in de behoudenis van dit Eiland heeft, bij verſcheidene Reſolutien, als in de Jaaren 1725, 1728, en laatſtelijk in den Jaare 1744, goedgevonden hebben, het onderhoud deezer zwaare Werken

tot 's Lands laste te neemen. Het beſtuur hier over wordt toevertrouwd aan zes Heeren Gemagtigden, waar van 'er, uit de Steden *Dordrecht*, *Delft*, *Rotterdam* en *Briel*, ieder een, en twee uit het Kollegie van Gekommitteerde Raaden zijn. In den Jaare 1734, hebben kundige lieden al noodig geoordeeld een Dam over den Hals te leggen, en met den zelven de Eilanden van *Goedereede* en *Over-Flakkée* aan malkander te hegten; om hier door het water, dat over den Hals loopt, te keeren, en het maaken van gevaarlijke Diepten te beletten, die veroorzaakt worden door het vroeger ebben en vloeien des waters in het Brouwershavenſche Diep, dan in het Haringvliet, of de Rivier van *Flakkée*; het welk zeer nadeelig gehouden wordt voor het Eiland *Westvoorn* en de Hoofden aan *Hellevoetſluis*. Dit werk is te dier tijd om de zwaare kosten blijven ſteeken. Zedert hebben eenige bijzondere Perſoonen aangebooden, dien Dam, op hunne eigen kosten, te laaten maaken, indien hun vergund wierdt een gedeelte der Gorzen te genieten, die door deeze bedijking zouden aangewonnen worden.

Het Eiland is zeer vrugtbaar; men heeft 'er veele Koorenlanden, die zeer ſchoone Tarwe en andere Graanen voortbrengen, Vlaschlanden, Weilanden, waar op veele Melkbeesten geweid worden. Hier wordt ook veel Meede gewonnen. Op zommige plaatzen is het vrij houtrijk van laag Geboomte en Kreupelbosch. De grootte, of uitgeſtrektheid wordt gerekend op omtrent vijfduizend negenhonderd en twintig Gemeten, en zes, of zeven uuren gaans in den omtrek.

Het Eiland *Westvoorn*, uitgezonderd de Stad *Goedereede* en derzelver onderhoorige Polders, ſtaat onder het algemeene Hooge Regtsgebied van den *Lande van Voorn*, en dezelfde Leenmannen zitten hier over het Crimineel te regt; doch de Baljuw van *Voorn* ſtelt hier eenen Subſtituit Baljuw aan, die de aanklagten doet en Regt vordert in naame der Hooge Heerlijkheid. Leenmannen moeten over Crimineele zaaken in *Westvoorn* koomen en hier op het Stadhuis de Misdaadigen onderzoeken en vonnisſen. De Straffen worden in de Stad *Goedereede* ter uitvoer gelegd. De Civile zaaken kunnen, bij hooger Beroep, voor Leenmannen getrokken worden.

den. Ieder Polder, die niet onder *Goedereede* behoort en Ambagtsheerlijkheid heeft, wordt in het Civile door Schout en Schepenen beregt. Deeze Schepenen beſtieren met den Schout, als Dijkgraaf, de bijzondere Polderzaaken, als Heemraaden.

Het Wapen van *Westvoorn* is het zelfde als dat van *Oostvoorn*, met dit onderſcheid alleen, dat 'er in de Poort van den Burgt een zwart Anker is opgehangen.

WESTWERT, of *Westerwirt*, weleer een Vrouwen-Klooster, in *Friesland*, onder het Kwartier van *Westergo*, in de Grietenij *Baarderadeel*, tuſſchen de Dorpen *Jorwert* en *Beers*. Op den veertienden, of, volgens zommigen, op den zeventienden December des Jaars 1287, leedt dit Klooster zeer groote ſchade, door het doorbreeken van bijkans alle de Frieſche Dijken, veroorzaakt door eenen bijna nooit te vooren gehoorden wind, die, omtrent middernacht, opſtak, en het Zeewater tot zo eene vervaarlijke hoogte opdreef, en met zo veel gewelds opperſte, dat niets tegen de kragt daar van beſtand was: zo dat 'er, in dien oord, niet ſlegts veele menſchen en beesten verdronken, maar ook geheele Dorpen, Kerken, Torens en Huizen wegſpoelden. Volgens de aantekening van ANDREAS CORNELISZOON, leedt het Klooster, door dien Watervloed, aan gebouwen en bewooners, insgelijks zeer aanmerkelijke ſchade. „ Daar verdronken (ſchrijft hij) „ in een Bagijne-Kloosterke, toe Westred (Westwert) in „ het Noordoost van Thæwead (Jorwerd) over de 30 Per„ ſoonen, 't water ſteeg zo hoog, dat het in heur Dormpter „ (Dormitorum of Slaapvertrek) quam."

Zie WINSEMIUS, *Kronijk van Friesland*; GABBEMA, *Nederlandſche Watervloeden*.

WESTWOUDE, een Baar en Stede, in *Dregterland*, die met *Binnenwijzent*, *Ooster-* en *Westerblokker*, een aantal van de Regeeringe, in nauwe gemeenschap staat; doch hier zonderlijk door ons beschreeven wordt. *Westwoude* ligt ten Westen van *Hoog-Karspel*. De uitgebreidheid van dit vinden wij op iets meer dan elfhonderd eenënvijftig Morgen Lands begroot. Uit de vergelijking van de lijsten der Huizen, in de jongstvoorgaande en de tegenwoordige Eeuw gemaakt, is het District in bloei en welvaart toegenomen; als zijnde het getal der Huizen, van vijfënvijftig, tot zestigtig aangegroeid. De Kerk van het Dorp staat op een hoogte of heuveltje, en draagt, in den dulfteen, van welken zij geheel gemaakt is, kenmerken van hoogen ouderdom. Men leest aan dezelve het Jaargetal 333, of, gelijk anderen willen, 733. Doch vermits deeze hooge ouderdom, vooral de eerstgemelde, zommigen niet waarschijnlijk voorkoomt, is hierom zeker Schrijver, op de gedagte gevallen, dat het, in vroegere Eeuwen, een gewoon gebruik was, wanneer zij het jaar na de geboorte des Zaligmakers wilden uitdrukken, het Jaargetal van *duizend* agter te laaten; zo dat door het Sijfergetal 333 het Jaar 1333 zou bedoeld worden. De inwooners noemen deeze Kerk nog het *Heidensch*. De Leeraar van *Westwoude* neemt ook den predikstoel te *Binnenwijzent* waar.

Zie *Aanteken. op de Beschrijving van Noordholland*; HALMA, enz.

WEST-YSSELMONDE; zie YSSELMONDE.

WESTZAAN, eene aanzienlijke Ambagtsheerlijkheid en Dorp, in het gedeelte van Noordholland, het *Baljuwschap van Biels* genaamd. De naam alleen kondigt genoegzaam de ligging aan, ten Westen van den Stroom de Zaan. De uitgebreidheid der Ambagtsheerlijkheid zal blijken, door den Leezer te berigten, dat, behalven het Dorp *Westzaan* de aanzienlijke Dorpen *Westzaandam*, *de Koog*, *Zaandijk*, *Wormerveer* en de

Edelmoedigheid van Saltan Saladin.

CXXXVIII.

De Keizer Fredrik II. kroont zich zelven. Bladz. 105.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS

de Westzijde van *Krollendam* daar toe behooren. Volgens eene niet onaanneemelijke begrooting, zal het Ambagt drieentwintighonderd Morgens gronds beslaan. De gemeenschappelijke Regeering deezer Ambagtsheerlijkheid, welke, in den Jaare 1729, door de Regenten, uit de Graaflijkheids Domeinen, voor driemaalhonderdduizend Guldens wierdt gekogt, bestaat uit zeven Schepenen, die ook tevens Burgemeesters en Heemraaden zijn, en met den Schout over Civiele zaaken te regt zitten; als mede, uit vier Weesmeesteren en zestien Vroedschappen. Zij worden uit de inwooners der onderscheidene Dorpen gekoozen. Hunne Vergaderplaats is het Regthuis in het Hoofddorp.

Westzaan, het bedoelde Hoofddorp, strekt zich, op eenen afstand van een half uur gaans, ten Westen, evenwijdig met de Zaan, ter lengte van ongeveer anderhalf uur gaans, van den Dijk aan het Y. Noordwaarts gerekend. De Huizen staan meestal in eene dubbele rije, ter wederzijden van eenen Sloot of smallen Vaart. Het getal derzelven zal ongeveer zeshonderd bedragen. Gedurende de laatstvoorgaande jaaren zijn de Molens minder talrijk dan in vroegere tijden. Voor veertig jaaren telden men 'er omtrent vijftig. Burgerhuizen van eenig aanzien ontmoet men 'er blijkans niet, dan eenige weinige nabij de Kerk, dezelve is een sierlijk Kruisgebouw, nu ruim vijftig jaaren geleeden gestigt. De Toren is veel ouder, al reeds gebouwd vóór de Spaansche Beroerten, geduurende welke de voorgaande Kerk verwoest wierdt. Het Regthuis, staande nabij de Kerk, is een nieuw en fraai gebouw. De Doopsgezinden, die hier vrij talrijk zijn, hebben 'er twee Vergaderplaatzen, en even zo veele Weeshuizen. Desgelijks hebben 'er de Hervormden diergelijk een gestigt.

WESTZAANDAM, een aanzienlijk Dorp, in den straks gemelden Ban van *Westzaan* gelegen, dus genaamd ter onderscheidinge van *Oostzaandam*, waar van het door de Zaan wordt afgescheiden. Het Dorp strekt zich uit, van den Dam, welke den Buitenzaan, zijnde een arm van het Y, van den Binnenzaan scheidt, ten Westen langs dien Surcom, tot aan

het Dorp *de Koog*, waar van het door een Valbrug wordt afgeſcheiden. *Weſtzaandam* is jonger dan het tegenover gelegen *Oostzaandam*, alwaar de inwooners, toen zij nog geene eigen Kerk hadden, hunnen openbaaren Godsdienst plagten waar te neemen. Van kleine en zeer geringe beginzelen opgekoomen, is de Plaats, allengskens, door de nijverheid der ingezeetenen, en hunnen ijver in den Koophandel en Scheepsbouw, en tot dien trap van vermogen geklommen, dat de zoetvloeiende Dichter DANIEL WILLINK met reden daar van, in de volgende regels, aldus mogt zingen.

„ Daar bloeit *Zandam*, gelijk een Stad,
„ In loffelijke bezigheden,
„ Dat jaarlijks eenen ruimen ſchat
„ Zal in de Koopvaardij beſteeden,
„ Omringt van Molens, die bij nacht
„ En dach, ten zij bij ſtilte, maalen.
„ De ſcheepsbouwkunde in volle kracht
„ Zal ginsch, als hier, in luister praalen,
„ En toonen aan elkeen, hoe zij
„ Haar zetel heeft aan 't ſcheepryk Y."

Wegens den eerſten aanleg deezes Dorps, of den ijd, wanneer men aldaar de eerſte Huizen heeft geſtigt, ontmoeten wij geen vast beſcheid. Alleenlijk vinden wij aangeteekend, dat met het begin der voorgaande Eeuwe, het getal der Huizen tot merkelijk over de vierhonderd was aangegroeid. Een goed getal jaaren, evenwel, verliep 'er nog, eer men 'er eene Kerk geſtigt heeft. Men maakte daar mede eenen aanvang in den Jaare 1638; doch vondt zich, ruim veertig jaaren laater, door het aangroeiend getal van inwooners, genoodzaakt, het gebouw te vergrooten. Het gewijde geſtig wierdt toen gebragt in de gedaante, in welk het zich nog heden vertoont, zijnde die van eene Kruiskerk, uit het midden van welke een ſierlijke Toren ten Dake uitſteekt. Van binnen pronkt de Kerk met een ſraai Orgel, en met de gepaste geſtoelten voor de Regenten van het Dorp. Niet

verre

verre van de Kerk ſtaat het Raadhuis, een ſteenen gebouw, doch van weinig aanziens. De *Lutherſchen* hebben 'er eene fraaie Kerk; zij ſtaat niet verre van den Dam, op een Pad, 't welk, van den gemeenen weg, weſtwaarts loopt. Het gebouw is groot, en van binnen fraai betimmerd. — Twee Vergaderplaatzen heeft men 'er ten dienſte der *Doopsgezinden*: de eene, die der zo genaamde Vrieſche Doopsgezinden, ſtaat aan de overzijde van het water, 't welk door het Dorp loopt; de andere, behoorende aan de dus genoemde Waterlanders, ſtaat aan den gemeenen weg, aan een ruim Plein, niet verre van den Dam; zijnde een hoog en ruim houten gebouw. Beide Kerken zijn, zints eenige weinige jaaren, van een Orgel voorzien. De eerstgemelde Gemeente wordt bedient door twee Leeraaren, Leerlingen van het Amſterdamſche Kweekſchool bij het Lam en den Toren. De andere Gemeente heeft insgelijks twee Leeraaren, behoorende tot de Amſterdamſche Gemeente in de Zon. — Ook is 'er eene Statie van *Roomschgezinden*, van de gezinte der Janſenisten. Voorts ontmoet men te *Westzaandam* verſcheiden Burgerwooningen, die, door haare ſierlijkheid en netheid, getuigenis draagen van het vermogen der bewooneren. Omtrent het midden deezer Eeuwe, beliep het getal der Huizen twaalfhonderd tweeëntwintig, dat der Molens honderdtweeënnegentig. Het getal der eerſten zal, na genoeg, op de zelfde hoogte gebleeven zijn; doch dat der laatſten is merkelijk verminderd. Hoewel de Dorpelingen, vooral de Vrouwen, even als van ouds, nog heden vermaard zijn om de netheid en zindelijkheid der Huizen, minder, egter, beſpeurt men dezelve langs den gemeenen weg, zints de kostbaare Boeljers, in de laatſte jaaren, ook hier, vrij algemeen, plaats gemaakt hebben voor het gebruik van Rijtuigen. Nog voor weinige jaaren, was het gezigt van een Wagen aan den Zaankant een zeldzaam verſchijnzel. Thans wordt de Voetganger telkens daar door belemmerd.

Westzaandam, inzonderheid, was al vroeg vermaard door verſcheiden takken van Koophandel en bedrijf. Vooral heeft men 'er zich, zints de vroegſte tijden, op den Scheepsbouw toegeleid. In 't eerst ontmoette men de Scheepstimmerwer-

ven aan den Binnenzaan, van waar de Vaartuigen, met veele moeite, over den Dam gebragt wierden. Naderhand zijn de Werven aan den Buitenzaan aangeleid; zo dat 'er, zints een aanmerkelijk getal van jaaren, ten Noorden van den Dam in 't geheel geene Timmerijen meer gevonden worden. Van het groot getal Schepen, welke, ten tijde van den bloei deezer Plaatze, aldaar gemaakt zijn, ontmoet men verſcheiden voorbeelden. Van eenen Scheepstimmermans Baas vindt men aangeteekend, dat hij, in den tijd van weinig minder dan twee jaaren, zommigen bepaalen het op tweeëntwintig maanden, twintig Schepen te water heeft gebragt. Van eenen anderen wordt verhaald, dat hij, in den tijd van niet meer dan vijf weeken, een Schip van de Kiel af, en van alle het noodige voorzien, te *Amſterdam* voor de Paalen leverde. Van de zestig Werven, die men weleer aan den Zaankant, zo binnen als buiten den Dam ontmoette, zijn 'er heden ſlegts eenige weinigen overgebleeven; en nog vertoonen deeze weinige eene akelige ledigheid. Trouwens zij hebben gedeeld in het lot van veele andere takken van bedrijf, die hier insgelijks in een kwijnenden ſtaat zijn. De Graan- en Houthandel, weleer de bron van het vermogen, waar mede de nazaaten der vroegere bewoonere heden eene aanzienlijke vertooning maaken, is 'er in merkelijk verval. Ongelijk kleiner is ook het getal der Zaag-, Olij-, Papier- en Pelmolens.

Zie *Tegenwoordige Staat van Holland*; en *uit Medegedeelde Berigten.*

WETERING; (OUDE) zie OUDE WETERING.

WETZENS, een Dorp, in het Kwartier van *Friesland*, *Oostergo* geheeten, onder de Grietenij van *Oostdongeradeel*, alwaar het den vierden rang bekleedt, en negen Stemmen uitbrengt, ruim een uur gaans van de Stad *Dokkum*. De Kerk ſtaat op eene hoogte, en wordt door eenen Leeraar bediend, die te gelijk in het nabuurig Dorp *Aalſum* den pre-

predikdienst waarneemt. In de Vijftiende Eeuw was, in *Friesland*, bekend en vermaard het adellijk Geslagt van JAARLA. Te *Wetzem* hadt dit Geslagt zich neergeslagen, en bewoonde aldaar twee Staten of Kasteelen, onderscheidshalve, *Groot* en *Klein Jaarla-State* genaamd. In den Jaare 1498 woonde de Edele AUKE JAARLA op een dier Staten. Hij was een voorstander der aloude Friesche Vrijheid, en wierdt, om die reden, door de Saxischgezinde Edelen TJAARDA; HEEMSTRA, MARTENA, KAMSTRA en anderen belegerd. De van ouds vermaarde Staaten zijn niet meer in weezen.

Zie *Tegenwoordige Staat van Friesland.*

WETZINGEN, een Dorp in de *Groninger Ommelanden*, in het Kwartier *Hunsingo*; het heeft eene eigen Kerk en Predikant. Nevens andere Dorpen in dien oord, heeft *Wetzingen*, meer dan eens, veel geleeden van hooge Watervloeden, ook in den Jaare 1686, en inzonderheid door den Kersvloed van den Jaare 1717.

Zie BROUERIUS, *Groninga et Omlandia Illustrata.*

WETSTEIN, (JOHAN HENDRIK) afkomstig uit een aloud en aanzienlijk Geslagt in *Zwitzerland*, was de Zoon van JOHAN RUDOLF WETSTEIN, Hoogleeraar in de Godgeleerdheid aan 't Hoogeschool te *Bazel*, en wierdt, op den vijftienden Maart des Jaars 1649 in die Stad gebooren. Zijn Vader, al vroeg, in deezen Zoon een uitsteekend vernuft en voortreffelijke gaven bespeurd hebbende, beraamden een ontwerp, om hem tot de beoeffening der Godgeleerdheid op te leiden. Doch de jonge WETSTEIN verzette zich daar tegen, niet uit afkeer van de Weetenschappen en fraaie letteren, maar om dat hij in 't geheel geenen trek gevoelde om zich tot het predikampt

te verbinden. Om hem tot eenig vast beſtaan op te leiden, beſteide hem de Vader eerst op eene Boekdrukkerij, en vervolgens bij eenen Boekverkooper. Terwijl de jonge WETSTEIN de noodige kundigheden tot het oeffenen van den Boekhandel verzamelde, leide hij zich insgelijks toe op de kennis der geleerde taalen: vooral de Griekſche en Latijnſche, hoewel hij in het Hebreeuwsch insgelijks geene geringe vorderingen maakte. Hij begreep, naamelijk, dat de kennis van die taalen hem van geenen kleinen dienst zoude weezen, tot het uitgeeven van Werken van Geleerdheid, hoedanigen 'er, in zijnen leeftijd, in menigte van de Perſe kwamen. Daarenboven ſprak hij de meest gebruiklijke taalen van Europa, het Fransch, Italiaansch, Engelsch, Hoog- en Nederduitsch.

Naa dat WETSTEIN een bekwaamen onderdom hadt bereikt, om voor eigen rekening den Boekhandel te drijven, begaf hij zich na *Amſterdam*, alwaar hij zich nederzette, en veele voortreffelijke Werken uit zijnen Boekwinkel, aan de geleerde waereld zijn medegedeeld. Eenige Werken, door hem in het licht gegeeven, waren de vrugten van zijn eigen vernuft of geleerdheid. Voor andere, uit de pennen van andere Geleerden gevloeid, ſchreef hij Voorredenen, die van zijne vorderingen in het Latijn, en van zijne bekwaamheid, om zijne gedagten, in die taale, in een zuiveren ſtijl voor te draagen, overvloedigiijk getuigen. Zijn uitgebreide handel deedt hem een aanzienlijk vermogen verzamelen, en gaf hem daar door, zo wel als door zijne beſchaafdheid, toegang tot de aanzienlijkſte inwooners der Stad. Met verſcheiden Geleerde Mannen van zijnen leeftijd, GRÆVIUS, GRONOVIUS, FRANCIUS, PERIZONIUS, BROEKHUIZEN en anderen, hieldt hij, zo met de pen, als in eigen perſoon, eene gemeenzaame verkeering. De Geleerde JOHANNES ALBERTUS FABRICIUS, Hoogleeraar te *Hamburg*, waardeerde hem zo hoog, dat hij het tweedé Stuk zijner *Bibliotheca Latina* aan hem opdroeg. Zijne hoogklimmende jaaren en lichaamsongemakken deeden hem, in 't laatst van zijn leeven, beſluiten, den Boekhandel aan twee zijner Zoonen over te draagen. Hij overleedt aan de ongemakken van eenen Steen, die naa zijnen dood in

zijne

zijne Blaas gevonden wierdt, op den vierden April des Jaars 1726, in den ouderdom van ruim zevenënzeventig jaaren. Tweemaal is WETSTEIN getrouwd geweest: eerst met AGATHA ERNSTHUIZER, en vervolgens met KORNELIA KNYFF. Bij de laatſte heeft hij geene, maar bij de eerſte tien kinderen, zes Zoonen, en vier Dogteren, verwekt. RUDOLF en GERARD, twee dier Zoonen, waren zijne opvolgers in de Boekhandel. Of 'er van 's Mans naakoomelingen te *Amſterdam* nog in weezen zijn, is ons niet gebleeken.

Zie HOOGSTRATEN, *Woordenboek.*

WEURD, of *Weurt*, bij de oude Kronijkſchrijvers, meermaalen, onder den naam van *Wurdt*, of ook wel *Vurt*, vermeld, is een klein Dorpje, in het Rijk van *Nijmegen*, ongeveer een half uur gaans van de Stad van dien naam gelegen. Het ligt tegen den Waaldijk, buiten welken het, door opdrooging der riviere, van tijd tot tijd, een aanmerkelijken aanwas van Landen heeft verkreegen. De Gereformeerde ingezeetenen worden 'er door hunnen eigen Predikant bedient, die tot de Klaſſis van *Nijmegen* behoort.

Zie *Gelderſch Plakaatboek.*

WEYDUM, of *Weldum*, in rang het tweede Dorp, onder de Frieſche Grietenij *Baarderadeel*, in het Kwartier van *Weſtergo*, alwaar het vijfëntwintig Stemmen uitbrengt. Het Dorp ligt zeer vermaaklijk, in een boomrijken oord, aan den Slachte- of Ouden Zeedijk, en is dus zo wel met ſchepen als met rijdtuigen zeer genaakbaar. Het getal der Huizen is vrij aanmerkelijk. De Kerk, zijnde een vrij-aanzienlijk Gebouw, met een ſpitzen Toren, was weleer eene Parochiekerk, gebouwd, naar men wil, in den jaare 1204, door den Edelen VIGLIUS HANIA, met behulp van den Abt van *Ludingakerk*, en andere vermogende en godvrugtige lieden. Behalven Heer HANIA, hadt hier eene aanzienlijke Sta-

te,

te, de Edele SIXTUS VAN DEKEMA. Naar de gewoonte dier tijden, volgens welke de Edelen dikmaals overhoop lagen, ontſtondt 'er geſchil tuſſchen hen, in 't welk de eerſte, zijnde een goedaartig man, door den anderen van een groot gedeelte zijner goederen wierdt beroofd. Beide deeze Staten, hoewel merkelijk in gedaante veranderd, zijn nog heden ten dage in weezen. Naa de Raadsheerlijke waardigheid, aan het Hof Provinciaal van *Friesland*, te hebben neergeleid, ſleet, op *Hania-State* het overſchot zijner dagen de Hiſtorie- en Oudheidkundige Jr. EDUARD MARIUS VAN BURMANIA, door den Heer J. W. TE WATER, in zijne Hiſtorie van het Verbond en Smeekſchrift der Edelen, zo dikmaals met lof en dankbetuiging vermeld, voor de medegedeelde narigten wegens de Geſlagten van Frieſche Edelen, die tot den opbouw der Nederlandſche Vrijheid de hand geleend hebben.

Zie HALMA; en *Tegenwoordige Staat van Friesland.*

WÍA; zie WYHE.

WIBOLD, Negende Abt der eertijds vermaarde Abtdije van *Egmond*, en in den Jaare 1161 tot die waardigheid verkoozen, ſtaat bekend als een man van een heilig en onbeſproken leeven, en in welken Graaf FLORIS zo groot vertrouwen ſtelde, dat hij den Abt na *Schotland* zondt, om zijne Bruid, de Prinſes ADA, dogter des Konings van dat gewest van daar af te haalen, en na *Holland* te geleiden. WIBOLD overleedt in den Jaare 1176; hebbende, gedurende zijn Kloosterbewind, zeer onſtuimige tijden beleefd, doch altoos zijn gedrag in dier voegen ingerigt, dat hij met den naam van heiligheid ten grave daalde.

Zie *Annales Egmundani.*

WIBRAND,

WIBRAND, een Zoon van eerlijke Ouderen te *Tjum*, een Dorp, in *Friesland*, niet verre van *Franeker*, bekleedde het Pastoorsampt in het fraaie Dorp *Berlikum*, aan den gemeenen rijdweg tusschen *Leeuwarden* en *Franeker* gelegen, en bouwde aldaar den zwaaren Kerktoren, die 'er, tot voor weinige jaaren, geſtaan heeft, en toen, nevens de Kerk, wierdt afgebroken, om plaats te maaken voor eene ſierlijke Koepelkerk. DIRK VAN TJUMMARUM, Abt van *Lidlum*, in den Jaare 1369, overleeden zijnde, wierdt die aanzienlijke waardigheid aan onzen WIBRAND opgedragen. Gedaurende zijn Kloosterbewind kreeg hij, met JAN VAN VERNENBURG, Biſschop van *Utrecht*, geſchil, over de uitgeſtrektheid van zijn geeſtlijk regtsgebied; 't welk hem noodzaakte, eene reize te doen na *Rome*: alwaar de zaak in der minne wierdt bijgeleid, niet zonder merkelijk nadeel van het Klooster, 't welk de kosten der reize hadt moeten draagen. Andermaal vondt WIBRAND zich gewikkeld in onaangenaamheden, van veel meer naaſleeps, gedaurende het bewind van den volgenden *Utreehtſchen* Biſschop, ARNOLD VAN HOORN. Deeze, in oorlog geraakt zijnde met de Hollanders, hadt, ter bekoominge van genoegzaame manſchap, onder andere in *Friesland* eenen Heirvaart doen prediken. Doch de *Friezen*, geenen luſt hebbende om met de Hollanders openlijk te breeken, verzetteden zich tegen den Biſschoplijken Afgezant. Bij zijne wederkomst te *Utrecht* beklaagde deeze zich grootlijks over de weerbaarſtigheid der Friezen, doch vooral over onzen Lidlummer Abt WIBRAND, aan wien hij inzonderheid de ſchuld weet van zijne mislukte zendinge, en, dienſvolgens, van de ongelegenheid, in welke de Biſschop zich hier door bevondt. Deeze, hier over in arren woeden ontſtoken, liet voorts aan den Abt eenen brief afgaan, waar in hij zijn misnoegen ontveinsde, en hem alleen een bevel zondt, om zich te *Vollenhoven* bij hem te vervoegen, voorgeevende dat hij hem over zaaken van groote aangelegenheid hadt te onderhouden. Vreemd is het dat de Abt geenen inval kreeg van eenen heimelijken toeleg, onder dit opontbod verborgen. Hoe 't zij, WIBRAND begaf zich na *Vollenhoven*; doch was 'er naauwlijks gekoomen, of hij wierdt, op 's Biſschops bevel, in ver-

verzekering genomen. Zijne vrijheid kwam hem op een losgeld van tweeduizend Kroonen te ſtaan. Een nieuw en drukkend bezwaar voor zijn Klooster, 't welk ook deeze ſomme moest opbrengen. Naa zijne wederkomst bevlijtigde zich de Abt, om deeze ſchade eenigermaate te vergoeden; waar in hij, door het aanwinnen van veele landerijen, ook niet ongelukkig ſlaagde. Van deezen Abt is nog een brief voorhanden, aan alle Christenen ingerigt, in welken hij hen vermaant tot liefdaadigheid en hulpbetooning, ter herbouwinge van het Klooster van St. ODULF, te *Stavoren*, 't welk door een verſchrikkelijk onweder en de woede der aanklotzende en overſtroomende golven, merkelijke ſchade hadt geleeden. Het jaar van het overlijden van den Abt WIBRAND is ons niet gebleeken.

Zie WINSEMIUS en SCHOTANUS; als mede, *Oudheden en Geſligten van Friesland.*

WICHARDUS, van geboorte een Fries, een man van aanzien in zijn Vaderland, als zijnde geweest, in het begin der Dertiende Eeuwe, Abt van het eertijds vermaarde Klooster *Bloemkamp*, ten aanzien van zijne aloude hoedanigheid al voor lang verdweenen, doch heden ten dage nog bekend onder den naam van *Oldekloster*, en in de gedaante eener aanzienlijke Boerderije, een weinig ten Oosten van de Stad *Bolsward*. Aan deezen Abt wordt de eere gegeeven van het verrijken van zijn Klooster, door het aanwinnen van een goed gedeelte landerijen, met het leggen van Dijken en Dammen tegen de aanſpoelende Middelzee, welke zich, weleer, tot hier toe plagt uit te ſtrekken.

Zie WINSEMIUS, *Kronijk van Friesland.*

WICHERS,

WICHEM, een Dorp in *Gelderland*, in het Rijk van *Nijmegen*, ruim twee uuren ten Zuidwesten van de Stad van dien naam gelegen. Het Dorp is tamelijk groot, en heeft eene ruime Kerk, doch met het naburig *Leur* eenen Predikant gemeen, die tot de Klasſis van *Nijmegen* behoort. — Het Dorp *Wichem* is vermaard door een aanzienlijk Heerenhuis, weleer gebouwd en bewoond door Don EMMANUEL, *Prins van Portugal*, gehuwd aan AMELIA, dogter van Prinſe WILLEM DEN I, en Zuster van Prinſe MAURITS. Het is, in den ſmaak van den tijd der ſtigtinge, een pragtig Vierkant Gebouw, ten wiens Dake, in 't midden, een ſierlijke Toren oprijst, en 't welk, behalven een groot getal Venſters, verſcheiden kleine hangende Torentjes op de hoeken heeft. PHILIPS VAN NASSAU, *Heer van Grimhuizen*, heeft, eenigen tijd, op dit Slot zijn verblijf gehouden.

WICQUEFORT, (ABRAHAM VAN) bekleedde, in den jaare 1674, de waardigheid van Reſident van den Koning van *Polen* en van Minister van de Hertogen van *Brunswijk-Lunenburg*, bij hun Hoog Mogenden in *'s Graavenhage*. Van wegen 's Mans lotgevallen, aan de Geſchiedenisſen van ons Vaderland onmiddelijk verknogt, verdient hij eene plaats in dit *Woordenboek*. In den Jaare 1674, terwijl de Algemeene Staaten nog met *Frankrijk* in oorlog waren, hadt hij de hand in eene geheime briefwisſeling in *Engeland*, over zaaken, onder andere, den Prins VAN ORANJE betreffende; en bij welke zijne Hoogheid, bij zommigen, wierdt verdagt gehouden van eenen toeleg, om in *Engeland* eenen opſtand te doen verwekken. WILLEM DE III, 't zij dan dat het vermoeden valſch of gegrond ware, wist eerlang te bewerken, dat WICQUEFORT, op last der Staaten van *Holland*, in verzekering genomen, en terſtond op de Voorpoort van den Hove wierdt opgeſlooten. In zijne aanklagt bij de Staaten, hadt zijne Hoogheid hun Edele Groot Mogenden aangedient „ dat hij „ eenige ſchadelijke ſtreeken en geheime briefwisſeling in ſijner, beide binnens en buitens Lands, van WICQUEFORT „ ontdekt hadt; dat dezelve ook met *Engeland* verſtand hadt „ gehouden, tot nadeel van den Staat, en elders dingen ge-

„ openbaard, die tot eene gantſche omkeering van het Land „ dienen konden."

Merkelijke opſchudding, intuſſchen, veroorzaakte dit vaſten onder de uitheemſche Gezanten en Staatsdienaars, zommige van welke beweerden, dat men hier mede het regt der volken hadt geſchonden, alzo WICQUEFORT, in *'s Graavenhage*, erkend wierdt in de hoedanigheid van Reſident des Konings van *Polen*, en van Minister der Hertogen van *Brunswijk-Lunenburg*. Maar de Staaten van *Holland*, gelijk ook de Algemeene Staaten, die zich deeze zaak aantrokken, verſtonden, dat WICQUEFORT, behalven dat hij een geboorene Hollander was, in den Jaare 1665 niet in dienst van zijne Poolſche Majeſteit was getreeden, dan met uitdrukkelijk voorbeding, dat hij aan het gewoonlijk regtsgebied der Staaten zou onderworpen blijven. Hij was, daarenboven, zedert het Jaar 1666, in bijzonderen Eed der Algemeene Staaten geweest, van welke hij, als Vertaaler van geheime papiéren, eene Jaarwedde hadt getrokken. Hier bij kwam nog, dat de Staaten van *Holland* hem tot Hiſtorieſchrijver dier Provincie hadden aangeſteld. Uit dit alles leide men het gevolg af, dat WICQUEFORT, naar regt en reden, voor het Hof van *Holland* kon worden te regt geſteld.

Ondanks deeze redenen, leverden de Kinderen en Vrienden des Gevangenen, eerlang, twee Vertoogen in, in welke zij beweerden, „ dat WICQUEFORT, ſchoon een gebooren onder„ zaat der Staaten van *Holland*, zich, nogthans, aan het „ Regtsgebied dier Staaten hadt mogen onttrekken, en over„ gaan in den dienst van Uitheemſche Mogendheden; dat de „ Staaten hun Regtsgebied wel voorbehouden hadden, toen „ de Gevangene zich als Reſident van *Polen* aangaf, doch „ niet, toen hij als Minister der Hertogen van *Brunswijk„ Lunenburg* erkend wierdt; dat hij, dienſvolgens, ten min„ ſte in de laatstgenoemde hoedanigheid, vrij was van het „ Regtsgebied der Staaten. Zij beweerden verder, dat men „ hem ontſlagen hadt van den Eed, aan de Staaten gedaan, „ toen hij, in den Jaare 1665, Reſident van *Polen* wierdt; „ dat, offchoon het eene waarheid was, dat hij, zedert, „ ook den Staaten hadt gedient, en van hun beloond was,

„ hij

„ hij daarom niet konde geagt worden, aan hun onderwor-
„ pen te zijn, maar alleenlijk aan zijne uitheemsche Mees-
„ ters; dat hij, eindelijk, niet beschuldigd wierdt dan met
„ dingen, die tot zijnen pligt, als dien van Uitheemschen
„ Staatsdienaar, behoorden, of die hem ten minste niet straf-
„ baar maakten voor den Regter."

In de maand Maart des jaars 1675, was WICQUEFORT in verzekering genomen. Hij zat tot in de maand November diens zelfden jaars, eer hij zijn Vonnis ontving. Toen wierdt hij, door den Drost van het Hof, van de Voorpoort gehaald, en, gaande tusschen twee Staaten-Bode, na de Rolle geleid, alwaar hij tot eeuwige gevangenisse verweezen wierdt. Behalven de buitenlandsche briefwisseling, ook door omwegen met vijanden van den Staat, behelsde zijn Vonnis de misdaad van het uitvorschen en overbrieven van de geheimen van 's Lands Regeeringe, op veelerlei wijze. WICQUEFORT zat, vervolgens, als Gevangene, op de Voorpoort, tot op den elfden Februarij des Jaars 1679. Met behulp van de Dienstmaagd des Cipiers ontkwam hij thans zijnen Kerker; reedt, met eenen Wagen, op *Leiden*, van daar na *Utrecht*, en voorts, over *Arnhem* en *Nijmegen*, na *Zelle*, daar hij tot Raad der Hertogen van *Brunswijk-Lunenburg* wierdt aangesteld. Twee jaaren daar naa deedt hij eenen keer herwaarts, en vertoefde, in *'s Graavenhage*, eenen korten tijd, met verlof der Staaten. Hij overleedt in het volgende Jaar 1682. WICQUEFORT heeft zich zeer beroemd gemaakt, onder de Staatkundigen, door zijn Werk, getiteld de *Ambassadeur*, zijnde eene uitvoerige Verhandeling over de waardigheid en de pligten van eenen Gezant. Daarenboven heeft hij geschreeven, in de Fransche taal, eene *Historie der Vereenigde Nederlanden* van eenige jaaren; doch van dit Werk heeft slegts een gedeelte het licht gezien. WICQUEFORT liet eenen Zoon naa, insgelijks ABRAHAM geheeten, die, volgens Resolutie van hun Hoog Mogende van den zesentwintigsten April des Jaars 1689, in de hoedanigheid van *Secreeten Commissaris des Hertogs van Brunswijk-Lunenburg*, in *'s Graavenhage* wierdt erkend.

Zie J. WAGENAAR, *Vaderl. Hist.*

WIDELNISSE, bij MELIS STOKE ook *Widenisse*, of *Widenesse* genaamd, was eertijds een ſterk en zwaar Kaſteel, door Heer ROELAND VAN WIDELNISSE gebouwd, niet verre van de Zuiderzee, in de nabijheid van de Stad *Hoorn*, ter plaatze, ongeveer, daar nu het Dorp *Schillinghout* ligt. Dewijl het Geſtigt merkelijk was vervallen, deedt Graaf FLORIS DE V hetzelve vertimmeren, en merkelijk verſterken, om de *Drechter Friezen* te beteugelen. Na 's Graaven overlijden, wierdt het Slot, door de *Friezen*, belegerd, en, door den Slotvoogd, Heer BOUDEWYN VAN NAALDWYK, aan dezelve overgeleverd: waar na het verwoest en tot den grond toe geheel wierdt afgebroken.

Zie ALTING, *Notit. Germaniæ Inferioris*; MELIS STOKE.

WIELDRECHT, een Polder, met het regt van Ambagtsheerlijkheid, in *Zuidholland*, meer bepaaldelijk op het *Eiland van Dordrecht* gelegen, ten Westen van *Geertruidenberg*, en aan de 's Graavendeelſche Kil ſtootende. Van groote uitgebreidheid was, weleer, deeze Polder, als beſlaande, toenmaals, achttienhonderd tweeëntachtig Morgens gronds. De tegenwoordige uitgeſtrektheid vinden wij niet begroot. De Huizen, ongeveer zestig in getal, ſtaan ginds en elders verſtrooid. Men vindt 'er geene Kerk; en 't is hoogst twijfelagtig, of 'er wel immer eene geſtaan hebbe.

WIELE, (VAN DER) een oud en vermaard Hollandsch Geſlagt, waar van voor Stamvader wordt gehouden RUTGERT VAN DER WIELE, die zijne afkomst ontleende van de Graven VAN TEISTERBANT, en in den Jaare 1382, het Regterampt te *Opaime* bekleedde. Door vermaagſchapping met verſcheiden aanzienlijke familiën, onder andere die van STALPERT, van waar zich de naazaaten STALPERT VAN DER WIELE noemden, heeft dit Geſlagt zich wijd en zijd uitgebreid. Aangaande de aanneeming van den naam van STALPERT, bij dien van VAN DER WIELE, vinden wij het volgende aangeteekend.

ADRIAAN

ADRIAAN VAN DER WIELE, gebooren in den Jaare 1438, en gehuwd met EVERHARDA VAN POELENBURG, hadt bij dezelve vier kinderen, twee Zoonen en twee Dogteren, verwekt. Na 's Mans overlijden, voorgevallen in den Jaare 1486, hertrouwde de Weduw met JOHAN STALPERT, Rekenmeester van de Graaflijkheids Rekenkamer in Holland. Deeze, vermits hij bij zijne Echtgenoote geene kinderen verwekte, wierdt, in den Jaare 1495, te raade, haar aan te ſtellen tot eenige en algeheele erfgenaame van alle zijne goederen en bezittingen: op voorwaarde, dat haare voorkinderen den naam en het Wapen van STALPERT zouden aanneemen, niet anders dan alſof zij zijne eigen en wettige naakoomelingen geweest waren. Gereedelijk bewilligden daar in Moeder en Kinderen, als zijnde STALPERT niet alleen van adelijke en aanzienlijke geboorte, afkomſtig van de oude Graaven VAN BLOIS; maar, bovendien, eigenaar van groote middelen. Om te verhoeden, dat over zijne erfmaaking naderhand geſchil ontſtaan konde, hadt STALPERT, vooraf, van Keizer MAXIMILIAAN, verlof verzogt, om, over zijne Leen- en andere goederen, naar goedvinden te mogen beſchikken; 't welk hem ook goedgunſtiglijk wierdt ingewilligd. Van de gemelde vier kinderen, heeft ſlegts één Zoon naakoomelingen agter gelaaten. Deeze, ingevolge der voorgemelde beſchikkinge, liet zich noemen, met behoud van zijnen Vaderlijken naam, JAKOB STALPERT VAN DER WIELE, gebooren in den Jaare 1465, Hoogheemraad van Delfland, Baljuw van 's Graavenhage; gehuwd met MARIA VAN ARKEL VAN MONTFOORT, bij welke hij tien kinderen heeft verwekt. Wie luſt heeft, het Geſlagtregister van het talrijk naageſlagt te doorloopen, kan hetzelve vinden in het Aanhangzel van HOOGSTRATENS *Woordenboek*.

WIER, een Dorp, in het Frieſche Kwartier *Westergo*, onder de Grietenij *Menaldumadeel*, alwaar het niet meer dan tien Stemmen uitbrengt, en de derden rang bekleedt. Het Dorpje, hoewel klein in omtrek en getal van Huizen, heeft, nogthans, zijne eigen Kerk en Predikant. *Wier*, eertijds aan Zee gelegen, ligt thans, diep landwaarts, aan den ouden Zeedijk, door het aanſpoelen van land, aldaar aangeleid. Bij

dit Dorp lag, niet zeer veele jaaren geleeden, eene aanzienlijke Stins of State, *Lauta-State* genaamd, reeds in het begin der Vijftiende Eeuwe bekend, en in den Jaare 1410, door den Edelen SCHELTE LAUTA, door den dood ontruimd. De laatſte bewooner van het Slot, was de geleerde Staatsman HORATIUS HIDDEMA VAN KNYFF, Grietman van *Ferwerderadeel*. Om redenen, die men ligt kan giſſen, hadt deeze Heer het ongeluk, in het vermaarde Jaar 1748, dermaate te vervallen in den haat van het woedend grauuw, ook in dien oord van Friesland, dat het, met baldaadige handen, den brand ſtak in de aanzienlijke Huizinge; waar door dezelve, met alle de Huisgeraaden en eene kostbaare Boekerij, geheel in de asch geleid wierdt; blijvende daar van niets behouden, dan de Toren, welke nevens het Slot ſtondt, doch die, insgelijks, eenige jaaren daater, is afgebroken. Met veele moeite, op dat wij dit 'er nog nevens voegen, ontkwam de Heer KNYFF zelve de moordzieke handen der brandſtigters.

Zie *Tegenwoordige Staat van Friesland*, en HALMA.

WIER, in 't Latijn *Alga* genaamd, is een bekend, en thans zeer hoog geſchat Zeegewas, 't welk, in zoute Wateren, op hooge Vlakken, en op Verdronkene Waarden en Landen, zijne Wortelen ſchiet, en, boven het water zijn loof of draadige takjes en ſpruitzels vertoonende, aan de Zee, op eenen affland, de gedaante van eene grasrijke Weide geeft. Men ontmoet het Gewas in verſcheiden oorden van onze Vaderlandſche Wateren, doch vooral in de nabijheid van het Eiland *Wieringen*, tusſchen hetzelve en de vaste Kust van *Holland*. Bij ouds reeds was deeze Zeeplant bekend, maar toen zo weinig, of liever niets geagt, dat de *Romeinen*, de niets beduidendheid eener zaake willende te kennen geeven, van dezelve plagten te zeggen, dat zij *ſlegter dan Wier*, *Alga vilior*, was. Gelijk van veele andere, dus heeft ook de ondervinding de nuttigheid van dit eertijds ongeagt gewas leeren kennen. 't Is bekend, met hoe veel

voor-

voordeels men, zints geruimen tijd, zich daar van bediend heeft, tot het aanleggen van Dijken en andere Zeeweeringen; gelijkende zich het Wier zo digt en vast op elkander, als de veelle Klaijaarde; boven welke het dit voordeel bezit, dat het beter berekend is voor de ligte en veenagtige gronden, welke men, ginds en elders, ook aan den Zeekant, in ons Vaderland aantreft. Met reden dan hebben 's Lands Staaten, van tijd tot tijd, op het vischen en ophaalen van *Wier*, Plakaaten en Ordonnantien doen uitgaan.

Zie *Hollandsch Plakaatboek.*

WIERD, (GROOTE) was de Zusters Zoon van GROOTE PIER, dien beruchten Overste en Admiraal van de Geldersche-Friesche Zeinschepen op de Zuiderzee, en, even als zijn Oom, een man van ongemeene gestalte en lichaamskragten; waar nevens hij, insgelijks, eene onverzaagde stoutmoedigheid paarde. Eerst diende hij onder zijnen Oom tegen de *Saxen*, *Hollanders* en *Bourgondiers*, en wierdt, naa diens overlijden, tot de waardigheid van Admiraal verheven. Geweldigen afbreuk deedt hij, bij meer dan één gelegenheid, aan de vijanden der Friesche Vrijheid, ter Zee. Niet zo gelukkig was hij te land. Het bevel voerende binnen *Sloten*, vondt hij zich genoodzaakt, naa eene kloekhartige verdediging van acht weeken, die Stad aan Heere JAN, *Baron van Wassenaar*, over te leveren; onder beding van vrijen uittogt voor alle de Krijgslieden en Burgers, mits hij zelve, noch iemant van de zijnen, zich na *Steenwijk*, of na de *Lemmer* mogt begeeven. Doch deeze voorwaarde wierdt door GROOTE WIERD niet nagekoomen; en hij, deswegen, betrapt en agterhaald zijnde, na *Leeuwarden* gevoerd, en aldaar, in eenen engen Kerker, in het Blokhuis opgesloten. Spoedig maakte men, vervolgens, zijn Vonnis op, volgens 't welk, op den driëntwintigsten November des Jaars 1523, hem het hoofd afgehouwen, en daar naa zijn Lijk, buiten de Poort, op de Geregtplaats aan den gemeenen weg, op een Rad ten toon gesteld wierdt. Volgens sommigen zou tot dit harde Vonnis

niet weinig hebben toegebragt, een beginzel van wraakoefeninge over den dood van gemelden Baron VAN WASSENAAR, veroorzaakt door eene wonde, welke hij, in het beleg van *Sloten*, aan zijnen arm hadt bekoomen.

Zie WINSEMIUS, *Kronijk van Friesland*; GABBEMA, *Verhaal van Leeuwarden*.

WIERIKKER-SCHANS, eene Sterkte onder *Bodegrave*, dus genaamd naar eenen Stroom, de *Enkele Wierikke* geheeten, welke uit den Yssel na den Rhijn loopt. Aan den Rhijnkant heeft de Schans eene fraaie Poort, met eenen Toren en Uurwerk voorzien. Nevens een Opschrift, 't welk den tijd der stigtinge op het Jaar 1673 bepaalt, ziet men, aan de binnenzijde, het Wapen der Provincie Holland, en dat van Prinse WILLEM DEN III. In den Jaare 1748 wierdt daar binnen een Kruidmagazijn gebouwd. Voorts heeft men 'er eene Wooning voor den Majoor of Bevelhebber, en bekwaame Barakken voor de Bezetting; deeze bestaat meest uit Oude Soldaaten, die elders geenen dienst kunnen doen.

WIERINGEN, dus genaamd, volgens zommigen, naar het *Wier*, 't welk in den omtrek daar van groeit, is een Eiland, in de Zuiderzee, genoegzaam ten Noorden van de Stad *Medenblik*, en ten Oosten van het Texelsche Zeegat gelegen. In de Lijst van de Goederen der Utrechtsche Kerke is het bij den naam van *Wiron* bekend. 'Er is 'er, die meenen, dat *Wieringen*, zo wel als *Texel*, eertijds aan de vaste Kust van *Holland* gehegt zou geweest zijn. Doch dit steunt enkel op gissingen of redekavelingen, of op eene losse overlevering: want men ontmoet deswegen geene aanteekeningen bij de Oudste Schrijvers. In 't laatst der voorgaande Eeuwe, en nogmaals voor ruim zestig jaaren, wierdt, ter Staatsvergadering van *Holland*, in overweeging genomen, om *Wieringen*, door middel van eenen Dijk, aan het vaste Land te hegten. Doch, tegen dit Ontwerp, wierden teikens zwarigheden ingebragt, welke de volvoering van hetzelve hebben

doen

doen agterblijven. De uitgeſtrektheid van *Wieringen* vinden wij op zevenëntwintighonderd Roeden in de grootſte lengte, en op elfhonderd Roeden in de grootſte breedte, en de hoeveelheid Lands, volgens de jongſte meeting, op eenentwintighonderd zesëntachtig Morgens en vierhonderdtachtig Roeden begroot. Grooter in Morgentalen was dit Eiland, nu ruim honderd jaaren geleeden, toen een Polder, *het Nieuwe Land* genaamd, daar mede vereenigd was. Door een geweldigen doorbraak, in de maand Februarij des jaars 1683 voorgevallen, wierdt deeze Polder afgeſcheurd, en is, zedert, een prooi der golven geworden. Van wegen den ondraaglijken last der onkosten, tot de nieuwe bedijking noodig, vondt men zich tot die opoffering genoodzaakt.

De grond van het Eiland, die zeer ongelijk, hier hoog, elders laag, en, op veele plaatzen, met kleine Keiſteentjes is doorzaaid, is, over 't geheel genomen, vrugtbaar, en zeer geſchikt zo tot Koorn- als tot Weilanden. Op de laatſte willen de Schaapen ongemeen wel tieren. De *Wieringer* Lammeren zijn zeer gewild. Zo wel hier, als op *Texel*, wordt veel Kaas gemaakt, en, onder den algemeenen naam van Texelſche Kaas, gevent. Even min als op het ſtraks genoemde Eiland, vindt men ook op *Wieringen* geene Ratten of Mollen, maar, even als daar, eene walgelijke menigte van Padden. Het getal der Huizen, op het geheele Eiland, vinden wij op driehonderdzevenëntveertig, en dat der Opgezeetenen, op ongeveer elfhonderd begroot. Deeze zijn verſpreid, behalven de Buurten, in vijf Dorpen, *St. Hijpolitushoef*, *Westerland*, *Oosterland*, *Stroe* en *den Oever*. Zij geneeren zich, deels met den Landbouw, deels met den Scheepvaart. De kloeke Vaartuigen, onder den naam van *Wieringer Ligters* bekend, zijn zeer vermaard. Zij dienen om de binnenkoomende Koopvaardijſchepen van een gedeelte van derzelven last te ontheffen, of om, voornaamelijk van *Amſterdam*, goederen aan boord der ſchepen te brengen, die in *Texel* zich tot de reize gereed maaken. De Regeering van *Wieringen* beſtaat uit Schout of Baljuw, vijf Burgemeeſteren en zeventien Schepenen. Daarenboven bekleedt de Schout den post van Dijkgraaf, en heeft, nevens zes Heem-

zanden, het opzigt over de Dijken, van welke men rekent, dat vijf zesde deelen van het Eiland omringd worden. Want aan het grootſte gedeelte van het Westen, en aan den geheelen Noordkant, is de grond van het Eiland zo hoog, dat men aldaar diergelijke beſchutting, tegen de aanklotzende golven, of tegen het gevaar van Overſtroomingen, niet noodig heeft.

Zie BROUERIUS, *Weſtfriſia Illuſtrata*; HALMA, *Tooneel; Tegenwoordige Staat van Holland*, enz.

WIERINGENWAART, eene aanzienlijke ſtreek lands, in het Noordlijk gedeelte van Noordholland, aan de vaste Kust ten Zuidwesten van het Eiland *Wieringen*, en aan twee kanten aan de Zuiderzee, of liever aan de Waardgronden grenzende. Zekere ADRIAAN MARTENSZOON KOSTERBURG, Burger te *Alkmaar*, door veelvuldige waarneeming hebbende opgemerkt, dat de Slijk, in dien ſtreek, doorgaans hooger lag dan in den reeds bedijkten Polder *de Zijpe*, begreep dus de mogelijkheid en het voordeel der bedijkinge. Dienvolgens vervoegde hij zich, in den Jaare 1597, bij 's Lands Staaten, met verzoek om Octrooi. Hij verwerf hetzelve, op zeer gunſtige voorwaarden van vrijheid van belastingen, voor een zekeren tijd, voor hem en zijne regt verkrijgenden: mits, nogthans, dat de Bedijking, binnen het tijdverloop van zes jaaren, voltooid en in de behoorlijke orde moest volvoerd zijn. Men ging dan aan het werk, doch, bij gebrek aan arbeiders, vondt men, in den Jaare 1603, zich genoodzaakt, een uitſtel van nog zes jaaren te verzoeken; die ook verleend wierdt. Gebrek aan ſtoffe tot de Dijken deedt, van nieuws, het werk vertraagen; zo dat men dezelve ligter maakte, dan het oorſpronkelijk Ontwerp inhieldt. 't Welk ten gevolge hadt, dat, door eenen zwaaren ſtorm, in de maand Februarij des Jaars 1610, verſcheiden gaten in den Dijk ſcheurden. In den Jaare 1612 moest men dan, ten tweede maale, een

pi-

eilfel van nog vijf jaaren verzoeken; binnen welke het werk gelukkiglijk tot ſtand kwam. Bij meeting bevondt men, in den jaare 1632, achttienhonderd tweeëntachtig, of, volgens anderen, vijfënnegentig Morgens Lands. 'Er ſtonden toen tweeëntwintig Huizen. DIRK BURGER, Schrijver van het *Kronijk van Medenblik*, verhaalt, hoe hij, in den jaare 1708, de *Wieringerwaart* doorwandelende, aldaar honderdnegenëntveertig Huizen, vijf groote Watermolens en één Meelmolen hadt geteld; 't welk den toeneemenden bloei der landſtreeke genoegzaam aanwijst. De Gereformeerde Kerk wierdt 'er in den Jaare 1633 geſtigt; zij ſtaat in het Noordlijk gedeelte, en wordt door haaren eigen Predikant bediend, die onder de Klaſſis van *Alkmaar* behoort. De *Doopsgezinden*, die hier zeer talrijk zijn, en misſchien het grootſte gedeelte der inwooners uitmaaken, hebben 'er insgelijks eene Vergaderplaats, ſtaande aan het Zuideinde van de Waart, aan den Ouden Frieſchen Dijk. Zij ſtaan in gemeenſchap met die van *Barſingerhorn*, en worden, nevens dezelve, door éénen Leeraar bediend. De landen van de *Wieringerwaart* worden onder de beste en vrugtbaarſte van gansch Nederland gerekend. Men heeft 'er meest Bouw-, doch ook eenige Weilanden. De Regeering beſtaat in Dijkgraaf, die tevens Baljuw is, en vijf Heemraaden, die te gelijk het ampt van Schepenen bekleeden. Aan hun is een Penningmeester en een Sekretaris toegevoegd. Voorts heeft men 'er een Kollegie van acht Hoofd-Ingelanden, die uit de Ingelanden verkoozen worden.

Zie HALMA; *Tooneel*; *Tegenwoordige Staat van Holland*, Deel VIII.

WIERUM, een Dorp, in het Frieſche Kwartier *Oostergo*, behoorende tot de Grietenij *Westdongeradeel*, in welke het den derden rang bekleedt, en veertien Stemmen uitbrengt. Het Dorp is van weinig aanzien, en wordt meest van Viſchers bewoond. De Leeraar der Plaatze neemt ook den predikdienst in het nabuurig *Nes* waar. Door afſpoeling heeft

dit

dit Dorp, van tijd tot tijd, veel geleeden. *Wierum* (een hier uit kan, in het voorbijgaan, de Oudheid van dit Dorp worden opgemaakt) was de geboorteplaats van LUDGERUS, eerſten Biſchop van *Munſter*, een vroom en godvreezend man, die, tot de bekeering der *Friezen*, veel moeite heeft gedaan, en wiens Grootvader, WRYFING genaamd, hoewel toen nog geen Christen, aan WILLEBRORD en WINFRID, uit *Engeland* herwaarts overgezonden, zeer behulpzaam is geweest; waarom hij dan ook, door den Heidenſchen Koning RADBOUD, uit *Friesland* wierdt gebannen.

Zie WINSEMIUS; *Kronijk van Friesland*, HALMA, *Toneel.*

WIEUWERT, een Frieseh Dorp, onder het Kwartier *Westergo*, in de Grietenij *Baarderadeel*, alwaar het den vijfden rang bekleedt, en ſlegts elf Stemmen uitbrengt. Men vindt 'er eene Gereformeerde Kerk, weleer eene Parochiekerk, aan den H. NIKOLAAS toegewijd, en die thans, nevens de Gemeente van *Britswerd*, door eenen Leeraar wordt bediend, behoorende onder de Klaſſis van *Sneek*. In overoude tijden, toen de dus genoemde *Middelzee* een groot gedeelte van de Provincie *Friesland* bedekte, 't welk, zedert, in vrugtbaar land is veranderd, bezat *Wieuwert* eene aanmerkelijke uitgebreidheid, en was een zeer aanzienlijk Dorp; men telde 'er bij de honderdtachtig Huizen, meest bewoond van Viſchers, welke, in gemelde Middelzee, ter neeringe voeren. Het opdroogen van dien Waterplas was de bron van het verval des Dorps. — Van verſcheiden aanzienlijke adelijke Kaſteelen of Staten, is heden ten dage niets anders dan eenige hooge Wieren voorhanden. De ſchoone State *Thetinga* is 't langst in weezen gebleeven, en veele jaaren de woonplaats geweest van het aanzienlijk Geſlagt van WALTA. Naderhand wierdt dezelve, door Koop, de eigendom van de geestdrijvende Gezinte der *Labbadisten*, en was, zedert, in de wandeling, bij den naam van het *Wieuwerder Bosch* bekend. De State verkreeg toen de gedaante van een Klooster, in 't welk, onder

zij-

andere, de geleerde ANNA MARIA SCHUURMAN zich begaf. Merkelijk gerugt ontſtondt 'er, te *Wieuwert*, in den Jaare 1765, ter gelegenheid, dat in een der Graven binnen de Kerk, het Lijk eener Vrouwe wierdt gevonden, 't welk, hoewel het, aan zekere kenmerken, bleek, meer dan honderd jaren aldaar te hebben gelegen, nog gaaf en ongeſchonden was, in gevolge eener eenvoudige balzeminge. Straks ging het gerugt uit, dat dit het Lijk der ſtraks genoemde ANNA MARIA was; en het vondt geloof bij allen, die niet wisten, dat de vermaarde Vrouw buiten de Kerk, op het Kerkhof was begraaven. De nieuwsgierigheid, om de zeldzaame overblijfzels te zien, deedt, dag aan dag, een ſterken vloed van menſchen, van heind en verre, na *Wieuwert* ſtroomen. Om opſchudding te voorkoomen, wierdt geraaden gevonden, het Lijk wederom onder de aarde te ſtoppen. De boven gemelde *Thetinga-State* is nog heden, doch ſlegts onder de gedaante eener aanzienlijke Boerderije, aanweezig.

Zie *Tegenwoordige Staat van Friesland.*

WIGBERTUS, van geboorte een *Engelsman*, was een man van deugdzaamen inborst en godvrugtige gezintheden. Al vroeg begaf hij zich na *Ierland*. Deels uit verſmaading der waereld, deels uit zucht voor een eenzaam en afgezonderd leeven, nam hij aldaar zijn verblijf ten platten lande. Tot twee oogmerken maakte hij zich deeze afzondering ten nutte: hij maakte groote vorderingen in de vermeerdering van kundigheden, en de beoeffening van den Christlijken Godsdienst, volgens de denkwijze dier tijden; hij verſterkte, daarenboven, zijne godsdienſtige gezintheden. Met deeze noodige begaafdheden toegerust, ging WIGBERTUS ſcheep na *Friesland*, met oogmerk om de nog Heidenſche bewooners van dat Gewest tot het Christendom te bekeeren. Met grooten ijver en ſtandvastigheid beſteedde hij twee jaaren aan dat godvrugtig werk, doch met weinig vrugts, van wegen de hardnekkigheid der landzaaten. Na verloop van dien tijd keerde hij daarom na *Ierland* te rug. Volgens zommigen overleedt hij in

in de eenzaame wooning, tot welke hij, naa zijne terugkomst, wederkeerde. Volgens anderen zoude hij, andermaal, en wel in gezelſchap van WILLEBRORDUS, eenen keer na *Friesland* gedaan hebben, en, geduurende dit verblijf, op last van den beſtaamden Koning RADBOUD, gedood zijn.

Zie BEDA; WINSEMIUS, *Kronijk van Friesland.*

WILFRID, volgens het algemeen gevoelen, de eerſte Apoſtel of Geloofsverkondiger der *Friezen*, is, uit dien hoofde, een bevoegd voorwerp, om met hem nader bekend te worden. Van geboorte was hij een Engelsman. Te *Rome* zich in de Godgeleerdheid hebbende geoeffend, wierdt hij, naa zijne wederkomst in het Vaderland, de Leermeester van ALFRED, Koning van *Delre*, een gedeelte der tegenwoordige Provincie *Northumberland*. Terwijl hij nog Prieſter was, verſcheen hij in de Kerkvergadering van *Whitby*, die in den Jaare 664 gehouden wierdt. Een vermaard geſchil verdeelde thans de gemoederen der Geeſtlijkheid; het liep over den tijd, op welken het Paaſchfeest moest gevierd worden. Zommigen beweerden, dat het op den tijd, bij de Oosterſche Kerk in gebruik, moest invallen; anderen verklaarden zich voor het tijdſtip, te *Rome* gebruikelijk. De *Schotten* en *Northumberlanders* hielden 't met de Oosterſche Kerk; WILFRID, daarentegen, met de Weſterſche. Met zo veel ijver en hevigheid dreef hij zijn gevoelen, dat het, ten laatſte, de overhand verkreeg. De kunst, die hij bezat, om zich bij de Grooten aangenaam te maken, deedt hem, eerlang, de gunst, zo wel van OSWY, Koning van *Bernicie*, als die van ALFRED winnen. Dit baande hem den weg tot den Biſchoplijken Zetel van *York*. Doch niet beſtand zijnde tegen die hoogheid, ſtortte hij, eerlang, plotzeling in de laagte neder. Trotsch van aart, leide hij een bijkans Vorſtlijk leeven. Zelden verſcheen hij in 't openbaar, dan van een talrijken ſtoet omringd. Zo pragtig was zijn tafel, dat hij zich uit Gouden Schotels liet opdiſschen. Terwijl WILFRID, op deeze wijze, zijne waardigheid ontluisterde, verloor hij zijnen

ſtoet,

ſteun, door de komst van EGFRID tot de heerſchappij over geheel *Northumberland*. IRMENBURG, Gemaalin van dien Vorst, 't zij uit ergernisſe van des Kerkvoogds pragtige leevenswijze, 't zij om andere redenen, misnoegen tegen hem hebbende opgevat, wist bij den Vorst te bewerken, dat WILFRID wierdt afgezet. Voor erger bedugt, begaf hij zich daarop te ſcheep, met oogmerk om na *Rome* te ſtevenen, ten het doen van zijn beklag bij den Paus. Doch een Weste wind, die thans hevig opſtak, deedt hem van koers veranderen, en den ſteven na *Friesland* wenden; alwaar hij van ADGILLUS, Koning der *Friezen*, met opene armen wierdt ontvangen.

Intusſchen was WILFRIDS vertrek gekoomen ter ooren van EBROÏN, Groothofmeester van *Frankrijk*. Zeer misnoegd was deeze op WILFRID, doordien hij deezen voor den man hieldt, welke DAGOBERT DEN II, tegen het belang van EBROÏN, op den *Oostfrankiſchen* troon hadt verheven. Van hier, dat de Groothofmeester van WILFRIDS komst in *Friesland* de tijding niet hadt ontvangen, of hij zondt ſchriftlijk en mondelijk bevel aan ADGILLUS, om den afgezetten Biſchop te doen ombrengen, of gevankelijk aan hem over te zenden. Doch ADGILLUS toonde hier van zo grooten afkeer, dat hij den doodsdreigenden bevelbrief eerst aan WILFRID en diens reisgezellen met verontwaardiging voorlas, en ſtraks daarop, onder hun oog, verbrandde. Zelf gaf hij aan WILFRID vrijheid, om, geduurende den Winter, die tot het voortzetten zijner reize na *Rome*, welke hij nog niet uit den zin hadt geſteld, niet zeer gunſtig was, het Euangelie aan de ongeloovige *Friezen* te prediken. Zo gelukkig ſlaagde hij daar in, dat de meeste aanzienlijke Landzaaten, en veele duizenden gemeenen, aan zijne prediking gehoor gaven, en den Christelijken Godsdienst, volgens de begrippen van *Rome*, aannamen.

In de Lente des volgenden jaars vertrok WILFRID na *Rome*. Bij Paus AGATHO wist hij zijne zaaken in een zo gunſtig licht voor te draagen, dat hij, eerlang, in zijne Biſchoplijke waardigheid herſteld wierdt. Doch zijne woelagtige en heerschzuchtige geest was oorzaak, dat hij, na verloop van eenigen tijd, andermaal wierdt afgezet. Eene reize na *Rome* wrogt,

van

van nieuws, zijne herſtelling op den Zetel. WILFRID ſtierf, eindelijk, in hoogen ouderdom, in den jaare 709.

Zie EDDIUS, *Vita S. WILFRIDI.*

WILHEM, (DAVID LE-LEU DE) verdient, om meer dan één reden, eene plaats op de lijst der doorluchtige Mannen van de Zeventiende Eeuwe. Hij was afkomſtig uit een Geſlagt, 't welk, zints het Jaar 1096, onder den Adelſtand van *Artois*, een aanzienlijken rang bekleedde. Zijn Vader was GEORGE LE-LEU DE WILHEM. In den aanvang der Beroerten, ter zaake van den Godsdienst, week hij uit *Doornik*, benevens zijne vijf broeders, om dat zij hunne Moeder, naar de wijze der Onroomſchen, hadden begraaven. Een dier broederen, JAKOB genaamd, nam de wijk na *Londen*. Uit een tweede huwelijk, met MARIA DUYTS, verwekte hij, onder andere, MICHIEL LE-LEU DE WILHEM, naderhand Schepen van *'s Graavenhage*, gehuwd aan ANNA VAN RECHTEREN, welke eene Zuster hadt, gehuwd aan DUDLEY CARLETON, Gezant van JAKOBUS DEN II, Koning van *Engeland*, bij de Algemeene Staaten. De Moeder van onzen DAVID was, GILLIETTE VAN OPALSENS. Ten tijde van den berugten *Parijſchen* Moord bevondt deeze zich te *Parijs*, en ontkwam, op eene zonderlinge wijze, in de handen der Moordenaaren, gelijk haar Man, desgelijks, die zich, ten deezen tijde, te *Rouen* onthieldt.

Uit deeze Ouderen wierdt DAVID LE-LEU DE WILHEM geboóren te *Hamburg*, op den vijftienden Maij des Jaars 1588. Al vroeg ſchijnt hem zijn Vader door den dood te zijn ontvallen. Althans vinden wij, in het beloop zijner Opvoedinge, alleen zijne Moeder vermeld. Deeze, welke vermeld wordt als zeer godvrugtig, en bezield met grooten ijver voor den Hervormden Godsdienst, zondt haaren Zoon, op den ouderdom van tien jaaren, na *Staden*, en vervolgens na *Hanau*. Twintig jaaren hadt onze Jongeling bereikt, wanneer zijne Moeder hem verzelde na het Hoogeſchool te *Franeker*; hier

hier vertoefde hij drie jaaren, en vertrok, vervolgens, na *Leiden*. Merkelijke vorderingen maakte hij, op beide plaatzen, in de Wijsbegeerte, Regtsgeleerdheid, Oosterſche talen en andere weetenſchappen. Aldus toegerust reisde DE WILHEM na *Frankrijk*, en onthieldt zich, eenigen tijd, aan 't Hoogeſchool te *Saumur*. In den Jaare 1613 ontmoetenwij hem te *Thouärs*, ten huize van den geleerden ANDREAS RIVETUS, die eene zonderlinge hoogagting voor hem opvatte; zo om zijne perſoonlijke hoedanigheden, als om zijne uitſteekende vorderingen in de Godgeleerde Weetenſchappen. Om zijne bedrevenheid in de Oosterſche talen tot hooger volkomenheid te brengen; ondernam DE WILHEM eene reize na de *Levant*. En de Jaaren 1617, 1618 en 1619 ontmoeten wij hem te *Kairo*, *Jeruzalem*, *Alexandrie* en andere Steden en Oorden. Op deeze reize hieldt hij, onder andere, eene gemeenzame verkeering met den vermaarden Griekſchen Patriarch CYRILLUS LUCARIS, met welken hij, zederd, verſcheiden brieven heeft gewisſeld.

Na zijne wederkomst uit het Oosten, onthieldt zich DE WILHEM, eenigen tijd, te *Amſterdam*. Doch zijne zucht tot eene grondige kennis van de Oosterſche talen, en het genoegen, welk hij in zijn verblijf in de *Levant* hadt gevonden, deeden hem tot eene tweede reize derwaarts beſluiten. Hij ondernam dezelve in den Jaare 1625. Thans ontmoette hij den geleerden JACOBUS GOLIUS, en ſloot met denzelven eene vertrouwelijke vriendſchap. Behalven eene menigte zeldzaamheden, welke DE WILHEM, op deeze reize, verzamelde, volmaakte hij verder zijne taalkennis. Vlug en vaardig leerde hij hier door ſpreeken, de meeste talen, in *Europa* en *Aſia* in gebruik.

Omtrent het Jaar 1631 in *Holland* zijnde te rug gekeerd, wierdt hij bekend bij den Stadhouder Prins FREDERIK HENRIK, die hem zitting deedt neemen in zijnen Raad; waarbij, vervolgens, nog kwam de post van lid van den Raad van *Brabant*, en naderhand de waardigheid van Superintendent dier Provincie. Onder dit alles tradt DE WILHEM in 't huwelijk, met CONSTANTIA HUYGENS, Zuster van den vermaarden CONSTANTINUS HUYGENS, *Heere van Zuijlichem*. Onder het

waarneemen van zijne ampten, verzuimde hij de Geleerdheid niet. Zijne Boekerij bevatte eenen ſchat. onder andere, van de zeldzaamſte Arabiſche, Perſiſche, Chaldeeuwſche en andere Handſchriften. Aan het Leidenſche Hoogeſchool deedt hij een geſchenk van Mumiën en andere zeldzaamheden, welke hij op zijne reizen hadt verzameld. Hij overleedt aan den Steen, op den zevenëntwintigſten Januarij des Jaars 1658, in den ouderdom van bijkans zeventig jaaren. Zijne Weduw overleefde hem tot op den eerſten December des Jaars 1667. Hij liet vier kinderen na, drie Dogters en eenen Zoon, MAURITS genaamd: een man van geleerdheid, en zeer bereisd in de Zuidlijke en Noordlijke landen van Europa. Hij was Deken van den Raad en den Leenhove van *Brabant*. Een van des Heeren DE WILHEMS broeders, PAULUS genaamd, die zich te *Amſterdam* hadt gevestigd, was Vader van DAVID DE WILHEM, in den Jaare 1672, en vervolgens verſcheiden malen Schepen der gemelde Stad, en Ontvanger der Gemeene Lands Middelen. Een andere DAVID DE WILHEM, als mede BERNARDUS DE WILHEM, welke wij op de Regeeringslijsten der genoemde Stad, op de Jaaren 1738 en 1739, ontmoeten, zullen, waarſchijnlijk, leden van dit Geſlagt geweest zijn.

Zie BAYLE, *Dictionaire Hiſtorique et Critique.*

WILLEBRORDUS, een man van veel vermaardheid in de Kerkelijke Geſchiedenisſen, als zijnde geweest, inderdaad niet de eerſte, maar evenwel een der voornaamſte verkondigers van den Chriſtlijken Godsdienst aan de Heidenſche *Frieſen*. Hij was een Neder-Sax van afkomst, en in een Klooster opgevoed. Reeds in het twintigſte jaar zijns ouderdoms, wierdt hij tot Prieſter ingewijd. De bekeering der *Frieſen* was thans eene zaak, op welke men met veel ijvers en ernsts bedagt was. Geen voegzaamer werktuig, dan WILLEBRORD, oordeelde men daartoe te kunnen gebruiken. Een Neder-Sax, gelijk wij aanmerkten, van geboorte zijnde, ſprak hij, genoegzaam, de zelfde taal, als thans in *Frieſland* in gebruik was.

was. De perſoon, van welken hij wierdt te werk geſteld, was EGBERT, een Engelsch Monnik van adelijke geboorte, doch die zich thans in *Ierland* onthieldt. Deeze, de bekwaamheid van WILLEBRORDUS, tot het bewust oogmerk kennende, deedt hem den voorſlag, die ſtraks wierdt aangenomen. In den Jare 690 ging WILLEBRORDUS te ſcheep, verzeld van eenen Diaken, ADELBERT geheeten. Een gunſtigen wind voerde hen ſpoedig over Zee, tot voor den mond des Rhijns, die toen nog bij *Katwijk* in de Noordzee liep. In het voorbijgaan moeten wij hier aanmerken, dat de benaming *Friesland* toenmaals eene veel uitgebreider beteekenis hadt, dan tegenwoordig. Genoegzaam alle de Zeven Provincien wierden daar door aangeduid.

WILLEBRORDUS dan, den Rhijn bereikt hebbende, voer dien ſtroom op tot aan *Utrecht*. Hier vondt hij de Landzaaten, voorheen reeds tot het Christendom bekeerd, in merkelijken getale afgevallen. De Frieſche Koning RADBOUD droeg den Christlijken Godsdienst geen goed hart toe, en zag, daarom, ongaarne, Geloofsverkondigers in zijn gebied verſchijnen. Onze Apostel, hier van verwittigd, en begrijpende, hoe zeer hij een man van invloed en vermogen noodig hadt, vervoegde zich, eer hij het werk der predikinge ondernam, bij PEPYN, Groothofmeester van *Frankrijk*; die hem minzaam ontving; en met eenige goederen begiftigde, naar men meent, omtrent het tegenwoordig *Roermond* gelegen. Om het werk der Geloofspredikinge te bevorderen, beſloot de Groothofmeester den Koning der *Friezen* te bepoorlogen; waarin hij zo gelukkig ſlaagde, dat dezelven aan het Frankiſche Rijk onderworpen wierden.

Thans hadt WILLEBRORDUS de handen ruim, om zijne godvrugtige onderneeming onverhinderd voort te zetten. Voor dat hij, egter, zich daar toe opzettelijk bepaalde, deedt hij eene reize na *Rome*, om, onder ſchut en ſcherm van den Roomſchen Paus, met zo veel te meer gezags te kunnen werkzaam zijn. SERGIUS DE I, die thans op den Pauslijken Zetel zat, ontving hem minzaam, en bekleedde hem, onder den naam van KLEMENS, met de waardigheid van Aartsbiſſchop der *Friezen*. Met deeze hooge waardigheid bekleed,

nam WILLEBRORDUS de wederreize aan, en landde aan het *Zeeuwſche* Eiland *Walcheren*. Hier vondt hij, bij de Stede *Weſtkapelle*, de afgodiſche landzaaten bezig met het godsdienſtig vereeren van het beeld van MERKURIUS; 't welk zijnen godsdienſtigen ijver derwijze gaande maakten, dat hij het Beeld in ſtukken brak, en den vereerderen hunne Afgoderij ſcherpelijk verweet. Volgens onze aloude Kronijkſchrijvers, zou dit bedrijf WILLEBRORDUS bijkans het leeven gekost hebben. Zij verhaalen, naamelijk, dat de Landzaaten, hem met het Zwaard willende dooden, God hem wonderdaadig bewaarde, doordien het ſcherpſnijdend Zwaard onmagtig was om zijnen nek te klieven. Volgens anderen ontving hij eene wonde, die binnen kort wederom geneezen wierdt. Zie hier de woorden van MELIS STOKE

„ WILLIBRORDE —— — —
„ Tot West Cappellen dat hy quam,
„ Daar hy aanbedende vernam
„ Mercurioſe over eenen God.
„ Dat beelden doer ons Heren gebod
„ Brac hi, en hevet 't vole geſchonden,
„ Mer dat hevet hi ſware ontgonden:
„ Want een die Mercurieuſe wachte
„ Sloechen in ſyn hoeft ontſachte,
„ Dat hi ſtorte ſyn bloet:
„ Nochten pred cte hi metter ſpoet
„ 't Woort ons Heren als een ſtout ſeyraar."

Naa deeze ontmoeting ſchijnt WILLEBRORDUS zijne onderneeming, met wakkeren ijver, te hebben voortgezet; ſtigtende, ginds en elders, verſcheiden Kerken, als te *Vlaardingen*, *Velzen*, *Petten* en *Heile*; op welke laatstgenoemde Plaats men nog heden ten dage een Put vindt, *Sint Willebrords Put* genaamd, die op zijn bevel zou gegraaven zijn. Met het verhaal der Wonderwerken, die door hem zouden gewrogt zijn, zullen wij ons niet ophouden; te beuzelagtig, veelal, zijn dezelve, dan dat wij dezelve onzen Leezeren durven

om-

onder het oog brengen. Na verloop van tijd vestigde hij zijnen Zetel te *Utrecht*, en bouwde aldaar een Klooster met eene Kerk, ter eere van den Zaligmaaker en der gezegende Moedermaagd. Wel haast, en nog bij het leeven van onzen Apostel, wierdt het gestigt rijklijk begiftigd, en daar door de grond geleid van de aanzienlijke bezittingen des *Utrechtschen Bisdoms*, wiens Mijtervoogden, naderhand, een zo aanmerkelijken rol gespeeld hebben. WILLEBRORDUS, na nog eenigen tijd, aan de bekeering der *Friezen*, gearbeid te hebben, overleedt op den zesden November des Jaars 737; zeer aanzienlijke goederen naalaatende, met welke hij, van tijd tot tijd, was begiftigd, en waar van men de lijst ontmoet in zijnen Uitersten Wil, die nog voorhanden is.

Zie ALCUINUS, *Vita Willibrordi.*

WILLEM DE I, (*Graaf*) de Zoon van FLORIS DEN III, *Graave van Holland*, verzelde zijnen Vader op deszelfs togt na het Heilige Land, en bragt niet weinig toe tot de bemagtiging van de Stad *Akre*, in *Palestina*, in den Jaare 1191, naa dat zijn Vader, 's jaars te vooren, te *Antiochie*, overleeden was. Naa zijne wederkomst in *Holland*, alwaar, intusschen, zijn ouder broeder, onder den naam van DIRK DEN VII, het Graaflijk bewind aanvaard hadt, leefde hij, in 't eerst, met denzelven in goed verstand. Een ongelukkig misverstand deedt, eerlang, dien zoeten vrede in openbaaren twist eindigen. Gemeenlijk waren de *Westfriezen*, in dien tijd, den Graaven niet zeer toegedaan. Tot deeze vervoegde zich WILLEM, en vondt de Dregterlanders gereed om hem hulp te betoonen. Van zijnen kant verzamelde Graaf DIRK een aanzienlijk Leger. Doch vermids de Vlamingen, intusschen, hem in *Zeeland* werk verschaften, moest hij, in eigen persoon, zich derwaarts begeeven, en het bewind over een gedeelte der Troepen, welke tegen zijnen broeder moesten dienen, aan zijne Gemaalinne ALEID, opdraagen. Eene Vrouw zijnde, schrander van geest en moedig van hart, en, daarenboven, naar men wil, de voornaame oorzaak van WIL-

LEMS ongenoegen, aanvaardde zij geresdelijk het toevertrouwd bewind. In 't begin van de maand Augustus des Jaars 1195 trok zij met haare benden op, en sloeg zich, bij *Egmond*, op de grenzen van *Westfriesland* en *Kennemerland*, neder. Zij lag aldaar, van den tienden der genoemde maand tot op den achttienden November, niet zonder groot nadeel der Abdije van *Egmond*, van welker goederen zij zich onbeschroomd bediende. Op den laatstgenoemde dag kwamen de Legers aan elkander. De trouwloosheid der Inwooneren van *Nieuwdorp* en *Winkel* brouwde WILLEM de nederlaage. Door Vrouwe ALEID met geschenken in haare belangen overgehaald, scheenen zij, inderdaad, de zijde van WILLEM te houden. Doch de strijd was naauwlijks begonnen, of zij deinsden te rugge. 't Welk de overige Westfriezen, als mede de overmagt der Hollanderen ziende, dermaate van schrik deedt bevangen, dat zij insgelijks de wijk naamen. WILLEM alleen, van eenige weinige manschap verzeld, hieldt stand, tot dat hij ook zich genoodzaakt vondt, voor de meerderheid te bezwijken. Met moeite en niet dan ter naauwer nood, ontkwam hij de handen der zegepralende Heldinne.

Onder dit alles was Graaf DIRK zeer gelukkig geslaagd, en voorts ijlings te rug gekeerd na *Egmond*, bij zijne heldhaftige Gemaalinne. Hier vervoegden zich, kort daarna, BOUDEWYN, Bisschop van *Utrecht*, DIRK, Domproost van *Utrecht*, en OTTO, Graaf van *Bentheim*, alien drie Oomen der twistende broederen, nevens hunne Moeder ADA, om dezelve met elkander te bevredigen. Dewijl de poogingen, ten dien einde aangewend, vruchtloos afliepen, begaf zich de Graaf na *Haarlem*, werwaarts WILLEM hem, eerlang, volgde. Door tusschenspraak wierdt, in die Stad, eene overeenkomst getroffen, volgens welke alle vijandlijkheden moesten ophouden. WILLEM zou, jaarlijks, uit de Geervlietsche Tollen, driehonderd Ponden trekken, en al wat Graaf DIRK in het Graafschap *Oostergouwe* en *Westergouwe* (tegenwoordig de Friesche Kwartieren *Oosterge* en *Westerge*) bezat, van hem ter leen houden.

Kort na het sluiten van dit Verdrag, begaf zich WILLEM na *Friesland*, en wierdt 'er tot Graaf gehuldigd. Veel te-

gen-

genſtands, egter, ontmoette hij in de handhaving van zijn Graaflijk bewind, vooral van de zijde des Graaven van de *Kuinder*, wiens Kaſteel, op de grenzen van *Friesland* en *Overijsſel* gelegen, den *Friezen*, bij herhaaling, veele moeite baarde. Om hem te beteugelen, wierp WILLEM eene Sterkte op bij *Oosterzee*, een Dorp niet verre van de *Kuinder* gelegen. Van wegen de nabijheid der wederzijdſche benden, wierden dezelve dikmaals handgemeen. In eene dier ontmoetingen bekwam de Graaf van de *Kuinder* eene volkomene nederlaag. Behalven het verlies van vijfhonderd man, moest hij zijn Kaſteel overgeeven, en hij zelve het Land verlaaten. Hij vervoegde zich bij Graaf DIRK, die, ſtrijdig met de onlangs getroffene overeenkomst met zijnen broeder, den verdreevenen Graaf minnelijk ontving.

Graaf WILLEM, in het Graaflijk bewind over *Friesland*, zich eenigermaate bevestigd hebbende, deedt eenen keer na *Holland*, met oogmerk om zijne Moeder, Vrouwe ADA, te bezoeken. Aan deeze openbaarde hij zijn voorneemen, om bij zijnen broeder insgelijks een bezoek te gaan afleggen. Hoe zeer Vrouwe ADA hem zulks ontriedt, uit hoofde der vijandlijke gezintheden, welke zij in Graaf DIRK vermoedde, hij bleef, nogthans, bij zijn voorneemen; hoewel, gelijk wel haast bleek, tot zijne zeer groote ſchade. Graaf DIRK bevondt zich thans op het Slot *ter Horst*, in Rhijnland, niet verre van *Voorſchoten*. Naauwlijks was hij aldaar verſcheenen, of hij vernam, hoe los hij de waarſchuwing zijner Moeder hadt in den wind geſlagen. De Graaf van de *Kuinder*, zijn geſlagen vijand, thans, tot zijne groote verwondering, bij Graaf DIRK gehuisvest, deedt hem vatten, en voorts in de gevangenis werpen; welke hij, egter, kort daar na ontkwam; begeevende zich voorts na *Gelderland*, alwaar hij, bij Graave OTTO, eene zo gunſtige bejegening ontmoette, dat hij zich, eerlang, met derzelver Dogter ALEID, in 't huwelijk verbondt. Deeze echtverbintenis diende, vervolgens, tegen alle verwagting, tot den grondſlag der bevrediginge tuſſchen het wrokkende broederpaar. Want Graaf DIRK, door deezen echt, zijns broeders vermogen, van wegens deszelfs aanzienlijke verzwagering, merkelijk verſterkt ziende,

loende gereedelijk het oor aan de voorſlagen tot een Verdrag, 't welk eerlang geſlooten, en zedert niet wederom geſchonden wierdt.

Niet lang daar na raakte WILLEM in ommin met DIRK DEN II, Biſſchop van *Utrecht*. Op den grond van zeker gewaand regt beſtondt deeze, eenig geld te ligten in *Friesland*, zonder Graaf WILLEM gekend te hebben. 't Welk deeze zo kwalijk nam, dat hij den Biſſchop, gewapenderheid, in een Klooster te *Staveren* overviel, en hem voorts gevankelijk na zijn Slot te *Oosterzee* deedt voeren. De bijgeloovigheid der *Friezen* redde hem, ſpoedig, uit zijnen Kerker. Want bedugt dat de toorn des Hemels, over het gevangen neemen en houden eens Biſſchops, over het Land en de Landzaaten zoude ontſteeken, bewerkten eenigen, geweldigerhand, zijne Verloſſing. Om den Biſſchop, over zijn voorgaand bedrijf, te ſtraffen, berokkende hem WILLEM eenen vijandlijken aanval, door zijnen Schoonvader en Broeder, de Graaven van *Gelder* en *Holland*.

DIRK DE VII, Graaf van *Holland*, overleedt niet lang daar naa, te weeten, in het laatst van het Jaar 1203. 't Is bekend, hoe deszelfs Weduwe, Vrouwe ALEID, om zich van het Graaflijk bewind te verzekeren, haare dogter ADA met den Graave VAN LOON in het huwelijk deedt treeden; waar toe zij eenigen van 's Lands Edelen op haare zijde hadt gekreegen. Intuſſchen ontbrak het niet aan de zulken, die WILLEM, zo niet tot het Graaflijk bewind, althans tot de Voogdijſchap, beter geregtigd oordeelden. Heer PHILIPS VAN WASSENAAR was een van deeze, nevens Heer JAN VAN RYSWYK.

Zo dra hadt WILLEM, in *Friesland*, van zijns broeders overlijden de tijding niet vernomen, of hij ſtak, in allerijl, na *Holland* over. Tot op de grenzen van *Kennemerland* genaderd, verzogt hij Vrijgeleide, onder voorgeeven van zijns broeders Graf te *Egmond* te willen bezoeken. Doch alzo hem dit geweigerd wierdt, en hij zonder hetzelve niet verder durfde voorttrekken, keerde hij ſpoedig na *Friesland* te rug. Niet lang hadt WILLEM aldaar vertoefd, of hij wierdt, door de boven genoemde Edelen, bij welke zich eenige anderen

deren gevoegd hadden, heimelijk in *Holland* ontbooden, met oogmerk om hem van daar na *Zeeland* te doen overſteeken, en al daar voor Graaf te doen uitroepen, vermits de Landzaaten hem zeer genegen waren. Niet lang draalde WILLEM met zijn vertrek. Te *Waſſenaar*, bij Heere PHILIPS, gekomen, onthieldt hij zich aldaar een korten tijd, doch zo bedekt, dat zelf de Huisbedienden hem niet kenden. Twee vertrouwde Knegts bragten hem, vermomd in ſlordig gewaat, en met den hoed in de oogen gedooken, van *Waſſenaar* na *Vlaardingen*, alwaar eenige Zeeuwſche ſchepen op hem wagtten; die hem voorts na *Zierikzee* overvoerden, alwaar hij, kort daar na, met algemeene toejuiching van aanzienlijken en geringen, voor Graaf uitgeroepen, en als zodanig wierdt gehuldigd.

Onder dit alles hadt de jonge Graavin ADA, om het geweld haarer tegenſtreeveren, die vast in getal toenamen, te ontwijken, zich binnen den Burgt van *Leiden* doen opſluiten. Hier moest zij een ſtreng beleg doorſtaan, en zich eindelijk overgeeven aan de Vrienden van Graave WILLEM; die, midlerwijl, in *Holland* zijnde te rug gekeerd, de ongelukkige Graavin na *Texel* deedt brengen, en vervolgens van daar na *Engeland* overvoeren.

WILLEM, hoewel hij, vervolgens, ook door de voornaamſte Hollandſche Edelen, voor Graaf wierdt uitgeroepen, hadt, egter, met veele zwaarigheden te worſtelen, eer hij in die hooge waardigheid zich gevestigd zag. De Graaf VAN LOON, naamelijk, door aanzienlijke verbintenisſen, eene gedugte magt op zijne hand hebbende gekreegen, jaagde veelen van WILLEMS aanhangeren zulk eenen ſchrik aan, dat zij zijne zijde verlieten, en deeze, vermits hij weinig volks konde bij een krijgen, te raade wierdt, na *Zeeland* te wijken. Doch ook hier vondt de Graaf VAN LOON middel, hem zo magtige vijanden te berokkenen, dat hij, om niet gevangen genomen te worden, in allerijl het Gewest moest verlaaten. Zich geworpen hebbende in een Viſchers Schuit, en onder de natte netten bedommeld, ontkwam hij ter naauwernood de handen der geenen, die hem zogten. Doch den Zeeuwen beronwde wel haast dit verdrijven van hunnen Graave; weshalven zij

hem wederom opzogten, en in het bewind herſtelden. Dit ſtelde hem in ſtaat, om met eene aanzienlijke magt na *Holland* over te ſteeken. Zijne Zeeuwſche benden over de Maaze gevoerd, en op den Hollandſchen bodem hebbende doen aan land treeden, trok hij voort na *Rijswijk*, alwaar hij zich nederſloeg. De Graaf VAN LOON lag bij *Voorſchoten*. Vermits WILLEMS benden, onder het voortrekken merkelijk vermeerderd waren, en, daarenboven, onder dezelve eene zeer geregelde orde en krijgstucht heerschte, wierdt het Leger van zijnen vijand dermaate van ſchrik bevangen, dat het, in allerijl de vlugt nam, met agterlaating van den geheelen naaſleep, die voor zeer kostbaar wierdt gehouden. Daarenboven viel hem nog het *Slot van Asperen* in handen. Het gevolg deezer zege was, dat WILLEM, eerst met den Biſschop van *Utrecht*, en vervolgens ook met den Graave VAN LOON, zich bevredigde.

WILLEM, thans in het Graaflijk bewind gevestigd, ſloot, eerlang, een Verdrag met den Koning van *Engeland*, waarbij hij zich, onder andere, verbondt, den Koning te zullen te hulpe koomen, indien hij in zijn Rijk van zijne vijanden wierdt aangevallen. Dit Verdrag wikkelde hem in den Vlaamſchen Krijg, die eerlang uitbrak, en hem op eene gevangenisſe te ſtaan kwam; uit welke hij niet dan door het betaalen van groot Losgeld ontſlagen wierdt.

In den Jaare 1217 ondernam Graaf WILLEM eenen togt na *Egipte*, om, volgens den ſmaak dier tijden, de Ongeloovigen te helpen beſtrijden. Hier was hij tegenwoordig in het berugte beleg van *Damiate*, 't welk hij, in den Jaare 1219, hielp bemagtigen; waarop hij, kort daar naa, de wederreize na zijn Graafſchap ſchijnt te hebben aangenomen. Niet lang overleefde hij deezen togt. Hij overleedt op den vierden Februarij des Jaars 1222; naalaatende, onder andere, eenen Zoon, die hem, onder den naam van Graave FLORIS DEN IV, opvolgde. De Stad *Middelburg* ſchijnt van hem haare oudſte Keuren te hebben ontvangen.

Zie MELIS STOKE en andere aloude Vaderlandſche Schrijvers.

WIL-

WILLEM DE II, Graaf van *Holland* en *Zeeland*, Zoon en Opvolger van Graave FLORIS DEN IV, hadt tot Moeder Vrouw MACHTELT, Dogter van HENRIK, Hertog van *Brabant*. Zo omtrent het jaar, als aangaande de plaats zijner geboorte, zijn de Hiſtorieſchrijvers niet volkomen eens onder elkander. Volgens de meeste ſtemmen, zou men voor het eerſte moeten houden, het Jaar 1228, en aan de Stad *Leiden* de eere van de laatſte toeſchrijven. WILLEM hadt eenen broeder, FLORIS genaamd, en twee zusters. Eene van deeze was MARGARETA, gehuwd aan den Graave VAN RENNENBERG, vermaard door het berugte vertelzeltje van driehonderdvijfënzestig kinderen, ter éëner dragt, te *Leesduinen* ter waereld gebragt.

Doordien het overlijden van WILLEMS Vader voorviel in den Jaare 1234, hadt hij, op de onderſtelling van de echtheid der bovengemelde opgave van zijn geboortejaar, den ouderdom van ſlegts zes jaaren bereikt hebben. Hij hadt dus eenen Voogd noodig. Daar toe nu zou, volgens het verhaal van zommigen, OTTO DE III, Biſchop van *Utrecht*, die een Broeder van Graaf FLORIS DEN IV, en dus een Oom van den jongen Graave was, verkooren zijn; doch anderen willen, dat een ander broeder van Graaf FLORIS, WILLEM genoemd, die Stadhouder van *Zeeland* was, beneffens hem met de waardigheid van Voogd over den jongen Graaf bekleed zou zijn. Niet onwaarſchijnlijk evenwel is dit laatſte geſchied, toen naamelijk de Utrechtſche Kerkvoogd, te zeer met de zaaken van het Sticht bezet om zijn vast verblijf in *Holland* te kunnen neemen, de Voogdij of geheellijk aan zijnen broeder overdroeg, of alhans niet ongaarne zag, dat deeze hem, ter zijner verligtinge, door de Edelen en Steden des Lands wierdt toegevoegd. Hoe 't zij, het gaat zeker, dat deeze WILLEM deel aan de Voogdij gehad moet hebben, alzo hij anders, in zekeren gunstbrief, ten Jaare 1236, aan de Abdij van *Rhijnsburg* verleend, zich zelven geene Voogd van *Holland* hadt kunnen noemen.

De minderjaarigheid van onzen Graaf WILLEM is, over 't algemeen, niet zeer vruchtbaar in merkwaardige gebeurtenisſen geweest; en dus vak zijne leevensbeſchrijving daar mede

. . . nog

nog te verfieren nog te verbreeden. In 't voorbijgaan zou men daaromtrent, onzes oordeels, wel mogen opmerken, dat zijnen Voogden zulks tot geene oneere ſtrekt, alzo dit een vrij zeker bewijs oplevert, dat zij het belang van den jongen Graave en het gemeene Land boven dien ſchitterenden roem gewaardeerd hebben, welke door oorlogzugtige bedrijven, ten koste van veel bloeds en gelds, verkreegen wordt. Dan om hier op niet te ſtaan, zullen wij evenwel 't weinige dat de geſchiedenis ons aan de hand geeft niet geheel met ſtilzwijgen voorbijgaan.

In den Jaare 1237, vondt 's Graaven Bloedverwant, DIRK, *Graaf van Kleef*, zich door den Keulſchen Aartsbisſchop vijandiglijk beſprongen met een leger, dat te groot was om, zonder hulp van anderen, zich met hoope van eenen goeden uitſlag daar tegen te verzetten. Hij nam dus zijne toevlugt tot den Hollandſchen Graaf, met verzoek van hem tegen den Aartsbisſchop den vereiſchten onderſtand te verleenen. Dezelve wierdt hem, en wel inzonderheid uit aanmerking van zijne aankleeving aan Graave FLORIS, zo bij zijn leeven als bij zijnen dood duidelijk betoond, gereedelijk toegezegd, en ook daadelijk verleend, door hem eene Vloot ſchepen bij te zetten, met welke de Graaf van *Kleef* het Aartsbisdom van *Keulen* niet weinig ontruſtte. Naar het verhaal van zommigen zou onze jonge Graaf, nu den ouderdom van negen jaaren bereikende, met deeze Vloot den Rhijn, in perſoon, zijn opgevaaren. Doch zo dat gebeurd is, zal zijn Voogd, ſchoon de Jaarboeken hier omtrent een diep ſtilzwijgen houden, hem zekerlijk verzeld hebben; en niet onwaarſchijnlijk heeft hij alleen, en zonder den jonge Graave, deezen togt gedaan; hebbende de gelijkheid der naamen ligtelijk aanleiding tot eenen misſlag van deezen aart kunnen geeven. Dit ontſtoken oorlogsvuur wierdt, na 't behaalen van eenige voordeelen op de Keulſchen, door tusſchenkomſte van den Graave van *Gelder*, nog gelukkig gebluscht, voor dat het veele verwoestingen hadt aangeregt.

Het volgend Jaar 1238 is wel door geene merkwaardige bedrijven vermaard geworden, en nogthans treurig, zo voor *Holland* in 't gemeen, als voor den jongen Graaf in 't bij-

zon-

zonder geweest; naardien zijn Oom en Voogd WILLEM, even als zijn Vader FLORIS, toen in een Ridderlijk steekspel is omgekomen, zonder dat ons gebleeken is, waar ter plaatze, of door wiens hand zulks geschied zij. Ook vind ik niet gemeld, wat schikkingen 'er bij zijne afwijgheid over de Voogdij van den jongen Graave gemaakt zijn. Zo de Utrechtsche Kerkvoogd, OTTO, 'er geen volkomen afstand van gedaan hadt, zal hij dien last van nu af tot op 's Graven meerderjaarigheid alleen gedragen, of anders op nieuw aanvaard hebben.

Van den Jaare 1247 af begint de naam van den jongen Graave eerst recht in 's Lands geschiedenissen te leeven; dewijl dit het jaar is, waar in hij tot Roomsch-Koning verkooren wierdt. Eene gebeurtenis, die, niet alleen op zich zelve, maar ook uit aanmerkinge van haare gevolgen, wel verdient wat hooger opgehaald te worden. Keizer FREDRIK nu, de II van dien naam, hadt al van overlang met het Pausselijk Hof dermaate over hoop gelegen, dat hij in den Jaare 1221, door Paus HONORIUS DEN IIIden, en, na met hem verzoend te zijn, wederom in den Jaare 1239, door Paus GREGORIUS DEN IXden, in den ban gedaan, en 't Rijk LODEWYK DEN IX, Koning van *Frankrijk*, aangeboden, doch door hem van de hand geweezen wierdt. Deeze weigering hielp echter Keizer FREDRIK aan geene ruste: want na GREGORIUS hadt INNOCENTIUS DE IV, de driedubbele Kroon op gekreegen hebbende, en hem even weinig genegenheid als zijn Voorzaat toedraagende, tegen den aanvang des Jaars 1245, eene Kerkvergadering te *Lions* beschreeven, om wederom eenen Kruistogt tegen 't Heilige Land uit te rusten. Doch de Heilige Vaders, hier mede niet te vreden, en in alles op 's Pausen wenk eerbiedig passende, dagvaardden voor zich Keizer FREDRIK: en als deeze, gelijk men wel voorzien hadt, niet verscheen, wierdt hij al wederom in den ban gedaan.

Keizer FREDRIK bezat wel moeds genoeg, om zich over al dat bannen weinig te bekreunen, en al schertsende te zeggen „ dat hij, voorheen den Paus en de Kerkelijke Wetten ge„ hoorzaamd hebbende, daar toe nu niet meer gehouden

„ was,

„ was, alzo men hem van de gemeenſchap der Kerke hadt „ afgeſneeden"; echter wierdt het voor hem hoe langs hoe meer een ſtuk van veel belang, en verdrietelijke gevolgen. INNOCENTIUS DE IV gaf, ter voortzettinge zijnes heerschzugtige oogmerken, den Rijksvorſten wel dra kennis, dat FREDRIK DE II afgezet, en 't Rijk van Opperhoofd ontbloot was. Ook poogde hij hen tot het verkiezen van eenen nieuwen Roomsch-Koning te beweegen. Zij, die het met hem hielden, of voor zijnen bun-blixem vreesden, lieten zich, ſchoon de voornaamſten den Keizer getrouw bleeven, hier toe overhaalen, en verkoozen, op 's Pauſen voorſlag, tot Roomsch-Koning, HENRIK, Landgraaf van *Turingen*. Deeze maakte in 't eerst grootè zwaarigheid, in het aanvaarden dier waardigheid; doch liet 'er zich eindelijk toe beweegen, door de Aartsbiſchoppen van *Mentz* en *Keulen*, en eenige andere Geeſtelijken en Waereldlijken, tot dat einde te *Wirtsburg* bij een gekomen. Aangenaam en langduurig was echter het genot deezer hooge waardigheid voor HENRIK niet. Meest door toedoen van den Paus en de Geeſtelijken aan de Kroon gekomen, wierdt hij ſpotswijze *der Klerken Koning* genoemd: en in 't volgende Jaar 1247 maakte de builkloop een einde van zijn leeven.

De Paus, door dit ſterfgeval, zijne oogmerken verijdeld ziende, bragt wel te weege, dat in plaats van HENRIK, HAKO, Koning van *Noorwegen*, tot Roomsch-Koning verkooren wierdt; doch deeze was zo ver af van met die eere verkuischt te zijn, dat hij niet ſchroomde te zeggen „ dat hij gereed „ was, de wapenen op te vatten tegen de vijanden der „ Kerke, maar niet tegen al de vijanden van den Paus." Na deeze te leurſtelling viel het oog op HENRIK DEN V, Hertog van *Brabant*; zonder dat wij met zekerheid kunnen zeggen, of het Rijk hem metderdaad zij aangebooden. Vast gaat het, dat hij zijnen Neef WILLEM, Graaf van *Holland*, den Paus heeft aangepreezen. Deeze bereikte nu den ouderdom van twintig jaaren, was van eene ſchoone en rijzige lichaamsgeſtalte, en bezat geen geringen moed en ſchranderheid. Hoedanigheden die ongetwijffeld bij zo hoog eene waardigheid niet kwalijk pasten; doch ook zeer waarſchijnlijk de reden

wa-

waren, dat Hertog HENRIK liever zag, dat de jonge Graaf elders de handen vol werks kreeg, dan dat hij, door zo veel moeds geprikkeld, en zo na aan zijne Staaten buurende, hem zelven eerlang iet euvels brouwen mogt. Dat deeze zijne bekommering voor Graaf WILLEMS moed niet ongegrond was, zal in 't vervolg blijken. Nu staat ons te melden, dat Paus INNOCENTIUS DE IV, die zich deeze aanprijzing liet welgevallen, om dat hij niemant anders tot het aanvaarden des Rijks wist te beweegen, en zich vleide, dat Graaf WILLEM de handen met hem in één zoude slaan, tegen den negenëntwintigsten September des Jaars 1247, door den Kardinaal, PIETER DE CAPUTIO, zijnen Legaat in Duitschland, eene bijeenkomst van Keurvorsten, Bisschoppen en Graaven, te *Nuis*, of zo anderen willen te *Weeringen*, deedt beleggen, door welke Graaf WILLEM, bij meerderheid van stemmen, tot Roomsch-Koning wierdt verkooren, op den derden Octobes daar aan volgende.

Deeze verkiezing was te zeer naar den zin van den jongen en moedigen Graaf, om die, als anderen gedaan hadden, uit aanmerkinge van derzelver twijffelachtige wettigheid, en veelerhande zwaarigheden, welke daar van het onafscheidbaar gevolg stonden te zijn, van de hand te wijzen. Hij hadt ook het genoegen, dat zich veele Rijksgrooten aanstonds voor hem verklaarden, en wel inzonderheid, zijn Oom de Hertog van *Brabant*, de Graaven van *Gelder* en van *Loon*, de Aartsbisschoppen van *Keulen*, *Mentz* en *Bremen*, de Bisschoppen van *Utrecht*, *Wirtsburg* en anderen. Doch hier tegen hadt hij ook het verdriet, dat de Hertogen van *Saxen* en *Beijeren*, als ook de Markgraaf van *Meissen*, de Adel van *Oostenrijk* en de Aartsbisschop van *Maagdenburg*, benevens de Bisschoppen van *Friesingen* en *Passau*, FREDRIK DEN II getrouw bleeven. Krachtdaadige middelen wierden 'er derhalven vereischt om de kroon op te krijgen en te houden. Opdat het daar toe aan geld, de zenuw des oorlogs, niet ontbreeken mogt, zondt Paus INNOCENTIUS DE IV wel den Kardinaal OCTAVIANUS, met merkelijke sommen gelds voorzien, herwaarts; doch deeze hadt het ongeluk, dat hij, in 't overtrekken van 't Alpische gebergte, door den Hertog van *Savoije*,

volje, die FREDRIK DEN II getrouw was, achterhaald en van zijn geld ontzet wierdt; terwijl hij zelf 't gevaar van gevangen genomen te worden maar pas ontſnapte, en dus met ledige handen tot den nieuw verkooren Roomsch-Koning kwam.

Midlerwijl hadt zich deeze, met eene vrij aanzienlijke magt, na Duitschland op weg begeeven, om zich te doen kroonen, naa dat hij alvoorens het Graaflijk bewind over *Holland*, gedurende zijne afweezigheid, aan FLORIS, zijnen Broeder, hadt opgedragen. Van *Werden* aan *de Roer* maakte hij zich met geweld meester, en liet zich te *Keulen* Ridder ſlaan, 't welk hij nog niet was, en echter zijn moest eer hij gekroond konde worden. De plegtigheden daar van zijn zekerlijk zo bekend niet, dat het veelen onzer Leezeren overtollig ſchijnen zal die hier gemeld te vinden. Daar mede nu ging het kortelijk aldus toe. Naa dat alle de Heeren en Vorſten in de Domkerk vergaderd waren, wierdt Jonkheer WILLEM, zo dra men 't Euangelij van de Hoog-Miſſe gezongen hadt, door den Koning van *Bohemen*, geleid voor den Kardinaal PIETER DE KAPUTIO, die 's Pauſen plaats bekleedende, dus ook als of hij de Paus zelf ware, door hem wierdt aangeſproken met deeze woorden: „ Heilige Vader! „ Uwer weerdicheijdt brengen wij deezen uitverkoren Jonge„ linck, en bidden innichlijk Uwe weerdichheijdt wille ge„ lieven te ontvangen, ſijn begeerlijcke belijdenis, op dat hij „ in onſe Ridderlijcke gezelſchap weerdichlijk mach aenge„ ſchreven worden." De Kardinaal, in Pontificaal gewaad als een Biſſchop gekleed, ſprak, ſtaande, den Jongeling hierop aldus aan: „ Yder Man, die Ridder begeert te worden, „ moet ſijn geboren van hooge Magen, mildt van gaven met „ eerbaerheijdt; hooghmoedich in verlies; ſtatich met zedi„ cheijdt; innich van moedt; grootmoedich tegen alle die „ hem wederſtaen; beſcheijden met heuscheijdt, ſtrengende „ wijs met vroomheijdt en de mannelijckheidt. Maer eer du „ de beloſte van dijn Profeſſie doest, ſalſtu aanhoren de last „ der regel van de Ridderlijcke Orden, onderſcheijdelijck „ ende met wijs beraedt."

„ In

„ In den eerſten, ſal hem geen Ridder tot eenich dinch
„ begeeven, voor dat hij 's morgens nuchteren, ende met
„ innicheijt de Miſſe gehoort ſal hebben, waerſe hem gelee-
„ gen mach: overdenkende het lijden onſes Heeren."

„ Ten tweeden, ſal hij ſijn lijf ſtoutelijk in avontuijr ſtel-
„ len voor het Chriſten geloof, ende bereijdt zijn, ſijn
„ bloedt te ſtorten, om de Heijlige Kerke te verdedigen te-
„ gen alle, die haer onrecht en geweit aendoen."

„ Ten derden, ſal hij Weduwen en Weſen in haer noode
„ helpen en beſchermen."

„ Ten vierden, ſal hij onrechtveerdighe ſtrijden ſchuwen,
„ ende de vorderinge ende ſoudije der ongelijck doende en
„ onderdrukkende lieden niet aennemen; ook alle quade gif-
„ tingen verſmadigen."

„ Ten vijfden, ſal hij voor den onſchuldigen ende onnoſe-
„ len, dien kracht en geweit aengedaen wordt, kampen om
„ die te verloſſen."

„ Ten ſeſten, ſal hij geen Tornoij hanteren dan alleen om
„ de Ridderlijcke oeffeninghe, met beſcheijdt ende gehoor-
„ ſaemheijdt ſijnes dienſtes."

„ Ten ſevenden, ſal hij den Roomſchen Koning, ofte ſijn
„ nen Overſten, ende Dienaers met beſcheijt onderdanich
„ zijn."

„ Ten achtſten het gemeen goed der Steden in raeck hou-
„ den ende niet verquisten."

„ Ten negenden, des Keijſers Leengoederen niet vervreem-
„ den, in andere luijden handt ende geweldt."

„ Ten tienden ende laetſten: redelijck ende beſcheijdent
„ voor Godt, ende onberispelijck voor de wereldt leven."

„ Is 't dat du houdest deſe Statuten der Ridderlijcker re-
„ gel, om deſelve na dijn macht te voldoen, ſoo ſal men dij
„ hier wereltlijcke eere geven, ende hiernamaels ſalſtu ont-
„ fangen boven in den Hemel de blijdtſchap ſonder eijnde."

Naa deeze woorden vatte de Kardinaal des Jongelings han-
den, leize te zamen in 't Miſſaal op 't Euangelij, dat aldaar
geleezen wierdt, en ſprak hem dus aan: „ Wilſtu met be-
„ geerte de Ridderlijcke Orden ontfaen in den naam des Hee-
„ ren, ende de voorgeſprokene regel na vermogen nako-

„ men?" Als WILLEM hier op Jna geantwoord had, gaf de Kardinaal hem in geschrifte de Geloste over, die [illegible] WILLEM in aller tegenwoordigheid wierdt voorgelezen, [illegible] woordelijk aldus luidde: „ Ick WILLEM van Hollandt, [illegible] Prince „ der Ridderschap, ende een Vassael des Heiligen [illegible], be„ lijde met mijnen Eede, in tegenwoordicheijt mijns Heeren „ Peter ten gulden Zeijle, Diaken Cardinael, ende Legaat „ des Stoels van Romen, te houden dese Ridderlijcke regel, „ bij den H. Evangelio, 't welck ik hier met de handen taste." Daar op zeide de Kardinaal „ dese H. beloste zij een afslaet „ dijner sonden." Vervolgens trad de Koning van *Boheme* toe, en gaf den Jongeling een geweldigen slag met den platten zwaarde aan zijnen hals, zeggende: „ Ick sla dij Ridder, „ in den naame, ende ter eeren des Almachtigen Godts, en„ de met grooter gewillicheijdt ontfange ick dij in onse Or„ den der Ridderschap. Gedenk altijt des halsslags, doe de „ Verlosser der werelt voor Caijaphas de hoogste Bisschop „ voor dij in sijnen Hals geslagen werde: Bespot voor Pila„ tus, gegeesselt ende met Doornen gekroont: Voor Herodes „ met een mantel gekleet: daerna geheel naeckt voor alle „ den Volcke aan den Cruijce gheslagen. Welcken Cruijce „ ick dij rade, ende vermane in dijn herte ende memorie „ altoos te hebben, ende sijnen bitteren doodt te helpen „ wreeken."

Deeze plegtigheiddus geëindigd, en daar op de Mis door den nieuwen Ridder gehoord zijnde, stak hij met speeren driemaal tegen des Konings van *Bohemen* Zoon, en tornooide vervolgens met blooten zwaarde. Het overige van deezen dag met de twee daar aan volgende, wierdt aan prachtige maaltijden, en allerhande Vorstelijke vermaaken, door hem opgeofferd; ook beschonk hij al de Prinsen en de meeste Heeren, die hier tegenwoordig waren, ter betoonings zijner milddaadigheid, met rijke gaven. Op den vierden dag, begaf hij zich van daar na *Aken*, daar de Krooning geschieden moest, zich vleijende, dat de burgers, op het zien van zijn leger, de Stad terstond aan hem overgeeven en geene belegering verwachten zouden. Dan zij slooten de poorten, en wilden liever den Keizer hunnen Heere getrouw blijven, dan hem,

GRAAF WILLEM DE II. WORDT RIDDER GESLAGEN.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY

ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS

heid, die door de Geestelijkheid opgeworpen was, toevallen. Hun moed wierdt door de tegenwoordigheid van Keizer FREDRIKSZOON KORNRAAD, merkelijk gevestigd. Het beleg der Stad wierdt dus van des Konings zijde, met hulpe van zijne Hollanders, Zeeuwen en Friezen niet alleen, maar ook van den Aartsbisschop van *Keulen*, en den Bisschop van *Luik*, beide des Konings leger volgende, ondernomen. De Kardinaalen DE CAPUTIO en OCTAVIANUS gaven door hunne tegenwoordigheid ook eenig aanzien aan hetzelve, doch waren voor het overige slegts ijdele naamen zonder eenige kracht. Van veel meer belang voor Koning WILLEM was het, dat *Mentz* en *Straatsburg* hem voor wettig verkooren Roomsch-Koning erkenden; terwijl *Metz*, *Worms*, *Spiers*, en andere Plaatzen, niet tegenstaande al de poogingen van den Paus en veele Geestelijken om haar om te doen slaan, FREDRIK DEN II getrouw bleeven.

Aken hadt ondertusschen zulk eene sterke bezetting in, en was van allerhanden voorraad zo wél voorzien, dat genoegzaam de geheele Zomer des Jaars 1248 met eene vruchteloze belegering gesleeten wierdt. De Ingezeetenen zijner Graafschappen stonden WILLEM in 't eerst juist niet bij naar zijnen zin, niet zo zeer uit gebrek aan genegenheid voor hunnen Graave, als wel om dat veelen zich, Godsdienstiglijk, zo zij meenden, alhans voorgaven, verpligt hadden, om eene kruisvaart te doen na 't Heilige Land. Dan Paus INNOCENTIUS DE IV, die zekerlijk den wettigen Keizer FREDRIK DEN II veel grooter haat, dan het Heilige Land liefde toedroeg, ruimde deeze zwaarigheid uit den weg. Hij hadt reeds brieven na *Holland*, *Zeeland* en *Friesland* afgevaardigd, waar bij gelast wierdt, dat men zich tot de feis gereed moest houden. Doch hij maakte geene zwaarigheid de Ingezeetenen, bij nadere brieven, daar van te ontslaan, mits dat ze dienst namen in 't leger van Koning WILLEM. De uitslag beantwoordde aan 't oogmerk. Veele Hollandsche, Zeeuwsche en Friesche Edelen niet alleen, maar ook gemeene Ingezeetenen voegden zich van dien tijd af bij het leger van Koning WILLEM; die hier door in staat gesteld wierdt om het beleg met meerder kracht voort te zetten, en de Stad zo naauw in te sluiten, dat ge-

noegzaam alle toevoer van noodwendigheden haar was afgesneeden. De groote voorraad nam dus zo geweldig af, dat men 'er gebrek aan noodigen leefiogt begon te krijgen. Ook vondt de Stad zich door het opſtoppen van 't water niet weinig benaauwd. De belegeraars hadden naamelijk opgemerkt, dat de Stad, in eene valleije tuſſchen bergen gelegen, ligtelijk onder water gezet, en dus tot de overgave genoodzaakt zoude konnen worden, zo men den ſtroom, beneden de Stad, in zijnen afloop wist te ſtuiten. De Friezen, door de geſteldheid van hun Vaderland, van jongs af, aan het leggen van dijken en dammen gewend, maakten hier van niet alleen een ontwerp, dat des Konings goedkeuring wegdroeg, maar voerden ook hetzelve uit, en leiden in den ſtroom eenen dam van wel veertig voeten hoog; hier door begon het water binnen de Stad zo merkelijk te wasſen, dat men zich op veele plaatzen van vaartuigen dienen moest, om te koomen daar men wilde of moest weezen. In 't eerst liet zich evenwel de ſtandvastigheid der belegerden hier door zo weinig buigen, dat zij naar geene voorſlagen van overgave wilden luisteren: maar eindelijk kwam het water, door aanhoudende regens grootelijks vermeerderd, met zo groot een geweld, en in zulk eene menigte, na beneden ſtorten, dat veele huizen tot aan de zolders toe in het water ſtonden. Dit ongewoone ſchouwſpel maakte de belegerden verbaasd en moedeloos; waarom zij, op geen ontzet te hoopen hebbende, op den achtdienden October des Jaars 1248, vredevaanen opſtaken, en booden uitzonden om over de overgave der Stad te handelen. Het verdrag wierdt dra getroffen, de Stad overgegeeven, en de dam, ter ontlastinge van het water, weggenomen. Veelen hadden zich voorgeſteld, dat der Stad eene harde behandeling van des Konings wege, na haare overgave, te wachten ſtondt; doch Koning WILLEM onthieldt zich daar van, wel weetende, dat de roem van goedertierenheid niet weinig vermag, om alle, inzonderheid nieuwelijks geſtigte, heerſchappijen te bevestigen.

's Konings openbaare intrede in de Stad geſchiedde den eenendertigſten October, en op den naastvolgenden, zijnde Allerheiligen dag, wierdt de plegtigheid der Krooninge aan hem

hem verrigt, op eene wijze, die wij hier, om dezelfde reden, als voorheen die van zijnen Ridderſlag, kortelijk zullen laaten volgen. Nae dat de Prinſen, Vorſten en Prelaaten vergaderd waren, leidden zij den Koning na de *L. Vrouwen Kerk*, om daar de zegening te ontvangen. De Biſchoppen van *Munſter* en van *Minden* ordineerden hem in de Sacriſtije. HENRIK VAN GELDER, Biſchop van *Luik*, en OTTO VAN HOLLAND, Biſchop van *Utrecht*, deeden hem 't gewaad van eenen Diaken aan, en leidden hem alzo voor den Koninglijken Zetel; daar hem ZOENRAAD VAN HOESTEEDEN, Aartsbiſchop van *Keulen*, en Kanſelier over *Italie*, omving, en op den Stoel der Mogendheid plaatſte, onder het uitſpreeken van deeze woorden: „ Zit op den troon des Rijx met glorie, „ en doe op aerden recht ende juſtitie." GERRIT, Aartsbiſchop van *Ments* en Kanſelier over *Duitſchland*, vatte hier op zijne rechterhand en zalfde ze van buiten met de H. zalfolie, onder 't uitboezemen van deezen wensch: „ De „ Almagtighe Godt waerdighe dij te heiligen tot eenen „ Roomſchen Koninck, die David dede ſalven door de hand „ des Propheten Samuels, om te weſen Koninck over 't He„ breeuſche Volck." Dit gedaan zijnde tradt ARENT VAN ISENBURG, Aartsbiſchop van *Trier* en Kanſelier van *Walsland*, toe, en lei zijne handen op des Konings hoofd, met bijvoeginge van deeze woorden: „ In dij moet nederdaalen „ de Geest des Wijsheijdts, des verſtandts, der kenniſſe, „ des goedertiereuheijdts, des ſterckheijdts, des raedts, ende „ du moest vervult worden met de Geest der vreze onſes „ Heeren." Vervolgens gaf de Markgraaf van *Brandenburg*, des Konings Kamerling, hem eenen zegelring, en zeide: „ Neemt dit Signet, als een afbeeldinghe des ganſchen We„ reits, die rondt is: want du bist alleen de Mogendſte in „ der Werelt, op dat du het Roomſche Rijck behoedest „ voor d' aenvechtinge der onghelovigen." De Hertog van *Saxen*, des Konings Zwaarddraager, gaf hem daar op het Zwaard, onder het toereiken zeggende: „ Neemt het Ko„ ninckliicke teken, om d' ongehoorſaeme te castijden, ende „ de goedtwillighe in vreden te beſchermen." De Hertog van *Beijeren*, Paltsgraaf op den Rhijn en Spietsdraager des

Konings, nu aan de beurt liggende, gaf hem een gulden kloot, daar bij voegende; „ Neemt defen ronden kloot, en „ dwingh de wereldt onder gehoorfaemheijdt van 't Room„ fche Rijck, op dat du mogest heten een mogende Vorst, „ ende altijdt vermeerder des Rijcx." Eindelijk naderde de Koning van *Bohemen*, des Koninga Schenker, en zette hem, bij toeftemminge van den Aartsbiſchop van *Keulen*, de Gulden Kroon op, onder 't uitſpreeken van deeze woorden: „ Ontfang deze blinckende Croon, en wees ſoo blinckende „ in deugdelijcke wercken, in de werelt, dat du verdieneſt „ de Croone der eenwighe ſaligheijdt in den Hemel." Dit alles dus verricht zijnde, neigden de Prinſen en Vorſten der Mogendheid des Koninga toe, en zeiden: „ Zaligheijdt, lof „ ende eer"! Ten laatſten van allen ging ieder van hun in 't bijzonder tot den Koning, en beloofde hem rechte manstrouw en huldе.

Op zulk eene wijze zou, naar het verhaal van zommigen, de Kroningsplegtigheid aan Koning WILLEM zijn verrigt geworden. Anderen houden ſtaande, dat alle de Keurvorſten, met naame de Hertogen van *Saxen* en van *Beijeren*, behalven nog meer anderen, 'er niet bij tegenwoordig zijn geweest, nog ook immer hunne ſtem daartoe gegeeven hebben; en hier van zou dit het gevolg geweest zijn, dat deeze kroonings bij veelen van geener waarde gehouden wierdt. Hoe 't zij, naa dat de plegtigheid geëindigd was, vertoefde Koning WILLEM nog acht dagen binnen *Aken*, onder het houden van gedurige feesten, om dus zo wel zijne Mogendheid als mildheid en blijdſchap aan den dag te leggen. TJAARD DOPINGA of DONIA, Friesch Edelman van groot aanzien, kwam, voor dat de krooning ten vollen geëindigd was, te *Aken*, met verzoek aan den Koning, dat het den Friezen geoorloft mogt zijn, ter beteugeling van ontſtane verwarringen, na huis te keeren. Gaarne hadt hen de Koning bij zich gehouden: uit aanmerkinge van de noodzaaklijkheid, egter, ſtondt hij het verzoek niet alleen toe, maar betoonde ook den Friezen zijne dankbaarheid, door het bevestigen van alle de vrijheden en voorrechten, waar mede KAREL DE GROOTE en zijne opvolgers hen beſchonken hadden. In de Bulle, die den

twee-

tweeden November vertoekend, en met 's Konings zegel behangen was, erkende de Koning met ronde woorden, dat hij door der Friezen kloekheid *Aken* gewonnen hadt. Nog verhaalt men, dat hij den Friezen het vrije gebruik der Badstooven binnen *Aken*, als ook eene bijzondere plaats om de Overblijfzelen der Heiligen te beschouwen, benevens eene opene Herberg in de Stad geschonken heeft, en dat de naakomelingen zich nog langen tijd van deeze vergunningen bedient hebben. Van *Aken* begaf zich Koning WILLEM, op verzoek van Bisschop HENRIK, na *Luik*, daar hij insgelijks acht dagen vertoefde. Hier zijnde beleende hij OTTO VAN GELDER, met de Stad *Nieuwmagen*, met alle hare ampten en domeinen, voor eene somme van zeventienduizend mark zilvers, onder voorwaarde, dat zo die somme, door hem of eenigen Roomsch Koning aan hem, wederom wierdt opgebragt, de Stad met haar toebehooren als dan tot het Roomsche Rijk te zijn moest keeren; doch dat ze ondertusschen door geen Koning of Keizer aan iemand anders beleend mogt worden, zonder de voorkeur aan den Graave VAN GELDER te laaten. Koning WILLEMS opvolgers, RICHARD en RUDOLF van *Habsburg*, hebben deeze beleening naderhand bevestigd.

Vervolgens deedt de Koning, in gezelschap van ARNOLD VAN BEERBURG, eene reis na *Trier*, en wierdt daar met al zijn volk, dat inderdaad eene groote menigte was, bijkans twee maanden lang, overvloedigelijk door hem verzorgd. Na hier zijn afscheid genomen te hebben, bezogt hij verscheiden Kasteleinen des Rijks, die hem alle aannamen, uitgezonderd die van *Keizerswaard*. Dit bragt den Koning tot het besluit om hem door beleg tot de overgaaf te dwingen. Doch de Kastelein was zo wel voorzien van allerhande behoeften, dat hij den Koning een ganseh jaar ophielde. Als het hem daar na aan leeftogt begon te mangelen, verzogt en verkreeg hij ligtelijk genade van den Koning, die over zijn kloekmoedig gedrag zo zeer voldaan was, dat hij hem zelfs zijne Nigt KATARINA, Dogter van ALFRID VAN BEDERODE, ten huwelijk gaf, en hem en zijn erven, ten eeuwigen dage, met het Kasteel en zijnen aanhang beleende. De langduurigheid van dit beleg hadt, ondertusschen, aanleiding gegeeven, dat 's Ko-

pings zaaken in het Rijk verliepen, en hij ten Jaare 1249, zich over *Keulen* na *Holland* begaf. Te *Keulen* zijnde, zoude hij door ALBERTUS MAGNUS, of den Grooten, een' beroemd Wijsgeer van zijnen tijd, en van veelen voor eene groot' Tovenaar gehouden, in 't midden van den Winter op een Zomerschen maaltijd onthaald zijn; van welken ik niet voorbij kan, al waare het alleen om aan te wijzen, wat de ligtgeloovigheid der duistere Eeuwen zich al heeft laaten diets maaken, kortelijk verslag te doen. Op eenen koudeu dag dan, als het sterk vroor en niet weinig sneeuwde, wierdt de tafel in een Boomgaard, onder den blaauwen Hemel in de sneeuw, doch zonder Spijze daar op, aangerigt, en van eene menigte Dienaaren omringd. De Koning en de zijnen, niet weinig over dien toestel verwonderd, wierden daar naa verzogt aan te willen zitten, gelijk ze deeden, met een reikhalzend verlangen na den uitslag. Zo dra ze gezeten waren, veranderde alles van gedaante. De sneeuw verging, en de koude wierdt door een Zomerhitte afgewisseld; het Aardrijk groen en met allerlei Bloemen gesierd; de Boomen kreegen bladen, bloeisel en rijpe vruchten, bekwaam om gegeeten te worden; de Wijngaard bloeide, en bragt behalven een lieflijken geur, rijpe Druiven in menigte voort; de Vogeltjes op de Boomen klapwiekten met hunne vlerken, en zongen om strijd op de aangenaamste wijze. Elk der aanzittende gasten vermaakte zich om 't zeerst; zommigen zelfs leidden, om zich te verkoelen, hunne bovenkleederen af, of zogten de schaduw der Boomen; allen aten en dronken ze rijkelijk van den overvloed der Koninglijke geregten, en keurige Wijnen, waar mede de tafel voorzien wierdt van tijd tot tijd. Naa 't eindigen van den maaltijd, wierdt men alle de Dienaars, en den gantschen toestel, in een oogenblik kwijt, even of het slegts een droom geweest ware. Het gezang der Vogelen stilde; de bladeren, bloesem en vruchten der Boomen verdweenen; het Aardrijk wierdt mager en dor; de Sneeuw lag 'er weder als voorheen, en de warmte wierdt door zulk eene nijpende koude afgewisseld, dat zij, die zich zo even om de hitte der Zonne half naakt gebakerd hadden, nu al bevende van koude, na het vuur liepen. Bij 't scheiden zou

nog

nog Meester ALBERT Koning WILLEM gebeden hebben, dat hij zijnen medebroederen, den Predikheeren, door bede of koop, binnen *Utrecht*, een Hofstede, tot het bouwen van een Klooster, wilde bezorgen, en dit zou Koning WILLEM, in erkentenisse van 's Mans beleefd ontheal, niet slegts beloofd, maar ook kort daar naa, als hij te *Utrecht* was, volbragt, hebben.

Midlerwijl gingen 's Konings zaaken, in het Rijk, geenszins voorwaarts. Keizer FREDRIK DE II, was wel op den dertienden December des Jaars 1250, overleeden; doch zijn Zoon KONRAAD DE IV, reeds ten Jaare 1237 tot Roomsch Koning verklaard zijnde, merkte zich als zijn opvolger aan, en maakte het Koning WILLEM zo benaauwd, dat hem de voeten niet weinig na *Holland* begonden te jooken. De Paus, dit bemerkende zogt hem een hart in 't lijf te spreeken, door hem bij brieven te vermaanen „ dat hij naar gee„ ne voorslagen van wat aart ook hadt te luisteren, maar „ zijn recht op 't Rijk bij aanhoudendheid kloekmoedig te „ verdedigen." JAKOB PANTHALEON, Aartsdiaken van *Luik*, en DIRK, Meester der Pruisische Ridderen, ontvingen ingelijks bevel van hem, om al de Hertogen, Markgraaven en Graaven des Rijks, met hun uiterste vermogen, tot het gehoorzaamen der Kerke, en het erkennen van Koning WILLEM te beweegen.

Des Konings voorgenomen reize na *Holland* wierdt niet te min voortgezet. De Inlandsche gesteldheid der zaaken, schijnt daar toe aanleiding gegeeven te hebben. OTTO, Bisschop van *Utrecht* en Oom des Konings, was ten Jaare 1249 overleeden. In zijne plaats hadt men GOZEWYN VAN AMSTEL verkooren; doch deeze was ten eenemaal onbekwaam tot dien gewigtigen post. Die van *Utrecht* klaagden 'er over aan den Koning, hem vertoonende, dat hun Bisschop alles in 't wild loopen, en de schatten, door zijnen voorzaat verzameld, door kwaadaartige menschen nutteloos verkwisten liet. Koning WILLEM vertrok hier op, in gezelschap van den Keulschen Kerkvoogd, na *Utrecht*, onderzogt de zaak, en bevondt ze maar al te waar; waarom 'er tot de afzetting van GOZEWYN, en de aanstelling van HENRIK VAN VIANEN in

zijne plaats beſlooten wierdt. Dit namen de Heeren van *Amſtel* en *Woerden*, nabeſtaanden van GOZEWYN, zo hoog, dat zij eenig volk op de been bragten om hunnen bloedverwant te herſtellen. Doch de nieuwe Kerkvoogd, hier van de lucht gekreegen hebbende, trok hun met een leger te gemoete, leverde hun ſlag, en kreeg ze beide gevangen. Op verzoek van Koning WILLEM, egter, wierden zij wel dra geſlaakt. Voor dat de ſtrijd begon, hadt Koning WILLEM daar van reeds de weet gekreegen, en zich met eenige uitgeleezen manſchap na *Utrecht* begeeven, om dien ſtrijd voor te koomen, of door eenen vasten vrede te eindigen. Van de Noordzijde ter Stad ingetrokken, met voorneemen om aan de Weſtzijde weder uit te trekken, vondt hij daar de poort geſlooten. De Aartsbiſchop van *Keulen*, hadt hier toe, onkundig van 's Konings nabijheid, last gegeeven, naa alvoorens den Biſchop uitgeleide gedaan te hebben. De Koning over dit verlet te onvreden, en den Biſchop wenſchende in te haalen, liet de poorten met bijlen en hamers open ſlaan; 't welk den Aartsbiſchop, dit hoorende, zo zeer ontſtelde, dat hij, voor eenigen vijandlijken toeleg van 's Konings zijde beducht, zich in der ijl tot hem vervoegde, en hem met eene zo wel ernſtige als beſcheidene en eerbiedige taal onder het oog bragt, hoe onbetaamelijk zijn gedrag zou zijn, indien hij voor hadt, zich van deeze gelegenheid, dat de burgers uitgetoogen waren, te bedienen om meester van de Stad te worden. Zonder zich des in 't minst te belgen, gaf de Koning hier op minzaam, en ten aanhooren des Volks ten antwoorde, dat hij zo ver was van zich meester van de Stad te willen maaken, dat zijn ijver om bij den Biſchop te koomen, voor dat het gevegt tuſſchen hem en de Heeren van *Amſtel* en *Woerden* begonnen was, hem de poorten met geweld hadt doen openen; dat hij den nieuwen Biſchop HENRIK in geenen deele een kwaad hart toe droeg, en deezelfden boven de Stad in zijne beſcherming genomen hadt, toen hij, eenige jaaren geleeden, een burger van dezelve wordende, haar trouwe en holde gezwooren hadt.

De Paus, middertwijl, hadt de belangen van Koning WILLEM zo weinig uit het oog verlooren, dat hij, om zijnen aan-

aanhang te blijven, een huwelijk bewerkte tusschen hem en ELIZABET, Dogter van OTTO, Hertog van *Brunswijk*, welk op den vijfentwintigsten Januarij des Jaars 1251 te *Brunswijk* voltrokken wierdt; wanneer 'er, in den eersten nacht na de bruiloft, zo zwaar een brand in het Hof ontstondt, dat hij, met verlies van alle zijne kleinoodien, het ter naauwer nood met zijne Gemaalin ontkwam. Ook bevestigde de Paus des Konings verkiezing plegtiglijk te *Lions*, in de tegenwoordigheid van veele Bisschoppen. Dit alles kon evenwel niet verhinderen, dat des Konings aanhang langzaamerhand afnam, zonder dat hij, met al de hulp van den Paus, in staat was, het Keizerlijk gezag staande te houden. 't Is dus niet vreemd dat hij zich liever in *Holland* dan in *Duitschland* ophield. Thans was 'er zijne tegenwoordigheid ook ten hoogsten noodzaakelijk, uit hoofde van den oorlog met *Vlaanderen*.

Dit Hertogdom wierdt toen beheerscht door MARGARETA, doorgaans *zwarte Margriet* genoemd. Zij was de Dogter van BOUDEWYN DEN IX, die, na 't veroveren van *Konstantinopole*, tot Griekschen Keizer gekroond, en in 't volgende jaar gestorven was. Bij haaren eersten Gemaal BOCHARD, Heere van *Avennes*, met wien ze ten Jaare 1212, getrouwd was, hadt ze twee Zoonen geteeld, JAN en BOUDEWYN genaamd. Na 't overlijden van dien eersten Gemaal trouwde zij voor de tweede reize met WILLEM VAN DAMPIERRE, een Bourgondisch Edelman van weinig middelen. Deezen baarde zij drie Zoonen, WILLEM, GUI en JAN. Als zij nu ten Jaare 1244, Graavinne van *Vlaanderen* was geworden, toonde ze eene zigtbaare genegenheid om haare Zoonen van het tweede bedde, het aanzienlijkste deel haarer naalaatenschap toe te voegen. Zij scheen hier toe ook met der daad gewigtige redenen te hebben, alzo haar eerste huwelijk in de vierde Lateraansche Kerkvergadering, ten Jaare 1215, uit hoofde van te naauwe maagschap, onwettig was verklaard. Ook hadt men BOCHARD van *Avennes*, voor 't aangaan van dit huwelijk, de kruin geschooren, en tot den Kerkelijken staat geschikt, 't welk, schoon tegen zijnen wil geschied, aangemerkt wierdt als hem onbevoegd tot het huwelijk te maaken. Hier uit ontstonden veele en bloedige geschillen tusschen de beiden-

lei

tei Zoonen der Graavinne. Die van 't laatſte bed, merkten zich zelven niets ſlegts aan, als de eenige wettige erfgenamen van hunne Moeder te moeten zijn, wanneer zij zoude koomen te overlijden; maar ook ontzagen zij zich niet dien van het eerſte bed den ſchelduaam van bastaarden te geeven, 't welk door JAN VAN AVENNES, den oudſten Zoon der Graavinne, ten ſterkſten wierdt tegengeſproken; met een beweerende, dat hem, ſchoon voor bastaard gehouden, evenwel, als den oudſten Zoon zijner Moeder, het regt tot de opvolging in het Graafſchap van *Vlaanderen* niet betwist kon worden. Zelfs ſchroomde hij niet zijne Moeder, in den aanvang des Jaars 1246, den oorlog te verklaaren, en daar op aanſtonds de vijandlijkheden te beginnen. Door bemiddeling van LODEWYK DEN IX, wierdt 'er evenwel, nog ten zelfden Jaare, in Julij een verdrag getroffen, waar bij *Vlaanderen* aan WILLEM VAN DAMPIERRE, en *Henegouwen* aan JAN VAN AVENNES wierdt toegeweezen, onder beding, dat de eerſte aan GUI en JAN, zijnen broederen, en de laatſte aan BOUDEWYN een zeker gedeelte in de verkreegen Graafſchappen zonde afſtaan.

Op deezen voet ſtonden de zaaken ten tijde van het beleg van *Aken*, waar in JAN VAN AVENNES Koning WILLEM zulke weezenlijke dienſten bewees, dat hij hier door wel diep in zijne gunst geraakte. De Koning toonde zulks ook met der daad; zo door hem, gedurende het beleg, zijne Zuster ALEID ter vrouwe, als ook, door deeze zijne Zuster en haaren Gemaal, het land; dat de Hollandſche Graaven van de Koningen van *Schotland* ter Leen plagten te bezitten, tot een huwelijks goed te geeven, en hem daarenboven het Graafſchap *Namen* toe te wijzen. Bij dit alles liet het de Koning niet, maar, zijnen vriend ten gevalle, wierden ook allen, die iets van het Rijk ter Leen bezaten, gedagvaard, om binnen een jaar en dag na zijne Krooning, hunne Leenen van hem als Keizer te koomen verheffen. MARGARETA, gelijk men voorzien hadt, weigerde te verſchijnen. 't Gevolg hier van was, dat de Koning alles, wat zij in 't Rijk bezat, verbeurd verklaarde, en, behalven *Namen*, ook de Landen van *Aalst* en *Waas*, met de vier Ambachten en 't Land nevens de

Schel-

Schelde, opdroeg aan JAN VAN AVENNES. De brieven, hier van door Koning WILLEM verleend, zijn op den elfden Julij, des Jaars 1252, gereekend.

Zodra Vrouw MARGARETA van dit alles kennis hadt gekreegen, nam ze zonder uitſtel voor, zich tegen deeze maatregelen met haar uiterſte vermogen te verzetten. Door 't beloven van ruime ſoldij kreeg zij in 't kort een aanzienlijk leger op de been, dat meeſt uit Vlaamingen, Henegouwers, Bourgondiers, Franſchen en anderen beſtondt. De toeleg was op *Zeeland* gemunt; voor dat zij, egter, dien ter uitvoer bragt, liet zij Koning WILLEM vragen, of hij gereed ware om de Zeeuwſche Eilanden bewester *Schelde*, even als zijne voorzaaten gedaan hadden, van haar te koomen verheffen. Men begrijpt ligtelijk dat het te diep eene vernedering voor het gekroonde hoofd geweest zou zijn, aan deezen eisch te voldoen. Koning WILLEM ſloeg dien al ſpottende af, en zeide, „ dat hij geen Dienaar zijner Dienaaresſe, noch Leen„ man, daar hij Leenheer was, worden wilde." De Graavin, hier van beregt, deedt, niet weinig vergramd, haar Krijgsvolk terſtond aan boord der gereedliggende ſchepen gaan, met bevel om na *Zeeland* over te ſteeken. Te *Antwerpen* wierdt ondertuſſchen over een verdrag gehandeld. Koning WILLEM, die met de Rijkszaaken de handen vol hadt, zou wel gaarne gezien hebben, dat het verdrag tot ſtand gekomen ware. Doch tijdwinning was alles wat de Graavin bedoelde, op dat de voorgenomen ſlag den Koning te wiſſer en zwaarder treffen mogt. Een beſtand voor drie dagen was dus alles, wat 'er beſlooten wierdt; en dit heeft men, van de zijde der Graavinne, nog kwalijk gehouden. Gelukkig was men in *Holland* en *Zeeland* niet onkundig van haaren toeleg: 's Konings Broeder, FLORIS, hadt zich daarom, bij tijds, met eenige benden na *Walcheren* begeeven, en zich, bedektelijk, achter de Duinen bij *Westkapelle*, daar men de landing te gemoete zag, gelegerd. De Vlaamingen, hier van onkundig, landden wel gelukkig ter gemelde plaatſe; doch wierden, onder 't voortrekken, door FLORIS, de zijnen met eene korte aanſpraak tot dapperheid gemoedigd hebbende, overhoeds overvallen. Veelen der Vlaamingen zogten hier op

ter-

terſtond de vlugt te neemen; doch hunne Veldoverſten, de Graaven GUI en JAN, bragten hen weder tot ſtand, en boodden den onverwagten vijand zo goed hun mogelijk was het hoofd. Een' tijd lang ſtondt wel, uit hoofde van de groote overmagt der Vlaamingen, de overwinning twijffelachtig, maar eindelijk verklaarde zich dezelve ten eenemaal voor Graave FLORIS. Veelen lieten op 't ſlagveld hun leeven; anderen wierden onder 't vlugten, door den volgenden vijand afgemaakt of gevangen genomen, ook verdronk 'er eene aanzienlijke menigte, en het kleinſte getal kwam maar behouden in de ſchepen; doch ook veelen hier van vielen nog, met al het ophebbend oorlogs tuig, den overwinnaar in handen. Het geheele verlies wordt van ſommigen niet even hoog opgegeeven; waarſchijnlijk mag het wel op vijftigduizend man gerekend worden. Zeker gaat het, dat de Graaven GUI en JAN zich onder de gevangenen bevonden. Koning WILLEM hadt zich, op de tijding van den toeleg der Graavinne, heimelijk, na *Walcheren* begeeven, en wierdt, te *Arnemuiden* aan land geſtapt, verwittigd van de behaalde overwinning. Hier op in der ijl na het ſlagveld rennende, wierdt hij van eene groote menigte ontwapende en geplonderde Vlaamingen ontmoet, die hem alle om lijfsgenade ſmeekten. Hij ſchonk hun 't leeven, en verlof om t'huiswaards te keeren; doch, naar 't verhaal van ſommigen, niet dan naa dat hij hen naakt uit hadt laaten kleeden; waar over deeze ongelukkigen zo diep beſchaamd waren, dat zij, de Vlaamſche kust bereikt hebbende, de baſten der boomen en allerhande loof gebruikten om hunne ſchaamdeelen daar mede te bedekken. De vierde Julij des Jaars 1253, was voor Koning WILLEM de gelukkige dag deezer overwinninge, tot welke de Middelburgers het hunne wel dapper ſchijnen toegebragt te hebben, om dat de Koning hen nog in dit zelfde jaar met verſcheidene aanzienlijke vrijheden beſchonken heeft.

Naa deeze overwinning behaald te hebben, begaf zich Koning WILLEM wederom na *Duitſchland*, en verleende te *Worms* gehoor aan de Gezanten, welke vrouw MARGARETA, diep getroffen over het geleeden verlies, aan hem hadt afgevaardigd, om van hem de ſhaking haarer twee Zoonen te ver-

verzoeken. Het antwoord was geheel niet naar den zin van MARGARETA; want de Koning liet haar zeggen, dat hij van deeze zaak niet wilde hooren ſpreeken, voor dat zij zelve zich in perſoon kwam zuiveren van de meineedigheid, waar aan zij zich door het ſchenden van den driedaagſchen ſtilſtand hadt ſchuldig gemaakt. 't Welk haare gramſchap dermaate ontſtak, dat zij met eede zwoer, na deezen nooit weder eenig verzoek aan den Koning om de ſtalking haarer Zoonen te zullen laaten doen. Zelfs verhaalt men, dat zij, als haar oudſte Zoon, JAN VAN AVENNES, haar door zijne Gezanten het verzoeken, om zich toch over haare beide gevangene Zoonen te willen ontfermen, en gepaaste middelen tot hunne verloſſing aan te wenden, zoo geantwoord hebben: „ Zegt „ dien wreeden heer, dat hij met zijne Broederen naar wel„ gevallen kan handelen, den eenen laaten kooken, en den „ anderen braaden, en hen zo beide opvreeten."

De voortzetting van den oorlog ſcheen dus het eenigſte middel, dat 'er tot verloſſing haarer gevangene Zoonen overſchoot. Om daar toe het vereiſchte Leger, na zo zwaar een verlies, wederom bij een te krijgen, nam ze haare toevlugt tot LODEWYK DEN IX, Koning van *Frankrijk*. Deeze zondt hier op zijne Gezanten aan Koning WILLEM, om hem tot vrede en het loslaaten der gevangene Graaven te beweegen; doch kreeg ten antwoord, dat de Graavin, of, zo zij zulks weigerde, de Staaten van *Vlaanderen*, bij hem (Koning WILLEM) vergiffenis moeſten koomen vraagen, over hunne gepleegde trouwloosheid, en afſtand doen van al het recht dat zij op *Zeeland* mogten hebben; dat ze daarenboven tweehonderd duizend guldens voor losgeld hadden te betaalen, en OUF, den oudſten der gevangene Vorſten, te verpligten, om aan zijnen Broeder JAN VAN AVENNES al het land over te geeven, dat de Graaven van *Vlaanderen* als een Leen der Roomſchen Rijks bezaten. Uit voorgaande ſtaalen de inborſt der Graavinne eenigzins hebbende leeren kennen, zal men ligtelijk bevroeden, dat deeze voorwaarden, als veel te hard, met verontwaardiginge van haar moeſten worden in den wind geſlagen. Zij deedt meer, en liet de Staaten van *Vlaanderen* zweeren „ dat zij nooit zouden toelaaten, dat JAN VAN

„ AVEN-

„ AVENNES eenig gezag in *Vlaanderen* kreeg, maar dat zij „ het voor haare kinderen van het tweede bed zouden be„ waaren." Hier op nam zij, in perſoon, de reize na *Frankrijk* aan, en op dat ze den Koning te gereeder tot het verleenen van den noodigen onderſtand, onder bevel van zijnen Broeder, KAREL VAN ANJOU, mogt beweegen, verbondt zij zich om aan deezen, voor zijn leeven, het bezit van *Henegouwen* af te ſtaan. De Koning bewilligde, voornamelijk ten gevalle van zijnen broeder, niet weinig op de aanwinſt van zulk eene grootheid belust, in 't verzoek der Graavinne; en hier op trok KAREL met zo veel volks als hij bij een kon brengen, en verzeld van verſcheiden Vorſten, na *Henegouwen*, daar hij in 't kort verſcheiden Vestingen bemagtigde, en onder anderen ook *Valenchijn*, te vooren, door Koning WILLEM, ten behoeve van zijnen Zwager, ingenomen. Terwijl dit geſchiedde, zou MARGARETA, KAREL VAN ANJOU, door HENRIK, verkooren Biſchop van *Luik*, gaarne met het Graafſchap van *Henegouwen* hebben doen verlijden, zo HENRIKS getrouwe aankleeving aan Koning WILLEM en JAN VAN AVENNES, hem niet hadt doen beſluiten om het liever aan den laatſten op te draagen.

Middlerwijl was Koning WILLEM te *Keulen* geweest, om zich met den Aartsbiſſchop, over de tegenwoordige geſteldheid der zaaken, te beraaden; doch daar rees, over zommige woorden, welke zich Koning WILLEM ontvallen liet, zulk een onlust tusſchen beiden, en zulk een wraakgierigheid in het gemoed van den Kerkvoogd, dat hij, zijn Ampt en pligt vergeetende, het huis, waarin de Koning zijn verblijf hieldt, bij nacht, in brand liet ſteeken. De vlam hadt reeds merkelijk gevat, voor dat de Koning zulks ontdekte; hij ontkwam egter dit gevaar, even als het eerſte, nog gelukkig. Om andere Duitſche Vorſten en Geeſtelijken niet te verbitteren, moest de Koning zich van wraak onthouden, dat hij anders voorzeker niet gedaan zou hebben.

KAREL VAN ANJOU bleef ondertusſchen meester van *Henegouwen*. Dit bragt JAN VAN AVENNES in de noodzaaklijkheid om zijne toevlugt, ter bekominge van noodigen onderſtand, tot Koning WILLEM te neemen. Naar 't verhaal van zommigen begaf

begaf hij zich zelf in perſoon tot den Koning, naar dat van anderen, 't welk het waarſchijnlijkſt voorkomt, vaardigde hij zijne Gemaalin ALEID, maar pas uit het kraambedde opgekomen, met het tedere wigt, aan haaren broeder af; om door die vertooning zijn hart zo veel te meer te treffen. Koning WILLEM, hier door bewoogen, bragt terſtondt eenig krijgsvolk op de been; doch voor dat hij 'er mede opbrak, zogt hij, door vriendelijk ſchrijven, KAREL tot den afſtand van *Henegouwen* te beweegen; hem voorhoudende „ hoe onbetaamelijk het ware, zich meester te maaken van Landen „ waar op noch hij, noch MARGARETA het minſte recht hadden; dat hij derhalven zich met het zijne te vreden houdende, een anders gebied behoorde te ruimen, en dat hij „ (WILLEM) in zulk een geval gereed was, eene altoosduurende vriendſchap met hem te oeffenen." KAREL, zulks in den wind ſlaande, gaf 'er trotſchelijk op ten antwoord „ dat „ hij noch *Henegouwen* dacht te ruimen, noch WILLEMS „ vriendſchap behoefde, alzo die van zijnen Broeder, den „ Koning van *Frankrijk*, hem tot eene genoegzaame beſchutting verſtrekte. Dat hij (Koning WILLEM) zijne vriedſchap „ den zodanigen konde aanbieden, welke daar bij eenig voor„ deel hoopten te zullen verkrijgen. Dat hij, voor zich, „ geen de minſte vrees voor hem hadt, en gereed was om „ overal, waar het den Water-Koning, (dus noemde hij „ hem uit verachtinge, om dat *Holland* door water omringd „ en doorſneeden is) maar gelieven zoude, zijne krachten „ tegen hem in eenen veldſlag te beproeven." De Koning, over zulk eene trotsheid niet weinig geſtoord, ſchreef hem in antwoord daar op te rug „ dat het Vrouwen werk was te „ ſchelden, maar Mannen werk zich van zijne handen, niet „ van zijne tonge te bedienen; dat hij daarom altoos geloofd „ hadt, dat pochen voor een bewijs van blohartigheid te „ houden was; dat de bangſte Honden wel luidkeels blaften, „ maar het daar bij blijven lieten; en dat, zo hij waarlijk „ beluſt was om een kans tegen hem te waagen, hem daar„ toe de Heide te *Aſſche* in *Braband* wierdt aangeboden, „ als een zeer bekwaame en effene vlakte, welke door geene „ wateren doorſneeden, noch door bergen en dalen gefchild

», was, om eenige hinderlagen te verbergen." KAREL, zelfs nog na dit Schrijven van Koning WILLEM, niet geloofd hebbende, dat hij in der daad moeds genoeg bezat, om met een hand vol Hollanders tegen de Fransche Legermagt te velde te trekken, stondt niet weinig verbaast, toen hij in het volgend Jaar 1254 vernam, dat Koning WILLEM reeds in 't veld verscheenen was. Te vergeefs hielde hij bij zijnen Broeder om meer hulpbenden aan, alzo deeze oordeelde, dat men Koning WILLEM niet op nieuws behoorde te verbitteren. KAREL hier door ten einde raad, verliet *Enghien*, welk hij bezet hadt, en nam de wijk na *Valenchijn*, zich verbeeldende daar binnen veilig te zullen zijn. Doch Koning WILLEM volgde hem op den voet, en belegerde de Stad; waar door KAREL zodanig in de engte gebragt wierdt, dat hij heimelijk de Stad verliet, en na *Frankrijk* te rug keerde; ten blijke, dat, gelijk Koning WILLEM hem, op zijne uitdaging, geantwoord hadt, pochen voor een bewijs van lafhartigheid te houden ware. 't Gevolg van deeze lafhartigheid was, dat MARGARETA, nu haar oogmerk misfende, genoodzaakt was wat aan de hand te koomen, en kort hier na vrede met den Koning te maaken, waar bij *Henegouwen*, door haar, aan JAN VAN AVENNES wierdt afgestaan. Paus INNOCENTIUS DE IV, wordt verhaald, de hand in het bewerken van deezen Zoen gehad te hebben.

Niet lang hier na ondernam Koning WILLEM eene reize na *Geneve*, daar de Paus zich toen bevondt, en door wien hij in *Italie* ontbooden was, met belofte, dat hem daar de Keizerlijke Kroon zou worden opgezet. Op deeze zijne reize heeft Koning WILLEM het Huis van *Savoije* verlijd met het Leen van *Turin*, en van nog meer andere goederen; waar door dat Huis zich tot die hoogte heeft beginnen te verheffen, welke het ten onzen tijde nog geniet. Te *Geneve* wierdt tusschen den Paus en den Koning, naar vermoeden, de plaats en tijd der Krooninge wel bepaald; doch voor dat ze volvrokken wierdt, besloot Koning WILLEM nog eene reize na *Duitschland* te doen, met oogmerk om eenige daar gereezene beroerten te stillen, en dan na *Rome* te vertrekken, om zich door den Paus te laaten kroonen. In *Duitschland* lang-

ſlaagde hij niet ongelukkig. Volgens het verhaal van zommigen wierdt hij in alle Steden, Dorpen en Kaſteelen met groote eere ingehaald. Hij zelf heeft, in eenen brief aan den Abt van *Egmond*, betuigd, dat men hem daar met genegenheid ontvangen hadt. Van de voorgenomene reize na *Rome* kwam evenwel niets; gewigter werk riep hem, met den aanvang des Jaars 1255, na *Holland*.

De Friezen, waar door men hier inzonderheid de Weſtfriezen of Noordhollanders te verſtaan heeft, hadden al van ouds het juk der Graaflijke Regeeringe ongaarne gedraagen, en waren nog ſteeds jookerig na vrijheid. Het veelvuldig afzijn van Koning WILLEM ſtrekte niet weinig tot begunſtiging van den afkeer, dien men in 't heimelijk koesterde. In 't voorgaande jaar, toen de Koning tegen KAREL VAN ANJOU optrok, verzeld van veele Hollanders en Friezen, hadden de laatſten, men weet niet om wat reden, zo groot een misnoegen tegen den Vorst opgevat, dat zij beſlooten, het gevegt, zo het daar toe kwam, aan te zien zonder zich in het zelve te mengen. Koning WILLEM kreeg hier wel kennis van, maar bevondt zich te zwak om hen door geweld te dwingen. Hij nam dus het beſluit om hen door list te onder te brengen. Doch dit bleef wederom voor de Friezen niet verborgen, en was oorzaak dat zij alle na huis trokken, en hunne Landgenooten tot den oorlog tegen de Hollanders opblitſten. Zommigen meenen zelfs, dat Koning KOENRAAD, Zoon van Keizer FREDRIK DEN II, 'er heimelijk onder roeide. Hoe dit zij, ter hunner beteugelinge was, in den Jaare 1252, het Slot te *Heemskerk* reeds geſtigt, en ter bewaaringe toebetrouwd aan GERRIT VAN HEEMSKERK, door wien zij, op den elfden Maij des Jaars 1252, in eenen Scheepſtrijd, overwonnen wierden, bij welken zij omtrent vijfduizend man zitten lieten. Ten Oosten van *Alkmaar* hadt Koning WILLEM, ten zelfden einde, een ander Slot laaten opwerpen, bekend bij den naam van *Toorenburg*. Doch door het een en ander waren zij maar dies te meer getergd, en hadden, volgen hunne gewoonte, de Landen hunner nabuuren door menigen inval ontrust, en veele Landzaaten ongelukkig gemaakt.

In deezen toeſtand van zaaken was des Konings tegenwoordigheid in *Holland* ten hoogſten noodzaaklijk. Derwaarts trekkende, nam hij zijne reize over *Utrecht*, om, naar men meent, met den Biſchop en de Geeſtelijkheid te raadpleegen over zijne reize na *Italie*. Doch terwijl hij zich hier ophieldt, en met gemelde perſoonen in geſprek was, liep hij geen klein gevaar zijns leevens. Een onbekend booswigt wierp den Koning met eenen zwaaren ſteen naar 't hoofd, en maakte zich daar op terſtond te zoek: zo dat men, hem zedert, wat navorſchingen 'er ook gedaan wierden, nimmer heeft kunnen vinden. De Koning, die den ſteen nog pas ontweeken was, ſchoon niet zonder eenigzins gekwetst te zijn, was over dit ongeluk, dat hij der Stad weet, grootelijks verſtoord, en zeide in heeten toorn „ Is dit de dank, dien „ mij van de Utrechtſche Kerk vergolden wordt, welke ik „ als mijne Moeder geëerd hebbe? Welker vijanden door „ mijn vermogen zijn t'onder gebragt? Is dit het loon, dat „ ik met al mijn' arbeid en moeite van U verdiend heb? Ik „ zweer bij GOD en St. JORIS, wien ter eere ik deeze „ Kerk, op eigen kosten, heb opgeregt, dat 'er, zo ik leeve, geen jaar verloopen zal, zonder mij over deeze ver„ ongelijkinge gewroken te hebben." En inderdaad, de Koning hadt de Stad te zeer aan zich verpligt, niet ſlegts door zich eenige jaaren geleeden wel onder haare burgers te willen laaten aantekenen, maar inzonderheid door haar met verſcheiden voorrechten te beſchenken en tegen haare vijanden, de Hollanders en Zeeuwen, te beſchermen, dan dat hij zulk een onthaal hadt behooren te ontvangen. Hij trok daar op ook aanſtonds ter Stad uit, na *Holland*. Die van *Utrecht*, niet zonder reden voor de gevolgen van 's Konings toorn en zijne gedaane bedreigingen bedugt, zonden hem eenige Gezanten achter naa, om hem, ware het mogelijk, over het gebeurde, als zonder hun weeten en tegen hunnen wil geſchied, te verbidden; doch het antwoord was, dat zij den ſchuldigen hadden over te geeven, of den oorlog te wagten. Het eerſte konden ze, om dat de daader onbekend was, niet doen, of wilden het, meenen anderen, niet doen, om dat hij van te groot een aanzien was. Het tweede ſtondt hun dus te wagten,

ten, en zou hen zekerlijk getroffen hebben, zo de Koning zelf, wiens gewoonte niet was te dreigen zonder te ſlaan, niet eerder, hoewel ongelukkig, aan zijn einde gekomen ware.

In *Holland* zich bevindende, beſchreef de Koning heirvaart tegen de Westfriezen, met voorneemen om in den Winter van het Jaar 1255 tegen hen op te trekken. Omtrent Kerstijd oordeelde men het ijs ſterk genoeg, om een leger te kunnen draagen. Koning WILLEM trok dus uit *Holland* op, en nam zijnen weg, langs den Zoom van *Kennemerland*, na *Alkmaar*. Deeze Stad was den Koning genegen, en hadt nog in het naastvoorgaande jaar, behalven andere voorregten, ook eene tienjaarige vrijheid van alle laſten, en van den krijgstogt tegen de *Friezen* ontvangen. Lang vertoefde hij hier niet, maar trok verder na *Vroone*, een voornaam Westfriesch Dorp, dat even als *Oudedorp* zich reeds aan hem onderworpen, en zijne Keuren van hem ontvangen hadt. Tot hier toe gekomen zijnde, hadt het Heir een vrij groote bevroozen plas voor de borst, welke voor *de Heer Huigen Waard* van veelen gehouden wordt. Thans verdeelde de Koning zijn Leger in twee hoopen. WILLEM VAN BREDERODE kreeg het bevel over den eenen, en trok daar mede behouden over het ijs tegen de Dregterlanders, die door hem overwonnen en verdreeven wierden. Met den anderen hoop, waar over Koning WILLEM zelf geboodt, trok hij insgelijks over het ijs, doch na den kant van *Hoogtwoude*, op een groot en moedig paard gezeten, dat zo wel als hij zelf, en een groot deel zijner manſchap, zwaar geharnast was. De Friezen daarentegen waren zeer ligt gekleed, en met werpſpietſen, Deenſche bijlen en halve pieken gewapend. Ook verdeelden zij zich in kleine hoopen, en begaven zich met veel gezwindheid na dien kant van 't ijs, daar het wegens verſcheidene Rietbosſchen het zwakſte was, en waar agter hunne hinderlaagen verborgen waren. De Koning, hier op niet bedacht, en van de zijnen, die dit misſchien bemerkten, niet of maar traaglijk gevolgd, rent den wijkenden vijand agter na, en breekt ongelukkig met zijn paard door 't ijs, zo dat het Dier 'er tot aan den buik toe in zakte. Om 'er

weder uit te raken, gaf de Koning het beest met zo veel geweld de ſpooren, dat het aan 't woeden ſloeg, den Ruijder van zijnen rugge wierp, en op hem viel. Eenige weinige Friezen, dit verneemende, ſchooten in der ijl toe, en, zich gelaatende als of ze den Koning niet kenden, maakten ze hem wreedelijk af, niet tegenſtaande de Koning erbarmelijk om lijfsgenade ſmeekte, en hun een geweldig groot losgeld beloofde. Koning WILLEM, op den eenëntwintigſten Januarij, ten Jaare 1256, niet ver van *Hoogtwoude*, dus ongelukkiglijk geſneuveld zijnde, haalden de Friezen zijn lijk uit het ijs, en begroeven 't heimelijk in zeker huis te *Hoogtwoude*, daar het naderhand ontdekt wierdt, door 's Konings Zoon, FLORIS DEN V, die daar over niet weinig verblijd was, en het te *Middelburg* ter aarde liet beſtellen. Het Leger, zich van zijn Opperhoofd beroofd vindende, trok in wanorde en met zwaar verlies na *Holland* te rug. Mogt men eenige Kronijken geloof geeven, dan zouden 'er van de Delftſche en Alkmaarſche Poorters maar vijf man, doch met behouden Banieren, en van de Dordrechtſche maar drie zijn te rug gekomen. Dat het verlies groot geweest zij, valt niet te lochenen; maar dat 'er ſlegts acht man van 's Konings Leger te lijve zouden gebleeven zijn, is buiten twijffel verdicht; of het moest zijn, dat men dit alleen te verſtaan hebbe van de Ruiterij, die, volgens het verhaal der ouden, alleen het naast bij den Koning was, terwijl het Voetvolk zich op eenen verderen afſtand van hem bevondt. Dat zommigen van die den Koning ligtelijk uit het ijs hadden kunnen helpen, onder vermoeden gevallen zijn van zich trouwlooslijk ten zijnen nadeele te hebben laaten omkoopen, wordt wel verhaald; doch ons is tot nog toe niet gebleeken, hoe gegrond dit vermoeden te ſchatten zij.

Aan Koning WILLEM worden, behalven 't geen door ons in de beknopte ſchets van zijnen leevensloop is opgegeeven, nog verſcheidene andere dingen toegeëigend, welke, ſchoon niet allen even zeker, met geen ſtilzwijgen dienden voorbijgegaan te worden. Hier toe behoort, dat *Vlieland* door hem geſchonken wierdt aan het Klooster *Ludinga-Kerk* in *Friesland*, 't welk reeds voorheen eenigen eigendom op dat Eiland hadt; als ook dat

dat hij, na 't eindigen der Vlaamſche Oorlogen, den Poteſtaat van *Friesland*, SIKKO SJAARDA, of SJAARDEMA, getragt hebbe, door groote beloften en aanbiedingen van geld, over te haalen, om hem voor Heer van *Friesland* te doen erkennen, in welken gevalle hij hem en zijne erven met het Graafſchap van *Westfriesland*, nu *Noordholland* genoemd, zoude beleenen. Dan de Frieſche Poteſtaat, te groot een vooſtander van zijne eigene eere en de vrijheid van zijn Vaderland zijnde, om zich dus, ten nadeele van beiden, te laaten omkoopen, zou hem daar op een brief van den volgenden inhoud, tot antwoord, te rug gezonden hebben: „Grootmach„tige Coninck, en wilt U te vergeefsch niet moeijen. Meent „ghij dat ik om mij en mijn gheſlachte te verheffen, een „verrader wil zijn, ende den nacomelingen van die vrijheijt „beroven die onſe voorvaders boven alle goedt gesicht heb„ben. Laet verre een goedtgierig en oneerlijck harte van „mij zijn. Vaert wel, ende wilt mij met U brieven niet „meer begroeten, want ik na deſen geen wil ontfangen. „Wt onſen huijſe Sjaerdema, den 9 Augustij, duijſent twee„hondert negen en dertich." Jammer is het dat de dagtekening van deezen mannelijken brief, welke eenen eerlijken en vrijheid minnenden Fries paste, met den eernaam van Koning, zo weinig valt overeen te brengen. Daar immers Graaf WILLEM eerst in het Jaar 1247 tot Koning verkooren is, heeft hem SJAARDEMA ten Jaare 1239 dien eernaam niet kunnen geeven: en dus zal 'er, op zijn best genomen, een misſlag van verſcheiden jaaren in de dagtekening ingeſloopen moeten zijn, zo die brief ooit aan den Koning geſchreeven is.

Koning WILLEM wordt ook van zommigen voor den eerſten der Graaven gehouden, van welken Handvesten en Keuren, aan eenige Hollandſche Steden verleend, voor handen zijn. Het vermogen der Hollandſche en Zeeuwſche Steden begon nu naamelijk niet weinig toe te neemen, en derzelver Poorters deeden den Graaven geen geringen dienst, in hunne binnen- en buitenlandſche Oorlogen. Nieuwe voorrechten aan dezelve te ſchenken wierdt dus voor eene gepaste vergelding gehouden. Zo was *Alkmaar*, ten Jaare 1254, aan zijn Privilegie gekomen. Zo was ook *Haarlem*, door hem, eer hij

nog Koning was, in het Jaar 1245, met vrijheid van de Graaflijkheids Tollen en met Stads Keuren voorzien; bij dezelve wordt op verſchelden misdaaden en zelfs op den doodſlag, ten zij men dien met verbooden geweer gepleegd hadt, ſlegts eene geldboete geſteld; Vrouwen-kracht, mids dat ze door zeven getuigen beweezen wierdt (zeldzame voorzigtigheid!) moest met den hals geboet worden. Een getrouwde Vrouw, die zich met bakken, brouwen of garen handel geneerde, kon niet meer dan een bak Broods, een brouwt Biers en een ſteen Garens verliezen. Met vierënzestig man moesten de Poorters hem dienen, en hem jaarlijks twintig pond opbrengen, zulks herhaalende zo menigmaal hij ten Keizerlijken Hove voer, Ridder wierdt of trouwde. Wierdt zijn Broeder Ridder, dan konden ze met vijftien volſtaan; gelijk ook, wanneer die of 's Graaven Zuster trouwen ging. *Dordrecht*, *Delft* en geheel *Zeeland*, althans *Zierikzee*, hebben ook Keuren en Vrijheden van hem ontvangen, welke het te lang zou vallen een voor een op te tellen. Ongemerkt diende niet voorbij gegaan, dat volgens de Dordrechtſche Keuren een doodſlager het hoofd verbeurt, om dat dit voor de eerſte reize gehouden wordt, dat 'er in de Handvesten halsſtraf op manſlag geſteld is.

Door het ſtigten van eenige gebouwen heeft zich Koning WILLEM insgelijks vermaard gemaakt. Het aanzienlijkſte van allen, dat hem met zekerheid toegeſchreeven wordt, is het Hofgebouw in den *Hage*; hebbende hij 't zelve, waarſchijnlijk, omtrent den Jaare 1250, of 1252, aangevangen, en van toen af tot de Graaflijke verblijfplaats gekoozen, daar de voorgaande Graaven te *Graavenzande*, *Vlaardingen*, *Haarlem* of *Leiden*, zich plagten op te houden. Op de verhuizing der Graaven volgde die der Hooge Raadsvergaderingen, welke zich zedert, gelijk nog, in den *Hage* gevestigd vinden. Dat het Stadshuis te *Haarlem* ook van hem geſtigt zou zijn, durven wij met zommigen niet hooger dan voor onzeker op geeven; ondertusſchen is het niet onwaarſchijnlijk, dat 'er reeds oudtijds een Hof der Graaven, en wel inzonderheid van Koning WILLEM, geweest zij. Te *Alkmaar* vindt men een Huis, dat het Jaartal van 1252 in den voos-

ge-

gevel draagt, en dit zou, naar men wil, gebouwd zijn ter zelfder plaatſe, daar Koning WILLEM eertijds een Huis gefigt hadt.

Bij dit alles voegt men nog een Gebedenboek, waar van Koning WILLEM gezegd wordt de opſteller geweest te zijn. De tijtel van het boek is: *Gulielmi Secundi, Hollandiæ Comitis et Romanorum Regis, Agalma Religioſorum, ſive Meditationes circa Myſteria Paſſionis Dominicæ*: dat is „ Vreugde der Geestelijken, of Overdenkingen over de Verborgenheden van het Lijden des Heeren, van WILLEM DEN II, „ Graave van *Holland*, en Roomsch Koning." Denkt iemand, dat uit deezen tijtel meer niet te bewijzen valt, dan dat dit Boek hem toe behoorde, of ten zijnen dienſte opgeſteld was, wij zullen daar over met hem in geen geſchil treeden.

WILLEM DE III, Graaf van *Holland* en *Zeeland*, Zoon van Graave JAN DEN II, en van PHILIPPA, Dogter van HENRIK, *Graave van Luxemburg*, naderhand tot de Keizerlijke waardigheid verheven, onder den naam van HENRIK DEN VII, was omtrent het Jaar 1286 ter waereld gekoomen. Reeds vroeg gaf hij blijken van goed verſtand en dapperheid. Een bewijs hier van ontmoeten wij in het vertrouwen, welk zijn Vader in hem ſtelde, toen hij ſlegts den ouderdom van vijftien jaaren hadt bereikt. Want als Graaf JAN, in den Jaare 1301, zich na *Henegouwen* begaf, ſtelde hij het bewind van zaaken aan zijnen broeder GUY en deezen zijner Zoone. Hij onthieldt zich thans in *Zeeland*, om deszelfs Landzaaten in toom te houden, en deedt, in het volgende jaar, eene landing op de Vlaamſche Kust; van waar hij, na het behaalen van eenige voordeele, eerlang, te *Arnemuiden* te rug keerde, alwaar hij ook was te ſcheep gegaan. De *Vlamingen*, hier van wraak willende neemen, ſtaken, kort daar op, met eene Vloot, na *Zeeland* over, en landden te *Veere*. Jonkheer WILLEM trok, in allen ſpoed, met eenig Volk, derwaarts; doch wierdt zodanig ontvangen, dat zijn meeste Volk in den loop bleef, en hij zelve, ter naauwer nood, behouden binnen *Middelburg* kwam. Naa een kort beleg ging

deeze Stad aan de *Vlamingen* over, waar bij Jonkheer WILLEM, voor zich zelven en de zijnen, het leeven en de vrijheid bedong. Men wil, dat GUY *van Vlaanderen*, kort naa dit Verdrag, een toeleg zou gemaakt hebben om Jonkheer WILLEM te vangen en van kant te helpen; doch dat Jonkheer JAN VAN RENESSE, een Zeeuwsch Edelman, van edelmoedigen inborst, hem dit trouwloos bedrijf zou ontraaden hebben.

Naa dit verlies begaf zich Jonkheer WILLEM na *Zierikzee*, op 't Eiland *Schouwen*, latende gantsch *Walcheren* in de handen der Vlamingen. Graaf JAN, WILLEMS Vader, kort hier naa, van eene zwaare ziekte zijnde aangetast, oordeelde GUY van *Vlaanderen* thans den kans schoon te staan, om hem den oorlog te verklaaren. De zieke Graaf, zich te zwak bevindende om in eigen persoon het Leger te gebieden, droeg zijnen Zoone het bevel op. Eer hij te velde trok, wierdt hij tot Ridder geslagen, en deelde die eere aan schitterende Hollandsche Edelen mede, misschien om hen tot Ridderlijke dapperheid, in den strijd tegen de Vlamingen, aan te spooren.

Intusschen was de Vlaamsche Vloot het Eiland *Schouwen* genaderd. Jonkheer WILLEM begaf zich daarop te scheep met zijn Volk, kruizende in 't *Gouwe*, tusschen *Schouwen* en *Duiveland*, en aldaar den vijand afwagtende. De Vlamingen landden op *Duiveland*. Tegen WILLEMS bevel tradt insgelijks zijn Volk aan land. Wel haast kwamen de troepen aan elkander. In 't eerst scheen zich de overwinning voor de onzen te verklaaren; doch, door eenen hoop Vlamingen, onverhoeds, in den rug zijnde aangevallen, moesten zij de vlugt neemen. Veele Hollandsche Edelen lieten hier het leeven. Jonkheer WILLEM zelve ontkwam met moeite het gevaar binnen *Zierikzee*. Het gevegt viel voor op den twintigsten Maart des Jaars 1304.

Naa *Zeeland*, viel, eerlang, ook bijkans geheel *Holland*, in de handen der Vlamingen. Doch men wierdt 'er hunne overheerschinge wel haast moede. De eene stad naa de andere bewoog men tot afval. Jonkheer WILLEM zelve maakte zich, in eigen persoon, meester van *Schoonhoven*. Naa de zuivering

van

van *Holland* van de Vlamingen, was men bedagt, om dezelve ingelijks uit *Zeeland* te verjaagen. *Zierikzee* was de eenige ſtad, welke het met *Holland* hieldt. Deeze, nu insgelijks door de Vlamingen belegerd zijnde, klaagden de ſtedelingen hunnen nood aan Jonkheere WILLEM; die ſtraks hier op eene Vloot te *Schiedam* deedt in gereedheid brengen. Andermaal op 't *Gouwe* met den vijand zijnde handgemeen geworden, behaalde hij nu op denzelven eene volkomene overwinning; die ten gevolge hadt, dat *Zierikzee* ontzet, en vervolgens genugh *Zeeland* tot onderwerping aan Graave JAN wierdt genoodzaakt.

Terwijl Jonkheer WILLEM, na het ontzet van *Zierikzee*, aldaar zijnde binnen getrokken, zich binnen die Stad onthieldt, ontving hij de tijding van zijns Vaders overlijden. Zo wel in die Stad, als in de overige Zeeuwſche Steden, wierdt hij ſtraks tot Graaf gehuldigd. 't Zelfde geſchiedde, vervolgens, in verſcheiden Steden van *Zuid-* en *Noordholland*, welke hij, de eene na de andere, bezogt. Verſcheiden blijken van vreugde zag men, bij deeze gelegenheid, hier en daar, bedrijven. Men vindt aangeteekend, dat het huis, alwaar hij, te *Dordrecht*, zijnen intrek hadt, 's nachts met waschkaarzen was verlicht. Na deeze verrigtingen, deedt Graaf WILLEM eenen keer na het Graafſchap *Henegouwen*, 't welk hem insgelijks was ten deele gevallen. Van daar begaf hij zich na *Frankrijk*, om 'er zijn huwelijk te voltrekken met JOANNA VAN VALOIS, Zuster van PHILIPS, die naaderhand, onder den naam van PHILIPS DEN IV VAN VALOIS, op den Franſchen troon heeft gezeeten. De echtverbintenis viel voor op den Hemelvaartsdag des Jaars 1305.

Nog in het zelfde jaar in *'s Graavenhage*, nevens zijne Gemaalinne, zijnde te rug gekeerd, beſchreef aldaar Graaf WILLEM eene Vergadering van 's Lands Edelen en de Afgevaardigden der Steden, om 'er een geſchil te beſlisſen over het draagen der Gemeene Lasteren, waar omtrent verſcheiden ongeregeldheden waren ingeſloopen. Het beſluit der raadpleegingen hieldt in, dat niemant vrij zoude weezen van de openbaare belastingen, dan die de echtheid zijns adeldoms ten volle konde bewijzen. Om zijne komst tot het Graaf-

lijk

lijk bewind, en zijne aanzienlijke Echtverbintenis, door eenige ſtaatelijke verrigting, te vereeren, ſchreef Graaf WILLEM, van tijd tot tijd, Tournooi- of Steekſpelen uit, op welke hij ſmoorlijk was verzot. Onder andere beſchreef hij 'er een te *Haarlem*, alwaar hij gemeenlijk zijne prachtige Hofhouding hielde, 't welk ongemeen luisterrijk was, en verſcheiden dagen duurde. Volgens 't verhaal der aloude Kronijkſchrijvers verſcheenen aldaar tien Graaven, honderd Baronnen, duizend Ridders, en een onteibaar getal van den kleinen Adel.

De rust, welke Graaf WILLEM, geduurende de eerſte jaaren van zijn bewind, genoot, wierdt geſtoord, door eenen inval van Graave ROBERT *van Vlaanderen* in het Graafſchap *Henegouwen*. Om deezen af te weezen, vervoegde hij zich bij de *Hollanders* en *Zeeuwen*. Doch deeze, voor reden geevende dat hunne eigen Kusten insgelijks gedreigd wierden, waren koen genoeg om den Graave hunne hulp te weigeren, daar dezelve meest dienen ter beſcherminge van zijne uitlandſche bezittingen. Van hier dat Graaf WILLEM zich genoodzaakt vondt tot het ſluiten van een zeer nadeelig en vernederend Verdrag met de Vlaamſche Graaven, als waar bij hij, op zijne knieën neêrgeboogen, aan dezelve het Opperleenheerſchap over *Zeeland*, bewester *Schelde*, afſtondt, en zich, daarenboven, verbondt tot het opbrengen van zekere gelden aan den broeder van den Graave.

Niets was natuurlijker, dan dat Graaf WILLEM op zijne duinen lag, om zo dra mogelijk zulk een nadeelig Verdrag te breeken. Aanleiding daar toe kreeg hij door den Oorlog, in den Jaare 1315, door LODEWYK *van Frankrijk*, den Vlaming aangedaan. Met deezen ſtondt WILLEM in verbond; en 't geſchiedde op diens aanzoek, dat hij, met een aantal *Franſchen*, *Henegouwers*, *Hollanders* en *Friezen*, eenen inval in *Vlaanderen* deedt. Doch het onſtuimig weêr en de geweldige plasregens noodzaakten hem, het verder doordringen te ſtaaken. Zijne troepen, zonder merkelijk verlies, hebbende doen te ſcheep gaan, keerde hij na *Holland*.

Het nadeel voor den Lande, uit den twist met *Vlaanderen* voortſpruitende, deedt de Hollanders ernſtig na Vrede haaken. Verſcheiden onderhandelingen wierden daar toe aan-

geleid. Door bemiddeling van KAREL DEN IV, Koning van *Frankrijk*, wierdt, eindelijk, de zaak gevonden, in de maand Maij des Jaars 1323. Volgens het Verdrag zou LODEWYK, Graaf van *Vlaanderen*, volkomen afſtand doen van alle Leenhulde, met den aankleeve van dien, welke de Graaven van *Holland*, wegens eenige Zeeuwſche Eilanden, geoordeeld wierden ſchuldig te zijn. Van zijnen kant, daarentegen, ſtondt Graaf WILLEM zijn regt op de Landen van *Aalst* en van *Waal*, de *vier Ambagten* en *Gerardsbergen*, aan Graave LODEWYK af. Met dit Verdrag namen de bloedige twiſten, wegens de Zeeuwſche Eilanden, die bijkans vierhonderd jaaren geduurd hadden, een einde, en heerschte 'er, zints dien tijd, een onwankelbaare vrede tuſſchen de *Vlamingen* en *Hollanders*.

De vrede met *Vlaanderen*, hoe wenſchelijk en aangenaam voor de Landzaaten, ſtilde, egter, hun morrend misnoegen niet. Geweldig ſtonden hun tegen, 's Graaven verregaande geldverſpillingen, deels aan nutteloſe oorlogen, deels aan den ſchitterenden praal van Feesten en Tournooiſpelen. In den Jaare 1322 was Graaf WILLEM tegenwoordig bij de Krooning van KAREL DEN IV, tot Koning van *Frankrijk*. Een ſleep van Edelen verzelde hem, bij die gelegenheid, die een zeer kostbaaren praal ten toon ſpreidden. Men vindt aangeteekend, dat Graaf WILLEM het *Franſche* Hof vermaakte, met de vertooning van eene *Zeeuwſche* Vrouw, welke hij hadt medegebragt, van ongemeene geſtalte en lichaamskragten. Zij was zo groot, dat kloeke mannen bij haar kinderen geleeken, en zo ſterk, dat zij, in elke hand, een Ton *Hamburger* Bier droeg, en een Balk, dien acht Mannen niet konden optillen, bragt, waar men het begeerde.

Daarenboven kwamen de huwelijken van 's Graaven Dogteren den Landen zeer duur te ſtaan. Twee van dezelve wierden, in den Jaare 1324, in den echt verbonden: de eene, JOANNA genaamd, met WILLEM, *Graave van Gulik*; de andere, MARGARETA geheeten, met LODEWYK *van Beijeren*, die thans de Keizerlijke Kroon droeg. Volgens een oud gebruik waren de Graaven gewoon, bij zulke gelegenheden, eene Bede van de Landzaaten te doen. 's Jaars te voo-

vooren hadt, dienſvolgens, Graaf WILLEM, eene reize gedaan na *Holland* en *Zeeland*, om, zo in de Steden als ten platten Lande, de zo genoemde Vrijwillige Giften te vorderen. Overal vondt hij de hand tot geeven geopend. Zelf booden zommigen meer dan hij verwagtte, mids deeze mildheid met nieuwe Voorregten mogt vergolden worden. Alleen toonden zich de *Kennemers* weigeragtig. En toen zij vervolgens aan de hand kwamen, met het aanbod om driemaal zo veel te willen geeven, als van hun geëischt was, onder bedingst van eenige Vrijheden; vonden zij zich deerlijk bedroogen. Want de Graaf ontnam hun zelf de Oude Voorregten.

Behalven de twee reeds gemelde, hadt Graaf WILLEM nog eene Dogter, PHILIPPINA geheeten. In den Jaare 1326 wierdt deeze de Echtgenoot van den Engelſchen Prins, die, zedert, onder den naam van EDUARD DEN III, op den troon van *Engeland* zat. Graaf WILLEM begaf zich te ſcheep, om zijne Dogter zelf over Zee te geleiden. Tuſſchen *Engeland* en *Holland*, of liever, tuſſchen derzelver beheerſchers, ontſtondt hier uit eene verbintenis, welke, zedert, bij meer dan één gelegenheid, nadeelig voor den Lande wierdt bevonden. Niet gering was ook het nadeel, welk de Landzaten leeden, door 's Graaven bemoeizucht met de zaaken des Duitſchen Keizerrijks, in welke hij zich mengde, in gevolge van het voorheen gemelde huwelijk van eene zijner Dogteren. Verſcheiden keeren deedt hij na *Duitſchland*, welke, alzo de Graaf altoos een luisterrijken ſtoet medevoerde, verbaazende ſommen ten Lande uitvoerden, en, zo als te denken is, geen klein misnoegen in de gemoederen ontſtaken.

Onder dit alles verzuimde Graaf WILLEM zijne belangen niet in deeze Gewesten. Aldus wist hij te bewerken, dat op den Zetel van *Utrecht* een Biſchop naar zijnen zin wierdt verheven, en zich in het Stichт zo veel gezags aan te matigen, dat hij genoegzaam alle de inkomſten in beſlag nam, en, buiten zijne goedkeuring, geenerhande ſchikkingen van eenige aangelenheid konden beraamd worden.

Omtrent dien zelfden tijd deedt Graaf WILLEM eene gelukkige pooging, om zijn gezag in *Friesland* uit te breiden. Volgens eene aloude Overeenkomst of Verdrag hadden de Hol-

Hollandſche Graven zeker regt over *Friesland*, doch hetzelve weinig doen gelden. Eene Vergadering van Grietmannen, Regters en Geestlijken, in den Jaare 1323, in dat Gewest gehouden, ſchijnt, bij Graave WILLEM, de gedagte verwekt te hebben, om het gezag zijner Voorzaaten zich met 'er daad toe te eigenen. De vermaarde *Upſtalboomſche* Wetten willende vernieuwen, hadden de Vrijheidminnende *Friezen*, in de gemelde Vergadering, verklaard, en bij plegtigen eede zich onderling verbonden, „ hunne Vrijheid, eenpaarig, gewapenderhand te zullen beſchermen, indien eenig „ Weereldlijk of Geestlijk Vorst, van welk eenen rang ook, „ hen kwam te beſtrijden, of het juk van dienstbaarheid „ poogde op te leggen." Om de *Friezen* over deeze koenheid te ſtraffen, of uit eenige andere beweegreden, benoemde Graaf WILLEM, in den Jaare 1325, twee Schouten of Regters, te *Staveren*, om, in zijnen naam, die Stad en het omliggende Land te beregten. Doch deeze nieuwigheid misbaagde den *Friezen*, welke, opgehitst door den Abt van *St. Oduifs-Klooster*, die thans te *Staveren* veel te zeggen hadt, de Graaflijke Schouten verjaagden, en derzelver wooningen ten gronde toe afbraken. Zo hoog wierdt die bedrijf bij den Graaf opgenomen, dat hij eene Vloot op de Zuiderzee zondt, die den Frieſche ſchepen veel nadeels toebragt. Zelf deedt het volk eene landing, en rigtte verſcheiden verwoestingen aan. Toen leiden de *Friezen* het hoofd in den ſchoot. De Abt van *St. Oduifs* en verſcheiden Afgevaardigden der Gemeente vervoegden zich te *Haarlem* bij den Graave, om hem hulde te doen, en met een de magt op te draagen, om voortaan Schouten, Schepenen en andere Regters in *Friesland* aan te ſtellen, naar welker Vonnisſen zij beloofden, zich te zullen voegen. Na deeze opdragt verzuimde Graaf WILLEM niet, om zijne magt in dat Gewest te vestigen. Allerwegen ſtelde hij Grietmannen, Schouten en andere Amptenaaren aan, en liet zich niet alleen in de Steden en Landſchappen, maar ook door bijzondere perſoonen erkennen. Om door een ſchijn van minzaamheid de gemoederen te winnen, noemde hij de Landzaaten, menigmaalen, zijne *Vrienden*. Eene weezenlijke weldaad bewees hij dezelven, door het heffen van

eene

eene belasting elders, ten hunnen behoeve, ter vergoeding van de schade, die zij, in een geweldigen Watervloed, hadden geleeden.

Zints dit bedrijf schijnt Graaf WILLEM, het overige zijner dagen, hier te Lande, niets merkwaardigs verrigt te hebben. Gedurende het laatste gedeelte van zijn leeven onthieldt hij zich te *Valenchijn*. Veel zukkelde hij aan het Voetsvel, en was dikmaals genoodzaakt, het bedde te houden. Hij bezweek onder het gewigt des kwaals, op den zesden of zevenden Junij des Jaars 1337. Behalven de reeds gemelde drie Dogters, liet hij nog eene vierde na, ISABELLE of ELIZABETH genaamd, nevens eenen Zoon, WILLEM geheeten, aan wien hij, reeds bij zijn leeven, het Graafschijk bewind over *Zeeland* hadt afgestaan.

Wat de Tijdgenooten bewoogen hebbe, om Graaf WILLEM met den stroelenden bijnaam van *den Goeden* te vereeren, bekennen wij, met geene volkomene zekerheid te kunnen bepalen. Wanneer wij 's Graaven doorgaanden leevensloop overzien, koomt ons het gevoelen der zodanigen meest aanneemelijk voor, volgens 't welk een enkel voorval zomtijds gelegenheid geeft, om den Vorsten bijnaamen toe te passen, die hun geenzins gevoegd zouden hebben, als men op den algemeenen loop hunner bedrijven behoorlijk agt hadt geslagen. Nu vindt men, aangaande Graaf WILLEM, aangeteekend, dat hij, op aanraaden van zekeren *Venetiaan*, MARINUS SANUTO genaamd, eenen Kruistogt na het Heilige Land in 't hoofd hadt, en ook andere Mogendheden daar toe zogt te beweegen. Veelligt zal de vlijerij, of een kwalijk begreepene Godsdienstijver, hem, nu dit ontwerp, hoewel het niet volvoerd wierdt, met den naam van *Goeden*, of *Godvrugtigen*, vereerd hebben.

Voorts wordt 's Graaven regtvaardigheid en onpartijdigheid, in het beschermen en straffen, zonder aanzien van rang, hoogelijk gepreezen. In een aloud Kronijkje vinden wij daar van een voorbeeld vermeld, 't welk, misschien, verfierd in eenige omstandigheden, doch op de waarheid der zaake gegrond, deeze hoedanigheid, zo pligtmaatig bovenal in eenen Vorst, in een helder daglicht zoude plaatzen. Het voorval zou zich,

naar

naar luid der verhaalen, aldus hebben toegedragen. Zeker Boer, in *Kennemerland*, of, volgens anderen, in *Zuidholland*, hadt eene Koe, die zeer veel melk gaf, en genoeg om alleen zijn talrijk huisgezin van het noodige zuivel te verzorgen. De Baljuw, door het gantsche Land van deeze Koe, met veel opheffs, hoorende spreeken, en na het bezit van het voordeelig beest met een schraapzuchtig gemoed haakende, vondt middel om hetzelve den schamelen Landman te ontneemen, en zich toe te eigenen. Troostloos over dit verlies, wierdt de arme man te raade, zijne klagten daar over ten Graaflijken Hove te brengen. De Baljuw, nevens zijnen neef, den Schout van *Dordrecht*, in 's Graaven tegenwoordigheid ontbooden, wierdt straks tot schadebeteringe verweezen. Niet voldoende, nogthans, oordeelde Graaf WILLEM het Vonnis, dus gestreeken: „ Is de arme Boer voldaan, „ dus sprak hij, het Regt niet. De onderdrukker, die de „ bezitting eens burgers zich toegeëigend, en den eigendom „ eens armen mans niet ontzien heeft, moet zijn misdrijf met „ den hals boeten." Dit gezegd hebbende, haalde de Graaf zelve het Zwaard uit de schede, gaf het aan den Scherpregter, vooraf daar toe ontbooden, en deedt alzo, in zijne eigen Kamer, daar hij ziek te bedde lag, den Baljuw het hoofd voor de voeten leggen. Dit, nevens den romp, wierdt van *Valenchijn*, daar Graaf WILLEM zich thans bevondt, na *Dordrecht* gevoerd, en allen Baljuwen en Schouten in dien oord bevolen, om de begraafenis bij te woonen.

WILLEM DE IV, Zoon van den straks gemelden WILLEM DEN III, nas dat hij reeds bij het leeven van zijnen Vader tot Graaf van *Zeeland* was aangesteld, kwam aan het bewind over de Graafschappen van *Henegouwen* en *Holland*, als Opvolger van zijnen overleedenen Vader, toen hij slegts den ouderdom van negentien jaaren hadt bereikt. Dit viel voor in den Jaare 1337. Zes jaaren te vooren, en, dienvolgens, nog naauwlijks volwassen zijnde, was hij reeds in 't huwelijk getreeden, met JOANNA, Dogter van JAN DEN III, Hertog van *Brabant*, die al in het zelfde jaar, in welk zij geboren wierdt, aan hem verlooft was geworden.

In 't zelfde jaar, waarin WILLEM het Graafſlijk bewind aanvaardde, ſloot hij een verbond van onderlinge beſcherminge met EDUARD DEN III, Koning van *Engeland*; waar bij hij den Koning, op zekere voorwaarden, zijne hulp beloofde, onder andere, indien hij door den Koning van *Frankrijk* vijandelijk wierde aangevallen. Niet lang leedt het, of de gelegenheid vertoonde zich, om aan dit gedeelte der Verbonds te voldoen. De Koningen van *Frankrijk* en *Engeland* in oorlog zijnde ingewikkeld, vervoegde zich Graaf WILLEM met zijne bende in het leger der Bondgenooten, 't welk het beleg voor *Kamerijk* ſloeg. Doch EDUARD, bemerkende dat de Stad bezwaarlijk zou te winnen zijn, brak ſpoedig het beleg op, met oogmerk om verder in *Picardije* door te dringen. Toen weigerde Graaf WILLEM hem te volgen, voorgeevende, zich alleenlijk te hebben verbonden tot beſcherming van den Duitſchen bodem, tot welken *Kamerijk* toen gerekend wierde te behooren, en geenzins om in *Frankrijk* te dienen. Koning EDUARD, hoewel hij zich tegen den aftogt van Graave WILLEM niet konde verzetten, nam, egter, dien zo euvel, dat hij daar over tot wederwraake beſloot, door een gedeelte van zijn Volk door *Henegouwen* te laaten trekken, alwaar het merkelijk verwoestingen aanrigtte. Van zijnen kant wierde de Graaf van *Holland*, daar over, dermaate in gramſchap ontſtoken, dat hij zich van den Koning van *Engeland* afſonderde, en openlijk de zijde van den Franſchen Koning koos. Met eene bende van vijf honderd Speeren verſcheen hij in het Leger van Koning PHILIPS, en wierdt 'er met opene armen ontvangen.

Doch den Graaf bleef niet lang op de zijde der Franſchen. Het volgende voorval gaf daar toe aanleiding. De inwoonders van *Haspere*, eene kleine Stad in *Henegouwen*, en alzo aan Graave WILLEM onderhoorig, beſtonden, in den Jaare 1340, op het grondgebied van *Kamerijk*, eenige ſtrooperijen aan te rigten. De *Franſchen* namen daar van wraake, en leiden *Haspere* in de asch. Graaf WILLEM, hier over verſtoord, beleidde, te *Bergen* in *Henegouwen*, den Raad van *Henegouwen*, *Holland* en *Zeeland*, in welken beſlooten wierdt, den Franſchen den Oorlog aan te doen. Op de ſtatelijke Oorlogs-

logverklaring, den Koning toegezonden, gaf deeze alleen tot antwoord: „ De Graaf van *Henegouwen*, mijn Neef, is „ een Zot." Terſtond daar op deedt de Graaf eenen inval in *Frankrijk*; doch zijne magt te gering bevindende, om iets van gewigt te kunnen uitvoeren, begaf hij zich na *Engeland* en *Duitschland*, om onderſtand te verzoeken. Intuſſchen liet hij zijn Graafſchap *Henegouwen* blootgeſteld aan de *Franſchen*, 't welk door hen deerlijk wierdt uitgeplonderd. Na zijne wederkomst bemagtigde hij eenige Plaatzen in *Pikardije*, om vervolgens de hand te leenen tot de veroverïng van *Doornik*. Doch, terwijl het beleg dier Stad ijverig wierdt voortgezet, arbeidde JOANNA VAN VALOIS, Moeder van Graaf WILLEM, aan een beſtand; 't welk, door haare bemiddeling, gelukkiglijk wierdt getroffen.

's Graaven volgende verrigting, was een togt tegen de *Lithauwers*, zo 't heette om het Geloof onder dezelven voort te planten, doch inderdaad om de belangen van den Koophandel, ten behoeve van *Holland* en *Zeeland*, te bevorderen. Bij het leeven van zijnen Vader, hadt hij, in gezelſchap van Koning JAN *van Boheme*, tweemaal den zelfden togt gedaan; de eerſte reize in den Jaare 1329, toen hij ſlegts elf jaaren oud was; en andermaal, waarſchijnlijk, in of omtrent het Jaar 1384. De Ridders van de Duitſche Orde, die van de Ongeloovige *Lithauwers* merkelijken overlast leeden, hadden hun thans den Oorlog verklaard. Graaf WILLEM, opmerkende dat de Koophandel zijner onderzaaten, aan de Oostzee, daar door merkelijk wierdt geſtremd, nam deel aan deezen Krijg, en verſchafte daar toe vierhonderd Ruiters. Doch, wel verre van zijne oogmerken te bereiken, weest de Groommeester hem en zijne hulp van de hand; waarom hij, omtrent of in den aanvang des Jaars 1345, na deeze Landen wederkeerde.

Gelukkiger ſlaagde hij in het Sticht van *Utrecht*. Hier heerschte thans merkelijke verdeeldheid, en zogt hij, kort na zijne wederkomst uit *Lithauwen*, zich van dezelve te bedienen, ter voeding van zijne heerschzucht, om een oud regt, van *Regent van het Sticht*, terwijl de Biſchoplijke Zetel ledig ſtondt, te doen gelden. Na zich, vooraf, behoorlijk te hebben in ſtaat geſteld, ſloeg hij, in de maand

Julij des Jaars 1345, het beleg om de Stad *Utrecht*, 't welk met allen ijver wierdt voortgezet, en waar toe de Graaf zelve, in eigen perſoon, de hand leende: zo dat hij, meer dan eens, aan geen klein gevaar zich bloot ſtelde. Op eenen donkeren nacht digt onder de wallen gekoomen zijnde, om de diepte der Graft te peilen, ontving hij, door eene pijl, eene wonde aan eene zijner hielen. Inmiddels kwam de Biſſchop, die zich thans buitenslands onthieldt, op het berigt van den toeſtand der Stad, herwaarts over, en bewoog terſtond Heer JAN VAN BEAUMONT, 's Graaven Oom, om over Vrede te handelen. Men kwam alleenlijk tot een Beſtand; waarbij Graaf WILLEM bedong, dat vierhonderd *Utrechtſche* Burgers, in ligte kleeding, ongegord, bloothoofds en barrevoets, hem voor zijne Tent, op de knieën, om vergiffenis zouden ſmeeken. Doch de verdere onderhandelingen hadden geenen voortgang, vermits de Graaf, kort daar op, eenen togt na *Friesland* ondernam.

Graaf WILLEM, naamelijk, in den Jaare 1338, door de *Friezen* tot Heer zijnde aangenomen, hadt, zedert, hun eenige ſchattingen opgeleid, welke hun te zwaar ſcheenen: waarom zij, tegen zijne Amptenaaren, eenige vijandlijkheden gepleegd hadden. Met het Leger, welk hij thans op de been hadt, om hen over die wederſpannigheid te ſtraffen, ſtak hij dan over de Zuiderzee. Veel leedt de Vloot door het onſtuimige Herfſtweder, en wierdt verſtrooid. JAN VAN BEAUMONT, 's Graaven Oom, ſtapte onder de eerſten aan land, omtrent *Stavoren*. Niet genoeg bedenkende, dat hij alleen eene afgematte, en door de moeilijke Zeereize luſtlooze bende bij zich hadt, viel, met onbezonnen drift, de *Friezen* op het lijf; die, friſch en in goede orde geſchaard, de Hollanders moedig afwagtten, en dezelven eene zo zwaare nederlaag toebragten, dat 'er veelen op het ſlagveld bleeven, anderen in de vlugt hun heil moesten zoeken. De Graaf, intuſſchen, aan land zijnde getreeden, liet zich door voorgelijke onbezonnenheid vervoeren, en, geen tijd neemende om zijn Volk bij een te zamelen, ſtelde hij hetzelve bloot aan de moedige *Friezen*, die, uit hunne ſchuilhoeken zijnde ten voorſchijn gekoomen, onder de Hollanders eene ſchrikwekkende

kende ſlagting aanrigtten. De Schrijvers van dien tijd begrooten het getal der geſneuvelden op drieduizend zevenhonderd man. Nevens verſcheiden *Hollandſche*, *Zeeuwſche* en *Henegouwenſche* Edelen, was Graaf WILLEM een van deeze 's Graaven Oom, JAN VAN BEAUMONT, hadt zijne behoudenis te danken aan zijnen Schildknaap, die hem, tegen zijnen zin, in een vaartuig bergde. Op den zes- of zevenëntwintigſten September des Jaars 1345 was deeze bloedige nederlaage voorgevallen. Men zegt, dat de Graavin-Moeder, de tijding van haars Zoons ſneuvelen bekoomen hebbende, uit wederwraake, alle de Goederen, welke de *Frieſen* in Holland hadden, verbeurd verklaarde, en het Klooſter op het Eiland *Marken*, van *Frieſche Monniken* bewoond, hebbende doen in brand ſteeken, de ongelukkige Kloosterlingen zelve in de Zuiderzee deedt werpen en verdrinken. Het Lijk van den Graave, eerst tien dagen naa den Slag gevonden, wierdt in het eertijds vermaarde *Oude Klooſter*, bij de Stad *Bolsward*, begraaven. Bij zijne Gemaalinne liet hij geene kinderen naa. De Stad *Amſterdam*, toen in haare opkomst, hadt van hem eenige Voorregten verkreegen, onder andere, dat alles, wat binnen de Vrijheid geſchiedde, door Schout en Schepenen der Stad mogt beregt worden.

WILLEM DE V, (*Graaf*) was de Zoon van MARGARETA, Gemaalinne van Keizer LODEWYK, en Zuster van Graave WILLEM DEN IV, wien zij, bij mangel aan kinderen, in het bewind was opgevolgd. Naa de inhuldiging hier te Lande te hebben ontvangen, keerde zij te rug na *Beijeren*, onder voorwaarde dat haar Zoon WILLEM herwaarts zoude overkoomen, om, gedurende de afweezigheid der Landsvrouwe, derzelver plaats te vervangen. Nog voor het einde des Jaars 1346 kwam hij in *Holland*, verkleed in het gewaat van eenen Lijfknegt, om veilig te weezen tegen de Engelſchen, met welke zijn Vader in Oorlog was. Onder geenen hooger titel, dan dien van *Verbeider van Holland en Zeeland*, aanvaardde hij het bewind.

Het eerste werk verschafte hem de Bisschop van *Utrecht*; die, om zich van WILLEMS jonkheid te bedienen, in *Holland* viel, en eenige Plaatzen aldaar bemagtigde. De Regent, van zijnen kant, een Leger hebbende bij een gezameld, sloeg zich met hetzelve bij *Schoonhoven* neder; van waar hij, volgens het gebruik dier tijden, aan den Kerkvoogd eenen brief van Uitdaaginge tot eenen Veldslag zondt. Een gevegt was 'er, wel haast, het gevolg van, waarin de Hollanders te kort schooten; waarop, eerlang, een Bestand wierdt getroffen.

Niet lang daar na deedt MARGARETA afstand van het Graaflijk bewind over *Holland*, *Zeeland* en *Friesland* ter wederzijde van de Zuiderzee, ten behoeve van Hertoge WILLEM, bij Brieven van den vijfden Januarij des Jaars 1349, en nederhand in *Holland*, door de Hollandsche en Zeeuwsche Edelen en Knaapen, in merkelijken getale, bezegeld. WILLEM nam hierop den titel van *Graave van Holland*, *van Zeeland en Heere van Friesland* aan. Doch zijn bewind was thans van korten duur. Zijne Moeder, op hem misnoegd, om dat hij in gebreke bleef omtrent eenige voorwaarden, bij de overdragt der Regeeringe bedongen, begaf zich na *Holland*, en bragt aldaar te wege, hoewel niet zonder merkelijke moeite, dat hij wederom afstand van de Regeeringe deezer Landen deedt.

Doch hem berouwde, wel haast, dit bedrijf, en wist hij, met behulp van eenige aanzienlijke Edelen en Steden, die hij op zijne hand hadt, te bewerken, dat hij, van nieuws, tot Graave wierdt ingehuldigd. Thans ontstondt 'er openlijke vijandschap tusschen Moeder en Zoon, en wierdt de grond geleid van den befaamden tweespalt der *Hoekschen* en *Kabeljaauwschen*, die den Lande op zo veel bloeds en verdeeldheden kwam te staan. MARGARETA en WILLEM, van wederzijden, zich ten strijde hebbende toegerust, kwamen de Vlooten aan elkander op de *Schelde*, bij de Stad *Veere*, en ontstondt 'er een zeer bloedig gevegt, waarin MARGARETA de overhand behaalde. WILLEM, zijn geleeden verlies willende boeten, en vast beraaden om het bewind wederom aan zich te trekken, sloot, in de maand Maij des Jaars 1351, een

Ver-

Verbond met veele Edelen en de meeste *Hollandſche* Steden, waarbij, onder andere, bedongen wierdt, de aanhangers zijner Moeder ten Lande uit te jagen.

Naa de voorgaande ontmoeting, van nieuws zich ten ſtrijde hebbende toegerust, ontſtondt 'er een hevig gevegt, tuſſchen de Vlooten van Moeder en Zoon; waarin de laatſte thans de zege behaalde. MARGARETA begaf zich thans na *Engeland*, werwaarts zij, eerlang, door haaren Zoon gevolgd wierdt. Hier verzoenden zij zich met elkander, in den jaare 1354, op voorwaarde dat Hertog WILLEM zijne Moeder om vergiffenis moest bidden, die hem ook op eene vriendelijke wijze moest verleend worden; waar naa *Holland*, *Zeeland* en *Friesland* hem, van nieuws, zouden worden afgeſtaan; zullende Vrouwe MARGARETA alleen een jaarlijks inkoomen uit deeze Landen behouden.

Graaf WILLEM, thans de handen ruim hebbende, beſloot, van nieuws, den *Utrechtſchen* Biſſchop te beoorloogen. Het groot nadeel, waar mede de Krijg, aan de zijde der Stichtenaaren, gevoerd wierdt, deedt den Kerkvoogd, weldaast, na Vrede haaken. Vrijgeleide hebbende bekoomen, vervoegde hij zich, in eigen perſoon, in 's Graaven Leger, om van mond tot mond daar over te handelen. Van hier, dat men, omtrent de voorwaarden, te ſpoediger overeenkwam.

Niet lang naa het ſluiten van den Vrede, deedt Graaf WILLEM eenen keer in *Engeland*, ter verrigtinge van eenige zaaken, welke, gedurende zijn voorgaande verblijf in dat Koninkrijk, onafgedaan gebleeven waren. Naa zijne wederkomst van daar, in de maand Augustus des Jaars 1357, vertoonde hij eenige blijken van Krankzinnigheid, die, zedert, toenam, hem tot aan het einde zijns leevens bijbleef, en den bijnaam van den *Dollen Hertog* deedt aankleeven. Omtrent de oorzaak deezer Krankzinnigheid wordt onderſcheidenlijk gevoordeeld. Eenigen zoeken dezelve in de knaagingen zijns geweetens, over de mishandelingen, zijne Moeder aangedaan. Anderen ſchrijven de kwaale toe aan vergif, hem, gedurende zijn verblijf in *Engeland*, ingegeeven. Anderen, wederom, houden de geheele Krankzinnigheid voor een verdichtzel, verzonnen om hem van de Regeeringe te ontzetten.

Doch de tijdgenooten hebben aan de weezenlijkheid der kwaalen nooit getwijfeld. Eerst floot men den ongelukkigen Graaf op in *'s Graavenhage*, en voerde hem, vervolgens, na *Quesnoi*, in *Henegouwen*, alwaar hij nog dertien maanden, in dien rampzaligen toestand, leefde. Gedurende zijn laatste verblijf in *Engeland* was hij in 't huwelijk getreden met MAGTELT, Dogter van HENRIK, Hertóge van *Lancaster*, doch hadt bij dezelve geene kinderen verwekt: waardoor het Graaflijk bewind op zijnen broeder ALBRECHT overging.

WILLEM DE VI, (*Graaf*) Zoon van Hertog ALBRECHT, is in 's Lands Geschiedenissen, vóór zijne verheffing tot de Graaflijke waardigheid, bij den naam van *Graave van Oostervant* bekend, en zeer vermaard, van wegens het aandeel, welk hij al vroeg hadt genomen in de onlusten en beroerten der woelzieke tijden, welke hij, ook in zijne jeugd, beleefde. De eerste verrigting, die wij, wegens hem, vinden aangeteekend, was, dat hij, nog jong zijnde, in dienst van Hertoge PHILIPS *van Bourgondie*, in den Jaare 1385, de Stad *Damme*, in *Vlaanderen*, hielp bemagtigen. Een ander bedrijf, 't welk meer gerugts verwekte, was zijn aandeel aan den moord van Jonkvrouwe ALEID VAN POELGEEST. 't Is bekend, hoe zeer deeze, door haare jeugd en bevalligheid, het oor en hart van Hertoge ALBRECHT hadt gewonnen, en in het bewind van 's Lands zaaken bijkans alles vermogt. Grootlijks mishaagde dit den *Graave van Oostervant*, als die van begeerte na eenig aandeel in 's Lands Regeering blaakte, en met leedweezen zag, dat zijn Geslagt, door de onbetaamelijke verkeering zijns Vaders met haar geschandvlekt wierdt. Eenige vrienden op zijne zijde gekreegen hebbende, besloot men tot eenen toeleg op het leeven der Hertoglijke Minnaaresse. Om het stuk te volvoeren, bepaalde men den nacht tusschen den een- en tweeëntwintigsten September des Jaars 1390. Met ontbloote Degens traden zij, op het onverwagtst, in het Hof, dooden WILLEM RUSER, 's Graaven Hofmeester, die hun tegenstand boodt, en vervolgens doorgedrongen

MOORD VAN JONGVROUWE ALEID VAN POELGEEST.

NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS

drongen zijnde tot in het Vertrek der rampzalige Jonkvrouwe, griefden zij haar met verſcheiden wonden, zo dat 'er de dood op volgde.

Hoewel de medepligtigen ſtraks de vlugt namen, vertoefde, egter, de *Graaf van Oostervant* nog eenigen tijd in *'s Graavenhage*, en ondernam, bij zijnen Vader, voor de gevlugten om genade te ſpreeken, en hen te ontheffen van het Vonnis van Verbeurige van lijf en goederen, 't welk over hen geveld was. Integendeel beſpeurde hij, van tijd tot tijd, bij zijnen Vader, blijken van klimmend ongenoegen. Bedugt dat men hem in hegtenis mogt neemen, beſloot hij, in den Jaare 1393, *'s Graavenhage* te verlaaten, en zich te begeeven op het Slot te *Altena*, 't welk, eenigen tijd geleeden, hem door zijnen Vader was opgedraagen. Doch zijn veilig verblijf aldaar was van korten duur. Door de oorblaazingen van eenige Edelen opgezet, wierdt Hertog ALBRECHT, eerlang, te raade, zijnen Zoon aldaar te belegeren, en, het koste wat het wilde, het Land te doen ruimen. Diensvolgens Heirvaart beſchreeven hebbende, begaf hij zich, in perſoon, met een Leger na de Sterkte. Doch WILLEM wagtte zijns Vaders komst niet af. Hij nam de wijk na *'s Hertogenbosch*, en voorts, vermits hij zich ook aldaar niet veilig oordeelde, na het *Franſche Hof*. Gedurende zijn verblijf in *Frankrijk*, voorzag hem WILLEM EGGERT, een rijk *Amſterdamsch* Koopman, van de noodige penningen: eene weldaad, welke OOSTERVANT, naa zijne bevordering tot de Graaflijke waardigheid, beloonde met het Theſaurier- of Rentmeesterſchap van *Holland*, en verlof aan zijnen weldoener, om in zijne Heerlijkheid *Purmer* een Slot te mogen ſtigten; 't welk het beginzel geweest is van de Noordhollandſche Stad *Purmerende*.

OOSTERVANT vertoefde aan het Franſche Hof tot in het einde des Jaars 1395. ALBRECHT hadt thans den Oorlog tegen de *Friezen* vaſtgeſteld; en wil men, dat WILLEM, de onmin, in welke hij met zijnen Vader leefde, moede, zich van die gelegenheid bediende; doende denzelven aanbieden, den Frieſchen togt te willen bijwoonen, indien hij hier mede zijns Vaders gunst mogt herwinnen. Gereedelijk wierdt deeze

aanbieding aangenomen; Graaf WILLEM kwam wederom in *Holland*, en verzoende zich volkomen met zijnen Vader.

Ontzaglijk was de toerusting tot den aanslag tegen *Friesland*. Behalven de *Fransschen* en *Engelschen*, welke deel namen aan deezen togt, wordt het getal der Hollandsche manschap alleen op dertigduizend begroot. Het getal der schepen, welk dezelve overvoerde, was daar aan evenredig. Op den tweeëntwintigsten Augustus des Jaars 1396 liep de Vloot, van *Enkhuizen*, de algemeene verzamelplaats, met een gunstigen wind, in Zee, koers zettende na de *Kuinder*, alwaar de landing zou geschieden. Van elders is bekend, hoe ongelukkig deeze togt ten nadeele der *Friezen* afliep, van welken 'er bijkans dertigduizend omkwamen. Nogthans was hun moed daar door niet zo geheel gebuikt, of zij verwekten, twee jaaren later, eenen nieuwen opstand; om welken te dempen, de *Graaf van Oostervant* andermaal moest oversteeken. Hoewel niet zo geducht als de voorgaande, groot, nogthans, was de toerusting ook tot deezen togt. Even als dalangs, van *Enkhuizen* zijnde in Zee geloopen, landde Graaf WILLEM in de *Lemmer*, en trok van daar na *Staveren*; verstaande, in den optogt, of op de vlugt drijvende een hoop *Friesen*, die hem den doortogt zogten te betwisten. *Staveren* ging, bij Verdrag, aan hem over; waar na de *Friezen* met OOSTERVANT een Verdrag sloten, waar bij zij, onder andere, eene schatting van zes stuivers van ieder Huis bejooven moesten. Daar na, in zijns Vaders naam, de hulde der Landzaaten hebbende ontvangen, keerde hij, met zijn Leger, na *Holland* te rug. Doch de rust was van korten duur. Reeds in het volgende Jaar 1399 verwekten de *Friesen*, ten derdenmale, eenen opstand; om welken te beteugelen de *Graaf van Oostervant* zich straks gereed toonde. Thans van *Amsterdam* zijnde afgezeild, landde hij te *Staveren*, van waar hij door het geheele Gewest trok, heel tot *Groningen* toe; de Landzaaten alterwege, tot onderwerping noodzaakende. Hij keerde kort daarop na *Holland* te rug, en schijnt, vervolgens, zich eenigen tijd, buitenslands te hebben onthouden, 't zij in *Henegouwen*, of, gelijk anderen willen, in *Lombardije*, om aldaar, onder Keizer ROBERT, in den Krijg te dienen.

Het

Het laatste bedrijf van den *Graave van Oostervant*, voor dat hij de Graaflijke waardigheid over *Holland* en *Zeeland* aanvaardde, was de Oorlog tegen Heere JAN VAN ARKEL, man van trotschen en heerschzuchtigen inborst, en die zich tegen Hertog ALBRECHT openlijk verzette. Om hem tot reden te brengen, verzamelde Graaf WILLEM een talrijk leger, en met hetzelve het beleg om *Gorinchem* geslagen hebbende, noodzaakte hij Heer JAN, die zich daar binnen hadt geworpen, om aan de hand te koomen, en een Verdrag van Vrede te sluiten.

Niet lang overleefde Hertog ALBRECHT deeze bevrediging. Hij overleedt in het einde des Jaars 1404, en wierdt onmiddelijk door Graaf WILLEM, als zijnen oudsten Zoon, opgevolgd. Zijne Inhuldiging, te *Dordrecht*, *Haarlem*, *Amsterdam*, *Alkmaar*, en in andere Hollandsche Steden, geschiedde in den aanvang des volgenden jaars; terwijl hij alomme, de oude Handvesten en Privilegien bevestigde.

Het eerste werk, welk WILLEM, dien wij vervolgens met den naam *Hertog* zullen betitelen, als zijnde, naa zijns Vaders dood, ook in het Hertogdom van *Beijeren* opgevolgd, om handen kreeg, was, de Oorlog tegen JAN VAN ARKEL, die, in de Lente des Jaars 1405, den onlangs geslooten Vrede hebbende verbroken, met het inneemen van *Woudrichem*, nieuwe vijandlijkheden hadt begonnen. Op de eerste tijding hier van, rukte Hertog WILLEM straks in het Land van *Arkel*, en sloeg het beleg om de vermaarde Sterkten *Gasperne* met *Hagestein*, en *Everstein*; welke, naa een langduurig en streng beleg, aan hem over gingen. Het gevolg daar van was een Bestand; 't welk, alzo het kwalijk gehouden wierdt, op nieuwe vijandlijkheden uitliep; waarbij Hertog WILLEM zo veel won, dat, uit misnoegen op hunnen Heere, door de opgezeetenen de Heerlijkheid van *Arkel* aan hem wierdt opgedraagen.

Intusschen gaf deeze overwinst aanleiding tot eenen Oorlog met REINOUD, Hertog van *Gelder*, die op de zijde der Heeren VAN ARKEL stondt. Ondanks de toerustingen aan weerkanten, kwam men niet tot een hoofdtreffen; alles bepaalde zich tot eenige invallen en strooperijen. Binnen 't jaar trof men

men een Beſtand; waar toe Hertog WILLEM, veeliger, te gereeder heide, om dat hij, omtrent dien zelfden tijd, wierdt ingewikkeld in de *Luikſche* zaaken, alzo de Luikenaars weigerden, zijnen broeder, JAN VAN BEIEREN, voor hunnen wettigen Biſchop te erkennen. Door behulp van aanzienlijke verbintenisſen, onder andere met zijnen Zwager, Hertog JAN VAN BOURGONDIE, en met HENRIK DEN IV, Koning van *Engeland*, verzamelde hij een talrijk Leger, en viel met hetzelve, in den Herfst des Jaars 1408, in *Luikerland*. Op den drieëntwintigſten September viel 'er een bloedig gevegt voor, in 't welk de overwinning zich voor Hertog WILLEM verklaarde; dien het, voorts, gelukte, zijnen broeder in het gerust bezit der Biſchoplijke waardigheid te ſtellen. Een geſchil, over eenige agterſtallen, die WILLEM aan den Hertoge van *Brabant* ſchuldig, doch onmagtig was te betaalen, ſtondt geſchapen, bloedige gevolgen te zullen voortbrengen; door bemiddeling des Hertogs van *Bourgondie* wierdt het gelukkiglijk bijgeleid, en, voor eene zekere ſomme, de ſchuld afgemaakt.

Het Beſtand met den Hertog van *Gelder*, in den Jaare 1408, getroffen, drie jaaren daar naa geëindigd zijnde, rustte Hertog WILLEM, met het geld der Hollandſche Steden, eenige ſchepen uit, en dezelve langs de Zuidersee doende kruizen, bragt hij den Koophandel den Steden *Harderwijk* en *Elburg* merkelijk nadeel toe. Te lande behaalde hij ook eenige voordeelen, die, in den Jaare 1412, van een Verdrag gevolgd wierden; welke aan de vijandlijkheden een einde maakten. Een verraad, tegen zijn perſoon en leeven, omtrent deezen tijd, geſmeed, wierdt, bij tijds ontdekt, en in de aanleggers voorbeeldelijk geſtraft.

Zints deezen tijd, tot op des Hertogen dood, viel 'er niet veel merkwaardigs voor, dan het huwelijk zijner dogter, de vermaarde JAKOBA VAN BEIEREN, die, in den Jaare 1415, in den echt wierdt verbonden met JAN, Hertog van *Touraine* en Graave van *Ponthieu*, tweede Zoon van KAREL DEN VI, Koning van *Frankrijk*, en, naa zijns broeders overlijden, Daufijn en vermoedelijken erfgenaam der Franſche Kroone. Ter deezer gelegenheid deedt WILLEM eenen keer na *Frankrijk*,

rijk, om de belangen van zijnen Schoonzoon te bevorderen. Doch hij ſlaagde daar in zo kwalijk, dat hij eenen toeleg, op zijne veiligheid beraamd, ter naauwernood ontkwam. Ook hadt hij eenen keer na *Engeland* gedaan, onder andere om eenige uitſtaande geſchillen over den Koophandel te bemiddelen en uit den weg te ruimen.

Intuſſchen gevoelde Hertog WILLEM eenige vermaaningen van zijn naderend einde. Dit bewoog hem, te meer ſpoeds te maaken, om de Opvolging in het Graaflijk bewind voor zijne Dogter JAKOBA te verzekeren. Het gelukte hem, zijn doel gelukkig te bereiken. Thans gevoelde hij, eerlang, meer pijns en ongemaks van eene wonde aan zijne dije, naar men wil, door de beet van eenen hond veroorzaakt. Dès wierdt hij te raade om het te laaten doorvlijmen. Doch naauwlijks was dit geſchied, of hij gevoelde eene toeneemende verzwakking, welke, op den laatſten dag van Maart des Jaars 1417, te *Bouchain*, in zijnen dood eindigde, in den ouderdom van tweeënvijftig jaaren, van welke hij dertien jaaren deeze Landen gelukkiglijk geregeerd hadt.

Bij zijne Gemaalin MARGARETA, Dogter van PHILIPS, *Hertog van Bourgondie*, eene ſchrandere en ſtaatzuchtige Vrouwe, met welke hij, in den Jaare 1386, in den echt was getreeden, hadt hij geene andere kinderen verwekt, dan de rampſpoedige JAKOBA VAN BEIEREN, die hem, zedert, in het Graaflijk bewind opvolgde, en wier lotgevallen wij, op een afzonderlijk Artikel, verhaald hebben. Behalven deeze wettige erfgenaame, liet Hertog WILLEM drie natuurlijke kinderen naa: LODEWYK en EVERHARD, en eene Dogter BEATRIX. EVERHARD ſtigtte een Slot te *Hoogtwoude*, in Weſtfriesland, en wordt voor den eerſten *Heer van Hoogtwoude* gehouden. BEATRIX trouwde, eerst met PHILIPS VAN DORP, Ridder, en vervolgens met JAN VAN WOERDEN, *Heere van Vliet*. Van LODEWYK vindt men niets bijzonders aangeteekend.

Zie, wegens de Hollandſche Graaven, die den naam van WILLEM gevoerd hebben, onze meeste *Vaderlandſche Hiſtorieſchrijvers*, en de *oude Kronijken*.

WIL-

WILLEM DE I, (*Prins*) een der voornaamſte grondleggeren van den Staat der Verééniġde Nederlanden, en van derzelver Godsdienſtige en Burgerlijke Vrijheid, wierdt gebooren te *Dillenburg*, op den veertienden April des Jaars 1533. Zijn Vader was Graaf WILLEM van *Naſſau Dillenburg*, zijne Moeder JULIANA, Dochter des Graaven VAN STOLBERG. In den ouderdom van elf jaaren erfde hij het Prinsdom *Oranje*, nevens andere Heerlijkheden, hem bij Uiterſten Wille beſproken door zijnen Vollen Neef, RENÉ VAN CHÂLONS, Zoon van Graave HENDRIK VAN NASSAU, Broeder van den Vader van onzen Held. Niet lang na het bekomen deezer aanzienlijke Erfenisſe, kwam hij met zijne Nigt, de Prinsſeſſe Weduwe, te *Bruſſel*, daar hij aan 't Hof van Keizer KAREL DEN V verſcheen. Al vroeg ſchijnt deeze Vorst eene zonderlinge agting voor den jongen WILLEM te hebben opgevat; zijne bevorderingen tot Edelknaap, en daar na tot Kamerjonker, kan hier van ten blijke verſtrekken. Ook ſprak de Keizer dikwijls met hem over de gewigtigſte Staatszaken; en wanneer Uitlandſche Gezanten ten gehoore wierden toegelaaten, woonde hij doorgaans de Onderhandeling bij, terwijl anderen na buiten gezonden wierden. Al vroeg, te weeten in den Jaare 1557, tradt hij in den Echt met ANNA, Erfdogter van MAXIMILIAAN VAN EGMOND, Graaf van *Buuren*, Kapitein-Generaal der Nederlanden. Door dit huwelijk bragt hij de Heerlijkheden *Buuren*, *Leerdam*, *Tiſelſtein*, *St. Maartensdijk* en andere, in zijn huis van *Naſſau-Oranje* over. Doch in het bezit van zijn geërfde Prinsdom was hij nog niet getreeden. FRANÇOIS DE I, Koning van *Frankrijk*, hadt wel beloofd, den Prins, in alle voorregten, met naame in het regt van Opperſte magt, hem, uit kragt van den Uiterſten Wille van RENÉ VAN CHÂLONS, in het Prinsdom *Oranje* toekomende, te zullen herſtellen, in de zelfde volkomenheid, als dezelve eertijds door PHILIBERT VAN CHÂLONS waren bezeeten geweest; doch HENDRIK DE II, Opvolger van FRANÇOIS, toonde zich ongenegen om deeze beloften na te koomen; hierom deede Prins WILLEM, in den Jaare 1549, verzeld van zijnen Voogd, den Heere CORBARON, en na zijn Huwelijk, in den Jaare 1551, andermaal, alleen, eene openbaare

Baare aanvuiging of protest tegen den Koning van *Frankrijk*, wegens de niet nagekomene belofte, door zijnen Voorzaat gedaan. Doch het liep aan tot in het Jaar 1559, wanneer hij bij het Verdrag van *Chateau en Cambresis*, in het bezit van het Prinsdom wierdt gesteld.

Naar zijn volbrokken huwelijk wierdt hij van den Keizer, die met zijne jaaren ook zijne bekwaamheden zag toeneemen, tot zaaken van gewigt gebezigd. Om *Luxemburg* en *Henegouwen* te beveiligen, liet KAREL twee nieuwe Vestingen aanleggen, welke hij naar zijnen eigen en zijns Zoons naam, CHARLEMONT en PHILIPPEVILLE liet noemen. De zorge en het opzigt over het stigten deezer twee Sterkten wierdt den jongen Prinse VAN ORANJE toevertrouwd; die vervolgens, met een gedeelte van 't Keizerlijk Leger, in den Jaare 1555, in *Pikardije* viel, daar hij de Leenmanschap van *Frankrijk*, die hem 't hoofd gebooden hadt, verfloeg. Wanneer in dat zelfde jaar de Krijgszuchtige Keizer KAREL DE V, te *Bruissel*, afstand van de regeering aan zijnen Zoon PHILIPS, en bij die gelegenheid een verhaal deedt van 't geen hij, zints zijne vroege jeugd tot op dien dag, hadt verrigt, leunde hij op de schouders van Prinse WILLEM, die ook last kreeg, om de Keizerlijke Kroon en Scepter, die het hoofd en de hand van den Roomsch Koning FERDINAND, KARELS Broeder, zouden bezwaaren, na *Duitschland* over te brengen. Men verhaalt, dat Prins WILLEM deezen last ongaarne aannam, zeggende tot den Keizer, ten aanhooren van deszelfs Zoon, Koning PHILIPS van *Spanje*, dat hij hoopte dat de Hemel hem behoeden zou voor eenen dienst, door welken hij de tekens der Keizerlijke waardigheid van 't hoofd zijns Heeren neemen, en eenen anderen zou moeten overbrengen. Hij zelve verhaalt, in zijne Verantwoording, dat hij dit werk tegen zijnen zin volbragt heeft.

Het begin der regeeringe van Koning PHILIPS voorspelde veel goeds voor Prins WILLEM, alzo het blijken opleverde, dat hij, gelijk onder deszelfs Vader, in 's Vorsten gunst deelde. Straks na de aanvaarding der regeeringe, wierdt hij, nevens verscheiden andere Nederlandsche Heeren, met de Ridderorde van het Guldenvlies begiftigd. Nevens de Gra-

ven

ven van *Egmond* en *Hoorn* kreeg hij zitting in den Raad van Staate, en wierdt, meer dan eenmaal, ontheven van zijn aandeel in 's Konings Beden, welk hij uit hoofde der goederen van zijne Gemaalinne, ANNA VAN BUUREN, in *Holland* gelegen, zou hebben moeten opbrengen. Ook gebruikte hem de Koning eerlang om te handelen over den Vrede met *Frankrijk*, werwaarts hij, naa 't sluiten van denzelven, als Gijzelaar vertrok. Hier ontdekte hij, in een gemeenzaam gesprek, welk hij met den Koning HENDRIK DEN II hieldt, die toen op den Franschen troon zat, deezes Vorsten oogmerk, om met gemeen overleg de Ketterij (zo noemde men de Hervormde Leer) uit te rooien, waar aan de Hertog VAN ALVA toen al arbeidde. De Prins heeft naderhand verklaard, dat hij toen reeds het voorneemen hadt opgevat, om deezen aanslag tegen te gaan, en de Spanjaards, die denzelven zouden uitvoeren, het Land te doen ruimen.

Te midden van dit toelachen des geluks, 't welk Prinse WILLEM steeds met vriendlijke oogen toelonkte, gevoelde hij de slagen des wederspoeds, door den dood zijner Gemaalinne, ANNA VAN BUUREN, welke voorviel op den vierëntwintigsten Maart des Jaars 1558; zij hadt hem twee kinderen, eenen Prins en eene Prinsesse, gebaard. Dit verlies trof hem gevoelig, en dompelde hem in een diepe droefheid, welke langzaam sleet.

Omtrent deezen tijd wierdt ten Hove geraadpleegd over het verkiezen van eenen Opper-Landvoogd der Nederlanden. 't Volk, bij 't welk de Prins zeer gezien was, zou hem, of den Graaf van *Egmond*, gaarne hebben verkoozen gezien tot deeze aanzienlijke waardigheid. Doch PHILIPS hadt geen zin, om de Regeering des gantschen Lands te vertrouwen in de handen van Heeren, die zo diep in 's Volks gunst stonden. Bij den Koning kwamen twee Hertoginnen, die van *Lotharingen* en *Parma*, in aanmerking. Prins WILLEM verklaarde zich voor de eerste; te meer, wil men, om dat hij, naa het overlijden zijner eerste Gemaalinne, bij de Dogter der Hertoginne Huwelijks aanzoek gedaan hebbende, hier door zijn aanzien in de Nederlanden te beter zogt te vestigen. Nogthans viel 's Konings keuze op MARGARETA, Hertogin van *Parma*, bij welke

de

de Prins, die voorheen zijne zitplaats in den Raad van Staate, om dat hem het aanzien des Bisschops van *Atrecht* in den weg stondt, hadt verlaaten, zich met moeite liet beweegen om dezelve wederom in te neemen.

Gelukkiger slaagde hij bij de vervulling der Stadhouderschappen der bijzondere Landschappen. Dat over *Holland*, *Zeeland*, *Utrecht*, *Westfriesland*, *Voorne* en *den Briele*, viel den Prinse in den Jaare 1559 te beurt; waarbij, in 't volgende jaar, 't Graafschap *Bourgondie* gevoegd wierdt; hoewel hij, volgens zijne eigen verklaaring, uit dit laatste nimmer eenig voordeel heeft getrokken. Zommigen willen, dat de Prins VAN ORANJE zich het Stadhouderschap over *Vlaanderen* hadt toegelegd. Doch de Prins zelve heeft naderhand te kennen gegeeven, dat hem het Stadhouderschap over *Holland* en de andere Gewesten, zo wel als verscheiden andere waardigheden, ingevolge der begeerte van Keizer KAREL, is opgedraagen. De meeste Ingezeetenen der Landen, den Prinse VAN ORANJE toevertrouwd, namen genoegen in zijne bevordering tot deeze waardigheid: alzo hij wel te *Dillenburg*, in 't Graafschap *Nassau*, en dus buitenlands gebooren was; doch echter van der jeugd af in de Nederlanden verkeerd hadt; als Heer van *Breda* eenige goederen in de Nederlanden bezat; en als Voogd over zijnen Zoon PHILIPS WILLEM ook 't bewind hadt over verscheidene goederen in *Holland* en in *Zeeland*, den jongen Graave, door zijne Moeder, de Graavinne van *Buuren*, naagelaaten. 't Geslagt VAN NASSAU hadt ook weleer over *Gelderland* geregeerd, en zelf de Keizerlijke Kroon gedraagen. Dit alles bragt te wege, dat het Geslagt des Prinsen VAN ORANJE hier te Lande in groot aanzien was, en men zich met deszelfs Stadhouderschap vereerd hieldt. Inzonderheid is het waarschijnlijk, dat de Aanhangers der Hervorminge zich toen reeds iet goeds van 's Prinsen Regeeringe beloofd hebben, om dat zijn Vader, WILLEM VAN NASSAU, en zijne Broeders, der Lutherſche Leere waren toegedaan, hoewel de Prins toen nog openbaare Belijdenis van den Roomsch Katholijken Godsdienst deedt. Behalven dit aanzien, verkreeg ook Prins WILLEM eene vermeerdering van Krijgsgezag: het bevel over eene der veer-

den, zo genaamde, Benden van Ordonnanden, wierdt hem, onder anderen, opgedragen. Men plagt zich van dezelve in onverwagte toevallen te bedienen.

Nauwlijks was de Prins in het bewind van zijn Stadhouderlijk gezag getreeden, of hij toonde, hoe kwalijk de Overheerſching der Spanjaarden in de Nederlanden hem behaagde. Volgens de belofte, den Landzaaten gedaan, was Koning PHILIPS gehouden, de vreemde Krijgstroepen het Land te doen verlaaten. Doch hier mede wierdt geen voortgang gemaakt. Elk wenschte niets vuuriger dan van deezen overlast bevrijd te worden. ORANJE was een der ijverigſten, welke het vertrek der vreemde Knegten zogten door te drijven. Zelf kwam hij uit zijn Prinsdom *Oranje*, werwaarts hij, in den Jaare 1559, eene reize deedt, voorbedagtlijk over, om aan een Verzoekſchrift ten dien einde de hand te leenen. Dit liep zo verre, dat hij toen al, als de voornaamſte aanſtooker van dit werk, bij den Koning begon in 't oog te loopen.

In den Jaare 1561, tradt ORANJE in zijn tweede huwelijk, met ANNA, Dogter van MAURITS, Keurvorst van *Saxen*. Dit gaf een nieuw bewijs van 's Prinſen gematigdheid in 't ſtuk van den Godsdienst, alzo de Prinſeſſe der Lutherſche Leere was toegedaan. Den Hervormden was dit een gunſtig voorteeken; doch bij de drijvers der oude Leere, baarde het groot ongenoegen. De Kardinaal VAN GRANVELLE voornaamlijk keurde het grootlijks af, en gaf den Prinſe, bij verſcheiden gelegenheden, blijken van afkeer. Doch ORANJE was niet minder op GRANVELLE gebeeten. Hij beweerde, dat deeze zich te veel gezags in *Brabant* aanmatigde, en de regten van 's Lands Edelen verkortte; waar tegen de Kardinaal den Prinſe verweet, dat hij de Majeſteit des Konings hoonde, door de uitſteekendheid, die hij zich boven de andere Staaten van *Brabant* toeſchreef. De grond van dit onderling misnoegen ſchijnt, onder andere, geweest te zijn, de oprigting van verſcheiden nieuwe Bisdommen hier te Lande, welke de Kardinaal ijverig doordreef; doch die den Prinſe zo zeer tegen den zin was, dat de Koning hem met een eigenhandigen brief vermaande, de invoering der nieuwe Biſchoppen

pen te helpen bevorderen. Doch de Staatzucht des Kardinaals liep ook bij anderen in 't oog: waarom ORANJE zich met eenigen van deezen, onder andere, de Graaven van *Egmond* en *Hoorn*, tegen hem verbondt.

Zedert deeze verbintenis, begon de Prins VAN ORANJE zich meer of min openlijk tegen den Kardinaal en deszelfs inzigten aan te kanten, en eenige verandering in 's Lands regeering te wege te brengen. Ten dien oogmerke bediende hij zich van eene bijeenkomst der Vlasridderen en Stadhouderen, op bevel der Landvoogdesse belegd: met zommigen van deezen hieldt hij, te deezer gelegenheid, afzonderlijke zamenkomsten, waarin hij hun voorhieldt, hoe het nöodig ware, thans over de algemeene regeering des Lands te raadpleegen; loopende den Staat groot gevaar van zijnen ondergang, zo men geen waakend oog hieldt op het gedrag van eenige Staatsdienaaren. Elk begreep duidelijk, dat de Prins het met dit voorstel inzonderheid gemunt hadt op den Kardinaal VAN GRANVELLE. En om denzelven nog meer den voet te ligten, schreef hij, gesterkt van de Graaven van *Egmond* en *Hoorn*, in den Jaare 1563, eenen brief aan den Koning, welke hoofdzaaklijk van deezen inhoud was: „ Dat zij, lang geweegen „ hebbende, zonder ondienst van zijne Majesteit niet langer „ konden verbergen, 't geen hun op 't harte lag. Dat 'er een „ algemeen gevoelen onder de Landzaaten heerschte, dat de „ gantsche kiem der regeeringe in handen van den Kardinaal „ VAN GRANVELLE was, welk gevoelen den Koning niet zou „ kunnen wegneemen, zo lang hij den Kardinaal in 't bewind liet. Dat al het volk misnoegd was op deezen Staatsman; 't welk voor de oorzaak moest gehouden worden, „ waarom 's Konings zaaken hier niet voorspoediger gingen. „ Dat zij hierom de vrijheid namen, zijner Majesteit voor te „ houden, hoe benaamelijk het ware, liever het gantsche „ Volk dan éénen GRANVELLE genoegen te geeven. — Dat „ het gemeene Volk zeer besmet was; en dat de leevens„ wijze en het gezag van den Kardinaal hier aan geen goed „ deeden." Daarenboven verbondt hij zich met nog verscheiden andere Edelen, als den Markgraave VAN BERGEN, den Baron VAN MONTIGNI, de Graaven VAN HOOGSTRAATEN en

MEGEN, den Heer VAN BREDERODE, en anderen; die gezamentlijk een Verbondſchrift opſtelden, dat geteekend en plegtiglijk bezwooren wierdt. Men geloofde, dat dit Verbondſchrift iets behelsde, 't welk met den dienst des Konings of het belang van den Roomsch Katholijken Godsdienst ſtrijdig wierdt geoordeeld. Ook waren ORANJE, EGMOND en HOORN niet geheim met hunne afkeerigheid van den Kardinaal. Zij vertoonden dezelve openlijk, door toe te laaten, dat hunne Aanhangers zich lieten kennen door het draagen van een bondel pijlen, in plaats van de Zotskap of het Kardinaalshoofd, waar mede zij hunne dienaars te vooren hadden laaten pronken; en nog openlijker, door de Vergaderingen van den Raad van Staate niet meer bij te woonen: waarin zij, eerlang, op 's Konings uitdrukkelijk bevel, doch niet vóór het vertrek des Kardinaals uit deeze Landen, hunne zitplaatzen wederom innaamen.

Met alle deeze verbintenisſen en handelingen gaf de Prins genoegzaam te kennen, hoe hij van meening ware, indien hij in zijne oogmerken ſlaagde, den Landzaaten in 't algemeen meer vrijheids te bezorgen. In 't bijzonder gaf hij van tijd tot tijd blijken, hoe zeer het haatlijk Geloofsonderzoek, en de maatregels, door het Spaanſche Hof genomen, om den Roomſchen Godsdienst te handhaaven, hem tegen waren, en dat elk vrijheid behoorde te hebben, om God naar zijn Geweeten te dienen. Om zich al vroeg in ſtaat te ſtellen tot het bereiken van zulk een gewigtig oormerk, hielt hij goed verſtand met de Afgevaardigden der Staaten en bijzondere Steden, te *Bruſſel* verſcheenen, bejegende dezelven vriendelijk; dezelven dikwijls ter maaltijd onthaalende, en hun de hand biedende en leenende in het bevorderen hunner zaaken ten Hove. Met deezen hieldt de Prins, nevens de Graaven VAN EGMOND en HOORN, zomtijds afzonderlijke geſprekken, welke hier op uitliepen: „ Dat het getal der Ketteren" (dus noemde ze, naar den gewoonen ſtijl, de Onroomſchen) „ hier te Lande zo groot was, dat ze onmogelijk door vuur „ en zwaard konden worden uitgerooid; doch dat men hier „ toe andere middelen, bij voorbeeld, de Zedebeterlng der „ Geeſtlijkheid, het prediken eener gezonde Leere en dier-

„ ge-

„ gelijke, ter hand moest ſlaan. Dat deeze middelen, nog„ thans, ſchoon heilzaam in zich zelve, de ketterij niet te „ eenemaale zouden kunnen verdrijven; maar dat het gera„ den was, de Plakaaten in te trekken, immers te verzag„ ten." Men ging zelf zo verre in deeze geſprekken, dat men niet ſchroomde te zeggen, „ dat 'er geen ander middel „ overig was, dan aan ieder in zijn huis vrijheid van Gods„ dienſtoefeninge, en alomme het houden van het Avond„ maal onder beiderlei gedaante, toe te ſtaan." Zelf ontzag zich de Prins VAN ORANJE niet, openlijk in den Raad te verklaaren, „ dat men den Koning onbewimpeld moest voor„ houden, dat men, midden in een zo groot verval der „ Geeſtelijkheid, den ouden Godsdienst, door Plakaaten, In„ quiſitie en Biſſchoppen, niet kon behouden. Dat, wat hem „ (ORANJE) betrof, hij zich aan den Katholijken Godsdienst „ wilde houden; doch egter niet goedkeuren konde, dat de „ Vorſten wilden heerſchen over der menſchen gemoederen; „ hun de vrijheid van Geloove en Godsdienst beneemende." Men wil dat de vermaarde Preſident VIGLIUS VAN AYTA, diep getroffen door dit geſprek van den Prinſe VAN ORANJE, en ziende dat elk hem toeviel, ſchier den gantſchen volgenden nacht ſlaaploos doorbragt, overleggende wat hij 's anderen daags den Prinſe zoude antwoorden.

Ondertuſſchen was de Koning, uit den aart tot ſtrengheid overhellende, op geenerleie wijze, door brieven noch Gezantſchappen, tot zagtheid te beweegen. ORANJE liet daar over meer dan eens zijn misnoegen blijken, en toonde hetzelve openlijk door zijne weigering, om de Plakaaten tegen de zo genaamde Ketters uit te voeren, en zich bovenal tegen de invoering der Inquiſitie aan te kanten.

Dit haatlijk Geloofsonderzoek vondt nogthans verſcheiden voorſtanders; en het is van elders bekend, dat de ijver, om hetzelve, nevens andere middelen van overheerſchinge, te weeren, een der voornaame aanleidingen was tot het Verbond der Edelen. Twijffelagtig is het, hoe veel deels ORANJE in het ontwerpen van hetzelve gehad hebbe. Dat het niet buiten hem omging, lijdt geen tegenſpraak, dewijl zijn ijver voor de vrijheid bekend, en 's Prinſen broeder, LODEWYK

VAN NASSAU, een der voornaamſte deelgenooten was. In zijne verantwoording van den Jaare 1581, ſchreef hij, „ Dat „ de Ridders van de Orde [van 't Gulden Vlies] en de „ Leden des Raads van State, op zijn verzoek te *Hoog-* „ *ſtraaten* waren bijeen gekomen; dat hij hen hier hadt zoe- „ ken te beweegen, om nevens hem de hand te ſlaan aan 't „ herſtellen van 's Lands rust en welvaart; doch dat hij hen „ tot geene eenpaarigheid hadt kunnen brengen. Waarop „ zommigen, wien de vervolging zeer hard viel, voorſlagen „ van geweldige middelen hadden gedaan, welke hij van de „ hand geweezen, doch, daarentegen, het inleveren van een „ Verzoekſchrift, 't welk van anderen voorgeſlagen was, „ als een regtmaatig en zagt middel, om vrijheid van Gods- „ dienst te verkrijgen, niet kwalijk gevonden hadt." Waar uit niet onduidelijk ſchijnt te blijken, dat men Prins WILLEM voor den voornaamſten voorſtander van het Verzoekſchrift heeft te houden. Niet duister bleek dit zelfde, wanneer hij, in den aanvang des Jaars 1566, nevens verſcheiden andere Grooten, zo ſchriftlijk als bij monde, aan de Landvoogdesſe verklaarde, „ dat hij geen wil noch middel hadt om de Pa- „ kaaten (tegen de Ketters) uit te voeren, en de hand te „ leenen aan de Inquiſitie; en, zo de Koning en haare Hoog- „ heid hierop bleeven aandringen, zich liever van zijne Amp- „ ten te willen omſlaan."

Dat dit geen ijdel dreigen was, bleek kort daar naa. Want de Prins VAN ORANJE en de Graaf VAN HOORN, groot misnoegen over het ſtreng beſluit des Konings getoond hebbende, verlieten het Hof, voorgeevende dat zij zich in hunne bijzondere Heerlijkheden gingen onthouden, zonder zich meer met de Regeering te willen bemoeien. ORANJE begaf zich naar zijne Heerlijkheid *Breda*, alwaar hem, omtrent het midden van Maart, verſcheiden Edelen en Grooten kwamen vinden; het zij ze hier ontbooden waren, of zonder van elkanders te weeten, aldaar verſcheenen. Van *Breda* begaf zich dit Gezelſchap, naa eenige dagen, na *Hoogſtraaten*, alwaar, gelijk men wil, het beſluit genomen wierdt, om het Verzoekſchrift over te leveren, welk zedert zo veel gerugts gemaakt heeft.

ORANJE

ORANJE bleef, egter, niet lang uit den Raad; door wel drie of vier brieven, op last en naam der Landvoogdesse aan hem afgevaardigd, liet hij zich tot wederkeeren beweegen. Nu begon men over het stuk der Inquisitie ernstig te raadpleegen, en vermaande men elk zijn gevoelen rondlijk te verklaaren. ORANJE voerde, bij deeze gelegenheid, eene taal, wel waardig om met de woorden van den zinrijken HOOFT van den Leezer hier gehoord te worden; zij luidt aldus. „ Ach of ons de eere van geloofwaardigheid in den beginne „ gebeurd ware! zoo hadde men 't agterste niet eerst ge„ daan, noch de dwaalgeesten door de uiterste dreigamenten „ vertwijfeld gemaakt. Wie zou eenen Arts niet voor raa„ zende schelden, die zonder de geneezing door zagte en „ zuivere zalve te verzoeken, terstond aan 't afzetten en „ uitrooijen wil, en met snijden en branden in de weer is? „ maar, die als noch toezage. Bescheidelijk heeft men thans „ de Inquisitie in tweeën verdeeld: naamelijk, die van den „ Paus tegen Luther op de baan gebragt is; en de ouwlings „ gepleegde door de Bisschoppen. Deeze is door de ge„ woonte dranglijk geworden. Ook kan men 't 'er nu meê „ doen; gemerkt het land tegenwoordig te over van Bisschop„ pen voorzien is, die, niet sluimerende als eertijds, 't oog „ op den Godsdienst hebben, gelijk hun eigenlijk, en zelf „ uit kragt van hunnen naame, toestaat. De andere is de „ steen des aanstoots, en gevoeglijk uit den weg te leggen. „ Want de Inquisiteurs hebben geenen last van den Paus in „ der tijd, en zelve dat verstand, dat de oude, met de dood „ van den overleeden, uit is. Aangaande de Plakaaten, men „ hoore niet mij, maar de ervarenheid. Wat zult 'er die toe? „ Vervolg maakt het overgeloof gaande. De wreedheid der „ straffe is eene behooring tot zondigen. Wij hebben in de „ school der laatste jaaren geleerd, hoe menig dat 'er wendig „ van de Kerke geworden is, door het enkel aanschouwen „ van de standvastigheid der geenen, die het vonnis der „ dood, als eene nodiging ter feest, ontvingen, en met „ blijdschap in den brand traden. Want lijf en leeven, van „ natuure zo waard, aan de allerijsselijkste pijnen ten beste „ te geeven, zonder wel wisse reden waarom, dunkt hun

„ boven allen ſchijn van mogelijkheid te weezen. En niet „ dus bits en bitter een artſenijtuig heeft men in Frankrijk, „ in Engeland, hier eindelijk ook, het vuur in de wonde „ gemeesterd, en niet dan den hoop der afvalligen vermenig„ vuldigd. Wel mogten, derhalven, de oude Christenen zeg„ gen, dat het bloed der Martelaaren het Zaad der Kerke „ was. Keizer JULIAAN verſtondt dit ſtuk: ging zagter tegen „ de geenen, die hij daar voor hieldt, en kwam 'er verder „ meê. Sarren, benaauwen, aanvegten, hadt den ijver doen „ wakkeren. De vrijheid, zorgeloosheid en ledigheid, brag„ ten dien in ſlaap. Dwang heeft niet aan 't gemoed. Dit „ wierden de magtige Koningen gewaar, dien 't, hoe zij 't „ pijnden, miste de ſtijfzinnigheid der Jooden te verzetten. „ Het Griekſche Keizerrijk heeft dapper van de Ketterije, „ naauwlijks een Ketter, nogthans, daar iets boven ballingſchap geleeden. ARIUS onder CONSTANTINUS, ÆTIUS onder „ CONSTANTIUS, NESTORIUS onder THEODOSIUS, zijn daarmeê „ vrij geweest. Bloedig, zeker, om eenen ſchrik te maaken, „ waren de Plakaaten des laatſten, maar nooit zijn zwaard in „ dit ſtuk. De Arianen, daarentuſſchen, ſchijnen nu uit de „ waereld, dien zij toen haast te klein viel. Bij mangel van „ wederſtoot, hebben zij zich aan 't einde geloopen. Dit is „ de aart der Ketterije. Rustze, zo roestze. Hij wet haar „ die haar wrijft. 't Nieuwe moet 'er af, en daar meê is ze „ haar ſmaak kwijt. Niet veiligers, dan de voetſtappen van zo „ treffelijke Vorſten te volgen. Boven Keizer KAREL hooger „ gedagteniſe, en 't ſmijdigen der Plakaaten in den Jaare vijf„ tig, hebben wij nog onlangs de Majeſteit van onzen tegen„ woordigen Koning tot het zelfſte zien neigen. Maar zijn „ goedertierenheid is door den Raad der Biſchoppen ge„ ſchorst. Die mogen 't ſchikken te verantwoorden. In mij „ kan 't niet komen, dat zo magtige verſtanden, op een bot, „ zouden t'ontworstelen zijn. Ook beelde zich niemand in, „ het immermeer heel zuiver te hebben. Want, dat 'er altijd „ Ketterijen broeden zullen, is van den Apostel voorzeid. „ Dan al bleeken de Plakaaten nog zo regtmaatig, 't getal der „ bezoedelden is te groot. Ik zie 'er niet door; meer het „ veeleer geſchapen, dat hen de wanhoop tot eenige dolheid

„ drij-

„ drijven zal. Dus ſmeulde het in Frankrijk, eer de vlam
„ des Oorlogs opging. En zegt men reeds, dat de Bondge-
„ nooten, met die van daar, verſtand houden. Dies moet
„ men hen eenigzins te vrede, of 's Lands vrede in gevaar
„ ſtellen. Deeze raad dunkt mij de heilzaamſte. God zegene
„ den geenen, dien uwe Hoogheid daar voor houden zal."

Onder dit alles was, inzonderheid, *Antwerpen* vol onrust, door de verſcheidenheid van Godsdienſten. De Wethouderſchap zelve was den Onroomſchen niet ongenegen. Om verdere beroerten te voorkomen, wierdt het zenden van eene aanzienlijke perſoonadje derwaarts noodig geoordeeld. Met veele moeite bewoog hier toe de Landvoogdesſe MARGARETA den Prins VAN ORANJE, die, voerende, van wegen zijn geſlagt, den tijtel van *Erfburggraave van Antwerpen*, en in onderlingen eed met de Stad ſtaande, daarenboven in 't hart der Gemeente ſtondt. Met groote ſtaatſie deedt hij, op den dertienden Julij des Jaars 1560, zijne intrede in de Stad. Meer dan dertigduizend menſchen gingen hem te gemoet. De Heer VAN BREDERODE, zich toen te *Antwerpen* bevindende, van eenige Bondgenooten en Burgers verzeld, reedt uit om hem in te haalen, en tot aan zijn Herberg te geleiden; terwijl, onder dit alles, de lucht van een gedurig geroep, *Vive les Gueux*, weergalmde. De Prins hoorde terſtond de klagten van Oud-Schepenen, Wijkmeesters, Overmannen van Gilden, Kooplnlden, Geeſtlijkheid en anderen, ieder bijzonderlijk. Ook hoorde hij de klagten der Lutherſchen en Kalvinisten tegen elkander. Den grond der zaaken dus vernomen hebbende, ſchreef de Prins dien aan de Hertoginne Landvoogdesſe over. Eerlang bezoldigde hij twaalfhonderd Waardgelders uit de burgerij, tot verzekering van de rust der Stad. Een groot deel der Kalvinisten bewoog hij tot het afleggen van 't geweer, hun voorhoudende de onbetaamelijkheid van zich te gelijk ter preeke en in de wapenen te vinden. Doch minder ſchijnt zijne Doorluchtigheid vermogt te hebben op de Lutherſchen. Omtrent deezen tijd wierdt ook de Prins tot Overſte der Stad aangeſteld, welke hij wederom verliet, naa dat hij de rust aldaar, zo veel hem doenlijk was, herſteld hadt. Doch dezelve was van geen langen duur. Eer-

lang begonnen de Kalvinischen nieuwe poogingen tot meerder vrijheid aan te wenden. Men zoudt dan wederom om den Prins, die, hoewel met tegenzin, eerlang derwaarts keerde; 't welk den Wethouderen derwijze behaagde, dat zij hem eene Lijfwagt van zestig hellebardiers, op hunne kosten, toeschikten. Om de Stad op haar stel te brengen, vondt de Prins geraaden, met de Kalvinisten en Lutherschen een verdrag aan te gaan, waar bij bedongen wierdt, „ dat de „ Roomschen ongemoeid zouden blijven; de Onroomschen „ eigen Kerken mogten stigten op zekere plaatzen; hun binnen de Stad aangeweezen, om hunnen Godsdienst te oefenen." Voorts deedt men afhondigen, het ophouden der Inquisitie voor alzoo, en dat der Plakaaten tot nader order. Na dit alles, schreef de Prins aan de Hertoginne, hoe hij zich gekweeten, en den Roomschen Godsdienst in den ouden staat hersteld hadt. Doch het toelaaten der Preeke aan de Onroomschen voldeedt luttel aan de Hertoginne. Waar op de Prins antwoordde, dat hij niet boven zijnen last, en de oude gewoonte gegaan was; 'er bijvoegende, „ dat naardien hij haare Hoogheid zo kwalijk voldeeds, zij iemand „ derwaarts hadt te schikken, van welken zij beter mogt gediend zijn." Nogthans nam de Landvoogdesse het verleenen deezer vrijheid aan Onroomschen zo euvel op, dat zij hem deswegen beschuldigde bij den Koning van *Spanje*; van wien hij nog onlangs een brief, met zijne eigene hand geschreeven, hadt ontvangen, vervuld met betuigingen van volkomen vertrouwen op zijnen ijver voor den dienst zijner Majesteit. Ook wierdt hij, in deezen brief, nopens 't geen hij te *Antwerpen* hadt verrigt, gepreezen. Op dat aan zulke vleiende taal de schijn van openhartigheid niet ontbrake, was 'er eene vermaaning bijgevoegd, om toe te zien op zijnen broeder, (Graave LODEWYK VAN NASSAU) die zich, naar 't geen men den Koning hadt aangebragt, te diep gestoken hadt in dingen, die aan PHILIPS mishaagden.

Dit schrijven, egter, en andere vleitaal, diende eeniglijk om ORANJE en den zijnen zand in de oogen te werpen. Zulks bleek naar verloop van weinig tijds. Prins WILLEM, schrander boven maate in 't uitvorschen van de geheimen zijner vijanden,

den, hadt in handen weeten te krijgen de afschriften van twee brieven, door FRANCISCO D'ALAVA, 's Konings Gezant in *Frankrijk*, aan de Landvoogdesse geschreeven, inhoudende: „ Dat de Koning nu schoone gelegenheid hadt, om, door 't „ loozen van eenigen, en 't bedwingen van anderen, te ge„ raaken tot eene onbepaalde heerschappij over de Nederlan„ den, waar na zijne Voorzaaten en hij zo lang gestaan had„ den. Dat men, om hier toe te geraaken, den drie Hee„ ren, naamlijk ORANJE, EGMOND en HOORNE, slegts schoon „ gelaat toonen moest, tot dat de tijd geboren zou zijn, „ om hun, die met regt gehouden wierden voor de stookers „ der beroerten, loon naar werken te verschaffen. Dat MON„ TIGNI en BERGEN, met gelijken last, in *Spanje* wierden om „ den tuin geleid, alwaar men hen en den Raadsheer RENARD „ dagt op te houden." Meer andere dingen behelsden deeze brieven, die de Gezant onvoorzigtig genoeg het papier hadt durven toevertrouwen. Op deeze brieven, welke de Spaansche Schrijvers voor verzierd willen doen doorgaan, doch op wier echtheid Prins WILLEM zich altoos vrijmoedigelijk heeft beroepen, ontboodt hij nevens HOORNE, de Graaven VAN EGMOND en HOOGSTRAATEN, te *Dendermonde*, daar zij verscheenen op den derden October des Jaars 1566. Zommigen hebben gewild, dat hier besloten wierdt, de wapenen op te vatten tegen den Koning; ook zou Prins WILLEM hier eenige Vliegridders en Raaden van Staate hebben zoeken te beweegen, om, nevens hem, lijf en goed te waagen, ten einde de Spanjaards, die men nu te gemoet zag, uit het land te houden. Doch anderen hebben, waarschijnlijker, beweerd, dat te *Dendermonde* eenige andere besluiten, van minder opziens, nogthans 's Lands veiligheid betreffende, genomen zijn. Vast gaat het, dat ORANJE, kort naa deeze bijeenkomst, na *Holland* vertrok, naa dat alvoorens de Graaf VAN HOOGSTRAATEN tot zijnen Stedehouder binnen *Antwerpen* was aangesteld.

't Was naamlijk omtrent een jaar geleeden, dat de Staaten van *Holland* om zijne overkomst verzogt hadden. Doch de Landvoogdes, die den Prins liever nader bij het Hof hielde, hadt 'er, tot omtrent deezen tijd toe, niet in kunnen bewilligen.

gen. Ook ſchijnt zijne Doorluchtigheid zelve liever zich te *Antwerpen* te hebben willen onthouden, en den Heer VAN BREDERODE gaarne, in zijne plaats, na *Holland* zenden. Thans, egter, hielden die van *Holland* zo ſterk aan bij de Landvoogdesſe, dat zij eindelijk beſloot, den Prins te laaten reizen. De Prins dan, gevolgd van zijne Bende van Ordonnantien, ſterk tweehonderdënzestig paarden, vertrok eerst na *Utrecht*. Hier viel hem de Wethouderſchap lastig over de Onroomſchen, die, gelijk voorheen al eens geſchied was, op nieuw aanhielden om eene Kerke. ORANJE bragt de zaaken tot een verdrag; bij herzelve wierdt de Preek buiten de Stad bepaald, en die van den ouden en den nieuwen Godsdienst vermaand, elkander, met woorden of daaden, geen overlast aan te doen. Middelwijl hadt hij de Staaten van *Holland* doen beſchrijven te *Schoonhoven*, tegen den negenëntwintigſten Octobor, daar hij hun verklaarde „ dat de Hertogin de „ Preek toelaaten zou, daar zij, voor 't jongst verdrag met „ de Edelen, ingevoerd geweest was; doch alleenlijk buiten „ de Steden: en dat zij ze, op alle andere plaatzen, op de „ bekwaamſte wijze, wilde afgeſchaft hebben." Op welke verklaaring naderhand in den *Hage* geraadpleegd wierdt. In December kwam de Prins te *Amſterdam*, daar hij eenige weeken vertoefde, en de rust herſtelde; hij ſloot een Verdrag met de Kalvinisten, waar bij bedongen wierdt, dat zij, de Minderbroederskerk ruimende, bekwaame plaatzen, buiten en binnen de Stad, tot oeffeninge van hunnen Godsdienst zouden hebben. Voorts wierdt beraamd, dat men tweehonderd Burgers zou beſoldigen, tot verzekering der gemeene veiligheid; dat men de ſleutels der Stad op 't Stadhuis zou bewaaren, en de poorten niet openen, dan met toeſtemming van Burgemeesteren. De Prins dus van plaats tot plaats reizende, hadt *Holland*, *Zeeland* en *Utrecht* aan rust geholpen, en de Preek meestal ten platten lande bepaald: zo dat de Staaten, ten hoogſten voldaan over zijne handelingen, hem voor die moeite eene vereering van vijfëntwintigduizend guldens aanbooden. Maar zijne Doorluchtigheid, als den gemeenen beste voor geen huurling dienende, en oordeelende, dat 's Lands Penningen, in deeze kommerlijken tijd, veel beter konden be-

beſteed worden, ſloeg die grootmoediglijk af. ORANJE, op zijne reize, de gevoelens der Hollanderen gepeild hebbende, ſtelde, kort daar na, een Geſchrift op, over den ſtaat des Lands, waar in hij openlijk beweerde, dat men elk vrijheid van Godsdienstoeffeninge verleenen moest, wilde men 't Land in rust houden. Doch dit Geſchrift, en meer andere van dien aart, vondt geen ingang ten Hove.

Om deeze reden, en om dat alles, wat hij tot 's Lands welzijn voorſloeg, wierdt van de hand geweezen, en alles zich tot ſtrengheid ſchikte, oordeelde Prins WILLEM, nevens verſcheiden andere Edelen, het geraaden, op hunne hoede, en op middelen ter hunner beſcherminge bedagt te zijn. In 't eerst ſloeg men het oog op hulpe uit *Duitschland*; doch, om deeze te verkrijgen, ſtondt, onder anderen, in den weg, de verdeeldheid tuſſchen de Lutherſchen en Kalvinisten, welke Graaf LODEWYK, 's Prinſen Broeder, en naderhand de Prins zelve, vrugtloos zogten te bevredigen. Vervolgens zogt men eenig geld bijeen te brengen. Ook begon BREDERODE, door den Prins, zo men wil, aangezet, heimelijk, volk aan te neemen, 't welk te *Viane* verzameld wierdt. Doch eer de Bondgenooten tot verdere daadlijkheden kwamen, hadt de Landvoogdeſſe een' nieuwen eed ontworpen, waar bij alle Amptenaars en Wethouders beloven moesten, het Roomsch geloof te zullen handhaaven, de Beeldſtormers ſtraffen, en de Ketterijen uitrooien. Ook verbonden zich alle Leenmannen bij deezen Eed, den Koning te zullen dienen tegen elk, dien men hun noemen zou, niemand uitgezonderd. Verſcheiden Edelen deeden deezen Eed; doch ORANJE en HOOGSTRAATEN, als mede de Heer VAN BREDERODE, weigerden denzelven, bijbrengende, dat zij, eens hulde gezwooren hebbende, daarmede behoorden te kunnen volſtaan.

Van de bovengemelde reize na *Holland* was Prins WILLEM naauwlijks te *Antwerpen* wedergekeerd, of hij ſchijnt geraaden gevonden te hebben, het geluk der wapenen, tot voorſtand der Bondgenooten, ook van zijnen kant te beproeven. Men hadt een aanſlag op *Walcheren* in den zin; en ſchoon de Prins zich naderhand gedroeg, als of hij 'er geen deel in hadde gehad, heeft men, egter, reden om te vermoeden, dat

dat hij, bedekrelijk, de hoofdaanlegder van dit werk geweest is. Zo veel is 'er van, dat indien deeze onderneeming gelukt ware, hij zich, eer men 't verwagten kon, van de voornaamste plaatzen zijns Stadhouderschaps meester zou gezien hebben. 't Beleid van den togt op *Walcheren* was toevertrouwd aan JAN VAN MARNIX, Heere van *Thoulouse*, Broeder des Heeren van *St. Aldegonde*, en boezemvriend van Prinse WILLEM. Deeze hieldt heimelijk verstand met PIETER HAAK, geweezen Baljuw van *Middelburg*, die hem gelegenheid zou geeven tot het werpen van Bezetting in *Middelburg* en *Vlissingen*. Ook hadt THOLOUSE op zijne zijde eenen Edelman, VAN DER AA genoemd, die, tot uitvoering van den aanslag, te *Antwerpen*, heimelijk, volk aannam; waar van nogthans 't Gerecht de lucht kreeg. De Prins kon toen niet voor bij, bij uitroep, te laaten bekend maaken, dat alle vreemdelingen èn krijgsknegten, buiten Stadsdienst, *Antwerpen* zouden hebben te ruimen, op lijfstraffe. Ligtlijk, meent men, ware 't hem ernst geweest, zou hij de vreemde knegten, na 't sluiten der poorten, hebben kunnen betrappen en straffen. Nu dreef hij hen te gelijk ter Stad uit, en op den bedoelden togt. Zij verzamelden zich te *Dambrugge*. De Landvoogdes, hier van verwittigd, en voor *Walcheren* bedugt, zondt tweehonderd man, onder ANTHONIE VAN BOURGONDIE, tot versterkinge der Bezettinge van *Zeeburg* of *Rammekens*. Doch de Slotvoogd weesde deeze manschap af, bevel ontvangen hebbende van Prins WILLEM, om, zonder zijnen last, geen volk in te neemen. De Prins verschoonde zich zo goed hij kon, toen hem dit ten Hove kwalijk wierdt genomen. THOLOUSE, ondertusschen, van *Dambrugge* verjaagd, zakte met drie schepen, onder HAAK, af tot voor *Rammekens*; doch 't Marktschip van *Antwerpen*, kort te vooren aangekomen, hadt het gerugt van den aanslag binnen *Vlissingen* gebragt: waarom men hier op zijne hoede was, en de schepen afhieldt, die toen voortzeilden tot voor *Arnemuiden*. Hier verzorgden hem eenige Middelburgers van lijfvoedt, en verwekten opschudding in de Stad; doch deeze beweeging hadt geen gevolg. HAAK zeilde eerlang den stroom op tot aan *Oosterweel*, in 't gezigt van *Antwerpen*, daar hij zijn volk aan-

ontſcheepte, en op den oever nederſloeg. De Wethouderſchap van *Antwerpen* was op hem zo verbitterd, dat zij voorſloeg om hem met Stads ſoldaaten aan te vallen. Doch de Prins wilde hier toe niet verſtaan, zeggende dat men zich bloot ſtellen zou voor beroerte van binnen, indien men de ſoldaaten ter Stad uitzondt. 't Leedt, egter, niet lang, of de Landvoogdes zondt den Heer VAN BEAUVAIS na *Oosterweel*, die den zorgeloozen hoop ligt verſloeg. Terwijl deeze ſlagting duurde, raakten de Kalviniſchen te *Antwerpen* op de been, en wilden ter poorte uit, om hunne Broeders te helpen; doch dit wierdt hun door Prins WILLEM en den Graave VAN HOOGSTRAATEN, met moeite en lijfsgevaar, belet. De Prins moest hier hooren, dat men hem, met een zinkroer op de borst, voor een Verraader ſcholdt, die oorzaak was van het ſlagten der Onroomſchen te *Oosterweel*. Twee dagen bleeven de Kalviniſchen in de wapenen, alles met ſchrik vervullende, en 's nachts de ſtraaten, van het geroep, *Paapen uit! Paapen uit!* doende dreunen. Om het dreigende gevaar tegen te gaan, bewoog ORANJE de Lutherſchen en de nitheemſche Kooplaiden om zich te wapenen; hier door kreeg hij de vreeze onder de oproerigen, bragt hen tot nadenken; en de Stad, die met een deerlijk bloedbad wierdt gedreigd, wierdt, door zijn beleid, tot rust gebragt.

Kort naa 't ſtillen deezer beroerte berigt uit *Spanje* bekomen hebbende, dat de Hertog VAN ALVA met een leger herwaarts ſtondt gezonden te worden, verzogt de Prins verlof van de Hertoginne Landvoogdesſe, om zijne ampten te mogen nederleggen; voor reden geevende, dat de beſchikking op zijn eigen zaaken in *Duitschland* zijne tegenwoordigheid aldaar noodzaaklijk maakte. De Prins wist, hoe verre des Konings magt de zijne overtrof, en hoe weinig ſtaats 'er was te maaken op den ijver des volks. Ook zag hij den Graaf VAN EGMOND, wien alle de oude ſoldaaten aanhingen, de zijde verlaaten, die zij beiden te vooren gevolgd hadden. Om de Geestlijkheid, wegens 't Beeldſtormen van de Bondgenooten vervreemd, wederom te winnen, was geen kans. Daarenboven waren de Bondgenooten zelve tot op een derde deel gefmolten. Om hem van zijn beſluit tot vertrekken af

te

te brengen, zondt de Hertogin aan hem haaren Geheimſchrijver DE BERTI, die, egter, niets meer op den Prins konde uitwerken, dan dat hij van hem verkreeg, met EGMOND en andere Heeren het ſtuk nader te zullen overleggen. Men bepaalde tijd en plaats te *Willebroek*, daar de Prins met de Graaven VAN EGMOND, MANSVELD, en anderen een mondgeſprek hieldt. Lang, doch vruchtloos, wierdt hier over de zaak gehandeld. Ten laatſten trok de Prins den Graaf VAN EGMOND van 't ander gezelſchap af, en zogt hem met veele redenen onder 't oog te brengen, het gewis gevaar, waaraan hij zich bloot gaf, indien hij niet op zijne veiligheid bedagt ware, door het land te ruimen. Doch de Graaf beriep zich op de gelegenheid zijner goederen, zo dat hij buiten 's Lands niets hadt om naar zijne geboorte te leeven. Ook, meende hij, zou de Koning lig te verzoenen zijn, indien men ſlegts de preek afſchafte, en de Kerkplondering ſtrafte. Hem dan onverzettelijk vindende, zou hij, als voorſpellende wat 'er gebeuren zoude, dus het geſprek hebben afgebroken: „ Los „ gaat uwe hoop, vast uw naakend berouw, en gij u tot „ een brug maaken, die de Spanjaards in 't land gekomen, „ zullen afbreeken." Men voegt 'er nevens, dat zij vervolgens elkander met *Prins zonder goed*, en *Graaf zonder hoofd*, een teder vaarwel zouden gezeid hebben. Zeker is het, dat Prins WILLEM, weemoedig door het voorſtellen van 't gewis bederf, over EGMOND beſchooren, en denkende hem thans voor 't laatst te zien, denzelven hartelijk met omarming drukte, en niet zonder wederzijdſche traanen van hem ſcheidde. Dit geſprek, beluisterd, zo 't gerugt ging, door eenen, dien de Kalviniſchen in de Schoorſteen der Kamer verborgen hadden, bragt hem in de uiterſte verlegenheid. Bewoogen met zo veele onnoozele zielen, en eerlijke lieden, die het niet dan goed meenden, verklaarde de Prins dat 'er nog uitkomst voorhanden ſcheen, indien zij ſpoedig vijf of zeshonderd duizend guldens konden bijeen brengen. De Gemagtigden der Kerken meenden dat dit geld te vinden was, doch vraagden, hoe 't beſteed zou worden. Waar op zijne Doorluchtigheid hernam, dat zulks hem moest worden toevertrouwd. Maar zij wilden 't geheim weeten, of niets opbren-

brengen. Ook raadde hun de Prins, zich met de Lutherſchen te vergelijken, dewijl het geſchil te klein was om geſplitst te blijven. Doch hier hadt men geene ooren na. Zeker Engelsch Schrijver meldt, hoe hem door den Prins verhaald was, dat hij door Graaf KAREL VAN MANSVELD was aangezogt om EGMOND van kant te helpen; welk onchriſtlijk bedrijf, met verontwaardiging en verfoeijing, door hem was van de hand geweezen. De Prins dan, bij zijn genomen beſluit volhardende, vertrok op den elfden April des Jaars 1567, uit *Antwerpen*, met een groot geleide van Edelen, Koopliedeu en anderen. Hij toefde een dag of twee te *Breda*, om orde op zijne huislijke zaaken te ſtellen, en reisde toen voorts na 't Graafſchap *Naſſau*, verzeld van zijne Gemaalinne ANNA VAN SAXEN; die, bits van aart en ongeregeld van leeven, hem, op deeze reize, veel verdriets berokkende, en met veele ſmaadheden bejegende. Men hadt den Prinſe nagegeeven, dat hij zijne ſchulden niet kon betaalen, en daarom nieuwigheid zogt; doch hij verklaarde, kort voor zijn vertrek, aan een voornaam perſoon, dat hij nog zestigduizend guldens vrij inkomen hadt, en nimmer iets tegen den Koning onderneemen zou, zo hem deeze niet in zijne eer of goederen aantaſte. Nogthans verſtrekten hem de Staaten van *Holland*, omtrent deezen tijd, twintigduizend guldens, waar voor hij hun eenige van zijne goederen verpandde. Bij het vertrek van Prinſe WILLEM ging de kreet op, *wee Nederland!* als of het gemeene welvaaren aan de behoudenisſe van zijnen perſoon gehangen hadde. Ook vertrokken nevens hem duizenden van menſchen van allerleien ſtaat en rang.

Na het vertrek van Prinſe WILLEM, was de Hertog VAN ALVA, gelijk men verwagt hadt, met een goed getal Spaanſche Knegten, in 't land gekomen. Op den vierëntwintigſten Januarij des Jaars 1568, deedt hij den Prins, nevens verſcheiden andere Grooten, openlijk inhaagen. Hem wierdt te laste gelegd, dat hij „ ter zijde ſtellende eed, eer, en de groote „ gunſten, genooten zo van wijlen den Keizer, als van den „ Koning, zich hadt opgeworpen tot hoofd der wederſpannigen. Dat hij, terſtond naa 't vertrek van zijne Maje„ ſteit, getragt hadt de Regeering te onderkruipen; daar naa

„ den Koning gewapender hand uit den lande te ſtooten; de „ Landzaaten, onder den dulm, van de liefde tot hunnen „ aangebooren Heer vervreemd, de Edelen opgeruid, en tot „ hunne zamenkomſten zijne huizen te *Breda* en *Bruſſel* ge„ leend hadt. Dat hij de Muiters in zijn beſchut genomen „ hadt; BREDERODE met hulp en oogluiking geſtijfd, des Ko„ nings volk uit eenige plaatzen in *Zeeland* geweerd, de „ oeffening van verſcheiden Ketterijen te *Antwerpen* inge„ voerd, het ſtigten van Onroomſche Kerken aldaar toege„ ſtaan; ligting van geld, tot betaaling van de Soldaaten der „ Oproerigen, gedoogd, enz." Diergelijke misdaaden wierden den andere Heeren te laste gelegd, bijzonderlijk ook dat zij den Prinſe VAN ORANJE in alles hadden aangehangen. Om alle deeze wanbedrijven moesten de ingedaagden zich binnen driemaal veertien dagen voor den Hertog VAN ALVA, te *Bruſſel*, of waar hij zich dan mogt bevinden, koomen verantwoorden. Omtrent den zelfden tijd, of een weinig laater, deedt de Hertog VAN ALVA, PHILIPS WILLEM, *Graaf van Buuren*, oudſten Zoon des Prinſen VAN ORANJE, uit het Hoogeſchool van *Leuven*, alwaar zijn Vader, vertrouwende op des jongelings onſchuld, en op de vrijheden van het School, hem gelaaten hadt, met geweld ligten, en te ſchepe na *Spanje* voeren, daar hij achtëntwintig jaaren lang gevangen gehouden wierdt. Men verhaalt dat VARGAS, toen de Beſtierders van 't Hoogeſchool hem vertoonden, hoe zulk vervoeren met hunne Voorregten (Privilegien) ſtreedt, hun in kwaad Latijn zoo geantwoord hebben, *Non curamus veſtros Privilegios*: „ Wij „ kreunen ons niet aan uwe Voorregten?"

Prins WILLEM, midlerwijl, in *Duitſchland* kennis gekreegen hebbende van zijne indaginge, vondt, gelijk men denken kan, ongeraaden om op deeselve te verſchijnen. Hij gaf 'er zijne redenen van, in eenen brief aan den Prokureur Generaal JAN DU BOIS, van welken hij ALVA zelven een Affchrift toezondt, te gelijk klaagende over 't vangen en vervoeren van zijn onſchuldigen Zoon, een Jongeling van dertien jaaren. Voorts wees hij de nietigheid zijner indaaging aan, vertoonende, dat hij, als een Lid des Rijks en der Vliesorde, op eene gantsch andere wijze behoorde te regt geſteld te worden.

Op

Op de bijzonderheden, die hem te last gelegd wierden, antwoordde hij niet bij deeze gelegenheid; doch wat laater gaf hij eene breevoerige verdeedíging van zijn gehouden gedrag in 't licht, welke wij hier niet gevoeglijk kunnen plaatzen, doch die de Leezer bij den Hiſtorieſchrijver BOR kan vinden. Hier teekenen wij alleenlijk uit dezelve aan, dat hij den Kardinaal VAN GRANVELLE afmaalde als de eerſte oorzaak van de Nederlandſche beroerten; beweerende te gelijk, dat het Verbond der Edelen buiten zijne kennis geſlooten was, en dat de werving te *Antwerpen* hem, zeide hij, die 't geworven volk hadt helpen verſtrooien, niet kon geweeten worden. Voorts beriep hij zich op de dienſten van zich zelven en van zijne Voorzaaten, die veel te ligt geſchat wierden; ſluitende eindelijk met de bede, dat de Hemel den Koning de onſchuld zijner vervolgde dienaaren wilde doen zien, op dat eindelijk bleek, dat het kwaad, welk men leedt, niet hem, maar de zulken, die hem, tot hier toe, de waarheid verdonkerd hadden, moest geweeten worden.

Prins WILLEM, uit het geen in de Nederlanden omging, ligtelijk kunnende opmaaken, dat hij eerlang een nadeelig vonnis te wagten hadt, en gedurig wordende aangezogt door gevlugte Edelen en anderen, om iets in 't werk te ſtellen tot verlosſing van 't verdrukte Vaderland, dagt, omtrent deezen tijd, in *Duitschland* een leger op de been te brengen. Hij vervoegde zich dan bij verſcheiden Duitſche Vorſten, en bewoog zommigen tot het leenen van penningen, anderen tot het toeſtaan van krijgswervinge. Graaf JAN VAN NASSAU, 's Prinſen oudſte Broeder, bewees hem oprechte broederliefde, bezwaarende alle zijne heerlijkheden om den Prins van penningen te voorzien. De Prins zelve verkogt de huisſieraaden, kleinoodjen en koſtlijkheden, welke hij uit de Nederlanden na *Duitschland* hadt gevoerd. Ook ontving hij eenigen onderſtand van de Onroomſchen hier te lande, doch veel minder dan hij verwagt hadt. Terſtond hier na begaven de Prins en verſcheiden Nederlandſche Edelen zich aan 't werven van Krijgsvolk; waar van de Hertog VAN ALVA de lucht niet kreeg, of hij verzamelde een goed getal Waalſche voetknegten en Italiaanſche Ruiters, met welke hij de Neder-

landsche grenzen versterkte. ORANJE hadt voor, den Hertog aan drie oorden tevens te doen overvallen, en zelve met het gros des legers in 't hart van *Brabant* te dringen; wanneer hij hoopte dat hem eenige landschappen, of eenige voornaame Steden, zouden toevallen, alzo hij zich niet in staat vondt om de krijgsmagt, die hij hadt op de been gebragt, zonder den bijstand der Nederlanderen lang te onderhouden. Doch deeze aanslag, hoe wel beleid, liep te loor, bij mangel aan magt en voorzigtigheid van eenigen van 's Prinsen bevelhebberen, en door de vlijt en loosheid des Hertogen VAN ALVA. Ook leedt de Prins, kort daar na, een vrij zwaar verlies bij *Daalhem*, daar zijn volk grootendeels verslagen wierdt.

Na deeze vrugtlooze onderneeming, bestondt de Prins zijn geluk te beproeven in *Friesland* en de *Ommelanden*. Hij zondt zijnen broeder, Graaf LODEWYK VAN NASSAU, derwaarts, met eenen Lastbrief, gedagteekend den zesden April des jaars 1568. De Prins geeft, bij deezen Lastbrief, te kennen „ Dat hij de wapenen alleenlijk heeft opgevat tegen „ de Spanjaards, welker wreedheid de Nederlanden in 't „ uiterste verderf dreigde te dompelen: waartegen hij, bij „ raad der Gemeene Staaten, willende voorzien, zijnen broe„ der, Graaf LODEWYK, magtig gemaakt hadt, om Krijgs„ knegten, tot verdeediging van 's Lands vrijheden, aan te „ neemen." In deezen Lastbrief vindt men wijders de eerste blijk, dat de Prins den Roomschen Godsdienst verlaaten hadt, alzo hij de Hervormde Leer *het zuivere woord en dienst Gods* noemt, en zegt, dat hij, „ door de ingezeetenen deezer landen, zo wel van wegen het Euangelium als de „ Roomsche Kerk, tot het aanneemen der wapenen verzogt „ was; hebbende hij ook voor, beiderlei Gezindheden bij de „ vrijheid van Godsdienst te behouden." Zommigen besluiten hier uit, dat hij, eerst na zijne aankomst in *Duitschland*, zich nader in de nieuwe Leer hebbende laaten onderwijzen, eerlang den Hervormden Godsdienst openlijk heeft begonnen te belijden, alzo geloofwaardige Schrijvers getuigen, dat hij, op zijn vertrek uit de Nederlanden, van denzelven nog weinig smaaks hadt.

Daar

Moord onder den naam van Sicilianſche Vesper bekend.

CXLII.

Uitroeijing der Tempeliers. Bladz. 228.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY

ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS

Daar de Prins dus openlijk de Spaanſche zijde begon af te vallen, geen wonder dat men eerlang, van dien kant, hem de gevolgen daar van wilde doen gevoelen. Op den achtëntwintigſten Maij wierdt, op 's Hertogs naam, door den Raad der Beroerten, het vonnis tegen hem uitgeſproken. De Prins wierdt daar in beſchuldigd met de misdaad van gekwetſte Hoogheid, en bijzonderlijk ook, „ dat hij, naa zijne „ indaaging, en in veragting van dezelve, de wapenen hadt „ opgevat tegen den Koning, in welke wederſpannigheid hij „ nog bleef volharden. Hij wierdt hier om voor altoos uit „ 's Konings Staaten gebannen, op ſtraffe des doods, en alle „ zijne goederen wierden, ten behoeve des Konings, ver„ beurd verklaard."

Door dit vonnis, nogthans, wierdt Prins WILLEM van zijnen toeleg niet afgetrokken. Met het verzamelen van Krijgsvolk bezig, hieldt hij, midlerwijl, verſtand in *Holland*, en ſmeedde in den Zomer eenen aanſlag om *Alkmaar* en *Heerp* in te neemen. Doch deeze onderneeming liep te niet, en veelen, die 'er deel aan hadden, wierden naderhand ten lande uitgebannen. Van grooter gewigt was de onderneeming, welke ORANJE thans in den zin hadt, en eerlang volvoerde, het trekken te Velde met eene aanzienlijke Legermagt. Vooraf egter liet hij in openbaaren druk uitgaan, verſcheiden meer en min wijdloopige Geſchriften, vervattende de redenen, die hem de wapenen hadden doen opvatten. Hij vertoonde in dezelve „ dat de Spanjaards, de Nederlanders al voor lang „ bij den Koning verdagt gemaakt hebbende van Ketterij, de „ Inquiſitie onder dezelve hadden doen invoeren, met oog„ merk om het gebouw eener willekeurige Regeeringe te „ vestigen. Dat de Edelen zich hier tegen, door een Ver„ zoekſchrift, hadden verzet; waar op een Beeldſtorming „ gevolgd was, welke, in *Spanje* ten ergſten overgebragt, „ den Koning bewoogen hadt om ALVA herwaarts te zenden, „ die ſchuldigen en onſchuldigen vervolgde, beroofde en ter „ dood bragt. Dat men zijne Majeſteit, op dat hij geene „ kennis zou kunnen neemen van deeze wreedheid, argliſtig„ lijk in *Spanje* ophieldt. Dat ALVA ondertuſſchen de Voor„ regten, door den Koning zelven bezwooren, met voeten

„ treedende, de Landzaaten voor 't Spaansch geweld bloot „ ſtelde. Dat hij, Prins VAN ORANJE, deeze onheilen voor„ ziende, den Koning deswege reeds voor lang hadt gewaar„ ſchuwd, doch vergeefs. Waarom hij, uit medelijden met „ het verdrukte volk, en uit regtſchapen zucht voor den „ dienst zijner Majeſteit, op het verzoek van Roomſchen „ en Onroomſchen beide, eindelijk beſlooten hadt de wape„ nen op te vatten, tot geen ander einde, dan ter eere „ Gods, ter beſcherminge van Gods woord, en van Gods „ dienaars, tot dienst zijner Majeſteit, en tot handhaaving „ van 's Lands Voorregten en Vrijheden, tegen 't geweld der „ Spanjaarden. Dat hij goed en bloed veil hadt om zulk een „ einde te bereiken, waar toe hij reeds, *op eigen kosten*, „ een treffelijk Leger op de been gehad hadt; ten beſluite „ verzoekende, dat de Landzaaten zijne onderneeming wil„ den begunſtigen, op dat ALVA bedwongen, de Voorregten „ herſteld, de waare Godsdienst vrijelijk geoeffend mogt „ worden, en de Landen, onder 's Konings Regeering, in „ vrede en welſtand bloeien mogten."

De Prins trok laater te Velde dan hij gedagt hadt, alzo hem de beloofde penningen niet wierden overgemaakt, waarom hij het Volk niet monſteren kon. Op de verzekering, nogthans, die hem door zeker' Antwerpſch' Koopman gegeeven wierdt, dat voor hem driemaalhonderd duizend Rijksdaalers gereed lagen, beſloot hij 'er toe. In den aanvang van September brak hij op, van omtrent het Klooster *Rommersdorf*, in het Trierſche, alwaar zich zijn Leger verzameld hadt. Het beſtondt uit zesduizend Paarden, en veertienduizend Voetknegten. Verſcheiden Duitſche, Franſche en bovenal Nederlandſche Edelen verzelden den Prins. WILLEM LUMEI, *Graaf van der Mark*, een dier Edelen, hadt, zo men wil, beloofd, hair en baard te zullen laaten groeien, tot dat hij den dood der Graaven VAN EGMOND en HOORNE, onlangs openlijk onthoofd, gewrooken hadt. In zommige van 's Prinſen Vaandelen las men: *Pro lege, grege et rege*; dat is, *voor de Wet, het Volk en den Koning*; in andere was een Pellikaan, zijne jongen met zijn eigen bloed voedende, afgebeeld. 't Regenagtig jaargetijde bedorf dermaate de wegen, dat

dat het Leger weinig ſpoed maaken konde. Ook was men bedugt, dat de Prins, die de *Maas* over moest, om in *Braband* te geraaken, die rivier te hoog gezwollen zou vinden. Hij kwam egter te *St. Vit*, zijne eigen Heerlijkheid; van waar hij voortrekkende, eenige plaatzen van klein belang bemagtigde. Gebrek aan geld deedt eenige muiterij ontſtaan onder zijn Krijgsvolk, van 't welk Kerken en Kloosters veel te lijden hadden. Doch de Prins, zonderling bekwaam om het gemeen te leiden naar zijnen zin, wist, met een weinig geluk, de beroerde gemoederen te ſtillen.

Midlerwijl hadt de Hertog VAN ALVA, onkundig van 's Prinſen eigenlijk oogmerk, met een Leger, merkelijk ſterker dan dat van ORANJE, zich nedergeſlagen bij *Maastricht*, en aldaar verſchanst. Hij hadt voor, den Prins aldaar te ſluiten, en tot het afdanken zijner Krijgsknegten te noodzaaken; weinig denkende dat hij ze eerlang over de *Maas* te wagten hadt. Prins WILLEM, naamelijk, den doortogt door *Luik* over den ſtroom te vergeefs verzogt hebbende, en zich ontbloot vindende van gereedſchappen om bruggen te ſlaan, beſloot eindelijk, op den zevenden October, des ayonds, bij *Stochem*, tuſſchen *Maastricht* en *Roermonde*, daar de ſtroom waadbaar was, met zijne gantſche magt over te trekken; 't welk ook gelukkiglijk volbragt wierdt. Om de kragt der afloopende rivier te breeken, hadt hij, naar 't voorbeeld van JULIUS CÆSAR, eenige gelederen Ruiters midden in dezelve geplaatst, beneden welke het gantſche Leger, met geſchut en pakkaadje, behouden overtrok. Van deezen overtogt, die ieder uit de giſſing liep, waagde het gantſche land. Eene bijſtere verſlagenheid ontſtondt over dezelve onder de Spaansch-gezinden. Te *Amſterdam* wierdt een eerlijk burger van *Haarlem*, in 't openbaar, ſtrengelijk gegeeſeld, om dat hij dit verhaald hadt. ALVA zelve, hoorende uit den Graave VAN BARLAIMONT de tijding, kon ze in 't eerst naauwlijks gelooven, en vraagde hem, of hij des vijands leger waande een troep vogelen te zijn, om zo over de *Maas* te vliegen. Hadt de Prins toen terſtond op des Hertogs Leger kunnen aantrekken, 't zou, meent men, in de eerſte verbaasdheid hebben kunnen verſlagen worden. Doch de nacht en de ver-

moeilheid der benden gebengden dit niet. 's Anderendaags poogde de Prins den Hertog in een veldſlag in te wikkelen; doch deeze bleef bij zijn voorneemen, om zijnen vijand zonder ſlag en enkel door gebrek aan voorraad het veld te doen ruimen. Hij hieldt zich derhalven in zijn voordeel, tot dat ORANJE genoodzaakt wierdt van legerplaatze te veranderen, wanneer hij hem op de hielen volgde, en ſchutgevaarten hieldt met 's Prinſen agterhoede, tot nadeel van wederzijde. Door het afſnijden van den toevoer, deedt ALVA den Prinſe veel nadeel, en noodzaakte hem meer dan twintig reizen van legerplaatze te veranderen, waar door zijn Volk vrugtloos afgemat wierdt. Even vrugtloos hoopte de Prins, dat de eene of andere Stad van aanbelang hem de Poorten openen zou. Zo veel tegenſpoeds maakte den Prins verdrietig. De Winter naderde vast, dien hij in 't open veld niet kon doorbrengen. Uit de Nederlanden kwam geen geld in 't Leger; in plaats van de beloofde driemaal honderdduizend, hadt hij niet meer dan tien of twaalfduizend Rijksdaalers ontvangen. Om dit alles beſloot hij, in November, door *Henegouwen* na den Franſchen bodem te trekken, en zich te voegen bij het Leger der Hugenooten, onder den Prins VAN CONDÉ. In 't begin van December was de Prins reeds tot *Soiſſons* gevorderd, toen de Heer VAN SCHOMBERG, afgezonden door Koning KAREL DEN IX, om met hem in onderhandeling te treeden, zijn volk wist te beweegen tot het ſtaaken van den voorttogt. Zij begonnen dan voor te geeven, dat zij niet tegen *Frankrijk*, maar tegen den Hertog VAN ALVA waren aangenomen; begeerende voorts op den Duitſchen bodem te rug gevoerd en afgedankt te worden. De Prins moest hun te wille zijn. In 't felst van den Winter voerde hij zijne afgematte benden door *Champere* en *Lotharingen* na *Straatsburg*, daar hij, zijn geſchut en krijgsbenoeften te gelde gemaakt hebbende, den hielp aan een gedeelte der verdiende ſoldij, en voorts deedt afdanken. Alleenlijk behieldt hij tien of twaalfhonderd Ruiters in zijnen dienst, met welke hij zich in 't volgende jaar bij den Hertog van *Tweebruggen* voegde, die tot onderſtand van den Prinſe VAN CONDÉ na *Frankrijk* trok. — Dus ongelukkig ſlaagde de een-

eerſte onderneeming des Prinſen VAN ORANJE, waar van veelen de verloſſing van Nederland verwagt hadden. De Hertog VAN ALVA was zo trots op zijnen voorſpoed, dat hij eene zegepraalende intrede deedt binnen *Bruſſel*. Paus PIUS DE V vereerde hem eerlang met een Hoed en Zwaard, rijk van goud en geſteenten.

De Prins VAN ORANJE bleef in *Frankrijk* tot in 't midden des Jaars 1569, en woonde aldaar eenige onderneemingen bij, ten dienſte der Hugenooten. Doch het overlijden des Hertogs van *Tweebruggen* deedt hem beſluiten het Leger te verlaten, en alleenlijk van vijf perſoonen verzeld, in onbekend gewaad, met groot gevaar zijns leevens, na *Duitſchland* te keeren. Hier kreeg hij, eerlang, in 't heimelijk, kennis van den toeſtand der zaaken hier te lande, uit Meester PAULUS BUIS, toenmaals Penſionaris van *Leiden*, die van de Dagvaart te *Bruſſel* te rug keerende, zijne medegemagtigden liet vooruit reizen, voorwendende nog iets in *Brabant* te doen te hebben, en over nacht en dag na *Dillenburg* toog, daar hij zich ſlegts een etmaal bij den Prins ophieldt, en niet boven drie dagen na de andere Gemagtigden in *Holland* kwam. Van den tijd zijner reize na *Dillenburg* af, hieldt hij geduurig heimelijk verſtand met ORANJE, door middel der Heeren VAN ZWIETEN en KALSLAGEN.

De Prins dan, uit den Penſionaris BUIS, berigt van den ſtaat der zaaken bekomen hebbende, beſloot, zo men wil, op raad van den Admiraal COLIGNI, hem in *Frankrijk* gegeeven, het geluk der wapenen, welk hem te lande tegen geloopen was, te water te beproeven, en aan Edelen, Kooplieden en anderen, Lastbrieven te geeven om te Vrijbuit te vaaren. Hun last luidde: „ De Steden, Plaatzen of Ingeſ„ zeetenen van het Roomſche Rijk, *Engeland*, *Denemar*„ *ken*, *Zweeden*, *Frankrijk*, en alle anderen, die den woor„ de Gods en hem waren toegedaan, niet te beſchadigen"; doch deeze last wierdt kwalijk naagekomen. De ſchepen deezer Vrijbuiters hielden zich gemeenlijk op in de Engelſche Zeehavens, daar zij, om het ongenoegen tuſſchen de Koningin en ALVA, geduld wierden; of te *Rochelle*, daar de Hugenooten meester waren; of op *de Elve* en *de Eems*. Zelf

ontzagen zij zich niet, het *Vlie* in te loopen, en op en langs de Zuiderzee te ſtroopen. In den Zomer vielen de *Watergeuzen*, dus noemde men 's Prinſen Zeevolk, in de Grietenij van den broeder des vermaarden Raadsheers VIGLIUS VAN AYTA, in *Friesland*, daar zij 't Klooster *Weerd* in koolen leiden. Ook deeden zij eene landing op *Ameland*, daar zij 't huis plonderden van den Heere PIETER VAN KAMMINGA, en op *ter Schelling*, daar 't huis des Graven VAN ARENBERG verwoest wierdt. 't Voornaamſte, egter, dat zij hier verrigtten, was, het neemen van twee Vlooten van zesënveertig ſchepen, die langs het *Vlie* na *Amſterdam* wilden, en, na 't betaalen van losgeld, vrij raakten.

Ondertuſſchen wierdt over de wettigheid van 's Prinſen Lastbrieven, in en omtrent de Nederlanden, zeer getwist. Zommigen oordeelden, dat hij, geen regt van opperſte magt bezittende in de Nederlanden, hier geen last tot het voeren van Oorlog vermogt te geeven. Anderen meenden dat zijn Prinsdom *Oranje* hem hier toe regt gaf. Doch de beste en voornaamſte grond van zijn regt, was het verzoek van veele voornaame Nederlanderen, die, tegen bezwooren Voorregten, verdrukt wordende, geoordeeld hadden hem te mogen verkiezen, om hen door de wapenen te beſchermen.

Het kaapen en het voeren van den krijg te water alleen voldeedt den Prinſe niet; des zogt hij na middelen, om dien verder voort te zetten. Ten dien einde hieldt hij heimelijke briefwisſeling met voornaame lieden in de Nederlanden: deels om, door hunne hulp, zich van de eene of andere Stad meester te maaken, deels, om, tot bevordering zijner oogmerken, eenige penningen in 't Land te verzamelen. Aan Meester JOAN BASIUS gaf hij bevel, om op zijnen naam nieuwe beſtellingen ter Zee uit te geeven, trekkende de Lastbrieven, te vooren door hem gegeeven, wederom in. Om de verzameling van penningen in de Nederlanden met ernst door te zetten, verleende hij, in 't begin van Februarij des Jaars 1570, ſchriftelijke volmagt aan Jonkheere DIDERIK SONOI, die eenige Predikanten en anderen aanſtelde, om in *Holland*, 't Stigt en elders, met groot gevaar, geld bijeen te verzamelen.

In

In het zo even genoemde jaar was PHILIPS van *Spanje*, Weduwenaar door den dood zijner Gemaalinne, op nieuw in 't huwelijk getreeden met ANNA VAN OOSTENRYK, Dochter van Keizer MAXIMILIAAN DEN II. Prins WILLEM bevondt zich, nevens verſcheiden gevlugte Edelen, op den Rijksdag te *Spiers*, daar zij de beſcherming en voorſpraak des Keizers bij Koning PHILIPS verzogten. Veele moeite hadt MAXIMILIAAN, ten dien einde, voor Prins WILLEM aangewend; zijnen eigen broeder hadt hij, hoewel vergeefs, na *Spanje* gezonden om eene verzoening te bewerken; doch naa 't ſluiten van het bovengemelde huwelijk, ſcheen hij daar toe minder aandrang te gevoelen.

Terwijl ORANJE, te *Spiers*, de bevrediging van Koning PHILIPS met de Nederlanden ſcheen te zoeken, ſmeedde hij den eenen aanſlag naa den anderen, op verſcheiden Hollandſche en andere Steden, doch die allen mislukten. Dus wierden op *Vliſſingen*, *Enkhuizen*, *Dordrecht*, *Briele*, *Delft*, *Rotterdam* en *Deventer*, vrugtlooze aanſlagen ondernomen. Onder al dit mislukken wierdt, egter, 's Prinſen Vloot van tijd tot tijd talrijker, en maakte grooten buit ter Zee. Hierom ſtelde de Prins nieuwe orde op den Oorlog te water; en wierdt de Heer LUMBRES tot Overſte en Kapitein-Generaal der gantſche Vloot verheven. Zijn Lastbrief hieldt in, dat hij niemand mogt beſchadigen, dan ALVA en deszelfs aanhangers. Voorts wilde zijne Doorluchtigheid op ieder ſchip een Predikant onderhouden hebben. Ook beval hij, dat de buit voor een derde deel aan hem of zijnen Gemagtigde, JOAN BASIUS, zou worden uitgekeerd; moetende de overige twee deelen, voor de helft, door de Kapiteinen, die 'er de ſchepen uit voorzien moesten, en voor de andere helft door de Schippers en 't Bootsvolk genooten worden; de Admiraal behieldt een tiende gedeelte van 't geheel. Dewijl 't Volk, door deeze ſchikking, belang kreeg bij het neemen van ſchepen, ging het vrijbuiten wakker zijnen gang. Doch de Vloot leedt merkelijk, door den beſchreijenswaardigen Watervloed op Allerheiligendag, op de *Eems*, waar door ook verſcheiden aanſlagen te loor liepen. Daarenboven deedt de Graaf van *Oostfriesland* verſcheiden van 's Prinſen ſchepen te *Emden*

den in beſlag neemen, onder voorgeeven dat ALVA over hem geklaagd hadt, dat hij vrijbuiters aanhieldt. De Prins zondt eerlang den vermaarden DIRK VOLKERTSZOON KOORNHERT NR *Embden*, om 't ontſlag der ſchepen te bevorderen. Ook wierdt 'er zedert min ſcherpe wagt over gehouden.

Met den aanvang des Jaars 1571, vervolgde Prins WILLEM zijne heimelijke onderhandelingen, om eenige voornaame Stad aan zijne zijde te doen omſlaan, tegen dat hij met een Leger herwaarts zou koomen om haar te beſchermen. De deftigſte Kapiteinen op 's Prinſen Vloot haakten ook zeer na eene vrije Haven hier te lande: zij zagen geen kans om 't Volk, verwilderd door 't rooven, anders in toom te houden. Want zo verre ging de wanorde, dat men openlijk uitſloeg, op niemands, zelf niet op 's Prinſen bevelen, te willen paſſen; zij erkenden geene beſtellingen, dan die zij zich zelven gaven. Het bezit van de eene of andere Haven in *Holland* of *Zeeland*, zou een kragtig middel geweest zijn tot het weeren deezer wanorde. Vrugtloos handelde hij hier over met eenige Edelen en voornaame Burgers. Men meldt wel, dat *Monnikendam*, omtrent deezen tijd, door 's Prinſen ſchepen, verraſt en geplonderd wierdt; doch zij verſleten deeze Stad, na een kort verblijf in dezelve.

ORANJE, midlerwijl, bedugt, dat hij den Oorlog tegen ALVA, met eigen magt, en de onderſteuning der Landzaaten, die hem genegen waren, niet lang zou kunnen voeren, zogt zich, door nitheemſche Bondgenootſchappen, te ſterken. In Maij vaardigde hij eenigen af na *Deenemarken* en *Zweeden*, om onderſtand. Zij vertrokken eerſt na *Koppenhage*. Doch de Franſche Gezant, met wien zij laſt hadden te raadpleegen, raadde hun, geen gehoor te verzoeken bij den Koning van *Deenemarke*, alzo deeze onlangs een verbond gemaakt hadt met den Koning van *Spanje*, en reeds eenige ſchepen liet uitrusten, om op de Nederlandſche Vrijbuiters te kruiſſen. Hier op begaven zij zich na *Stokholm*, daar zij minzaam ontvangen, doch lang opgehouden wierden, en eindelijk tot afſcheid kreegen, dat *Zweeden* oude verbintenisſen hadt met *Spanje*, uit hoofde van welke men geen onderſtand kon beloven aan den Prinſe VAN ORANJE. Graaf LODEWYK, 's Prins-

's Prinsen broeder, die zich ten deezen tijde te *Rochelle* op hieldt, wierdt door de Koninginne Moeder met de hoop gevleid, van eenige hulp uit *Frankrijk* te zullen kunnen verwerven. Doch dit waren bloote beloften, waar aan de daadlijkheid ontbrak. Even ongelukkig flaagde de Graaf aan 't Hof van *Engeland*, hoewel hij 't zelve tot het zenden van onderftand zogt te beweegen, door de hoop op het opperga-bied over *Zeeland*.

Onder dit alles was den *Briel*, door de Watergeuzen, bij verrasfing ingenomen, en fcheen hier door de weg gebaand te zijn om grooter dingen te onderneemen. Evenwel liet Prins WILLEM luttel genoegen blijken over 't bemagtigen deezer Stad, dat hem ontijdig fcheen. Hij hadt naamelijk verfcheiden aanflagen in den zin, die zo ligt niet fcheenen te zullen gelukken, als ALVA, gelijk na 't inneemen eener Stad van zo veel aangelegenheids, te wagten was, beter dan tot nu op zijne hoede zou zijn. Ook zou de Prins gaarne gezien hebben, dat de Hertog, door het geweldig doordrijven van den tienden penning, zich nog meer vijanden in 't land gemaakt hadt; waar in hij zedert flapper te werk ging. Maar, nu het flink verrigt was, liet de Prins het zich welgevallen. 't Bleek ook, bij de uitkomst, dat de bemagtiging van den *Briel* van veel dienst was voor 's Prinsen oogmerken. Verfcheiden Steden wierden zedert met minder moeite omgezet, en koozen zijne zijde. Onder deeze vinden wij vermeld *Dordrecht*, *Vlisfingen*, *Veere*, *Enkhuizen*, *Medenblik*, *Hoorn*, *Alkmaar*, *Edam*, *Monnikendam*, *Purmerende*, *Bergen in Henegouwen*, *Zierikzee*, *Oudewater*, *Gouda*, *Leiden*, *Gorinchem*, *Haarlem*, *Rotterdam*, *Delft*, *Woerden* en *Schoonhoven*. Hoe 't in de bemagtiging deezer onderfcheidene Steden toeging, valt niet in ons beftek, wijdhoopig te verhaalen. Behalven deeze Steden, koos ook een groot gedeelte van *Gelderland* en *Overijsfel* de zijde van ORANJE. Daarenboven viel hem *'t Stigt* gedeeltlijk toe. In *Friesland* vielen ook merkelijke veranderingen voor, ten voordeele van ORANJE. Eenige Edelen van dat Gewest hadden aan SONOI, 's Prinsen Stedehouder in 't Noorder-Kwartier, gefchreeven om eenig Voetvolk. Doch *Sneek*, *Bolsward*

ward en *Franeker* openden, zonder eenig geweld van dit Volk te lijden, van zelve de Poorten voor de Geuzen, die eerlang ook *Dokkum* en *Stavoren* bemagtigden. Graaf JOOST VAN SCHOUWENBURG kwam toen in *Friesland* over, om 't Stadhouderſchap van 's Prinsſen wege waar te neemen. 't Geregtshof wierdt toen te *Franeker* geplaatst, alzo *Leeuwarden*, de Hoofdſtad van 't Gewest, nog eenigen tijd aan de Spaanſche zijde bleef. Aldus groeide binnen korten tijd het aanzien van Prinſe WILLEM, hier te lande, voornaamlijk in *Holland*; alwaar, volgens 't ſchrijven des Biſchops van *Namen*, „ den Prinſe VAN ORANJE, voor den tienden en twin„ tigſten penning, een nieuw Vorſtendom gekogt was."

Zedert het omvallen van verſcheiden Steden en eenige Gewesten tot de zijde des Prinſen VAN ORANJE, hadden nu de zaaken eene gantsch andere gedaante aangenomen. Men was nu met ernst bedagt om de zaaken op eenen vasten voet te brengen, en zich eenpaarig tegen 't Spaansch geweld aan te kanten. De Staaten, welke 's Prinſen zijde gekoozen hadden, hielden de eerſte Staatsvergadering te *Dordrecht*. ORANJE zondt op deeze Vergadering zijnen boezemvriend PHILIPS VAN MARNIX, Heer van *St. Aldegonde*, die, naa 't overgeeven van zijnen Lastbrief, de Staaten prees over 't verlaaten van ALVA's, en 't kiezen van 's Prinsſen zijde. Voorts vertoond hebbende, hoe de Prins al het zijne hadt opgezet bij het voorſtaan van 's Lands Vrijheden, verhaalde hij, dat zijne Doorluchtigheid weder een Leger op de been gebragt, doch den Krijgsknegten eene maand ſoldij op hand, en verzekering voor nog twee maanden toegezegd hadt, eer zij zouden behoeven te velde te trekken: waarom hij verzogt, dat de Steden, hier vergaderd, de betaaling deezer eerſte maand, ter ſomme van honderdduizend Kroonen, op zich neemen, en de vereischte verzekering voor nog twee maanden geeven wilden. De Staaten, zo groot was thans de ijver, bewilligden terſtond in dit verzoek. Voorts beſlooten zij met eenpaarigheid, om den Prins voor 's Konings wettigen Stadhouder over *Holland*, *Zeeland*, *Friesland* en *Utrecht* te erkennen, en zich te voegen met de andere Landſchappen, om te wege te brengen, dat hij ook voor Beſchermer van alle de

No-

Nederlanden, gedurende des Konings afweezigheid, verkooren wierdt. Wijders zou zijne Doorluchtigheid eenen Admiraal mogen aanſtellen, aan wien, met zekere Gemagtigden uit de Waterſteden, 't beleid van den Oorlog te water ſtaan zou. Daarenboven beloofden de Staaten aan den Heere van *St. Aldegonde*, en deeze, uit 's Prinſen naam, aan de Staaten, dat men met den Koning of met iemand van zijnen wege, geen Verdrag aangaan zou, zonder onderlinge bewilliging, en zonder 'er elkander, des begeerende, in te begrijpen. Aangaande den Godsdienst wierdt bij den Prins en de Staaten vastgeſteld, de openbaare oeffening van denzelven den Hervormden niet alleen, maar ook den Roomſchen toe te ſtaan, zelf de Geestlijkheid ongemoeid laatende, zo lang zij zich niet in ongehoorzaamheid en vijandſchap verliep. Van 't inneemen van *Rotterdam*, *Delft*, en eenige Zuidhollandſche Steden, hebben wij voorheen geſproken; dit viel voor, terwijl de eerſte Staatſche Vergadering nog zat, of pas geſcheiden was.

Terwijl dus het aanzien van Prinſe WILLEM ſteeds toenam, hadt hij een aanzienlijk Leger op de been gebragt, doch, bij gebrek aan geld, nog niet kunnen monſteren. Aan deezen zenuw des oorlogs hadt het hem een jaar lang gemangeld, niettegenſtaande de Koning van *Frankrijk* hem tweemaal honderdduizend Kroonen ter leen opſchoot, en naderhand ſchonk; en onaangezien men in de Nederlanden, zo veel men krijgen kon, bijeenſchraapte. In den Zomer des Jaars 1572, ſchreef de Prins aan KAREL BEAULIEU, Koopman te *Antwerpen*, om zestig duizend Kroonen voor hem op te neemen; doch dat geld was nergens te bekomen. Naa 't houden der Dagvaart te *Dordrecht*, wierdt hij evenwel in ſtaat geſteld, om zijn Leger, dat nu wel vierëntwintigduizend man ſterk was, te doen optrekken. Bij *Duisburg* over den Rhijn getrokken zijnde, ſloeg hij zich in 't Overkwartier van *Gelder* neder, daar hij *Roermonde* ſtormenderhand veroverde. 't Krijgsvolk bedreef veel moedwils aan Kerken, Kloosters en Geestlijken. Geweldig ſpeet den Prinſe deeze moedwil. Door een Plakaat, te *Hellenrade* bij *Roermonde* geteekend, zogt hij dien te ſtuiten, doch dat baatte weinig. De Prins,

die

die in gedrukte ſchriften, welke hij alomme verſpreidde, de Landzaten hadt verzekerd, dat hij niet van meening was iemand overlast te doen, moest, zijns ondanks, gedoogen, dat veelen van zijn volk hunne handen aan Geestlijken en Huislieden ſchondén, en een groot getal Ingezeetenen van hem afkeerig maakten. Hij lag nog in *Hellenradé*, toen de Gemagtigden van *Holland* hem eene goede ſomme gelds kwamen brengen, en te gelijk verzekering voor de beloofde ſtoffij zijner Knegten. Ook maakte de Prins hier eene Ordonnantie op de Regeering van *Holland*.

Niet lang vertoefde de Prins, na de bemagtiging van *Roermonde*, in dat gewest; maar met zijn Leger opgebroken zijnde, trok hij andermaal over de *Maaze*, en *Brabant* in. Hier bemagtigde hij *Mechelen*, en daar na *Leuven*, alwaar de plondering voor dertigduizend guldens wierdt afgekogt. *Nivelle*, *Dienst*, *Sichem* en *Tienen* volgden het voorbeeld van *Leuven*; als mede *Dendermonde* en *Oudenaarden*. Meer Steden zou de Prins hier hebben kunnen bemagtigen; doch hij ſchroomde zijn Leger te dunnen, en ſpoedde zich tot ontzet van *Bergen* in *Henegouwen*, omtrent welke Stad hij in September aankwam. Eenige dagen te vooren hadt hij tijding gekreegen van den berugten moord der Hugenooten te *Parijs*, die hem zeer trof, en groote veranderingen in zijne oogmerken maakte. Men vindt aangeteekend, dat de Koningin Moeder van *Frankrijk*, de voornaamſte werkmeesteres van dat gruweliſtuk, ten deezen zelfden tijde zou hebben toegelegd, om door den Overſte MANDELSLO, die in 't Naſauſche Leger geboodt, den Prins VAN ORANJE, met de Hugenooten naauw verbonden, van kant te helpen; doch dat MANDELSLO dit ſlinksch oogmerk den Prinſe zou ontdekt hebben.

Na 't ontvangen dier droeve maare van *Parijs*, ſtelde ORANJE al zijne hoop in 't ontzet van *Bergen*. Veel weer deedt hij om ALVA uit zijn voordeel en in 't vlakke veld te lokken. Doch de Hertog, een ervaren Krijgsoverſte, toonde wederom, gelijk voor vier jaaren, dat hij voor hadt, den Prins te overwinnen zonder ſlaan. Men hieldt nu en dan ſchuitgevaarten; doch 't kwam tot geen hoofdtreffen. De Prins ver-

verſtoutte zich zelf om een aanval te doen op 's vijands verſchanſingen, doch wierdt met zwaar verlies te rug gedreeven. Hier bij kwam nog, dat 's Prinſen Legerplaats, op eenen nacht, beſtookt wierdt door drieduizend man, die de Wagten overtrompeld en geveld hebbende, doordrongen tot aan de Tent, waar in de Prins te rusten lag. Grooter gevaar zijns leevens hadt hij dus lang niet geloopen. De Prins plagt naderhand zijne behoudenis toe te ſchrijven aan de getrouwheid van een hond, die door 't gerugt aan 't huilen raakte, voorts op zijn aangezigt ſprong, en hem, met krabben wekte, eer iemand van zijn gezin uit den ſlaap ſprong. Zedert hieldt hij altoos, tot op zijn Sterfdag, dusdanig een Wagter bij zich. Wonder wel kwam hem hier te baate eene gewoonte, welke hij zich al voor lang hadt aangewend. Zijne Doorluchtigheid naamlijk de duisternis voor eene Moeder van ontrad houdende, was gewoon der nachtrust weinig toe te geeven, en liever een gedeelte van den dag aan de verkwikking van lichaam en geest te wijen. Hij ſliep ſteeds in volle wapenrusting, terwijl een Lakai een paard, gezadeld en getoomd, in gereedheid hieldt. Op de bovengemelde wijze dan opgewekt, en ter tent uitvliegende, hadt hij 't egter kwaad genoeg om in den zadel te koomen, eer hem de Spanjaards bijkwamen. Zijn Stalmeester, terſtond naa hem opgezeeten, liet 'er 't leeven, als mede twee zijner Geheimſchrijveren. Prins WILLEM, dus het gevaar ontkomen, en geene hoop hebbende om *Bergen* te ontzetten, beſloot naa weinige dagen op te breeken. Over *Mechelen* trok hij na den Maaskant, bereikte eerlang de overzijde, en voorts ook die van den Rhijn bij *Orſoi*. Hier dankte hij zijne benden af, zonder ze te kunnen betaalen. Dit bragt hem wederom in gevaar. Men mompelde in 't Leger, om zich van zijn perſoon te verzekeren, en dien in 's vijands hand te leveren. Hij moest zich dan ſchuil houden; tot dat de Overſten het volk paaiden met ſchriftlijke verzekeringen, hun door de Staaten van *Holland* gegeeven.

In 't Noorderkwartier, daar sonoi 's Prinſen Stadhouder was, ging het niet naar den zin der Staaten; weshalven zij zijne Doorluchtigheid verzogten over te koomen, om op

alles orde te ſtellen. Deeze, geen kans ziende om, ten derde maale, in *Duitschland* een Leger op de been te brengen en te onderhouden, trok met zijn Hofgezin en zeventig Paarden na *Kampen*, van waar hij, in October, overſtak na *Enkhuizen*, begeleid door eenige Galeien dier Stad. Te *Enkhuizen* wierdt hij met uitgelaatene vreugde ontvangen. Hij vertoefde hier eenige dagen, laat geevende tot het uitrusten van eelijke ſchepen ten Oorloge, en tot het verſterken der Stad buiten de Zuidpoort. De burgerij leende hier aan zo gereedelijk de hand, dat men het bolwerk in zeventien dagen tijds, in 't felſte van den winter opgeworpen, zedert den naam van *Willigenburg* gaf. De Prins, andere Steden in deezen oord insgelijks bezogt hebbende, kwam eerlang te *Haarlem*, daar hij de Staaten beſchreeven hadt. Verſcheiden zaaken wierden hier, ten algemeenen beste, verrigt. Het Hof van *Holland* en de Rekenkamer rechtte hij in den *Hage* wederom op. Van *Haarlem* begaf zich de Prins na *Delft*, van waar hij verſcheiden Ordonnantien en Plakaaten, op zijnen naam, liet uitgaan, den Koophandel raakende. Ook ſtelde hij orde op den loop der Munte, en beval alle Leenmaanen, den eed van getrouwheid aan hem, als *Stadhouder Generaal*, *aan 's Lands Staaten*, *en aan 't Gemeenebest* te koomen doen, op verbeurte hunner Leenen: *want* (beſluit zijne Doorluchtigheid,) *onſe intentie ende begeerte ſulks is.* Ook bekragtigde hij de Ordonnantie der Staaten raakende den Impoſt op Bieren, Wijnen, Lakenen, en andere Lijfs- en Mondbehoeften. Uit dit alles is gereedlijk af te neemen, dat de Prins thans een zeer groot gezag bezat, en, ſchoon den naam niet voerende, nogthans alles als Graaf beſtierde. In 't begin van 1573, ſtelde hij evenwel eenen Raad nevens zich, die de zaaken van Staat en Oorlog hielp beleiden. In 't hooft der Plakaaten, waar in zedert wederom 's Konings naam geſteld wierdt, las men dat dezelve gegeeven waren: „ Bij „ advis van den Prinſe VAN ORANJE, als Stadhouder, en van „ de Raaden nevens hem weſende."

Op zo veel voorſpoeds, als de Prins nu, zedert eenigen tijd, genooten hadt, volgden eenige tegenheden. Verſcheiden Gelderſche en Overijſſelſche Steden vielen hem af, en den Span-

Spanjaard toe. *Friesland* volgde dit voorbeeld. *Haarlem* wierdt door *Don* FREDERIK, Zoon VAN ALVA, naauw ingeflooten. Het volk, welk ORANJE zondt tot ontzet der benaauwde Stad, wierdt geflagen, en de Stad zelve, eerlang, bemagtigd; waar over de Spaanfchen allerwege een zo uitgelatene vreugde bedreeven, dat zij, ten blijke hier van, te *Utrecht* een Prins VAN ORANJE van ſtroo maakten, die met veel omſlags na de markt gevoerd, en aldaar op een rad gelegd en verbrand wierdt. Ook liep de Prins thans wederom gevaar van in 's vijands handen te vallen. Want de Graaf VAN BOSSU ſchreef aan RUIS JANSZOON VAN GROENEWEGEN, Burgemeester van *Delft*, terwijl zijne Doorluchtigheid zich aldaar onthieldt, „ Dat men den Prins in hegtenis neemen, „ en na 't Leger voeren moest; waarop loon naar verdienſten ſtaan zoude." Doch de brenger des briefs leverde dien den Heere VAN BATENBURG, door wien hij den Prinſe ter hand kwam. De Burgemeester, bij zijne Doorluchtigheid ontbooden, nam God tot getuige zijner oprechtheid; verklarende BOSSU's pen niet in zijne magt te hebben. De Prins hervatte, dat zijne trouw blijken zoude, wanneer hij BOSSU zelven in de laage lokte, die hij voor anderen gelegd hadde. Doch de Burgemeester betuigde, dat van zich zelven niet te kunnen verkrijgen; waar op de Prins hem eenigen tijd in zijn huis verzekeren deedt.

Na 't overgaan van *Haarlem*, wierdt verſtaan het beleg van *Alkmaar*, door de Spaanſchen, ondernomen. De Prins, die zulks wel voorzien hadt, zondt Jonkheer JACOB KAREL-JAAUW met eenig volk derwaarts; doch men weigerde hem ſin te nemen. Het kloek beſluit, nogthans, van Burgemeester FLORIS VAN TRELINGEN haalde de Stad over om 's Prinſen bezetting in te neemen. Oprijzende in 't midden van den Raad, verklaarde hij zich gezind, om met den Prinſe en de Burgers te leeven en te ſterven. Straks ſtreeft hij het Stadhuis af, en begeeft zich, genoegzaam alleen, alles over zich neemende, met een deel burgers, na de Frieſche poort, die hij doet openſtaan; waar naa 's Prinſen volk binnen trekt. Uit 's Lands geſchiedenis is 't bekend, hoe dapper dit volk nevens de burgerij zich kweet, en den Spanjaard tot den aftrek noopte.

Niet even gunſtig, nogthans, ſtonden de zaaken in andere oorden van *Noordholland*. SONOI. 's Prinsſen Stadhouder in dat gewest, ſchreef in Julij aan zijne Doorluchtigheid „ Dat „ het in 't Noorderkwartier, van waar veelen, naa 't over„ gaan van *Haarlem*, met hunne goederen gevlugt waren, „ mangelde aan Krijgs- en Mondbehoeften, en aan Soldaten; „ dreigende het klein getal, dat men nog hadt, aan 't muiten „ te ſlaan, zo dra de betaaling over den vervaltijd weg „ bleef. Ook meende hij, dat men een Schans op *Texel* „ leggen moest, eer het de vijand deedt; wanneer de vaart „ na de *Maaze*, die nu alleen buiten om kon geſchieden, „ en de gemeenſchap met *Zuidholland*, zou afgeſneeden zijn. „ Hij beſloot, dat men het, in den tegenwoordigen toeſtand, „ niet langer houden kon, indien zijne Doorluchtigheid geen „ vast verbond met eenige Mogendheden maakte, en be„ kwaam ontzet voorhanden hadt." Wij hebben deezen brief willen mededeelen, om het antwoord daar nevens te voegen. De Prins zondt, bij brieven die de vuurigheid van zijnen ijver voor den Godsdienst, en zijn vertrouwen op de dengdzaamheid zijner zaake ademden, dit ernſtig en beſtraffend wederſchrijven: „ Een kloek en manlijk hart plagt, ook in „ ſpijt des wederſpoeds, ankergrond aan de hoope te vin„ den; de angſtvalligen en blooden, door den raad der vre„ de, verrukt te worden. — Welk een wankelbaarheid, om„ 't verlies eener Stad, hoewel overbitter en deerlijk, te „ zwigten? even of Gods arm met dien afbreuk verkort „ waar, en 's Lands welſtand aan *Haarlem* hing. Hoe veele „ ſterke Plaatſen ſchooten 'er nog over, daar 't woord Gods „ zuiver verkondigd wierdt, en zijne eere betragt, die men „ boven alle inzigten moest in agt neemen. — 't Bevreem„ de hem grootlijks, wie 't Krijgsvolk in de gewoonte hadt „ gebragt, van ten juisten verſchijndage hun ſoldij te eiſchen. „ Keizer noch Koning hadt ooit zo ſtipt op de betaaling ge„ past. De Spanjaards waren achtëntwintig maanden ten „ agter. In vasten verbond ſtondt hij, en hadt het, voor 't „ aanvaarden van de beſcherminge der Landzaaten aangegaan, „ met den Opperſten Vorst der Vorſten, die nooit der zij„ nen betrouwen te loor ſtelde. Onderuusſchen wilde hij zich

„ zel-

„ zelven noch den Vaderlande bezwijken, maar, wagende „ goed en bloed, de middelen te werk ſtellen, die hem de „ Heer des Heirſchaaren hadt toegeſchikt." Met deeze en diergelijke redenen zogt de kloekmoedige Prins de verſlaauwde gemoederen tot bedaaren te brengen, en een hart onder den riem te ſteeken.

Met den aanvang des Jaars 1574, begaf de Prins zich van *Delft* na *Vlisſingen*, daar hij de Hollandſche en Zeeuwſche Zeemagt verzamelde. *Middelburg* hieldt het toen nog met den Spanjaard. ORANJE maakte een toeleg op deeze Stad. Veel leedt dezelve van binnen, door gebrek aan mondbehoeften. MONDRAGON, die 'er 't bevel voerde, zogt tot handeling te koomen. Doch als ORANJE verklaarde, *Middelburg* en *Arnemuiden* niet anders dan op genade en ongenade te willen ontvangen, verklaarde de Spaanſche Bevelhebber, *Middelburg* liever op twintig plaatzen te willen in brand ſteeken, en zich met de zijnen, in een uitval, dood vegten. Deeze kloekheid deedt den Prins beſluiten om te buigen, en de Stad bij een eerlijk verdrag over te neemen. Naa 't treffen van dit verdrag ſcholdt de Prins der Stad twee tonnen ſchats kwijt, van de drie, die zij ſchuldig was. Op den derden April deedt de gantſche Burgerije den eed van getrouwheid aan den Prinſe. Doch alzo zijne Doorluchtigheid eerlang *Vlisſingen* en *Veere* verklaarde voor vrije Graaflijke Steden, die, zo wel als de andere Zeeuwſche Steden, ter Staatsvergaderinge zouden moeten beſchreeven worden; dezelve, daarenboven, beſchenkende met het regtsgebied over een aanzienlijk gedeelte van *Walcheren*, welk voorheen onder *Middelburg* behoord hadt; en, ten zelfden tijde, *Arnemuiden*, een Dorp onder *Middelburg* ſtaande, tot eene Stad verhief, heeft hij, om deeze reden, de gunst der Middelburgſche Regeeringe nooit regt kunnen winnen. Welke gevolgen dit misnoegen gehad hebbe, zal in 't vervolg deezer Leevensbeſchrijvinge blijken.

Prins WILLEM, wien omtrent deezen tijd een aanſlag op *Antwerpen* was mislukt, bleef, middelerwijl, genegen om, door onderneemingen van meerder nadruk, den Oorlog een einde te doen neemen. Ten dien einde hadt hij al zedert

geruimen tijd gepoogd, een voordeelig verbond te ſluiten met deeze of geene nitheemſche Mogendheden, en op nieuws een Leger op de been te brengen. Meest liepen zijne gedagten op een verbond met *Frankrijk*; doch na den moord van *Parijs* beſloot hij eerst een kans in *Engeland* te wagen. Al in 't einde des Jaars 1572, waren, uit 's Prinſſen naam, en dien der Staaten van *Holland*, *Zeeland* en *Weſtfriesland*, eenige afgevaardigden derwaarts gezonden. Doch dit Gezantſchap was van geen gevolg. De Prins ſloeg dan het oog wederom op *Frankrijk*. Hier trof men wel een Verdrag van onderſtand; doch 't wierdt niet dan lang daar na bekragtigd. Ook tradt men, omtrent deezen tijd, met voorkennis en op aanraaden van den Prins, te *Rotterdam*, in onderhandeling met de Spaanſchen over Vrede; doch, wijl men het niet eens kon worden over de voorwaarden, wierdt deeze handel afgebroken.

In 't laatſte gedeelte des Jaars 1574, terwijl *Leiden* door de Spanjaards belegerd wiendt, ſtortte zijne Doorluchtigheid, te *Rotterdam*, in eene zwaare ziekte, die van veelen voor de peſt gehouden wiendt, en zijn hofgezin ſchuw van hem maakte. Zelf vindt men aangeteekend, dat zekere GORNELIS VAN MIEROP, Ontvanger der Gemeene Middelen van *Holland*, den Prins moetende ſpreeken, tot in zijn ſlaapvertrek doortradt, zonder iemand ontmoet te hebben. Ook vondt hij hier zijne Doorluchtigheid alleen; die toen nit hem verſtaan hebbende, dat *Leiden* nog niet over was, God met vuurigheid dankte, een weinig ſcheen op te laaken, en allengskens beter en volkomen herſteld wiendt. Middelerwijl hadt het gerugt van zijnen dood reeds binnens- en buitenslands geloopen. De droefheid, welke zijne vrienden, de blijdſchap, die de vijanden daar over lieten blijken, toonde hoe veel den lande aan de behoudenis van zijn leeven gelegen was. Zedert zijne herſtelling bragt hij niet weinig toe tot het ontzet van *Leiden*, waar van hij de tijding kreeg te *Delft*, op den tweeden October, terwijl hij de Naamiddag-Predikatie bijwoonde. Op den vierden daar na kwam zijne Doorluchtigheid in perſoon te *Leiden*, verheffende hooglijk de Weduwenſchap en Burgerij, over 't kloekmoedig doorſtaan

ſtaan van zo veel jammers, en beloovende de beweezene trouwe, aan hun en hunne naakoomelingen, te zullen vergelden. De Prins verſtelde, eenige dagen daar na, de Wet, en boodk, geſterkt van de Edelen en Steden, den Leidenaaren aan, in erkentenis hunner ſtandvastigheid, vrijheid van tollen voor eenige jaaren, of een Hoogeſchool des Lands in hunne Stad: waar van zij 't laatſte koozen.

Dat in deeze verwarde tijden zomtijds geſchil rees over 't ſtuk van Regeeringe, is ligtelijk te bevroeden. De Edelen en Steden woelden tegen elkander, om 't meeste gezag in handen te krijgen. Dit baarde merkelijke verwarring. Eerlang wist men niet, aan wien men zich hadt te vervoegen, om de zaaken eindelijk afgedaan te krijgen, om dat men niet wist, waar of in wien de opperſte magt in *Holland* geplaatst was. Prins WILLEM, dit bevroedende, hieldt den Staaten, in den Jaare 1574, voor, welke eene wanorde hier uit te wagten ware, en begeerde ernſtig, dat 'er nadere orde op 's Lands Regeering geſteld wierdt. Hij vertoonde hun wijders, hoe 't gemeene volk in den waan ſchaen geraakt te zijn, dat de penningen, welke men opbragt, ten zijnen bijzonderen nutte beſteed wierden: waarom men agterlijker wierdt in 't draagen der gemeene laaſten. Dat, ten anderen, de onwilligen in 't opbrengen der ingewilligde laaſten niet wierden uitgewonnen; waar uit tweedragt rees. Waar bij nog kwam, dat de Geldmiddelen verwaardelijk beſtierd wierden, en de Staaten met de penningen, voor 't Krijgsvolk geſchikt, dikwijls andere noodzaaklijkheden betaalden. Tot wegneeming van welke zwaarigheden, die de Prins meest allen hieldt te ontſtaan uit de inbeelding, dat de gemeene zaak hem in 't bijzonder aanging, geen middel overig ſcheen, dan dat de Staaten zelven de gantſche Regeering aan zich namen, en hem ontſloegen van allen laſt; dien hij verklaarde, niet uit zucht tot eigen belang of eere, maar alleen om hun dienst te doen, op zich genomen te hebben. Ten beſluite, de Staaten tot eendragt vermaand hebbende, betuigde hij niet na ontſlag te haaken, nik weerzin om hun bij te ſtaan; maar alleen, om dat hij zich bedunken liet, dat zulks tot 's Lands oorbaar ſtrekken

zou; willende hij, anderzins, gaarne den laatſten druppel zijns bloeds ſtorten voor 's Lands vrijheid en welvaart.

Geen kleine verlegenheid baarde deeze verklaaring onder de Staaten. Den Prins konden zij niet miſſen; doch zij verſtonden tevens, dat hun meer gezags in de Regeering toekwam, dan zij dus lang hadden kunnen gebruiken. Na dat zij over 's Prinſen voorſtel geraadpleegd hadden, beſloten zij, geduurende den Oorlog, de Opperſte magt over alle Landszaaken hem aan te bieden. Zij *baden* hem, op den twaalfden November, te *Delft* vergaderd zijnde, in *zijne gelukzalige Regeering, met den Raad nevens hem zijnde, te willen volharden*; waar toe zij hem, onder den naam van *Gouverneur of Regent, volſtrekte magt, gezag en opperst* (Souverain) *bevel, goedwilliglijk opdroegen*. Bijzonderlijk ſtonden zij hem 't bewind af over alle ſchepen van Oorlog, dat, tot hier toe, aan de bijzondere Steden geſtaan had, mids hij ze, niet zonder der Staaten bewilliging, vervreemde of buitens lands vervoerde. De verlofgelden, de prijzen en buiten, mogt hij tot onderhoud derzelven beſteeden. Ook gaven zij hem volſlagen bewind over 's Lands Domeinen, en ſtonden toe, dat de Wethouders, Schutterijen, Gilden en Gemeenten plegtige belofte deeden om de ingewilligde laſten op te brengen, en bezettingen in de Steden te ontvangen, wanneer de Prins en zijn Raad zulks noodig oordeelen zouden. Alleenlijk bedongen zij, dat de Edelen en Steden, over zaaken van beeden en belastingen, en van vernieuwing en verandering der Regeeringe, zouden moeten beſchreeven worden: ook dat de voornaame Amptenaars, de Raaden van den Hove en die van de Rekeninge, met hunne bewilliging en ter hunner benoeminge, zouden moeten aangeſteld worden. De Prins zou, egter, des noods, op der Staaten geloove, tot vijftienduizend guldens toe mogen ligten, zonder dat hij de Staaten hier van vooraf zou behoeven te verwittigen. En alzo zij wel konden bevroeden, dat de Prins, onaangezien dit alles, de Regeering niet zou willen aanvaarden, zo hij op geen vast inkomen, ten dienſte van den Lande, kon ſtaat maaken, beloofden zij elk zijn aandeel, in zestigduizend

Kroo-

Kroonen eens, reeds voor eenigen tijd ingewilligd, vaardiglijk te zullen opbrengen, behalven nog drieëntwintigduizend zeshonderd ponden ter maand, voor zekeren tijd. Voorts, om de gunst zijne Doorluchtigheid te behouden, vermeerderden zij 't getal der Lijfwagten of Hellebardiers, die men, zederd eenigen tijd, op 's Lands kosten, voor hem aangenomen hadt, van vierëndertig op honderd hoofden, en derzelver wedde van acht op tien guldens ter maand.

De Prins toonde zich hier op genegen tot het aanvaarden der Regeeringe; doch begeerde, dat hem vijfënveertigduizend guldens ter maand wierden opgebragt, tot betaaling van 't Krijgsvolk en andere lasten. Maar hier toe waren de Staaten ongenegen; 't welk zijne Doorluchtigheid zo euvel nam, dat hij 'er hevig over uitvoer, zich grootlijks beklaagende van der Staaten traagheid, ligtvaardigheid en misslagen; hij verklaarde, liever met behoudenis van eere het land te willen verlaaten, dan de Regeering, op den voorgeslagen voet, aanvaarden. Waar op bij de Staaten, tot het inwilligen der geëyorderde penningen, voor den tijd van zes maanden, wierdt beslooten.

De Regeering van *Holland* dus geregeld zijnde, zogt zijne Doorluchtigheid insgelijks orde te stellen op de Regeering van *Zeeland*; doch de Staaten van dat Gewest hadt hij tot geene eenigheid met die van *Holland*, kunnen brengen. Ten dien einde wierden zij, in den Jaare 1575, te *Dordrecht* beschreeven, daar zij eenige punten beraamden van Vereeninge tusschen *Holland* en *Zeeland*, *onder de gehoorzaamheid des Prinsen van Oranje*. Zij kwamen hier op uit, „ dat de Prins, *geduurende den Oorlog, als Souverain en* „ *Opperhoofd*, in alles, wat 's Lands bescherming en behou„ denis betrof, volkomen magt van gebieden en verbieden „ hebben zou. Op Krijgszaaken mogt hij, nevens zulken, „ die hij tot zich neemen wilde, bestelling maaken, naar „ welgevallen, en de hooge en laage Krijgsampten begee„ ven. — Hij zou tot twintigduizend guldens toe mogen „ ligten, zonder der Staaten bewilliging te behoeven. Voorts „ zou hij 't Regt, van Konings wegen, als Graave van *Hol*„ *land*, door den Raad Provinciaal, doen handhaven. Aan

„ zijne Doorluchtigheid zou staan, het verleenen van gunsten,
„ vergiffenis van misdaaden, wettiging, uitstel van betaaling
„ en dergelijken. De Prins zou, ten gewoonlijken tijde, de
„ Wethouders der Steden mogen stellen en vernieuwen, in
„ gevolge der Privilegien, en, des noods, ook buiten den
„ gewoonen tijd. Alle bijzondere Privilegien, vrijheden en
„ gewoonten moest zijne Doorluchtigheid handhaaven; ook
„ de oeffening der *Euangelische Gereformeerde Religie*,
„ *doende de oeffening der Roomsche Religie ophouden*, zon-
„ der nogthans te gedoogen, dat op iemands geloof onder-
„ zoek gedaan wierdt." Voorts beloofden de Staaten van *Holland* en *Zeeland*, eenen gemeenen Landraad te zullen aanstellen, die den Prinse, in 't regelen der zaaken, de Vereeniging en 't gemeene Land betreffende, zou helpen, en dus zijne Doorluchtigheid van een deel van den last des bewinds ontheffen.

De Prins nam genoegen in dit ontwerp op de Regeering, betuigende, dat hij de Staaten niet genoeg kon bedanken voor 't goed vertrouwen, welk zij in hem stelden, en verklarende, de Regeering, bij voorraad, en tot dat de Staaten nutter en bekwaamer voorwerp zouden gevonden hebben, te willen aanvaarden. In de aanstelling van den Landraad vondt hij, egter, geen genoegen, gelijk dezelve ook kort daar na wederom wierdt afgeschaft. Ook maakte zijne Doorluchtigheid zwarigheid, dat hem gevergd wierdt, *de oeffening der Roomsche Religie te doen ophouden*; begeerende hij, dat in plaats der woorden, *Roomsche Religie*, gesteld wierdt, *Religien, strijdende met het Euangelie*: gelijk zedert geschiedde. Op deeze voorwaarden dan aanvaarde zijne Doorluchtigheid de Regeering, het voorts aan de Staaten overlatende, hem zo veel of weinig gezags te laaten, als zij zouden goedvinden; betuigende nooit meer gezags gezogt te hebben, dan hij, tot verzekerdheid van 's Lands welvaart, noodig hadt. — Wij hebben de handelingen over de Opdragt der Regeering aan den Prinse, en de aanwijzingen van de uitgestrektheid zijner magt in eens willen verhaalen, en keeren nu weder tot het melden van eenige gebeurtenissen, middenwijl voorgevallen.

Te-

Terwijl men in *Holland* over 't beraamen van den vorm der Regeeringe handelde, deedt de Prins, in den aanvang van December des Jaars 1574, eene reize na *Zeeland*, waarſchijnlijk met oogmerk om de Staaten van dat Gewest in de maatregels van die van *Holland* te doen treeden. Doch hij hadt daarenboven eenen aanſlag op *Antwerpen* in den zin, die hem derwaarts riep. In die Stad hieldt hij heimelijk verſtand met MAARTEN NEYEN, gezwooren Klerk en Griffier der Rekenkamer, door wiens beleid een goed getal Krijgsknegten in de Stad gebragt, en hier en daar verborgen was. De Prins hadt eene Vloot van zestig Schepen te *Vliſſingen* doen verzamelen, die tot voor *Lillo* de *Schelde* opvoer, en de Stad, met behulp van NEYEN en de zijnen, zou bemagtigd hebben. Doch de Landvoogd REQUESENS kreeg, zonder dat men regt weet op welk eene wijze, kennis van den toeleg; waar door deeze aanſlag vruchteloos afliep.

Merkelijk aandeel hadt ook zijne Doorluchtigheid in de Vredehandeling met *Spanje*, die, te *Dordrecht* begonnen, gedeelt te *Breda* wierdt voortgezet, doch ten langen laatſte vruchteloos afliep. 't Blijkt dat zijne Doorluchtigheid hieromtrent zeer bedagtzaam te werke ging. Hij begreep, dat hij noch de Landzaaten hunne rekening zouden vinden bij de voorwaarden, die hun wierden aangeboden. Hierom hieldt hij den vergaderde Staaten voor, dat de vrede, in 't algemeen, wel wenschlijk was, doch dat hij ook ligtelijk lastiger zijn konde dan de Oorlog zelve; weshalven men geen vrede zoeken moest, die met Gods eer en met 's Lands vrijheden en voorregten ſtreedt, en los en wankelbaar was. Ook vermaande hij de Staaten, gedaurende de Vredehandeling, de noodige middelen te vinden en vast te ſtellen, om den Oorlog voort te zetten. Hoe veel invloeds de Prins thans op de Regeering hadt, kan afgeleid worden uit het beſluit, welk hij de Staaten deedt neemen, om alle de ſtemmen der Leden van de Vergaderingen tot den Vredehandel in vier te begrijpen; eene voor de Edelen en Groote Steden van *Holland*, eene voor de Staaten van *Zeeland*, eene voor de kleine Steden van *Holland*, en eene voor de Steden *Bommel* en *Buren*. De vijfde en beſliſſende ſtem behieldt de Prins aan zich zel-

zelven. Hij was dus van drie ſtemmen ten minſten, en gevolglijk van 't beſluit der Vredehandelingen meester, alzo de kleine Steden van *Holland* en *Bommel*, die door zijn toedoen ter Dagvaart waren geroepen, hem geheel waren toegedaan, en *Buuren* de Hoofdplaats van zijns Zoons Graafſchap was. Dus waren de Gemagtigden tot den Vredehandel den Prinſe allen aangenaam.

Midden onder alle deeze bezigheden, hadt zijne Doorluchtigheid de gedagten laten gaan op een derde huwelijk; onaangezien zijne tweede Gemaalin, ANNA VAN SAKEN, van welke hij, ter oorzaak van haar ongeregeld gedrag, zich hadt doen ſcheiden, nog leefde, en te *Dresden*, bij haaren Oom, den Keurvorst AUGUSTUS, bewaard wierdt. In Junij des Jaars 1575, was hij, in den *Briele*, hertrouwd met CHARLOTTE VAN BOURBON, Dochter van LODEWYK, Hertog van *Montpenſier*, die, tot het Klooster geſchikt zijnde, Abtdisſe van *Jouarre* geworden, doch, in 't Jaar 1572, na *Duitschland* geweeken was, alwaar zij openlijke belijdenis der Hervormde Leere hadt gedaan. Omtrent drie jaaren bleef zij hier, aan 't Hof van den Paltsgraave Keurvorst, tot dat de Prins VAN ORANJE haar ten huwelijk verzogt, door zijnen boezemvriend, den Heere van *St Aldegonde*, die haar, over *Embden*, met twee Oorlogſchepen herwaarts geleide. Zeer wierdt dit huwelijk gelasterd van de Spaanschgezinden, die 't voor Overſpel uitkreeten, om dat de Prinſes den Geestlijken ſtaat hadt verlaaten; ſchoon zij dien ſtaat nooit hadt verkooren, maar 'er door haaren Vader, in haare kindſche jaaren, toen zij niet kiezen kon, toe geſchikt was. In *Holland* wierdt de Bruid, door de Heeren VAN KEENENBURG en ZWIETEN, en door de Gemagtigden van *Dordrecht*, *Alkmaar*, *Vlisſingen* en *Briele*, uit den naam der Staaten, verwelkomd, en vereerd met zesduizend ponden van veertig Grooten, die uit den honderdſten penning gevonden wierden. Haar Vader hadt niet in 't huwelijk bewilligd, en 't liep aan tot in den Jaare 1580, eer hij zich verzoende met den Prinſe.

De plegtigheden des huwelijks verhinderden, nogthans, zijne Doorluchtigheid niet om voor 's Lands welſtand te zorgen. Vier of vijf dagen was het maar voltrokken geweest,

toen

toen hij, op de tijding, dat *Don* LOUIS DE REQUESENS een aanflag op *Zeeland* in den zin hadt, zich na *Walcheren* begaf om orde te ftellen. Terwijl hij zich hier ophieldt, gelukte het eenigen zijner Galeien, elf of twaalf vijandlijke Kromftevens te veroveren en in brand te ftceken; waar van de tijding hier te Lande eenige verkwikking baarde.

Kommerlijk ftonden ondertusfchen de zaaken hier te Lande. De vijand hadt verfcheiden Steden bemagtigd, en om den zenuw des Oorlogs, het geld, begon men gantsch verlegen te worden. Naa 't afbreeken der Vredehandelinge te *Breda*, hadt men in overleg genomen, of 't niet geraaden ware, de toevlugt te neemen tot de eene of andere vreemde Mogendheid, 't zij tot het Duitfche Rijk, tot *Frankrijk* of *Engeland*. De Prins hadt al vroeg voorgeflagen, of men niet met het Keizerrijk behoorde te handelen, om zich, met behoudenis der Voorregten, onder 't zelve te begeeven, mids men vooraf onderftondt, of men de befcherming des Rijks ook onder minder voorwaarden zou kunnen verwerven. Doch 't bleek klaar genoeg, dat de Staaten weinig genegenheid hadden, om de Opperfte magt van den Lande eenen vreemden Heere op te draagen.

Duidelijk bleek, nogthans, de noodzaaklijkheid van uitheemfche hulpe. Hierom begon men met ernst te raadpleegen, of men *Frankrijk* of *Engeland* om hulpe zou aanzoeken. De Staaten en 't volk neigden meest tot *Engeland*; doch de Prins fcheen meer tot *Frankrijk* gezind: 't zij om zijn huwelijk met eene Dochter uit het Huis van *Bourbon*, of om de gelegenheid van zijn Prinsdom *Oranje* in *Frankrijk*. Men wierdt het nogthans eens, om eerst met *Engeland* in onderhandeling te treeden; en naa dat men hier ongelukkig was geflaagd, het oog na 't laatstgenoemde Rijk te wenden, daar men even weinig troost vondt. Diep trof deeze te loor-ftelling en de benaauwde ftaat des Lands zijne Doorluchtigheid; en wil men, dat hij nu ('t was in den Jaare 1576) of wat laater, den wanhoopigen voorflag zou gedaan hebben, om het Land, naa 't verbranden der Molens en 't doorfteeken der Dijken, voor den vijand te onbruik te maaken, met vrouwen en kinders en 't beste der tilbaare have, fcheep

te

te gaan, en een veilige verblijfplaats te zoeken, daar men buiten ſlaavernij van lichaam en gemoed kon leeven. 't Zij dan dat de Prins waarlijk gemeend hebbe, dat de zaaken tot zulk een uiterſte waren gekomen; 't zij hij ze ten ergſten heeft willen afmaalen, om de Staaten te eerder te doen beſluiten tot het inhaalen van vreemde hulpe.

Doch te midden deezer verlegenheid ontſtondt 'er nieuwe hoop. De Landvoogd *Don* LOUIS DE REQUESENS overleedt, onverwagt, aan eene heete koorts; dit gaf den Prinſe nieuwen moed, en deedt hem met herhaalde poogingen arbeiden, om 't werk der Vereeniginge tuſſchen *Holland* en *Zeeland* tot ſtand te brengen; waar in hij ook gelukkiglijk ſlaagde. Dit gaf hem gelegenheid, om, tot het voortzetten des Oorlogs, zwaare ſommen te vorderen, die hem ook wierden ingewilligd. De twee vereenigde Gewesten ſtonden hem tweehonderd en tienduizend guldens ter maand toe, tot het onderhoud van honderd en tien Vaandelen Knegten en honderd Oorlogſchepen; en die van *Holland* afzonderlijk honderddnizend guldens eens. Doch deeze onderſtand deedt die uitwerking niet, welke men zich daar van hadt voorgeſteld. De Prins, evenwel, niet verzuimende 't geen ten algemeenen nutte kon verſtrekken, tragtte thans zijn voordeel te doen met de muiterij en onluſten, welke zich onder de Spaanſchen zelve meer en meer openbaarden. Zijne Doorluchtigheid vertoefde thans te *Middelburg*, van waar hij een waakend oog hieldt op 't geen in *Brabant* en *Vlaanderen*, den voornaamſten zetel der onluſten, voorviel. Van daar zondt hij brieven aan de Staaten van *Brabant*, *Gelderland*, *Vlaanderen*, *Utrecht* en andere Landſchappen, waar in hij hen allen vermaande, om zich te vereenigen tegen de Spanjaards, en de vrijheid te verwerven, die nu voor de deur ſtondt, en hun, door de verdeeldheid hunner verdrukkeren, van zelve wierdt aangeboden. Hij verzekerde hun tevens, dat hy geene verandering in den Godsdienſt zogt, gelijk hem ten onregt naging; maar zich, omtrent dit ſtuk, naar 't beſluit der Algemeene Staaten, zogt te voegen. Eindelijk boodt hij hun zijnen dienſt en den bijſtand der Staaten van *Holland* en *Zeeland* aan; verklaarende geenen anderen toeleg te hebben, dan de Neder-

lan-

landen in de gekrenkte voorregten te herſtellen en te handhaven. Dit ſchrijven van den Prinſe bragt zo veel te wege, dat men in *Brabant* en *Vlaanderen* allereerst op eene verbintenis met *Holland* en *Zeeland* begon te denken. Ook was het met kennis en op raad van zijne Doorluchtigheid, dat eenige Leden van den Raad van Staate, die gehouden wierden te zeer met de Spanjaards te heulen, te *Brusſel* in verzekering genomen wierden. De Vlamingen verzogten wijders eerlang aan ORANJE om onderſtand van volk en krijgsbehoeften; dien hij, genegen om voet in *Vlaanderen* te krijgen, gereedlijk inwilligde.

Na 't afbreeken der Vredehandelinge te *Breda*, wierde dezelve, in den jaare 1576, hervat te *Gend*. Zo veel voets hadt de Prins nu al in *Vlaanderen* gekreegen, dat de Vlamingen, voor verderen voortgang bedugt, gaarne zijn Krijgsvolk wilden loozen. Doch de Prins hadt hier geene ooren naar. Tot den Vredehandel nogthans toonde hij zich niet ongenegen; hij bevorderde dien, zo veel in hem was, door het zenden zijner Gemagtigden en die der Staaten. Voor zich zelven bedong hij daar bij, dat hij tot Zee-Admiraal en Stadhouder over *Holland*, *Zeeland*, *Bommel*, enz. aangeſteld, en in zijne verbeurde goederen en eere herſteld wierdt.

Van eene zeer gezegende uitwerking was de Gendſche Bevrediging. Het Slot te *Gend* ging, op den eigenſten dag als dezelve wierdt gereekend, aan de Staatſchen over, en wierdt met 's Prinſen volk bezet. *Zierikzee* en de ſterkten in dien oord van 't Eiland *Schouwen* hadt hij ingelijfs doen innemen. Ook wierdt *Oudewater* van 's Prinſen volk voorzien. Daarenboven hadden de Spaanſchen verſcheiden Plaatzen en Schanſen verlaaten. 's Prinſen toeleg was nu, om *Holland*, *Zeeland* en *'t Stigt* geheelijk onder zijne gehoorzaamheid te brengen, en met *Haarlem*, *Amſterdam* en *Utrecht* te beginnen; ten welken einde brieven op brieven na deeze Steden wierden afgezonden. *Holland* en *Zeeland* geraakten nu aan 't ademtogt. De binnenlandſche krijg week, nas dat de voornaamſte Landſchappen zich tegen *Spanje* hadden verbonden, geheelijk van den Hollandſchen en Zeeuwſchen bodem; de Prins kreeg de handen ruim, om de nabuurige gewesten tot

zijne

zijne zijde te doen overſlaan; 't welk hem in ſtaat ſtelde om den Koning van *Spanje* moediglijk het hoofd te bieden.

Naa het overlijden van *Don* LOUIS DE REQUESENS, wierdt herwaarts gezonden *Don* JAN VAN OOSTENRYK, Natuurlijke broeder van PHILIPS DEN II, om 't bewind van Landvoogd te aanvaarden. Om als zodanig in de volle uitgeſtrektheid des woords zich te doen erkennen, tradt hij in onderhandeling met de Algemeene Staaten. Doch de Prins, die zich thans te *Middelburg* onthieldt, kreeg hier zo haast geene kennis van, of hij zogt hun, door brief op brief, allen verdrag te ontraaden, voor dat het uitheemsch Krijgsvolk vertrokken was. Hij oordeelde dat zij bedingen moesten, twee of driemaal in 't jaar, of zo dikmaals zij zulks goedvonden, te mogen vergaderen; voorts, dat 'er geene werving geſchieden, noch ergens bezetting mogt gelegd worden, dan met hunne bewilliging, en dat alle Kaſteelen mogten geſlegt worden; in 't geeven van welken raad hij betuigde, geen oogmerk altoos te hebben om de Landen in roere te houden, maar alleenlijk dezelven, gelijk van ouds, onder de wettige gehoorzaamheid aan hunnen Landsheere, te doen beſtieren, door de Algemeene Staaten; voor welken en voor 't Vaderland hij zijnen laatſten droppel bloeds ten beste hadt. Niet vrugtloos was dit ſchrijven. Het bragt te wege, dat het gevoelen der zulken, die *Don* JAN, zonder eenige bepaaling, tot Landvoogd wilden aanneemen, verworpen wierdt.

Midlerwijl was de Prins vast bezig, om de Steden, die 't nog met *Spanje* hielden, om te zetten. Dit gelukte allereerst omtrent *Weesp* en *Muiden*. *Haarlem* volgde eerlang dit voorbeeld; deeze Stad zondt Gemagtigden aan den Prinſe, met wien zij zich verdroegen, bedingende de vrije oeffening van den Roomſchen Godsdienst, mids den Onroomſchen eene Kerk tot hun gebruik laatende, enz. *Utrecht* hadt 'er tot nog toe geene ooren na, hoewel 't gemeen en een deel der Staaten den Prinſe genegen was. *Schoonhoven*, *Nieuwpoort*, *Thoolen* en *Goes* namen ook, omtrent deezen tijd, voldoening van zijne Doorluchtigheid; zo dat *Amſterdam* de eenige Stad was, die afgeſcheiden bleef van de overige leden. Tot loon en ten blijke van genoegen in dit alles, beſlooten de Staaten

van

van *Holland* en *Zeeland*, te *Middelburg* vergaderd, 's Prinsen wedde van zesentwintigduizend op veertigduizend ponden in 't jaar te verhoogen.

De onderhandeling met *Don* JAN was ondertusschen nog niet afgebroken. Te vergeefs zogt men den Prins te bewegen tot het bewilligen in de beraamde Voorwaarden. Zelf zogt men hem daar toe over te haalen, door 't begeeren van eenige bijzondere voordeelen voor zich zelven. Doch 't antwoord was, dat men vooral aan den Gendschen Vrede moest voldoen, volgens welken hij nog in verscheiden zijner goederen, met naame in de Stad en Baronnij van *Breda*, meest hersteld worden. Wilde men hem daar na eenige gunsten bewijzen, hij zou zulks zijner Hoogheid dank weeten, zo het tot 's Lands oorbaar strekken kon, alzo hij dit en geene eigenbaate zogt.

't Was in den Zomer des Jaars 1577, dat zijne Doorluchtigheid, om alomme in de Steden orde te stellen, en de harten der Landzaaten, door zijne tegenwoordigheid, nader aan zich te verbinden, besloot eene reize te doen door de meeste Steden van 't Zuider- en Noorder-Kwartier van *Holland*. Zijne Gemaalin verzelde hem. Duidelijk bleek hier, hoe diep hij in 't hart der Gemeente stondt. Overal wierdt hij met uitbundige teekenen van gunst en eerbiedenis ontvangen en ingehaald. De harten gingen open, de aderen reezen van blijdschap. Ieder viel zijn deel te kort, in 't aanschouwen van hem, dien zij voor 's Hemels rechte vuist, en naast God den eenigen hielden, die hen uit de Spaansche slaavernij verlost hadt. Wat hij voorsloeg, 't smaakte; wat hij riedt, 't wierdt gevolgd. In *Westfriesland* gaf hem 't gemeen naauwlijks een anderen naam dan dien van *Vader Willem*; elkander met een gelaat, daar de hartlijkste blijdschap op te leezen was, toeroepende: *Vader Willem is gekoomen*, *Vader Willem is gekoomen*. De Prins, alle de Steden van 't Noorder-Kwartier bezogt hebbende, keerde wederom Zuidwaarts. Te *Woerden* gekoomen, verzogt hem de Wethouderschap van *Utrecht*, dat hij, zijnde zo nabij, haare Stad met zijn bezoek wilde vereeren; doch zonder geleide van Soldaaten, in plaats van welken men hem een Vaandel Burgeren aanbood.

Hij voldeedt aan dit verzoek, niettegenſtaande de Prinſes en anderen het hem zogten te ontraaden, gemerkt de Stad zich nog niet onder zijne gehoorzaamheid hadt begeeven. Op den achtienden Augustus reedt hij ter Stad in, van enkelen Hofſtoet verzeld. Pas voor 't inrijden der Tolleſteegpoorte, vloog 'er een prop uit een ligte buſſe, die ter eere van zijne Doorluchtigheid afgeſchooten was, in 's Prinſen Koets; 't welk de Prinſes dermaate ontſtelde, dat zij haaren Gemaal om den hals vloog, roepende: *Wij zijn verraaden.* Doch de Prins, ziende wat het ware, ſtelde haar ſpoedig te vrede, en reedt voorts ter Stad in. Onder 't rijden door de Stad, viel bij ongeluk een Meisje van negen jaaren uit een Venſter, en plotſelijk dood, voor de voeten der paarden, die daar over bleeven ſtil ſtaan: een andere gebeurtenis, welke een overgeloovig gemoed voor een voorſpook van kwaad mogt genomen hebben. Zijne Doorluchtigheid bleef te *Utrecht* tot op den eenëntwintigſten, en vertrok toen met genoegzame verzekering, dat de Stad en 't Stigt zich welhaast wederom onder zijne gehoorzaamheid begeeven zouden; gelijk ook in October daar naa gebeurde.

Van *Utrecht* begaf zich de Prins na *Geertruidenberg*. Kort naa zijne aankomst aldaar bemagtigde hij *Breda*, door de volgende liſt. Een Hopman, door den Kolonel FRONSBERG na *Namen*, om hulp van *Don* JAN, gezonden, wierdt in 't wederkeeren opgeligt, en bij den Prins gebragt. Door vraagen en wedervraagen kreeg deeze uit hem, dat hij belast was met een briefje van *Don* JAN aan FRONSBERG. Men tornde het uit zijnen broeksband, opende 't zegeltje van lak behendiglijk, en vondt het te beſtaan uit ſlegts zes regeltjes, in ſyfer geſchreeven met eene zeer fyne pen, op een ſtukje dun postpapier, langwerpig vierkant als een vingerlid. De Inhoud kwam hier op uit: „ Wij begrijpen de ongelegenheid uwer „ zaaken, en dier Stede. Gij hoopt ze nog zes weeken te „ houden, zo u ontzet verzekerd wordt. Ziet: volk en „ middel hebben wij vaardig, om het te mogen waagen, „ maar willen 't wis neemen. Houdt ze twee maanden, en „ vertrouwt binnen dezelve verlost te worden: Vaar wel „ JOHAN." De Prins, zijn voordeel willende doen met deeze ont-

ontdekking, doet door Meester WILLEM SILVIUS, vermaard Boekdrukker te *Antwerpen*, doch onlangs tot Drukker van het Hollandſche Hoogeſchool te *Leiden* bevorderd, die zijne Doorluchtigheid was koomen begroeten, en des Landvoogds hand net wist naa te bootzen, een diergelijk briefje ſchrijven en onderteekenen. 't Luidde aldus: „ De geſtalte uwer „ zaaken en dier Stede is ons vertoond. Wij willen recht „ met u handelen. Ons ware leed, zo loflijk een Regiment „ en uwen perſoon, dien wij hoog agten, aan ſchande en „ verderf te vertuijen. Ziende ons zelven luttel min dan „ belegerd, en 't heele land opſtendig, kunnen wij u de „ verzogte hulp niet toezeggen. Ziet, met verdingen, zo „ veel als mogelijk valt, uwe eer, u zelven en uwe Sol„ daaten te ſpaaren, ten dienſte des Koning's. Wen wij ons „ ze kragten bijeen hebben; op geen *Breda* zal 't aankomen. Vaar wel". Dit briefje wierdt met het zelfde zegeltje, dat men onbeſchadigd hadt weeten te houden, en met wat heet lak, toegemaakt. De Hopman liet zich door de belofte van een gouden keten, ter waarde van vierduizend guldens, en van dienst onder den Prinſe voor hem en zijn Vaandel, bekooren om het briefje, waar van hem de inhoud bekend gemaakt was, aan FRONSBERG ter hand te ſtellen, en door de Stad te verſpreiden, dat ontzet verre te zoeken was. Hij doet het. De gantſche Bezetting raakt in roere. De Prins, zijnen ſlag waarneemende, doet haar vrijen uittogt met haaren Overſte, doch zonder betaaling aanbieden; of twee maanden ſoldij, mids zij 't overige den Staaten kwijtſcholde, en haaren Overſte in 's Prinſen handen liete. Zij kiest het laatſte. De Stad en FRONSBERG wierden den Prinſe geleverd, op den vierden October. De Hopman kreeg den toegezegden dienst en keten, daar de Prins, op zijne eigen kosten, een penning van honderd Kroonen deeds aanhangen.

Zijne Doorluchtigheid onthieldt zich nog te *Geertruidenberg*, toen hij, door eenige Gemagtigden der Algemeene Staaten, onder welken hij veele vrienden hadt, plegtig en ernſtig genodigd wierdt om in *Brabant* over te koomen. De Prins wees dit verzoek niet van de hand, maar betuig-

de, eer hij daar op een toeſtemmend antwoord konde geeven, het ſtuk te moeten overleggen met de Staaten van *Holland*. Deezen, 's Prinſen voorſtel gehoord hebbende, bewilligden ten laatſten, hoewel ongaarne, in zijn vertrek. Op den achttienden September deedt hij zijne intrede te *Antwerpen*, verzeld van zijne Gemaalin en zijnen gewoonlijken Hofſtoet, nevens zijnen broeder, Graaf JAN VAN NASSAU, onlangs uit *Duitschland* overgekomen, om vergoeding te erlangen van zijn verſchot, ten dienſte van den Lande gedaan. Na vijf dagen toevens, vervorde hij, verwelkomd en genodigd door eenige Gezanten der Staaten, te water zijnen reize. Die van *Antwerpen* deeden hem uitgeleide, tot op een mijl van *Bruſſel*, daar hij mede, met veel ſtaatſie, van de Stedelingen wierdt ingehaald. Maar hoe vuurig eene genegenheid de Gemeente hem ſcheen toe te draagen, 't dagt, egter, menigen vreemd, dat hij zich met zo veel vrijmoedigheid vertrouwde onder zo veelen, die hem afgunſtig waren; en de Staaten van Holland deeden dagelijks, in alle Kerken, voor zijne behoudenis bidden.

Niet lang hadt de Prins te *Bruſſel* vertoefd, of men zag een blijk, hoe diep hij zich in de gunst der meeste Staaten, met naame van die van *Brabant*, hadt weeten in te dringen. Want deeze laatſten droegen hem, op den tweeëntwintigſten October, de waardigheid op van Ruwaard van hun Gewest; aan welke verkiezing de Algemeene Staaten hun Zegel hingen. Men plagt deeze waardigheid, welke niet ten onregte vergeleeken wordt bij die van *Dictator*, onder de oude Romeinen, in kommerlijke tijden, hier te lande, en onder anderen in *Brabant*, aan eenen der voornaamſte Grooten op te draagen. De Brabantſche Geſchiedenisſen leveren verſcheiden voorbeelden uit van Ruwaarden, die naderhand Hertogen wierden; en men wil, dat 's Prinſen vrienden hem nu ook den weg zogten te baanen tot deeze Hoogheid.

Omtrent den zelfden tijd rees 'er eene ontſteltenis te *Gend*, die bijſtere gevolgen naa zich ſleepte, en zelf door 't beleid des Prinſen VAN ORANJE, wiens vrienden de beroerte verwekt hadden, alleenlijk voor een poos geſtild ſcheen te kunnen worden. De Prins hadt in deeze Stad verſcheiden vrienden, die,

die, vernomen hebbende zekeren toeleg om zijne Doorluchtigheid te vernederen, en daar nevens voor hunnen eigen val vreezende, dien ſlag zogten af te wenden. Onder deeze was de voornaamſte de Heer VAN RYHOVE. Deeze zich bij den Prins vervoegd hebbende; ſloeg hem voor, zich en de zijnen te redden, door 't verwekken van eenen opſtand onder de Gemeente; welken voorſlag de Prins verre ſcheen van de hand te wijzen. 's Anderen daags vraagde hij RYHOVE, *of hij nog bij zijn voorneemen van gisteren bleef*; en toen RYHOVE hier op bevestigend antwoord hadt gegeeven, trok de Prins de ſchouders op, en keerde zich van hem af. Te verhaalen, hoe 't met deeze beroerte afliep, valt niet in ons beſtek. Wij melden alleenlijk, dat zijne Doorluchtigheid na *Gend* genodigd wierdt, om orde te ſtellen. Vergezelſchapt van zijnen broeder, Graave JAN VAN NASSAU, deedt hij 'er zijne intrede, op den negenëntwintigſten December, en wierdt 'er met zonderlinge blijken van gunſte bejegend. Vierënvijftig toortzen, gedraagen door even zo veele Gildebroeders, lichten hem voor tot aan zijne herberg. In 't derwaarts gaan, vondt hij verſcheiden ſtellaadjen opgerecht, tot vertooning van leevende beelden, ſtaande op den loop des tijds en de glorij zijner Doorluchtigheid, den welken, als een werktuig des Hemels, de verloſſing van 't Vaderland wierdt toegerekend. Ook wierdt hem, onderwege, door een perſonaadje, getijteld *de Maagd van Gend*, vereerd een open hart van louter goud, waar op *Sinceritas*, dat is, *Oprechtheid*, te leezen ſtondt. Naa dat zijne Doorluchtigheid de rust eenigermaate herſteld hadt, keerde hij, naa eenige weinige dagen toevens, na *Brabant* te rug.

Toen de Algemeene Staaten het' met *Don* JAN VAN OOSTENRYK niet eens konden worden over de voorwaarden van de Opperlandvoogdijſchap der Nederlanden, wendde men het oog na den Aartshertog MATTHIAS, welke in die waardigheid den eed afleidde te *Bruſſel*, op den twintigſten Januarij des Jaars 1578. Weinige dagen te vooren hadt men ter Algemeene Staatsvergaderinge in overweeginge genomen, of de Aartshertog nu, volgens de gewoonte der Algemeene Landvoogden, niet als Stadhouder van *Brabant* aangemerkt, en de Prins

VAN ORANJE vervolgens van 't bewind in dat gewest ontſlagen moest worden. Doch de Prins hadt de meerderheid der Steden thans zo volkomen op zijne zijde, dat men niet alleen beſloot, hem, op nieuws, als Stadhouder van *Brabant*, welken naam men nu voor dien van Ruwaard ſcheen te kiezen, aan te ſtellen, maar ook MATTHIAS te verzoeken, om hem te verheffen tot zijnen Stedehouder over alle de Nederlanden. De Aartshertog, die niets afſlaan durfde, 't geen hem van wegen den Prinſe en de Algemeene Staaten wierdt voorgehouden, bewilligde in dit verzoek, en de Prins deedt den eed op beide deeze waardigheden, te gelijk met MATTHIAS. Het gezag van Prins WILLEM ſteeg zo hoog onder deezen jongen Vorst, dat men hem ten deezen tijde begon aan te zien, als hebbende het Opperbewind over de meeste Nederlanden. MATTHIAS hadt zo weinig van de kiem der Regeeringe in handen, dat de Aanhangers van *Don* JAN hem, niet geheel ten onregte, den *Griffier van den Prinſe van Oranje* noemden, als hadde hij ſlegts te teekenen gehad, 't geen hem door den Prins wierdt voorgelegd.

Schoon Prins WILLEM, bij menig eene gelegenheid, blijken vertoonde van zijne zucht tot algemeene Verdraagzaamheid, de Doopsgezinden, egter, in 't bijzonder, hadden hier van de ondervinding. Te weeten, de Wethouderſchap van *Middelburg* hadt, al in den beginne des Jaars 1577, getragt, de Doopsgezinden, die zwaarigheid maakten in het doen van den Burgereed, om dat zij de eeden in 't gemeen voor ongeoorloofd hielden, van 't Burgerregt te verſteeken, of ten minſten niet plegtiglijk tot Burgers aan te neemen. Doch de Prins hadt zich hier tegen zo ernſtig gekant, dat deeze ophef, voor dien tijd, ſteeken bleef; verleenende hun een zekere Akte of Geſchrift, waar in hij beweerde, dat hun *Ja* voor eenen eed te ſtrekken hadt, en dat zij op dit ſtuk niet verder behoorden gedrongen te worden; ten ware men wilde billijken, dat de Papisten de Hervormden drongen tot het belijden van eenen Godsdienst, die met derzelver geweeten ſtreedt. Doch naa dat de Prins na *Brabant* was vertrokken, wierdt de toeleg hervat. De Wethouderſchap vergde zelf van de Doopsgezinden, gewapend ter wagt te trekken, of ge-

geboodt hun, in gevalle zij dit weigerden, hunne winkels te ſluiten, en alle neering en bedrijf te ſtaaken. Zij vertoonden hier tegen, dat zij overboodig en genegen waren, alle ſchattingen te betaalen, en zelf waakers in hunne plaats te ſtellen. Dan, dit alles mogt niet baaten. Men ſcheen hun de Stad te bang te willen maaken. Zij keerden zich dan wederom tot den Prins, die, zich hunne zaak aantrekkende, den Wethouderen van *Middelburg* wel ernſtig en naêruklijk aanſchreef en belaſtte, den Doopsgezinden, om 't weigeren van den eed en van 't wapenvoeren, niet meer laſtig te vallen. 's Prinsſen brief is te merkwaardig, dan dat wij hem onzen Leezeren niet zouden mededeelen. Hij luidt aldus:

„ De Prins van Oranje, Grave van Naſſau, Heere
„ en Baron van Breda, van Diest, enz.

„ Edele, vroome, eerſaeme, wijſe, discrete, lieve, be-
„ ſondere.

„ Alſoo ſekere huisluiden aldaer woonende, weſende ſoo
„ men ſegt Doopsgeſindt, ons klaeglijk tot diverſe reiſen
„ hebben te kennen gegeeven, hoe dat gij luiden hen dage-
„ lijks ſyt moleſteerende, en de middelen benemende, van
„ in ruſtte en ſtilheid den kost voor hun, en hunne familien
„ te winnen, doende denſelven interdictie van hunne winke-
„ len te openen, onder 't pretext, dat ſy luiden ſouden wei-
„ geren den eedt te doen in ſulker forme als andere borge-
„ ren; waarop wij wel rijpelijk gelet hebben, en aengeſien
„ de voorſchrevene luiden preſenteeren alle laſten in de re-
„ delijkheid te dragen, nevens andere borgeren; ook in 't
„ feit van wapenen, dat hun meest moveert, te doen ſulken
„ devoir tot hunnen kosten, als gij luiden, ofte die geenen,
„ die des last ſouden mogen hebben, ſullen bevinden in alle
„ redelijkheit en billijkheit te behooren: ſoo dunkt ons dat
„ gij luiden ſeer groot ongelijk hebt, deſelve niet te laaten
„ in vrede en ſtilheit leeven, naer 't gemoedt hunner con-
„ ſcientie, volgens d'Acte, die wij hunluiden met advijs van
„ den Gouverneur en Raden eertijds verleent hebben, waer

„ af ſy ſeggen u luiden betooninge gedaen te hebben; en „ evenwel ſoo wij vernemen, dat gij tot nu toe daarop niet „ hebt willen letten, noch op onſe voorgaende brieven: heb„ ben genoodſaekt geweest, voor 't lesten deeſen te ſchrij„ ven, bij den welken wij u lieden openlijk verklaeren, „ dat u lieden niet toeſtaet in 't particulier te bekommeren „ met iemants conſcientie; even verre, dat 'er niet gehandelt „ ofte gedaen worde, dat tot iemants ſchandael ſouden mo„ gen gereiken, in welken gevalle wij niemant begeeren te „ aanſien, of te lijden. Ende derhalven ſoo beveelen en „ ordonneeren wij u lieden expresſelijken te deſisteeren, vor„ ders den voorſchreeven luiden, Doopsgeſindt weſende, te „ molesteren, ofte beletten haar lieder Koophandel en Handt„ werk te doen, om voor wijfs en kinderen den kost te „ winnen; laetende denſelven haere winkelen openen, en „ werken, als ſy voor tijdts gedaen hebben, ten minſten tot „ den tijdt toe dat bij de Generaliteit, dien hetſelve ſtaet te „ doen, anderſins geordonneert ſal worden: Ende daerom„ me wacht u lieden van hier tegens, en d'Acte hun lieden „ verleent, iet te attenieeren, en eenige boeten denſelven ter „ cauſe, als boven, af te neemen, mits dat bij hen lieden „ niet geattenteert en ſy 't geen tot ſchandael van iemanden „ ſoude mogen tendeeren, en dat ſy alle borgerlijke en re„ delijke lasten, nevens andere ſullen dragen. Hier me„ de", enz.

Zijne Doorluchtigheid ſchijnt deeze gelegenheid te hebben willen waarneemen, om den Doopsgezinden zijne genegenheid te betoonen, voor eenen dienst, al in den jaare 1572 hem beweezen. In dat jaar hadt hij geſchreeven aan eenige leden van die Gezinte, in 't bijzonder aan PIETER WILLEMSZOON BOOMGAARDS, Leeraar der Waterlandſche Gemeente, voor deezen uit *Monnikendam* verjaagd, en zich thans te *Embden* onthoudende, om voor hem eenige penningen bijeen te brengen. Deeze kreeg duizend en zestig guldens, een goede ſomme naar de gelegenheid dien tijds, welke hij, met groot gevaar zijns leevens, den Prinſe bragt, in zijn Leger te *Hellenrade* bij *Roermonde*; „ hem biddende deeze kleine

„ ver-

„ vereering in dank te willen aanneemen van zijne knegten,
„ welker gunſte meer was dan de gaave, en nimmermeer 't
„ wedergeeven begeerden." Waar op de Prins, gevraagd hebbende wat zij dan begeerden, tot antwoord kreeg: „Niets
„ dan zijne Vriendſchap, zo hem God de regeering onzer
„ Nederlanden verleende." Waar op de Prins zich hooren liet: „ Dat hij die genegenheid tot alle menſchen hadde, ook
„ tot hen, die mede Verdrevelingen waren." Voorts gaf hij hun ſchriftelijk blijk van de ontvangst der penningen; welk Geſchrift, met 's Prinſen eigen hand geteekend, nog bewaard wordt onder de oude ſtukken, berustende onder de Waterlandſche Doopsgezinde Gemeente te *Amſterdam*.

Deeze gemaatigdheid van den Prinſe, als mede die hij bij de Gendſche Bevrediging betoond hadt, zal, waarſchijnlijk, de reden geweest zijn, dat hij ten doelwit ſtrekte der baldaadigheid van den berugten PETRUS DATHENUS. Deeze, voormaals Monnik te *Poperingen*, vervolgens Leeraar der Hervormden te *Gend*, voer hevig uit van den Predikſtoel tegen 't heilloos punt der Gendſche Bevrediginge, zo als hij ſprak, waar bij den Roomſchen vrijheid van Godsdienst wierdt toegeſtaan. Voornaamlijk hadt hij 't gelaaden op den Prins, dien hij, om 't voorſtaan van dat punt, eenen man noemde, *die om God noch Godsdienst gaf.*

De gemoederen in 't ſtuk van den Godsdienst tot één te brengen, was niet de eenige pooging van Prins WILLEM, hij was 'er ook over uit om de eensgezindheid in het ſtaatkundige te bevorderen. Dit bleek aan zijne zorge om het werk der Unie of Vereeninginge, in den Jaare 1579, te *Utrecht* tot ſtand gebragt. Hij arbeidde daar aan geſtadig, hoewel heimelijk, zich, ten dien einde, in ieder Provincie, bedienende van zodanige perſoonen, als hem daar toe de bekwaamſte ſcheenen. In *Friesland* waren zijne voornaame werktuigen POPKE UFKENS, KAREL ROORDA en DUCO MARTENA. De Prins vondt niet geraaden, het werk der Vereeninginge in eigen perſoon te drijven, om dat hij voorzag, dat het den Aartshertog en de Algemeene Staaten kwalijk zou ſmaaken, zo het lichaam der Nederlanden, door het ſluiten van een bijzonder Verbond tuſſchen eenige Leden, verzwakt wierdt.

voeren. Ook gaf hij, wat laater, in bedenking, of men 't Krijgsvolk niet onder een nieuwen eed behoorde te brengen, alzo veele Hoplúiden, Bevelhebbers en Soldaaten 't een en ander tot 's Lands nadeel ondernamen, onder voorwendzel van ook den Koning gezworen te hebben.

Met het begin des Jaars 1580, bevondt zich Prins WILLEM te *Utrecht*. Al voor lang was hij door de Staaten van *Holland* verzogt herwaarts te koomen: om aan dit verzoek te voldoen, verſcheen hij op den eerſten Februarij in den *Hage*. Hier wierdt zijn gevoelen gevraagd over verſcheiden zaaken, in zijn afweezen voorgevallen, waar omtrent hij de noodige ſchikkingen maakte, of die der Staaten bekragtigde. Doch voor dat zijne Doorluchtigheid in den *Hage* verſcheen, hadt hij zich na *Kampen* begeeven, om aldaar orde te ſtellen op de verzekering van *Overijſſel* en *Drente*, welken, door den afval des Graaven VAN RENNENBERG, een oogenſchijnlijk gevaar dreigde. Van *Kampen* vertrok de Prins op *Muiden*, van waar hem, op den zeventienden Maart, de Amſterdammers, met ſierlijk uitgeſtreeken Schepen en Jagten, kwamen afhaalen, en met pragtigen toeſtel, tot blijk zijner welkomſte, in de Stad ontvingen. Hier vervoegden zich bij hem de Staaten van *Utrecht*, alwaar de Onroomſchen onlangs bijſtere moeite hadden aangerecht, door het verbreeken van de Beelden en Altaaren in de Kerken, die nog door de Roomſchen gebruikt wierden, en te eiſchen, dat de Weshouders de openbaare oeffening van den Roomſchen Godsdienst verbooden. Hier over vielen de Staaten van *Utrecht* klagtig. De Geestlijkheid verzogt den Prins om de herſtelling van den Roomſchen Godsdienst. Duidelijk zag zijne Doorluchtigheid de gerechtigheid hunner zaake; hoe zeer het gemeen onder de Onroomſchen gebeeten was op de Geestlijkheid, riedt hij partijen elkander te verdraagen, tot op de naaste Dagvaart der Algemeene Staaten te *Antwerpen*; wijzende wijders, bij voorraad, den Roomſchen alleenlijk toe de Kerk van *St. Geertruid* en die der Predikheeren. Ook beval hij den Burger-Hoplúiden het naakomen deezer ordeninge, op dat die van den Hervormden Godsdienst niet over 't breeken hunner beloften mogten kunnen beſchuldigd worden.

den. Op den zevenden April keerde de Prins, over den *Hage*, na *Antwerpen*, om aldaar de Dagvaart bij te woonen.

In de laatstgemelde Stad bevondt zich zijne Doorluchtigheid, wanneer in Junij des Jaars 1580, te *Maastricht* een ſcherpe Ban, uit 's Konings naam geteekend, wierdt afgekondigd tegen den Prins VAN ORANJE, dien de Spanjaards, zedert lang, voor 't hoofd hunner vijanden in de Nederlanden hielden, en in wiens dood zij een einde van den Oorlog dagten te vinden. Den voornaamen inhoud van deezen Ban zullen wij den Leezer mededeelen. „ PHILIPS, eerst hebben„ de opgehaald, hoe veele eeren, gunſten en weldaden Kei„ zer KAREL, zijn Vader, en hij aan WILLEM VAN NASSAU, „ eenen vreemdeling in de Nederlanden, en hunnen Leen„ man en Onderzaat, beweezen hadden; doet hem de vin„ nigſte verwijtingen van ondankbaarheid, meineedigheid, „ ſchijnheiligheid en andere ſnoode ondeugden. Hij beſchrijft „ hem als den eenigen aanſteeker en opſtooker van 't vuur „ der Nederlandſche beroerten, als eenen beoorloger van „ zijnen Heere, eenen omſtooter aller Vredehandelingen, „ eenen verbreeker van Voorregten en bezwooren Verbinte„ niſſen, eenen lasteraar, invoerer van Ketterijen, verzaker „ des heiligen Algemeenen Geloofs, eerloozen Echtſchender, „ die, bij 't leeven zijner Gemaalinne, eene gewijde Abtdis „ ter vrouwe genomen hadt, pest van 't Christendom en „ vijand des menschlijken geſlagts; die zijne veiligheid, ge„ lijk KAIN en JUDAS, alleenlijk vindt in eeuwig mistrouwen, „ 't regte kenmerk van een doorknaagd geweeten. Over al „ het welk de Koning hem, als een ſchelm en verraader, „ met alle zijne nog onaangeſlage goederen, in den Ban doet, „ en ten roof geeft; verbiedende elk, hem eenige hulp toe „ te brengen, of zelf aanſpraak te verleenen; en elk, daar„ entegen, beveelende, hem af te ſnijden en te verlaaten, „ binnen den tijd van eene maand, op verbeurte van adel, „ eere, goed en leeven, ten behoeve van zulken, die 'er „ binnen of buiten de landen, meester van konden worden. „ Eindelijk, bijaldien men iemand, 't zij onderzaat of vreem„ deling, vonde van zulk eenen edelen aart, en zo genegen

„ tot

„ tot 's Konings dienst en ter gemeener welvaart, dat hij „ middel wist om den Prins, leevende of dood, over te le„ veren, of hem zelf om 't leeven te brengen, belooft hij, „ op zijn Koninklijk woord, zulk eenen of zijne erfgenaa„ men, terstond naa 't volbrengen des werks, te zullen be„ loonen met vijfëntwintigduizend gouden Kroonen, in lan„ derijen of in gelde, ter keuze van den uitvoerder; die, „ daarenboven, van nu af, van alle misdaad, welke hij mogt „ begaan hebben, hoe groot ook, zuiver verklaard, en, was „ hij 't niet, adel gemaakt wordt, met allen die hem de hand „ zullen bieden; welken, daarenboven, begunstigd en bevor„ derd zullen worden, naar den staat hunner persoonen, en „ 't belang hunner diensten."

Al lang voor 't uitkomen van deezen Ban, hadt de Prins kennis van denzelven gehad, en 'er de Staaten van *Holland* en *Zeeland* van verwittigd. Naa dat dezelve was afgekondigd, zondt hij 'er hun Afschriften van, en zou gaarne gezien hebben, dat zij dien, op hunnen naam, hadden beantwoord. Te gelijk verzogt hij, dat zijne Lijfwagt versterkt, en rigtig betaald mogt worden. De Staaten, met reden bedugt voor den invloed, dien de beloften, bij den Ban gedaan, op eenige kwalijkgezinden hebben mogten, ten nadeele van den Prins, beslooten gereedlijk tot het laatste, en vermeerderden 's Prinsen Lijfwagt met honderdvijftig paarden, mids de kosten ten laste der nadere Vereeniginge kwamen. Doch de Ban, als in veele opzigten den Prins zelven betreffende, moest, oordeelden ze, door zijne Doorluchtigheid zelven beantwoord worden. De Prins deedt dan, door zijnen Franschen Hofprediker, PIETER DE VILLERS, arbeiden aan eene Verdeediging, die, nog voor 't einde des Jaars, met bewilliging der Staaten, in *Holland* ter drukperze wierdt overgeleverd, en in 't volgende jaar in 't licht kwam. 't Merg deezer Verdeedigingе kwam hier op uit. „ De Prins be„ hieldt hooge agting voor Keizer KAREL; doch de weldа„ den, van deezen Vorst ontvangen, mogten niet opweegen „ de diensten, door zijne Voorouders, en door hem, den „ Huize van *Oostenrijk* beweezen, en de zwaare kosten, „ met open Hof te houden, en in verscheiden Gezantschap-

„ pen,

„ pen, ter eere des Keizers, gemaakt. Aan PHILIPS was hij
„ niets verschuldigd: want bewind, eer en tijtels, waar aan
„ slegts geweldige kosten vast, en welker voorregten, in
„ hem, zo wel als in de Graaven VAN EGMOND, HOORNE en
„ anderen, zo jammerlijk geschonden waren, liet hij zich
„ voor geene weldaaden aanrekenen. Nogthans durfde PHI-
„ LIPS hem nu voor schelm en verraader schelden; die, ze-
„ ker in 't hoofd zelf van deezen Ban, met zulke weidsche
„ tijtels niet pronken zou, waren die van *Nassau* en *Oranje*
„ niet eerlijk en kloek ten oorloge geweest, eer hij ter wae-
„ reld kwam. En nooit zou, hoopte hij, blijken, dat hij
„ zijnen geslagte oneere hadt aangedaan. — Men lasterde
„ zijn eerlijk en wettig huwelijk: en wie deedt dit? PHILIPS,
„ die met zijne eigen Zusters Dochter een bloedschandig
„ huwelijk hadt aangegaan: PHILIPS, die zijne Gemaalinne
„ IZABELLE vermoord hadt, om tot een ander huwelijk te
„ geraaken, en zijnen eigen Zoon, om dat hij meêwaarig
„ geweest was met de Nederlanden: PHILIPS, eindelijk, die
„ in overspel met DONNA EUFRASIA geleefd hebbende, haar
„ naderhand den Prinse VAN ASKOLI tot Gemaalinne hadt op-
„ gedraagen. Wijders was 's Prinssen Echtscheiding met de
„ Dochter van *Saxen* geschied, met bewilliging haarer maa-
„ gen. Zijne tegenwoordige Gemaalin hadt nooit belofte
„ van 't Kloosterleeven gedaan, of die ze gedaan mogt heb-
„ ben, verbondt haar niet, als zijnde geschied in haare
„ kindschheid. — Men noemde hem wijders eenen vreemde-
„ ling. Verstondt men daar bij, dat hij buiten de Nederlan-
„ den gebooren was, de Koning was 'er dan ook een. Hij
„ was in *Duitschland*, naauw vereenigd met de Nederlan-
„ den, ter waereld gekomen, en zijn Huis hadt, van oude
„ tijden af, aanzienlijke goederen, in *Brabant*, *Luxenburg*,
„ *Vlaanderen* en *Holland*, bezeeten: zelf waren zijne Voor-
„ ouders Graaven van *Gelder* geweest, toen die des Konings
„ slegts Graaven van *Habsburg* waren, en in *Zwitzerland*
„ woonden. Ook wierden in Nederland alle bezitters van
„ Graafschappen en Heerlijkheden, de zijde deezer Landen
„ houdende, voor inboorlingen gerekend. — De oorsprong
„ der beroerten moest niet bij hem gezogt worden, maar
„ bij

„ bij den Spaanſchen Raad, wiens wreedheid hem, die 't
„ gezuiverd Geloof, in zijne kindſchheid, hadt ingezogen,
„ tot medelijden met de Onroomſchen bewoogen hadt. En
„ zo zijne medebroeders van de Vliesorde en de Raaden van
„ Staate 't ſtuk met hem eens geweest waren, lijf en goed
„ zou hij opgezet hebben om ALVA op den drempel des
„ Lands te ſtuiten. Al te vooren hadt hij ook te wege ge-
„ bragt, dat de Staaten op 't vertrek der Spanjaarden aan-
„ ſtonden; en 't Verzoekſchrift der Edelen was niet tegen
„ zijn goedvinden ingeleverd. Hier in ſtelde hij zijne eer,
„ om dat hij 't vorderlijk hadt gehouden tot 's Lands wel-
„ vaart. — Aan den naam van Ketter, dien men hem en
„ zijnen broeder gaf, kreunde hij zich zo min, als Christus
„ aan dien van Samaritaan. Tot het openlijk prediken hadt
„ hij nimmer geraaden, ook nooit in 't berooven van Ker-
„ ken bewilligd. — Nogthans hadt men hem, naa zijn ver-
„ trek na *Duitschland*, in zijnen Zoon, in zijne goederen,
„ in zijne eere, wreedelijk vervolgd, hem hier door ontſla-
„ gen van alle eeden en verbintenisſen, en genoodzaakt tot
„ het opvatten der wapenen; die hij, zeide men, tegen zij-
„ nen Heer gedraagen hadt; maar, met gelijk of minder
„ regt, hadden 's Konings Voorzaaten *Kastilie* en *Leon* ver-
„ worven. Ook was hij, zelf een voornaam Lid der Staa-
„ ten van *Brabant*, door de Landzaaten aangezogt om hen
„ te beſchermen. Den Roomſchen Godsdienst zouden de
„ Staaten van *Holland* en *Zeeland* in 't eerst gedoogd heb-
„ ben; doch, gewaarſchuwd tegen de verraaderijen eeniger
„ Geestlijken en anderen, hadden zij dien moeten doen ſtaa-
„ ken. Van vervolging om den Godsdienst hadt de Prins
„ zich altoos afkeerig getoond: weshalven hem 't mishan-
„ delen en ombrengen der Geestlijken ten onregte te laste
„ gelegd wierdt. Over 't wettig of onwettig aanvaarden der
„ wapenen, wilde hij gaarne het oordeel der Algemeene
„ Staaten afwagten. De Gendſche Bevrediging hadt niet hij,
„ maar *Don* JAN en de Koning zelve geſchonden. — Voors
„ lei men hem geveinsdheid te last. Maar 't was immers
„ geene geveinsdheid, dat hij hun, toen zij nog vrienden
„ waren, gewaarſchuwd hadt tegen de rampen, die hun nu

„ over-

„ overkwamen. 't Was ook geene geveinsdheid, dat hij hun
„ nu met openbaaren Oorlog te keer ging. Wat zij dan
„ meer voor geveinsdheid in hem beſpeurden, wist hij niet.
„ En genomen dat hij in mistrouwen zijne veiligheid ſtelde,
„ moest men hem hierom met KAÏN en JUDAS vergelijken?
„ Wat anders was 't niet op God, wat anders niet op loozé
„ en booze menſchen te vertrouwen, die, hoe zij beſtonden,
„ in *Grenada*, aan de Mooren, en hier, aan EGMOND en
„ HOORNE beweezen hadden, en zelf in deezen Ban deeden
„ zien, hoe hun 't geweeten verhard ware, gelijk dat van
„ JUDAS, hoe zij vertwijfeld waren, gelijk KAÏN, en van
„ God verworpen, gelijk SAUL. — Dat men voorts tegen
„ hem inbragt, dat hij zich door geene aanbiedingen van bij-
„ zondere voordeelen hadt willen laaten beweegen, om tot
„ bevrediging te beſluiten, ſtrekte tot zijnen roem, niet tot
„ zijne ſchande: behalven dat zulke breede aanbiedingen, als
„ men voorgaf, nimmer gedaan waren. — 't Slot van den
„ Ban, waarbij men hem water en vuur verboodt, agtte hij
„ niet, zullende hij leeven met zijne vrienden, zo lang als
„ 't Gode behaagde, in wiens handen zijne dagen ſtonden.
„ En ſchoon men nooit te vooren openlijk geld op zijn lijf
„ geſteld hadt, gelijk nu, wist hij wel, hoe dikwijls men
„ daar van heimelijk koop hadt gemaakt: blijkende wijders
„ de ſchaamteloosheid der Spanjaarden daar in, dat zij eenen
„ eerloozen ſchelm, die hem om 't leeven bragt, beloofden
„ te veradelen, was hij 't niet. Even of een Edelman, die
„ wist wat Adeldom in hadt, ooit zou willen eeten met
„ eenen boef, die iemand, om geld, den ſtrot hadt afgeſto-
„ ken. Hielden de Spanjaards zulke luiden voor edel, zo
„ gingen zij, niet zonder reden, voor afkomelingen van Ma-
„ raanen of Jooden, en voor kinderen van hun, die 't lee-
„ ven des Heilands, om gereed geld, van JUDAS kogten.
„ Nog durfde men den fiel vergiffenis toezeggen van allerlei
„ misdaad, hoe ſnood ook, te vooren door hem begaan;
„ toonende daar mede voor al de waereld, welke middelen
„ en luiden men noodeloze te behoeven, om den beſchermer
„ der vrijheid van een verdrukt volk van kant te helpen.
„ En ſchoon deeze Ban, ook van ter zijden, de Staaten

„ trof, hadden zij zich daar aan niet te ſtooren. Iemand met „ woorden aan te blaffen, was het laatſte geweer van weer„ looze wijven. Zo zij ſlegts eendragtig bleeven, en den „ Spanjaard de tanden toonden, haast zouden zij hem zeil „ zien minderen. 't Was, riep men, meest om zijnen hals „ te doen. Doch kon zijn vertrek of zijn dood zelve de „ rust in 't Land herſtellen, welkom zou hij hem weezen. „ Oordeelden dan de Staaten, dat zijn weggaan hen helpen „ kon, gaarn wilde hij, op hun bevel, tot op 't einde der „ waereld vertrekken. Zijn hoofd ook, waar over geen „ Vorst of Oppermagt op aarde te gebieden hadt dan zij al„ leen, ſtelde hij in hunne handen. Doch dagten zij, dat „ zijne tamelijke ervarenis, het overſchot zijner middelen, „ en zijn leeven hun nog van dienst konden zijn; hij hoop„ te, door Gods Genade, getrouwlijk te ondersteunen en te „ handhaeven, 't geen zij, tot welſtand van de gemeene „ zaak en van den Godsdienst, beſluiten zouden."

Deeze Verdeediging wierdt den Vereenigde Staaten, den dertienden December, te *Delft*, voorgeleezen. Zij merkten op dezelve aan, dat de Prins, bij den Ban, ten onregte bekiad was; verklaarden wijders, dat hij het algemeen Stadhouderſchap en de bijzondere Landvoogdijen, niet dan op 't ernſtig aanhouden der Staaten aanvaard hadt, en verzogten hem daar in te willen volharden; beſluitende, eindelijk, eene bende paerden, tot 's Prinſen beveiliging, te onderhouden. De Prins zondt zijne Verdeediging, in verſcheiden talen overgezet, aan de voornaamſte Hoven van 't Christenrijk. Hij voegde 'er een brief bij, onlangs door de Spanjaards verſpreid, als ware hij, door den Prins, aan den Hertog van Anjou geſchreeven, en door hen onderſchept; bevattende eenige vermaaningen aan den Hertog, om herwaards te koomen, onder verzekering dat de voornaamſte Steden 't zijnen believen zouden ſtaan, en dat hij 't met den Godsdienst naar willekeur zou kunnen ſchikken. Doch dit alles was zo loop verzierd, dat het elk moest in 't oog loopen. Op 's Prinſen Verdeediging kwam nimmer antwoord, uit *Spanje* of van de Spaanſche zijde.

Niet

Niet lang na de uitgave deezer Verdedigingc, begaf zich de Prins VAN ORANJE na *Friesland*, op de aanhoudende noodiging der Staaten van dat Landſchap. De Aartshertog MATTHIAS hadt hem onlangs tot Stadhouder van dat Gewest aangeſteld, en hij zelve BERNARD VAN MEERODE, Heer van *Ramen*, tot zijnen plaatsbekleeder benoemd. Nu riep hem de toeſtand der Frieſche zaaken derwaards. Hij wierdt verzeld van den Graave VAN HOHENLO, die eenig geſchil hadt met de Staaten, 't welk door den Prins wierdt bijgelegd. Daarenboven ſtelde hij orde op verſcheiden zaaken van merkelijk gewigt, het Landbeſtier betreffende. Na geruimen tijd toevens keerde hij na *Holland* te rug.

Een zwaar verlies leedt zijne Doorluchtigheid, in Junij des Jaars 1581, wanneer de Hoofdplaats zijner Baronnije van *Breda*, door den Hertog VAN PARMA, bij verraſſing wierdt ingenomen. Doch op dezelfden tijd als dit voorviel, wierdt hij, door inkoop, eigenaar van twee Heerlijkheden, die hem geen minder aanzien gaven hier te lande. Op den zeventwintigſten der gezegde maand, kogt hij de Heerlijkheid der Stad *Vliſſingen*, met de Ambagtsheerlijkheid van *Oud Vliſſingen*, voor vijftienzeventigduizend en een honderd guldens; en 's anderendaags, het Markgraaffchap van *Veere*, met het Slot *Zaadenburg* en de Heerlijkheid van de Polder, Stad en Vrijheid van *Zandijk*, voor vierëenzevenduizend vijfhonderd guldens. Kort hier na wierdt zijne Doorluchtigheid in beide Steden ingehuldigd.

Zedert tien jaaren was de Prins gedient geweest van heimelijke berigten wegens het Hof van *Spanje*, door den eerſten Klerk van GABRIEL DE CAYAS, Sekretaris der Nederlandſche zaaken, JOAN VAN KASTILIE genoemd, die hem ook, van tijd tot tijd, over zondt het A, B, of Cijffer der geheime brieven, welk men, van drie tot drie maanden gewoon was te veranderen. De Klerk genoot hier voor driehonderd Kroonen in 't jaar. Doch zijn ſlinkſche handel wierdt eindelijk ontdekt, en hij met vier paerden van elkanderen geſcheurd.

Voorheen hebben wij verhaald, hoe de Staaten van *Holland en Zeeland*, in den Jaare 1576, de Hooge Overheid dier

twee Gewesten, zo lang de Landen in Oorlog zijn zouden, hadden opgedragen aan den Prinse VAN ORANJE. Doch den tijtel van Hooge Overheid hadt hij zedert niet gevoerd, ten deele om dat verscheiden Steden nog de Spaansche zijde hielden. Doch naa de Utrechtsche Vereeniging begon men dit stuk nader ter hand te neemen. De Edelen en Steden op dit stuk, in grooten getale, ter Dagvaart in den *Hage* beschreeven, raadpleegden hier over ernstig. De Gemagtigden van *Amsterdam* ijverden sterk voor de Opdragt der Hooge Overheid. De Prins zelve deedt eene reize door *Holland*, *Zeeland* en *'t Stigt*, en won veele harten door zijne tegenwoordigheid. Ook boodt hij den Staaten beleefdlijk zijnen dienst aan, in alles wat tot behoudenis van de geregtigheden en welvaart der Landen strekken konde. Naa veel onderhandelens, te lang om hier verhaald te worden, kwam men in *Holland* over een, om den Prinse den eed te doen, „ als „ vertoonende en hem opgedragen zijnde de Hooge Over„ heid en Regeeringe van het Graafschap van *Holland*, *Zee*„ *land* en *Friesland*." Deezen tijtel voerde de Prins zedert gemeenlijk in de openbaare Plakaaten.

Niet lang naa dat het werk der Opdragt was voltooid, borst 'er te *Antwerpen*, daar zich thans de Prins onthieldt, een aanslag tegen hem uit, die hem in merkelijk gevaar zijns leevens, en zijne vrienden in de uiterste verslagenheid bragt. Meermaalen hadt men den Prins gewaarschuwd van deezen of geenen verraaderschen toeleg, zonder dat hij 'er veel agt op geslagen hadt; doch naa het uitkomen van 's Konings Ban tegen hem, liep hij zigtbaarer gevaar, en droeg ook meer zorge voor zijne veiligheid. Tot deezen moord wierdt aangezogt JAN JAUREGUI, dienaar van GASPAR D'ANASTRO, een Biskaaisch' Koopman, te *Antwerpen* woonagtig, die veel schade geleeden hebbende bij den Koophandel, door het loon voor dit shood bedrijf zijne ontredderde zaaken zogt te herstellen. JAUREGUI, een jongeling van twee of drieëntwintig jaaren, schoon hij zijn eigen leeven verlooren rekende, toonde zich egter gereed om 't stuk te volvoeren. ANASTRO voorziet hem van een tafelboekje met eenige gebedekens en geloften, indien hij in 't leeven bleeve; ook van zeker geschrift,

ſchrift, waar bij, uit 's Konings naam, der Wethouderſchap van *Antwerpen* groote gunſten beloofd wierden, indien zij hem beuſchelijk handelde. Van dit geſchrift moest hij zich bedienen, in gevalle hij gevangen wierdt. De achtiende Maart, een Zondag, was geſchikt om 't ſtout opzet te volvoeren. ANASTRO was, over *Brugge*, na *Duinkerken* geweeken. JAUREGUI hadt zich, Vrijdags te vooren, gebiegt aan eenen ANTONI TIMMERMAN, Dominikaaner Monnik, gewoon in ſtilte mis te doen in 't huis van ANASTRO. Aan deezen openbaarde hij zijn voorneemen tegen den Prins VAN ORANJE; de Monnik prees het ſtuk, mids het niet uit eigenbaat, maar ter eere Gods, en ten dienſte des Konings en des Vaderlands, geſchiedde. Hebbende daar op kwijtſcheldding van zonden en 't misbrood ontvangen, beveſtigt hij wederom zijn beſluit aan den Monnik, dronk een teug Malvazeljwijn, en nam zijnen weg na de huizingen der afgebrokene burgt, daar de Prins geherbergd was. Deez', des voormiddags ter preeke geweest zijnde, hieldt nu zijn middagmaal in 't openbaar in de groote Zaal, nevens zijne Kinderen, met de Graaven VAN LAVAL en HOHENLO, twee Zoonen van Graave JAN VAN NASSAU, en anderen. JAUREGUI neemt den Prins waar, zo als hij van den middagmaaltijd opſtaat, en, zich gelaatende hem een Verzoekſchrift te willen aanbieden, ſchiet hij hem een pistoolkogel, uit een Bus, welke hij onder den hoed verborgen hieldt, door 't hoofd, die onder 't regter oor inging, en door 't gehemelte des monds, beneden 't ſlinkerkakebeen, uit kwam, met het breeken van eenen tand. Door de overmaate van het kruid, borst de loop, en bezeerde des moorders duim. Men vindt 'er die melden, dat JAUREGUI terſtond hier op nog na zijnen degen taſtte; doch hij wierdt uit vreeze hier voor, of uit onbedagte hevigheid, door eenigen die den Prins verzeilden, met verſcheiden rapierſteeken, gegriefd, en door de Hellebardiers voorts afgemaakt. De Prins, bedwelmd door den ſlag, gelijk hij zedert verteld heeft, meende dat 'er een ſtuk van 't gebouw inſtortte. Daar na viel hij in zwijm, met verdonkering van 't gezigt. Nogthans koomende allengskens tot zich zelven, en bevroedende aan 't gerugt, en aan den brand in zijn

hair, wat 'er gebeurd was, riep hij: *Ik vergeef hem mijn dood; ſpaart den misdaadige.* Terwijl zijne Doorluchtigheid na zijn kamer gebragt en te bedde geleid wierdt, zeide hij meermaalen, ſlaande zijne oogen op de Franſche Heeren: *Ach, hoe getrouw een Dienaar verliest zijne Heeghheid!* meenende den Hertog VAN ANJOU.

De maare van 's Prinſen ongeluk vloog vast door de Stad, en verwekte eene bijſtere ontſteltenis. Men ſluit de poorten, ſpant keetingen langs de ſtraaten, en verſchijnt gewapend op zijn hoofdwag. In 't eerst wierden de Franſchen voor aanſtigters van 't ſtuk verdagt gehouden bij veelen, zelf bij 's Prinſen Hofgezin. De Hertog VAN ANJOU vierde ten deezen tijde zijnen geboortedag, en hoorde wel ras, dat hij en de Franſchen, bij 't gemeen, in vermoeden geraakt waren, als of zij voor hadden, hier een tweeden Parijſchen bruiloft te vertoonen, en met den moord des Prinſen een begin te maaken. Dit deedt hem vreezen voor eenen opſtand onder de Burgerij. Doch deeze vreeze verdween, te gelijk met den agterdogt tegen de Franſchen, toen men 't lichaam des moorders bezogt, en uit de papieren, welke hij bij zich hadt, bevondt, dat hij Spaansch heette, en waarſchijnlijk een Spanjaard was. 's Lijk wierdt vervolgens op de markt ten toon geſteld, en haast gekend voor dat van JAUREGUI. De waarheid zich alengskens meder ontwindende, wierdt de Boekhouder van ANASTRO, ANTONIO VENERO genaamd, die bleek van 't ſtuk te weeten, en de Monnik TIMMERMAN gevat. Des anderendaags kreeg men brieven van ANASTRO aan VENERO in handen. Hier door wierdt hij overtuigd, en ontdekte alles wat hij wist. TIMMERMAN hadt, ondervraagd en zelf gepijnigd zijnde, in 't eerst zich ongenegen getoond, om te ontdekken, 't geen hem in de biegt geopenbaard was; doch daar nu verſtaan hebbende, dat VENERO zo veel uit JAUREGUI verſtaan hadt als hij zelve, bevestigde hij deszelfs getuigenis. Voorts beleedt hij van gevoelen geweest te zijn, dat men den Prins met een goed geweeten mogt ombrengen; doch voegde 'er, kort voor zijn einde bij, dat hij nu deeze dooling verwierp, de Regters om vergiffenis ſmeekte, en verzogt, dat zijne herroeping nevens zijne bekentenis, zo dezelve het licht zag,

ge-

gemeen gemaakt mogt worden. Ten zelfden dage wierdt het Lijk van JAUREGUI gevierendeeld, het hoofd geplant op een bolwerk der burg, de andere leden tot vier poorten uitgehangen. De Prins, die nu wederom tot zijne kennis was gekomen, verwittigd dat VENERO en TIMMERMAN fterven zouden, fchreef met eigen hand, alzo hem 't fpreeken ontraden was, aan den Heere VAN ALDEGONDE, dat hij hun de misdaad, voor zo veel hem aanging, vergaf, verzoekende dat men hun, al mogten zij misfchien eene harde ftraffe verdiend hebben, een korten en zagten dood deedt. Dies wierden zij eerst aan ftaken gewordt, en daar naa gevierendeeld. De ftukken hing men ook ter poorten uit, en fteide de hoofden op twee andere bolwerken van 't Slot; van waar zij, vier jaaren daar naa, als PARMA de Stad bemagtigde, door de Jefuiten wierden afgenomen, openbaarlijk als iets heiligs geëerd, en voorts begraaven. — ANASTRO, fchoon zijne beteuterdheid op de reize, en dat hij eenen Trommelflager, die hem van *Duinkerken* na *Grevelingen* geleiden zou, in plaats van éénen Dukaat, wel dertig dubbele Spaanfche Pistoletten vereerde, hem in kwaad vermoeden gebragt hadt, gerankte, nogthans, gelukkiglijk bij PARMA te *Doornik*; daar hij, waarnemde den Prins gefneuveld te zijn, gelijk de eerfte gerugten liepen, zich openlijk van 't aanfligten deezes moords beroemde. De Hertog VAN PARMA zelve liet zich door hem bepraaten, om aan verfcheiden Steden van *Brabant*, *Vlaanderen* en *Holland* te fchrijven, dat het nu de tijd was om zich met den Koning te verzoenen. Doch elk verfoeide het grawelijk opzet, en niemand toonde zich gezind tot wankelen.

'sPrinfen wonde ftondt in 't eerst zeer voordeelig. Men bevondt dat hem de groote Kropader was afgefchooten; doch dat de einden derzelve, door de hitte, gelukkiglijk toegefchroeid waren, zonder 't welk het bloeden bezwaarlijk zou hebben kunnen geftelpt worden. Doch op den laatften dag van Maart ontfprong de geflooten ader, golpende meer dan twaalf ponden bloeds uit, zonder zich te laaten ftoppen: fchoon men, om 't bloed na elders te leiden, den Prinfe nog wel twee ponden afhapte. Moeielijk viel ook het verbinden der wonde, alzo 't verband, ftijf gelegd, de kaal te zeer be-

benaauwde, en ſlappelijk drukkende, voor 't bloeden week. Eindelijk riedt LEONARD BOTALLI, Lijfarts van den Hertoge VAN ANJOU, dat verſchelden perſoonen, bij beurten, den duim op 't gat zouden houden. Dit drukte met maate, en alleen daar 't noodig was, zonder eenigzins toe te geeven aan 't bloeden, dat voorts, met behulp eener wieke, gewenteld in de heffe van gezuiverd Kooperrood, geſtremd wierdt. Daar naa genas de Prins gelukkiglijk, en deedt zijnen Kerkgang op den tweeden Maij, die tot eenen plegtigen Dankdag voor zijne herſtelling geſchikt was, en met tekens eener hartlijke blijdſchap gevierd wierdt. Doch drie dagen laater ontviel hem zijne Gemaalin, CHARLOTTE VAN BOURBON, die door ſchrik op ſchrik gekrenkt, en door waaken en dienen afgemat, in eene brandende koorts ſtortte, welke haar, binnen weinige dagen, wegrukte.

Toen de Prins, naa zijne herſtelling, eenen Hoogen Raad in *Holland* opgeregt hadt, vertrok hij, nevens den Hertog VAN ANJOU en den Prins VAN ESPINOI, en eenen grooten ſleep van Edellieden, te ſcheepe van *Antwerpen* na *Vliſſingen*, en voorts over *Sluis* na *Brugge*, daar zij zeer heuſchelijk ontvangen wierden. Hier brak wederom een gruwelijk voorneemen uit tegen ANJOU en ORANJE; daar een ander, om gantsch *Frankrijk* 't onderſt boven te keeren, aan kleefde. De omſtandigheden hier van moeten wij kortlijk ontvouwen. NIKOLAAS SALSEDA, Zoon van PIETER SALSEDA, die, op den Parijſchen bruiloft, om 't voeren der wapenen tegen die van GUIZE, was omgebragt, hadt, eenigen tijd geleeden, te *Rouaan*, van valſche munt berigt geweest zijnde, vergiffenis verworven van den Koning van *Frankrijk*, door voorbede des Hertogs VAN LOTHARINGEN, wiens zijde hij, naa 't omkoomen zijns Vaders, gevolgd hadt. Deeze begeeft zich na den Prins VAN PARMA, en toen na den Hertog VAN ANJOU, dien hij zijnen dienst aanbiedt, om een braaf Regiment Knegten te werven. ANJOU laat zich met hem in, niet kunnende vermoeden dat iemand, wiens Vader door die van GUIZE van kant geholpen was, iets ten voordeele van dit Huis zou willen onderneemen. Maar de Prins VAN ORANJE kreeg een ſchalk oog op den valſchen Munter, en ontdekte haast, dat

hij

hij verſtand gehouden hadt met PARMA, die hem twee gezellen hadt toegevoegd, welken hij riedt in hegtenis te neemen. ANJOU, zedert ook vernomen hebbende, dat SALSEDA met die van LOTHARINGEN verzoend was, deedt hem ten Hove in ſtilte vatten, terwijl zijne makkers, FRANCISCO BASA en NIKOLAAS HUGOT, bijgenaamd LA BORDE, hem buiten ſtonden te wagten. Eindelijk verneemt BASA na SALSEDA, aan zekeren dienaar, die weder vraagt of hij hem kende? en terſtond daar op na binnen reedt. Doch op dit oogenblik kreegen de twee gasten agterdenken, en pakten zich weg. BASA wierdt nogthans agterhaald, en beleedt, gepijnigd zijnde, dat zij, ter begeerte VAN PARMA, aangenomen hadden, den Hertog en den Prins, door vergif of eenig ander middel, van kant te helpen. Doch SALSEDA lochende iets tegen den Hertog voor gehad te hebben. Alleenlijk beleedt hij zich in zijnen dienst te hebben begeeven, op hoope van, met zijn Regiment en eenige anderen, *Kamerijk* en *Duinkerken* aan den vijand te zullen leveren: voorts was zijn toeleg geweest, al wat 'er omging over te brieven aan die van GUIZE. Nog openbaarde hij een geweldig Eedgenootſchap, door die van GUIZE geſmeed, om *Frankrijk* aan *Spanje* te brengen. SALSEDA wierdt verweezen om met vier paerden van een geſcheurd te worden. Het Lijk van BASA, die zich in de gevangenis met een mes het hart hadt afgeſtoken, wierdt met de voeten aan de galg geknoopt, met een geſchrift, meldende zijnen voorgenomen moord van zijne Hoogheid en den Prinſe VAN ORANJE.

In den Jaare 1583 ſchijnt het gebeurd te zijn, 't geen alleen door den Hiſtorieſchrijver BOR is aangeteekend, dat men den Prinſe VAN ORANJE het Hertogdom van *Brabant* heeft aangebooden; doch zijne Doorluchtigheid wees deeze aanbieding van de hand; voor reden geevende, geene magt te hebben om het Hertogdom te beſchermen, en den Koning van *Spanje* ook geen reden te willen geeven, om te zeggen, dat hij alleenlijk gezogt hadt, hem alle zijne landen te beneemen. De Raadsheer JACOB ZWERRIUS, een der Gemagtigden tot het doen deezer opdragt, heeft dit zelf verhaald aan ſtraks genoemden Schrijver.

Zedert het opneemen der wapenen tegen *Spanje*, was in *Friesland* merkelijk geſchil geweest, over het gezag der Steden en des platten Lands, ter Staatsvergaderinge. Doch in den Jaare 1578 was men over een gekomen, dat de Steden één ſtem op den Landdag inbrengen zouden, tegen drie van *Oostergo*, *Westergo* en *Zevenwouden* te zamen. Nu beweerden de Steden, dat haar, na 't uitſluiten der Geeſtlijkheid, nog eene ſtem toekwam, en dat de drie Kwartieren zich met twee ſtemmen moesten te vreden houden. Van tijd tot tijd wakkerde deeze twist. De Prins deedt, eindelijk, door twee zijner Gemagtigden, nevens zijnen Stedehouder, 't geſchil ſtaken, bij wijze van bevel, begeerende dat het Verdrag van den Jaare 1578 ſtand zou grijpen, tot op den naasten Landdag. De Steden ſtelden zich in 't eerst hier tegen; doch zedert heeft men, tot heden toe, deezen zelfden voet gehouden, in 't ſtemmen ten Landsdage. Omtrent dien zelfden tijd verzogt de Heer VAN MERODE, 's Prinſen Stedehouder in *Friesland*, ter oorzaake van zijnen ouderdom, zijn ontſlag, en wierdt in die waardigheid opgevolgd, tot het beleid des Oorlogs, der Regeeringe en des Regts, door Graaf WILLEM LODEWYK VAN NASSAU, broeders Zoon van den Prinſe VAN ORANJE, wien zijne Doorluchtigheid ten dien einde lastbrieven verleende.

In Julij des Jaars 1583 begaf de Prins zich met al zijn Hofgezin na *Middelburg* in *Zeeland*. Hij hadt nu een woerzin in *Antwerpen* gekreegen, alwaar hij onlangs van de Gemeente ſmaadelijk bejegend was. Gewoon het knijpen zijner veelvuldige zorgen door de eerlijke zoetigheden des Echtgenootſchaps te lenigen, en houdende de gedagtenis van wijlen CASPAR DE COLIGNI, Admiraal van *Frankrijk*, in hooge waarde, was hij 'er, op den twaalfden April deezes Jaars, voor de vierde reize, in den echt getreeden met LOUISA DE COLIGNI, met toeſtemming des Franſchen Konings. Deeze, oud dertig jaaren, uit den aart Godvrugtig, minzaam van zeden, ſnedig van vernuft, Weduwe des Heeren VAN TELIGNI, die, nevens haaren Vader, in den berugten Parijſchen moord was omgekomen, kwam over *Zeeland* te *Antwerpen* aan. Met ongemeene ſtaatſie wierdt 's anderen daags dit huwelijk gevierd,

wierd, met het luiden der klokken en 't losſen van 't geſchut. Deeze verbintenis wierdt, door 's Prinſen vijanden, afgemaald als een bewijs van zijne zucht tot *Frankrijk*, met welks hulpe hij, zeide men, 't Land onder 't juk dagt te brengen, om het daar na te deelen met ANJOU. De Prins begreep zelf wel, dat zijn huwelijk niet zeer behagen zou in *Holland:* waarom hij niet verzuimde den Staaten deswegen genoegen te geeven. De Gemeente van *Antwerpen*, gebeeten op de Franſchen, geloofde ook ligtelijk van den Prins het ergſte, en begon zijne Doorluchtigheid met den nek aan te zien. 't Gebeurde eerlang, dat de Wethouderſchap, beſlooten hebbende 't plein van 't Slot, welk grootendeels der Stad toekwam, aan erven af te ſteeken en te verkoopen, hand deedt ſlaan aan 't rooijen van Straaten en Graften. Hier uit ſchept het Graauw argwaan. De roep gaat op, *dat de Franſchen, ingelaaten door den Prins van Oranje, zich verſchanſten voor het Slot.* Straks draaft men gewapend derwaarts, doorſnuffelt alle hoeken, vordert den Prins, die hier zijne wooning hadt, op ſtraat, en ſcheldt hem voor een Verraader. Doch het oproer bedaarde van zelf, toen men niet vondt, 't geen men zogt. De Wethouderſchap durfde nogthans geene ſtraffe oeffenen over dit wanbedrijf; 't welk koomende bij den voorſpoed van den Prins VAN PARMA, den Prins afkeerig maakte van *Antwerpen* en na *Zeeland* verreizen deedt. Doch nog eene andere reden trok hem derwaarts, de merkwaardige handeling naamlijk over de Opdragt der Graafſchap van *Holland* en *Zeeland* aan den Prinſe.

Al voor eenige jaaren hadt zijne Doorluchtigheid de Overheid deezer Landen aanvaard. Zedert raadpleegde men in *Holland* over den tijtel, dien hij moest voeren, en wierdt geene bekwaamer geoordeeld dan die van *Graave* en *Heere*. *Zeeland* en *Utrecht* verklaarden zich hier tegen. Nogthans droegen de Gemagtigden van *Holland* hem de Graafſchap, Hoogheid en Heerlijkheid van *Holland*, *Zeeland* en *Friesland* op, onder den eigenlijken tijtel van Graave en Heere der gemelde landen; onder welken tijtel hij dezelve ook aanvaardde. Nogthans ontbrak 'er nog veel aan 't werk der Opdragt. De Akte moest nog bezegeld, en de voorwaarden goedgekeurd

keurd worden. De bezegeling geſchiedde in *Holland*, door de Edelen en Steden, op last der Staaten van dat Gewest. Verſcheiden Gewesten evenwel ſtieten zich hier aan, drijvende dat *Holland* zich van de Algemeene Staaten zogt af te zonderen. *Zeeland* inzonderheid maakte zwaarigheid om den Prins voor Graaf aan te neemen; ook liep men hier en daar in *Holland* agteruit. Te *Amſterdam* verklaarde de toenmaalige Oud-Schepen KORNELIS PIETERSZOON HOOFT, in de volle Vergadering, niet te kunnen zien, wat 'er hell, uit deeze verheffing, voor de Landen te wagten ware; welke verheffing hij wijders hieldt te ſtrijden met de Utrechtſche Vereeniging, waar bij men beloofd hadt, onderling te zullen verbonden blijven. Nogthans wierdt bij de meerderheid van *Holland* een Ontwerp gemaakt van de voorwaarden, door den Prins, bij zijne inhuldiging als Graaf, te bezweeren; en 'er kwam nu in overleg, of men, gelijk te vooren reeds beſlooten was, zonder zich met *Zeeland*, of met *Amſterdam* en *Gouda*, welke Stad ook tegen de verheffing was, langer op te houden, met de inhuldiging voortvaaren zou of niet. Men durfde de raadpleegingen hier over niet uitſtellen. De Prins was thans te *Delft*. Men tradt dan, op den zevenden Junij des Jaars 1584, over zijne zaak in onderhandeling; en 't is te vermoeden, dat men tot de inhuldiging zou gekomen zijn. Doch terwijl de Prins zich bereidde tot het inzamelen der vrugten van zijnen langduurigen arbeid wierdt hij, maar drie dagen laater, door een onverwagten dood, weggerukt. Hoe 't hier mede toeging, moeten wij beknoptelijk verhaalen.

Naa dat zijne Doorluchtigheid van de gevaarlijke wonde, hem, in den Jaare 1582, te *Antwerpen* toegebragt, gelukkiglijk geneezen was, lieten zijne vijanden niet na, te loeren op nadere gelegenheid om hem van kant te helpen. In Maart des Jaars 1583 raakte te *Antwerpen* een Spanjaard in hegtenis, PEDRO DORDOGNO genaamd, die ook beleedt voorneemens geweest te zijn om den Prins te vermoorden; waar op hij met den dood geſtraft wierdt. Een Fransch Hopman, LE GOTH genaamd, door den Markgraave van *Rijsburg* gevangen zijnde, wierdt ook, omtrent den aanvang deezes jaars, aan-

ge-

gezogt, tot het ombrengen van den Prins; waar in hij ſcheen te bewilligen. Doch losgelaaten, ten deezen einde, bragt hij 't ſtuk uit. Met het begin van Maart hadt een Fries, AUKEMA geheeten, eenen HANS HANSZOON, Koopman te *Vlisſingen*, beſchuldigd van eenen toeleg, om den Prins, tegen wien hij een bijzonderen haat hadt opgevat, met buskruid, gelegd onder 't vertrek, daar hij te *Vlisſingen* den maaltijd hieldt, of omtrent zijnen ſtoel in de Kerk, of op eenige andere wijze, al ware 't ook met eigen hand, het leeven te beneemen. HANS HANSZOON wierdt gevat, en beleedt, ſcherpelijk ondervraagd zijnde, zijn voorneemen: te gelijk ook, dat hij 'er met den Spaanſchen Gezant in *Frankrijk* over gehandeld hadt; waar op hij onthalsd wierdt.

Doch omtrent deezen tijd onthielden zich te *Delft* vier onderſcheidene perſoonen, een Franschman, een Lotharinger, een Engelschman en een Schot, die allen vier gingen op 't leeven van den Prins, zonder van elkanderen te weeten. De vijfde, die het ſtuk uitvoerde, was een Bourgondiër. In 't begin van April was hij eerst te *Delft* verſcheenen, zich noemende FRANÇOIS GUION, Zoon van PIETER GUION, te *Beſançon*, ter zaake van zekeren aanſlag tot vordering van 't Hervormd Geloove, omgebragt. Om zich bij 't Hofgezin van den Prins bekend en bemind te maaken, ging hij vlijtig ter Kerke; hij droeg altoos de Pſalmen, den Bijbel, of eenig ander boek in de hand. Dus zogt hij toegang tot den Prins, bij wien hij ten gehoor toegelaaten eerlang te verſtaan gaf „ dat hij te *Luxemburg* Opperklerk zijnde geweest van DU „ PRÉ, Sekretaris van Graave PIETER ERNST VAN MANSFELD, „ 's Graaven Zegel dagelijks in handen hadt gehad; dat hij „ 'er eenige afdrukzels van hadt gemaakt, welke hij zijner „ Doorluchtigheid aanboodt; hij was, eer hij te *Luxem-* „ *burg* aan werk raakte, reeds herwaarts op weg geweest, „ om zich in 's Prinſen dienst te begeeven." De Prins, ziende weinig gebruiks te maaken van deeze Zegels, kreeg egter in gedagten, dat de Maarſchalk VAN BIRON, dien 't bevel over *Kamerijk* toegedagt was, zich veelligt van dezelve tot Paspoorten zou kunnen bedienen, voor de boden tusſchen die Stad en *Bruſſel*. Hij hieldt 'er dan eenigen bij zich, en zondt

GUION

GUION met de overige na *Frankrijk*, in 't gevolg van NOËL VAN HARON, Heere van *Schonewal*, die toen derwaerts reisde, om den Hertoge VAN ANJOU 't beſluit der Staten, op 't geen laatſtlijk met hem gehandeld was, bekend te maken. SCHONEWAL zondt, kort hier na, GUION wederom na *Holland*, met de tijding van 's Hertogs dood, waar over hij den Prins, nog te bedde liggende, onderhielde. Toen zou hij hem, gelijk hij daar na verklaarde, den doodſteek al gegeeven hebben, hadde hij geweer bij zich gehad. Daar na wierdt hem aangezeid, dat hij vertrekken moest; waar op hij, wijzende op zijne flegte kouſſen en ſchoenen, om een weinig gelds verzogt, welk de Prins hem geeven deedt. Doch in plaats van kouſſen en ſchoenen, kogt de booswigt, 's anderen daags, 'er twee Zinkroers of Piſtoolen voor, van twee ſoldaaten der wegt, met eenen van welken, die hem gekarpte kogels weigerde, hij nog in woorden raakte, zonder dat men, 't geen vreemd ſchijnt, eenigen agterdogt tegen hem opvatte. Den volgenden middag, den tienden Julij, wagtte hij den Prins op, en vraagde hem, in 't gaan na de tafel, om een Paspoort, met zulk een verbaasd gelaat en beevende ſtemme, dat de Prinſes 't oog op hem vallen liet, en haaren Gemaal daar naa vraagde, *wie die meuſch ware met dat kwaad opzigt?* waar op de Prins antwoordde, *dat hij zijn Paspoort begeerde, welk men gereed maakte.* De valſche GUION vervoegde zich, tegen 't einde des maaltijds, bij de deur der Eetzaale, met den mantel op den ſlinker ſchouder, en de Piſtoolen aan den riem, gelaaden het eene met drie, het andere met twee kogelen. Ten twee uuren ſtondt de Prins op van de tafel, en koomende op den eerſten nieuwen trap van zijn Hof, in *St. Aagten* Klooſter, wierdt hij ontmoet van den moorder; die, de mijnen maakende van zijn Paspoort te vorderen, het Piſtool, welk met drie kogels geladen was, op hem loste, hem treffende dwars door 't lijf, of in 't hart. De Prins, den ſlag voelende, ſprak: *Mon Dieu, mon Dieu, ayez pitié de moi, et de ton pauvre peuple*; dat is, „ Mijn „ God, mijn God, ontferm u over mij, en over uw arm „ volk." Teffens begon hij te fuizelen, en wierdt geſchoord door Jonkheer JAKOB VAN MALDERÉ zijnen Stalmeester. Toen zet-

zette men hem op den trap neder. En als zijne Zuster, de Gravin VAN ZWARTZENBURG, hem in 't Hoogduitsch vraagde, of hij zijne Ziel niet in de handen van JESUS CHRISTUS beval, bragt hij een Ja uit, zijn jongste woord. Voorts droeg men hem op een bedde in de Eetzaal, daar hij eerlang den geest gaf, in tegenwoordigheid der Prinsesse, zijne Gemaalinne; die, zeer ontsteld, als hebbende haaren Vader, haaren eersten Gemaal, en nu ook den tweeden, door moord verlooren, God, met vurige gebeden, om geduld aanriep.

De moorder, naa 't gepleegde feit, stak stuks op de loop. Vliedende over de agterplaats, door de stalling, liet hij 't ander Pistool vallen. Uitgekomen in de Schoolstraat, viel hij aldaar over eenig stroo; doch straks weder op de been gekomen, snelde hij na de Vest om zich te water te begeeven; waar in hij verhinderd wierdt, door dien twee van 's Prinsen dienaaren hem agterhaalden en gevangen namen. In 't eerst was hij vol schriks; doch gebragt in de stallingen, en merkende dat men hem bewaaren wilde, bedaarde hij een weinig. Als een der dienaaren hem voor eenen snooden schelm scholdt, antwoordde hij: *Ik ben 't niet, want ik heb gedaan naar 't beval van mijnen Koning.* De dienaar vraagde, van wiens Koning? *Van den Koning van Spanje, mijnen meester*, zeide hij. Wordende ter zelfder huisdeure ingeleid, daar hij uit gekomen was, spuwde hij deeze woorden: *o poort gij hebt mij bedroogen. Ik zie wel dat ik een dood man ben.* Men bragt hem terstond in de Conchergerie, daar hij door 't Geregt der Stede, waar bij naderhand Gemagtigden kwamen uit den Hoogen Raad en 't Hof van *Holland*, ondervraagd wierdt. Papier, pen en inkt geeischt hebbende, schreef hij „ Genaamd te zijn BALTHASAR GERARDSZ, gebooren te *Ville-* „ *fons* in 't Graafschap van *Bourgondie*, en al lang in dese „ wille geweest om den Prinse het leven te beneemen. Ten „ bewijze hier van hadt hij, voor zes jaaren, binnen *Dole* „ een blooten dolk, uit al zijne magt, in een deur geduwd, „ wenschende overluid dien stuck in 't hart des Prinsen VAN „ ORANJE. Zedert zijne kennis van des Konings vonnis tegen „ den Prins, was hij herwaarts gekomen om 's stuk te vol-

„ voe-

„ voeren. Maar hoorende dat zulks geſchied was door eenen „ Biskaaijer, hadt hij te *Luxemburg* zich begeeven in dienst „ VAN JAN DU PRÉ, Geheimſchrijver des Graaven VAN MANS„ FELD. Verneemende daar naa 's Prinſen behoudenis, hadt „ hij wel gewenscht, om zijn beſtek te volgen, van DU PRÉ „ te ſcheiden, hoopende toegang bij ORANJE te vinden, door „ 't aanbieden van eenige van 's Graaven Zegels. Eindelijk „ hadt hij van zijn voorneemen kennis gegeeven aan zekeren „ Jeſuit te *Trier*, die hem hadt geraaden, deswegen te ſpree„ ken met den Prins VAN PARMA. Dat hij hier op naa *Door„ nik* aan deezen Prins geſchreeven hadt, doch geen ant„ woord durven afwagten, uit vreeze dat het overdraagen „ der Zegels van den Graave VAN MANSFELD, in wiens dienst „ hij waarlijk geweest was, hem kwalijk zou genomen wor„ den. Dat hij hier op herwaarts was gekomen, en einde„ lijk hadt uitgevoerd, daar hij de reize nog om doen zou, „ al ſchoon hij zich, ten deezen tijde, duizend mijlen van „ hier bevondt." Men vondt bij hem twee blaazen, wat bol van wind, nevens een pijpken om ze beter te doen zwellen, met behulp van welken hij over de gragt dagt te zwemmen. Voorts toonde hij zich zeer bedroefd, dat de Prins, (dit hadt men hem wijs gemaakt) nog leefde. Doch verneemende dat hij gewond was, geliet hij zich blijde te zijn, verzekerende dat hij den dood niet ontgaan zou; waar uit men vermoeden mag, dat hij 't lood vergiftigd of hoekswijze gevormd hadt. Daar naa gepijnigd zijnde, verklaarde hij, „ in „ zijn opzet geſterkt te zijn door GERY, Minderbroeder te „ *Doornik*, die hem zijnen zegen gegeeven, en door den „ Jeſuit te *Trier*, die verzekerd hadt, dat hij, omkomende, „ onder de Martelaars zou geſteld worden" Andermaal gepijnigd, bekende hij „ zijn voorneemen den Prinſe VAN PAR„ MA geopenbaard te hebben, die hem geweezen hadt na „ den Raadsheer ASSONVILLE, met wien hij afgeſproken „ hadt, dat hij zich, om toegang tot den Prins te krijgen, „ voor eenen FRANÇOIS GUION zou uitgeeven. Voorts hadt „ de Raadsheer hem ernſtelijk en bij herhaaling vermaand, „ dat hij, betrapt wordende, den Prins VAN PARMA niet mel„ den moest." Den volgenden dag bleef hij, ook buiten pijne,

pijne, bij de gemelde bekentenis; daar bij voegende „ dat „ hij uit ASSONVILLE verſtaan hadt, dat PARMA den toeleg „ prees, en hem 't loon, bij den Ban beloofd, verzorgen „ zou: ook dat men den Graave MANSFELD zijn Zegel zoude „ doen veranderen, om de vervoerde afdrukzels nutteloos te „ maaken." Voorts volhardde hij bij de betuiging, „ dat hem „ zijne onderneeming niet rouwde, die hij nog ter hand „ ſlaan zou, al moeſt ze hem duizend leevens koſten. 't Pijnigen verklaarde hij te lijden om zijne voorgaande zonden. „ Om 't ſtuk, aan den Prinſe begaan, hadt hij, als een waker „ ker voorvegter der Roomſche Kerke, den hemel verdiend." Nogthans ontvlei hem tuſſchen beide, dat hij 't ondernomen hadt, uit begeerte na rijkdom. Gegeeſſeld zijnde, toonde hij den Regteren de ſtriemen der roeden, en paſte op zich toe de woorden, door PILATUS geſproken van den Heere CHRISTUS: *Ecce Homo*, „ Zie hier den mensch." Op den dertienden Julij wierdt hij, door Gemagtigden uit den Hoogen en Provincialen Raad, en door die van den Geregte en Schepenen van *Delft*, gevonnisd. „ Om op een Schavot „ voor 't Stadhuis gebragt te worden, daar hem de moordadige regterhand, tuſſchen een toeſluitend heet ijzer, „ gefchroeid, 't vleesch voorts, op zes plaatzen, met „ gloeiende tangen, uit zijn lichaam zou geneepen worden. „ Zijn lichaam zou men daar naa, van onderen op, leevende „ vierendeelen; 't hart daar uit haalen, en hem in 't aangezigt werpen. 't Hoofd, van den romp gehouwen, zou „ agter 's Prinſen huizing, op een ſtaak, op den Schooltoren, „ geſteld, de vier deelen zijns lichaams, aan de bolwerken „ van vier poorten der Stad, gehangen worden. Voorts zouden zijne goederen verbeurd zijn." 't Hooren van dit vonnis ontſtelde hem dermaate, dat hij het uur vervloekte, waar in hij eerst te *Dole* den pleithandel leerde; 't welk hem ter kennisſe der Grooten ingewikkeld, en, uit zugt tot ſtaat, tot zulk een ramp gebragt hadt. Hij herſtelde zich egter ſpoedig, en zeide de reize hemelwaarts te zullen aanneemen, om den menſchen een voorſpraak bij God te ſtrekken; weigerende voorts eenigen Predikant gehoor te geeven. Des anderendaags wierdt het vonnis uitgevoerd. 't Aanſchouwen

van 't gereedschap op 't Schavot scheen hem met geen angst altoos te beroeren. Zijne straffe droeg hij met ongeloofelijke hardvogtigheid: zo dat veelen geloofden, dat de geweldige pijn, te vooren geleeden, hem 't gevoel moest verdoofd hebben. Want, gebonden aan een paal, gedoogde hij, zonder eenig geluid te slaan, het knellen zijner regterhand in een gloeiend Wafelijzer: 't welk de markt met rook en stank vervulde. Zelf schudde hij de stomp, als ware het om een kruis te maaken, en 't volk te zegenen. Even onbewoogen verdroeg hij het uitknijpen zijner spieren met gloeiende tangen, en de rest zijner straffe, die op een bank voltrokken wierdt. Zijn hoofd, als het lang op den staak gestaan hadt, viel eindelijk af, en wierdt, zo men zeide, na *Brabant* gebragt. De maare van 's Prinsen moord, verspreid over gantsch Nederland, wrogt ongemeene droefenis: doch geen minder haat en afkeer. Zelf 't Spaansche Oorlogsvolk versoelde zulk eenen handel zo verre, dat, in den Schans voor *Zutfen*, zeker Soldaat, ten aanhooren zijner spitsbroederen, den Staatschen, die zich in de loopgraaven bevonden, toeriep: *'t Was een schelmstuk; een schelm, die 't geraaden, volbragt en bevolen hadt, al kwam het ook van zijnen Koning zelven.* De Roomsche Geestlijkheid, nogthans, verhief des moorders bedrijf en hardvogtigen uitgang hemelhoog. Doch in verscheiden Steden, daar zij hunne vreugde, met het stooken van vuuren, betoonen wilden, verbooden 't hun de gemeenten. De Kanunniken, verhinderd te *'s Hertogenbosch* openbaare vreugde te bedrijven, verzamelden in de Hoofdkerk, en zongen het *Te Deum Laudamus*: 't welk egter den Hemel scheen te mishaagen; die den volgenden avond den toren dier Stad, door donder en blixem, in koolen leide, zonder eenig ander huis te beschadigen.

's Daags na den moord, wierdt 's Prinsen Lijk gebalzemd ten toon gesteld, en bleef boven aarde tot op den derden Augustus, wanneer het, op kosten der Staaten van *Holland*, *Zeeland*, *Friesland* en *Utrecht*, met bijna Koninklijke staatsie, in de Nieuwe Kerk te *Delft* ter aarde besteld wierdt, hoewel hij dikwijls begeerd hadt, zonder groote uitwendigheid en opzigtigen toestel begraaven te worden. 't Lijk in de

de Kerk gebragt zijnde, wierdt 'er eene korte en troostlijke Lijkpreek gedaan, over de woorden uit de Openbaaring van JOHANNES: *Zalig zijn de dooden, die in den Heere ſterven. De Geest zegt dat zij rusten van hunnen arbeid, en hunne werken volgen hen naa*; die met aandagt en weemoedigheid gehoord wierdt. Op den dag der begraafenisſe, en een dag vóór en naa denzelven, wierden, in alle Steden van *Holland*, driemaal 's daags, teikens een half uur lang, de grootſte klokken gelnid.

Zulk een uitgang hadt WILLEM, *Prins van Oranje en Graaf van Naſſau*, in den ouderdom van weinig minder dan tweeënvijftig jaaren, gebooren te *Dillenburg* uit WILLEM, *Graave van Naſſau*, en JULIANA, *Graavinne van Stolburg*, een wonder wijze en zedige Vrouw, die, op haar vijfënzeventigſte jaar, zag honderddriëëntwintig, zo kinderen als kindskinderen, uit haaren lijve geſproten. Hij hadt (vergun ons, Leezer, dat wij, met de woorden van den doorluchtigen Ridder HOOFT 's Prinſen geſtalte en geaartheid ſchetzen) „ meer dan middelbaare lengte, geeſtrijke ooghen; dezelve, „ 't aanſchijn, en den baard bruijn; de leeden maagherachtig, nochtans taamelijk vroom, en welgeſchaapen: de ſtem „ zeer helder, en lieflijk doorgaands; doch ſcherp genoegh, „ daar 't hem vereiſcht docht; gelijk in 't beſtraffen der gebreeken van de Regeerders, en in 't doordrijven zijner „ voorſtellingen; waartoe hij hun dikwijlſer fiere dan ſmeekende taal hield; ſteunende op de bekende zuijverheid „ zijner handen, en willende dat zij wisten, hun immers zo „ veel aan 't volghen, als hem aan 't raaden, gelceghen te „ zijn. De zelve wijze oordeeld' hij teffens dienſtigh tot „ bewaarnis van ontzagh, en weering van oovertollighe twistreedenen, daar d'onbeſchoſte vermeetelheidt haaren roem „ uit zoekt, en al te vaaken den tijdt met ſpilt. 't Zijnen „ deughelijkſche gelaate en manieren, zagh, door den ernst, „ ijet vrolijx en gunstveirdighs uit: welke temper, genaamd „ Jovialel, fraaijst eenen Vorſte voeght, en de minne der menſchen mijnt buijten koste van achtbaarheidt. Lustigheit in „ gezelſchap ploegd' hij graatigh, wen 't pas gaf, en vloeijde „ van ſpheers: voornaamlijk over taafel, der maate, dat geene

„ zwaarigheit zijn hart te dijpen ſcheen: Waaraan zich som-
„ mighe neuswijzen argherden, niet ruijkende dat hij den
„ kommer meenighmaals met geboottſte blijdſchap beſtelpte:
„ dewijl elk echt op zijn gebaar, en hoop of vrees uit het
„ ſtaan zijner troonije nam. Om geenen afkeer van 't ge-
„ bruijk dies Landaarts te toonen, deed hij ſomtijds wel
„ eenen Duijtſchen dronk: maar 't weezen bleef 't zelfſte
„ ten laatſte toe, en 't verſtandt op zijn ſtel. Ook was de
„ dischvreughdt ſchier zijn' eenighe uitſpanning; ſpelen, rij-
„ den, jaghen, geen kortswijl voor hem. Al d'ooverighe
„ uuren braght hij met blokken en zorghen door. Opge-
„ voedt, neghen jaaren, in de kaamer des Kaizers, die hem
„ van zijne eerſte jeughd af zeer bezindt hadt, bewaard' hij
„ 't zijnen eenëntwintighſte, de veldtheerſchappij, in plaats
„ des Hertooghen van Savoije. Te weeten: rijpheit van oor-
„ deel, en kiem van heughenis, die zelden verzaamen, en
„ te gaader (zonderlingh als d'ervaarnis hen afrecht en ſtof-
„ feert) wondre weetenſchap en gaauwigheit geeven, waaren
„ in hem gepaart. Bijſtre baaren van tegenſpoedt zijn hem
„ oover 't hooft gegaan: morren en onwilligheit van zijnen
„ minder; nijdt en dwaarsdrift van zijns gelijken; haat en
„ vervolg van zijnen meerder." Dus verre de Ridderlijke Drost.

Bij vier echte Vrouwen, beeft Prins WILLEM twaalf kinderen verwekt. ANNA VAN EGMOND, zijne eerſte Gemaalin, eenige Dochter en erfgenaame van MAXIMILIAAN, *Graave van Buuren*, baarde hem PHILIPS WILLEM, die achtëntwindig jaaren in *Spanje* gevangen bleef, en eene Dochter MARIA. Bij de tweede, ANNA VAN SAXEN, won hij MAURITS, opvolger van PHILIPS WILLEM in 't Prinsdom *Oranje*, ANNA en EMILIA; bij CHARLOTTE VAN BOURBON, zijne derde Echtgenoote, zes Dochters, LOUISE JULIANA, ELIZABET, KATHARINA BELGICA, FLANDRINA, CHARLOTTA BRABANTINA en EMILIA SECUNDA. LOUISE VAN COLIGNI, zijne vierde Gemaalin, baarde hem, nog geene zes maanden voor zijnen dood, FREDERIK HENDRIK. Voorts liet hij eenen natuurlijken Zoon naa, JUSTINUS genaamd, die naderhand den Vaderlande, in den krijg, met lof gedient heeft. De Staaten der Vereenigde Nederlanden, een wel-

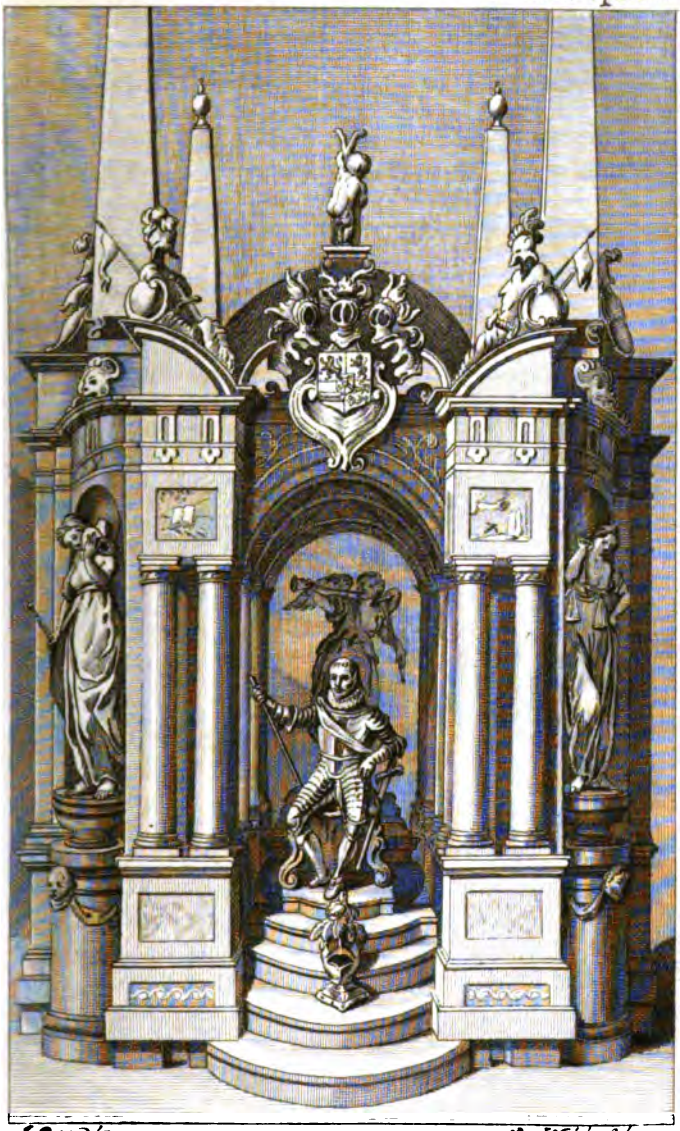

J. Rays. delin. Reinr. Vinkeles. sculp. 1794.

GRAFTOMBE VAN PRINS WILLEM I.TE TE DELFT.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS

weinig aan ademtogt geraakt, ten tijde van het twaalfjaarig beſtand, hebben den Prinſe, in 't Koor der Nieuwe Kerk te *Delft*, eene pragtige Graftede geſtigt, in welker opſchrift zij hem afmaalen als eenen herſteller van vrijheid en van zuiveren Godsdienst, en hem voorts den ſchoonſten tijtel geeven, die immer eenigen Vorst te beurte viel, dien van *Vader des Vaderlands.*

WILLEM DE II, (*Prins*) van dien naam, uit het Huis der Prinſen VAN ORANJE, wierdt gebooren in *'s Graavenhage*, op den zevenëntwintigſten Maij des Jaars 1626. Zijn Vader was de doorluchtige Prins FREDERIK HENDRIK, wiens voornaamſte Leevensbijzonderheden wij in het XXI Deel deezes *Woordenboeks* verhaald hebben. AMELIA, *Graavin van Solms*, was zijne Moeder. Groot was de vreugde, welke over dit voorval in het Vorſtelijk Vlek bedreeven wierdt. De Hellebardier, welke, aan den Voorzittenden Heere der Algemeene Staaten, daar van de eerſte tijding bragt, wierdt met driedubbele Gouden Rijders begiftigd. Gemagtigden dier Vergaderinge gingen Prins FREDERIK HENDRIK daar over begroeten, en zich tot Gevaders over den jongen Vorst aanbieden; 't welk van den hartverheugden Vader met blijdſchap wierdt aangenomen. De eerſte dag van Julij was tot den plegtigen Doop beſtemd. Deeze wierdt verrigt in de Groote Kerk. Het Vorſtelijk Kind wierdt ten Doop gehouden door de Koningin van *Bohemen*; Afgevaardigden der Algemeene Staaten, en van de Staaten van *Holland* waren daar bij tegenwoordig. De eerstgemelden zonden den jongen Prinſe, tot een Pillegift, een Rentbrief van achtduizend guldens 's jaars, in een Gouden doos, waardig twaalfhonderd guldens. Van de Staaten van *Holland* wierdt hij begiftigd met eene Rente van vijfduizend guldens, en van de Wethouders van *Delft* met zeshonderd guldens jaarlijks. Duizend guldens wierden in de Vorſtelijke Kraamkamer geſchonken door de Algemeene Staaten.

Zo vroeg bleek de goedwilligheid van 's Lands Staaten jegens den jongen Vorst. Geene verkoeling zag men in dezelve met zijnen klimmenden leeftijd. Den ouderdom van vier jaaren

hadt hij nog niet bereikt, of hij wierdt aangeſteld tot Generaal over de Ruiterij der Vereenigde Nederlanden, op de gewoone jaarwedde, bij den Staat van Oorlog bepaald, en door de Provincie *Holland* ten haaren laste genomen. Zeer was deeze bevordering naar den zin van Prinſe FREDERIK HENDRIK, die nu zo veel gezags in de Vereenigde Gewesten hadt gekreegen, dat men allerwege ijverde om hem genoegen te geeven. Dit bleek eerlang aan de raadpleegingen, in den Jaare 1631, om zijnen Zoone het regt op te draagen tot de opvolging in zijns Vaders Ampten, in gevalle hij dien overleefde. *Utrecht* bewilligde 't eerst. ZWEDER VAN HAARSOLTE, die in *Overijſſel* alles vermogt, en zeer wel ten Hove ſtondt, dreef het ſtuk door in dat Gewest. Doch elders ontmoette het merkelijken tegenſtand. Van den eenen kant begreep men, hoe gevaarlijk het ware, een jongen Prins, van wiens goede of kwaade hoedanigheden men nog niets wist, voor te ſchikken tot de hoogſte waardigheden in den Staat. Doch, van den anderen kant, zag men dat het verklaaren van den jongen Prinſe tot 's Vaders Opvolger eigenaartig moest dienen, om deezen aan den Lande en deszelfs welvaart naauwer te verbinden; als mede om den band tusſchen de Gewesten vaster toe te haalen. Het laatſte gevoelen kreeg de overhand. De Brieven van aanſtellinge, in gouden doozen geſlooten, wierden, van wegen de Provincie *Holland*, door den Heer VAN DUYRNVOORDE, den jongen Prinſe overhandigd. Prins FREDERIK HENDRIK betoonde zijn genoegen over dit blijk van gunſte en hoogagtinge, door een aanzienlijk geſchenk, welk hij aan elk der Gemagtigden tot de Opdragt deedt.

De Haagſche Burgerij, insgelijks blijk willende geeven van haare aankleevinge aan het Huis VAN ORANJE, verzuimde de gelegenheid niet, welke zich thans aanboodt, om den jongen Prinſe eer en vermaak te doen. In den Jaare 1636 was het beſluit genomen om de *Nieuwe Doelen* in den *Hage* te bouwen. Thans kreeg men den inval om den jongen Prins te verzoeken tot het leggen van den eerſten ſteen aan dit gebouw. De Vorſtelijke Vader, zich dit laatende welgevallen, verſcheen de jonge WILLEM, op den tweeden November, ter plaatze daar 't gebouw zou worden opgericht. Verſcheiden Heeren van

van aanzien verzelden hem; hij was gekleed als een Metzelaar, van Maatstok, Truffel en Schootsvel voorzien. Het werkvolk voer wel bij deeze plegtigheid.

Midlerwijl verzuimde men niet om voor zijne opvoeding de noodige zorge te draagen. ANDREAS RIVETUS, Hoogleeraar in de Godgeleerdheid, onderwees hem in de beginzels van den Godsdienst. In de kennis der taalen en fraaije Weetenschappen hadt hij tot Leermeester JOANNES HEILERSIGIUS, die naderhand hem als Raad en Geheimschrijver diende. In het paardrijden en de behandeling der wapenen, genoot hij het onderwijs van DAVID MARLOT, *Heere van Baveis*.

In den Jaare 1637 wierdt ter Algemeene Staatsvergaderinge goedgevonden, den jongen Prinse WILLEM, wien voorheen de Opvolging in zijns Vaders Ampten was toegezegd, den Lastbrief ten dien einde in den vereischten form op te draagen. Dit geschiedde op den eersten Junij. 't Geschrift lag in een gouden Doos, ter waarde van duizend guldens, waar op het Wapen van Hunne Hoog Mogenden gesneeden was. In gevolge hier van, deeden de Staaten van *Holland*, in den volgenden jaare, den voorslag, of het niet geraaden ware, den jongen Prins, die nu al tot jaaren van onderscheid begon te koomen, op dat hij vroegtijdig kennis van 's Lands zaaken mogt verkrijgen, te magtigen om de Vergadering van den Raad van Staate bij te woonen, als mede, daar toe verzogt zijnde, ter Algemeene Vergaderinge te verschijnen. Een algemeene goedkeuring droeg deeze voorslag weg, en de jonge Prins nam, in den Jaare 1638, zitting in die aanzienlijke Vergaderingen.

Al in den Jaare 1638, toen de jonge Prins niet meer dan den ouderdom van twaalf jaaren hadt bereikt, wierdt 'er eenige opening gedaan tot een toekoomend huwelijk. De waereldvermaarde, maar ongelukkige MARIA DE MEDICIS, Koningin-Moeder van *Frankrijk*, deedt den eersten voorslag. Deeze was insgelijks de Moeder der Koninginne van *Engeland*, Gemaalinne van KAREL DEN I; en 't was daarom niet vreemd dat zij eene van deszelfs Dochteren voorsloeg. Daarenboven zogt zij, door den voorslag van zo eene aanzienlijke Echtverbintenisse, haar Hof te maaken bij Prins FREDERIK HEN-

DRIK, en denzelven, in haare ongelukkige omſtandigheden, in haare belangen over te haalen. Met genoegen wierdt dit voorſtel opgenomen, en 's Lands Staaten, daar over gerand pleegd, lieten 't insgelijks zich welgevallen. 't Liep, egter aan, tot in het laatſt van het Jaar 1640, voor dat 'er Gezanten wierden benoemd, om in *Engeland* over dit huwelijk te handelen; zij vertrokken op den zesčntwintigſten December, en kwamen in het begin van het volgende jaar te *Londen* aan.

Prins FREDERIK HENDRIK ondertuſſchen, in den Jaare 1640, tot Stadhouder der Provincie *Groningen* en *Ommelanden* verkoozen zijnde, was op den zestienden November derwaarts gereisd, en weinig dagen laater plegtig ingehuldigd. De jonge Prins WILLEM, die zijnen Vader thans verzelde, hadt het genoegen dat hem ten zelfden dage wierdt opgedragen het regt van opvolginge in de hooge bedieningen van dat Gewest, in gevalle hij zijnen Vader overleefde.

Met ongemeene ſtaatſie wierden de Gemagtigden tot de huwelijksonderhandeling te *Londen* ontvangen, en zes dagen van alles vrij gehouden. Van zijnen kant benoemde de Koning insgelijks eenige Gemagtigden, welke, in zijnen naame, eerlang de toeſtemming gaven tot het huwelijk tuſſchen den jongen Prins WILLEM met de Prinſeſſe MARIA, oudſte Dochter van KAREL DEN I. Men kwam over een dat de Prinſes, die nog maar tien jaaren oud was, niet na *Holland* zou gevoerd worden, eer zij den ouderdom van twaalf jaaren hadt bereikt. Haar huwelijksgoed wierdt bepaald op veertigduizend ponden Sterlings. Bij voor overlijden van Prinſe WILLEM zou zij een Weduwengift genieten van tienduizend ponden Sterlings jaarlijks, en boven dien nog twee Huizen, behoorlijk voorzien, het een in *'s Graavenhage*, 't ander ten platten Lande. Behalven dit zou de Prinſes, tot haar bijzonder vermaak of ſpeldegeld, ontvangen vijftienhonderd ponden Sterlings elke drie maanden. Op deeze voorwaarden gaf de Koning aan de Staatſche Gemagtigden verlof om de Koninklijke Bruid te begroeten, welke zij den naam van Prinſeſſe VAN ORANJE gaven.

Dit

Dit aldus bepaald zijnde, zondt KAREL DE I, in Maart daar aan volgende, eenen Edelman met eenen brief aan den Prinſe VAN ORANJE, met verzoek dat het zijne Hoogheid mogt behagen, den jongen Prins ten ſpoedigſten na *Engeland* te zenden, alwaar de begeerte, om hem te zien, onder het volk zeer groot was. De Prins gaf hier van kennis ter Algemeene Staatsvergaderinge, alwaar men in 't eerst zwarigheid maakte, een zo dierbaar pand, in zo jonge jaaren, over Zee te zenden; doch eindelijk wierdt daar in bewilligd. Men nam ook in beraad, of het niet voegzaam ware den jongen Prinſe een merkelijke ſomme reisgeld toe te leggen, die reeds van zommigen op eene halve millioen, van anderen op tweehonderdduizend guldens wierdt begroot. Doch wij vinden niet dat dit tot een vast beſluit gekoomen is.

Midlerwijl maakte zich de jonge Prins gereed tot de reize na *Engeland*. In April vertrok hij uit den *Hage* met een aanzienlijk gevolg; de Prins zijn Vader deedt hem uitgeleide tot aan *Hellevoetſluis*, alwaar de Luitenant-Admiraal MARTEN HARPERTSZOON TROMP, met eene Vloot van twintig Oorlogſchepen, op hem wagtte. Op den twintigſten dier maand ſtak hij in Zee; doch was naauwlijks in de ruimte gekoomen, of de Vloot beliep een zo hevige ſtorm, dat het Admiraalſchip, welk hem zou overvoeren, mastloos te *Goeree* moest binnenloopen. Prins FREDERIK HENDRIK beval hier op zijnen Zoon, van 't ſchip van TROMP over gaan op dat van den Vice-Admiraal WITTE WITTESZ. Een beter geluk hadt thans de jonge Bruidegom. Binnen weinige dagen zette hij voet aan land te *'s Graavezand*, alwaar hij door den Graaf VAN LINSEY, gevolgd van een ſtoet van tachtig koetzen, was te gemoet gereeden. De Prins VAN WALES en de Hertog VAN YORK ontvingen hem voor de deur der Groote Zaale van 't Koninklijk Paleis te *Londen*, alwaar hij van den Koning en de Koninginne vriendlijk ontvangen wierdt. Eerlang ging hij ook de Koninklijke Prinſes zijne Bruid begroeten. De twaalfde Maij was tot den plegtigen trouwdag beſtemd. In de Koninklijke Kapel te *Whitehall* wierdt het huwelijk ingezegend, door den Biſchop van *Lincoln*, in tegenwoordigheid des Konings, van den Prinſe VAN WALES, den Hertog VAN YORK,

en eene meenigte van Rijksgrooten. Nog drie weeken vertoefde Prins WILLEM, naa 't voltrekken van zijn Huwelijk, in *Engeland*; toen nam hij afscheid van het Hof en van de Prinsesse zijne Gemaalin, en vertrok na *Holland*, alwaar hij, thans onder 't geleide van den Luitenant-Admiraal TROMP, op den achtsten Junij aan kwam.

Niet lang naa 's Prinsen wederkomst, en nog in 't zelfde jaar, deedt de Heer VAN SOMMELSDYK den voorslag ter Algemeene Staatsvergaderinge, of het thans niet dienstig ware, den jongen Prinse, nu in jaaren toenemende, toegang te verleenen tot de overweeging van alle gewigtige raadpleegingen van den Staat, op dat hij dus vroegtijdig van den aart van 's Lands bestier onderrigt, en alzo te bekwaamer mogt worden, om naa zijns Vaders afslijvigheid, de welvaart der Vereenigde Gewesten te bevorderen. De voorslag behaagde; men benoemde eenige Leden om dit den Prinse bekend te maaken.

In den Jaare 1642, begonnen de onluften tusschen KAREL DEN I, Koning van *Engeland*, en 't Parlement inzonderheid gerugt te maaken, en tot die hoogte te klimmen, dat het noodig wierdt geoordeeld voor de Koninginne het Rijk te verlaaten, en na *Holland* over te steeken, om de Gemaalin des jongen Prinsen VAN ORANJE derwaarts te geleiden. Men hadt van dit besluit hier te lande niet zodra tijding ontvangen, of 's Lands Staaten zonden den Luitenant-Admiraal TROMP met eene aanzienlijke Vloot, om Haare Majesteit nevens de Koninklijke Prinsesse in *Duins* op te wagten. Het voorwendzel deezer reize was, dat de Koningin, ter bevorderinge van haare gezondheid, de wateren van *Spa* ging gebruiken; doch de waarheid der zaake, om Wapenen en Krijgsbehoeften te koopen, waar toe de Koning aan zijne Gemaalinne de voornaamste kleinoodiën der Kroone ter hand stelde. Op den achtsten Maart des Jaars 1642, zeilde de Koningin van *Engeland*, nevens haare Dochter, de jonge Prinses VAN ORANJE, te *Hellevoetsluis* voet aan land, en kwam tegen den avond van den elfden dier maand in den *Hage* aan. Uit naam der Algemeene Staaten en van die van *Holland*, wierden de Vorstelijke Persoonadjen begroet en verwelkoomd door den Raad-

pen-

penſionaris KATS, die het woord voerde. Niet lang hadden zij hier vertoefd, of het jonge paar, verzeld van de Engelſche Koninginne, nevens den Prins en de Prinſeſſe VAN ORANJE, deeden eene reize tot vermaak na *Amſterdam*, waar toe zij van de Wethouders dier Stad uitdrukkelijk genodigd waren. Drie dagen hielden zij zich aldaar op, welke met openbare vreugdebetooningen en andere vermaaklijkheden wierden doorgebragt.

Omtrent deezen tijd gaf de Provincie *Utrecht* een zonderling bewijs van haare genegenheid voor den jongen Prinſe VAN ORANJE. Men hadt onlangs in *Holland* voorgeſlagen, hem een geſchenk te doen, zo in vergoeding der kosten van zijne reize na *Engeland*, als om hem de noodwendige lasten zijns huwelijks te helpen dragen. *Amſterdam* hadt deeze gifte begroot op vijftigduizend guldens eens, en een jaarlijkſche Rente van twaalfduizend guldens. De Edelen meenden dat de Jaarrente op dertigduizend guldens, en de vereering op vijfhonderdduizend guldens moest geſteld worden; doch men was toen tot geen beſluit gekoomen. Kort naa de wederkomst van hunne Hoogheden van *Amſterdam*, bragt de Heer VAN RENSWOUDE, Afgevaardigde wegens *Utrecht*, het verzoek dier Provincie in de Vergadering van Hunne Hoog Mog. om de overige Gewesten te doen bewilligen in een geſchenk aan zijne Hoogheid van driehonderdduizend guldens eens, en vijftigduizend guldens 's jaars tot de Hofhouding, ingaande met de overkomst der Koninklijke Prinſeſſe. Doch, hoe zeer *Utrecht* ijverde om 't ſtuk door te drijven, de zaak heeft nimmer haar volkomen beſlag gekreegen.

Schoon de jonge Prins WILLEM zijnen Vader meer dan eens te velde hadt verzeld, tot nog toe, egter, hadt hij, om zijne jonge jaaren, geene gelegenheid gehad om proeven van zijne krijgsdapperheid te vertoonen. De Veldtogt des Jaars 1643, leverde hier van de eerſte blijken op. Thans bevondt zich het Staatſche Leger bij *Bergen op Zoom*, en dat des Vijands in de Voorſteden van *Antwerpen* en de omliggende Dorpen. Met verſchillenden uitſlag vielen 'er dagelijks ſchermutzelingen voor. 't Gebeurde dat de Staatſche Ritmeester KROOK, den ſtand van 's vijands Leger beſpied heb-

hebbende, Prinſe FREDERIK HENDRIK kwam aandienen, hoe 'er kans ware om met driehonderd Ruiters twee Kornetten paerden te verſlaan, die dagelijks omtrent het Leger der Spaanſchen de wagt hielden; of, zo dit misluktte, den vijand te lokken in eene Hinderlaage, welke men in het Dorp *Breskate* zou leggen. De voorſlag geviel den Prinſe, die zijnen Zoone, verzeld van den Luitenant-Generaal STAKENBROEK en den Graave VAN STIRUM, het bevel gaf over de Hinderlaage, die op eene Heide, agter 't geboomte, gelegd wierdt. KROOK, 's morgens ten vijf uuren gekoomen zijnde ter plaatze, alwaar hij de Spaanſche wagten meende te ontmoetten, vondt 'er niemand, wijl dezelve kort te vooren was afgelost. Het vijandlijk kwartier genaderd zijnde, kwamen eerlang drie Spaanſche Kornetten op hem af; die hij wel ras tot in de vijandlijke Legerplaats te rug dreef. Hier op raakte alles in rep en roer. *Don* CANTELMO, die thans over de Spaanſche benden het bevel voerde, ſtijgt hier op te paerd, en beveelt aan JAN DE BORGIA, zijnen Luitenant-Generaal, de ouzen, die thans aan 't wijken waren, te vervolgen, zelf tot voor de poorten van *Bergen op Zoom*. KROOK, naar 't ſcheen, in wanorde aan 't vlugten ſlaande, lokt DE BORGIA eerlang in de Hinderlaage, daar hij, zich dus verſchalkt, en de Staatſche Ruiterij in ſlagorde ziende ſtaan, eerst ſtil houdt, en voorts beweeging maakt om te wijken. Doch Prins WILLEM, zulks gemerkt hebbende, deedt hem door STAKENBROEK den weg affnijden, en den Graaf VAN STIRUM aantrekken om hem van ter zijde te beſpringen. Dit geſchiedde met zo goede order, dat vijfhonderd Spaanſche Muskettiers, die, tot in den hollen weg genaderd zijnde, hunne Ruiterij meenden te ondersteunen, overhoop geworpen wierden. Veelen van dezelve ſneuvelden; zes Hoplieden wierden gevangen genomen; de overigen kreegen lijfsgenade. Van de Spaanſche Ruiterij wierden achthonderd geſlagen of gevangen; onder de laatſte bevonden zich de Luitenant-Generaal DE BORGIA, de Vrijheer VAN WANGEN, Graaf KAREL TERRARE en LOUIS ANTONIO-MARTINO, benevens negen Ritmeesters, zeven Luitenanten en vijf Kornetten, met een goed getal gemeenen, zo te voet als te paerd: alle welken na 't Staatſche Leger voor *Bergen op Zoom*

Zeem gevoerd wierden. Prins WILLEM, zijnen Vader een half uur van de Stad ontmoetende, wierdt met alle zijne Beveihebbers op 't vriendelijkst bejegend, en over zijn beleid, dapperheid en de behaalde zege minzaam begroet.

De Koninklijke Prinſes, in November des Jaare 1643, den ouderdom van twaalf jaaren bereikt hebbende, was nu, volgens de Wet, gemagtigd om over haar huwelijk te beſchikken. Dienſvolgens gaf zij haare toeſtemming tot het houden van den bruiloft, die met groote ſtatelijkheid gevierd wierdt. Het bijleger, egter, geſchiede niet voor 't volgende jaar, in den nacht tuſſchen den zes- en zevenëntwintigſten Februarij. Bij de eer, welke Prins WILLEM van deeze huwelijksverbintenisſe ontleende, voegde de Koning, zijn Schoonvader, eerlang de waardigheid van Ridder van den Kouzeband. In April des Jaars 1646, deedt de Engelſche Reſident BOSWEL, eerst mondeling, en daar na in geſchrift, ter Algemeene Staatsvergaderinge, voordragen, dat de Koning zijn Meester, en de Ridders als Gebroeders, tot Medelid van hunne Broederſchap hadden verkoozen Prins WILLEM VAN ORANJE; hebbende ten dien einde overgezonden den Kouzeband en de Orde van St. JORIS, om eerst aan Hunne Hoog Mogenden, en vervolgens den jongen Prinſe zelven te worden aangebooden. Hij voegde 'er nevens dat de overige ſieraaden van de Orde, tot de voltrekking van de plegtigheid, en volkomene inwijdinge van den Prins, zouden overgezonden worden, zo ras de binnenlandſche onluſten van *Engeland* het zouden toelaaten. De Algemeene Staaten deeden den Reſident bedanken; en hebbende doen nazien, hoedanig eertijds de Prinſen MAURITS en FREDERIK HENDRIK in die Orde waren aangenomen, verklaarden zij, hun aangenaam te zijn de eere, welke zijne Groot-Brittannifche Majeſteit Prinſe WILLEM wilde aandoen. De Reſident verrigtte hier op plegtigheid der aanſtellinge binnenskamers, dewijl de omſtandigheden des tijds geen openbaaren luister gedoogden.

Op den veertienden Maart des Jaars 1647 overleedt zijne Hoogheid Prins FREDERIK HENDRIK, Vader van Prinſe WILLEM. Hij was niet zo dra overleeden, of ter Vergaderinge der Algemeene Staaten wierdt in overleg genomen, of 't niet ge-

geraaden ware order te ſtellen op de verzekering van den Staat, de handhaaving van den Hervormden Godsdienſt, en op 't ſtuk van het Krijgsweezen. Men las hier op het Beſluit van Hunne Hoog Mogenden, waar bij het regt van Opvolginge in de Ampten van Kapitein- en Admiraal-Generaal over 't Krijgsvolk zo te water als te lande, met den aankleeve van dien, was opgedraagen aan zijne Hoogheid Prinſe WILLEM VAN ORANJE, nevens andere Beſluiten, daar toe betrekkelijk. Voorts wierden de Eeden geleezen, op welke Prins FREDERIK HENDRIK tot Kapitein- en Admiraal-Generaal was aangenomen. Daar na wierdt goedgevonden, dat zijne Hoogheid op de zelfde Formulieren den Eed zou afleggen, „ op Inſtructie, „ alreeds gemaakt, of nog te maaken"; op uitdrukkelijke begeerte der Staaten van *Holland* wierdt dit bijvoegzel in den Eed ingelaacht. De Afgevaardigden van *Noordholland* zouden wel gezien hebben, dat men eene Inſtructie hadt gemaakt, alvooreens de Stadhouder wierdt in den Eed genomen. Doch anderen gaven voor, dat 's Lands zaaken geen uitſtel leeden, dat het Krijgsvolk niet zonder Opperhoofd kon zijn; en dat men hierom het bovengemelde bijvoegzel hadt gefteld.

Bij de opening van den Uitterſten Wille van FREDERIK HENDRIK, welke in tegenwoordigheid der Algemeene Staaten geſchiedde, wierdt bevonden dat tot deszelfs eenigen Erfgenaam was aangeſteld zijne Hoogheid Prins WILLEM VAN ORANJE; met uitdrukkelijke benoeming, nogthans, der verdere Erfgenaamen, welke, in gevalle van overlijden zonder wettige Lijfserven, in deszelfs plaats moesten geſteld worden.

Een weinig voor het midden der voorgaande Eeuwe, gelijk bekend is, begon men hier met ernst bedagt te zijn om een einde te maaken aan den langduurigen oorlog met *Spanje*. Prins FREDERIK HENDRIK, hoewel in den oorlog oud geworden, hadt ook, op 't einde van zijn leeven, den Vrede gedurig en ernſtig aangeraaden. Doch de jonge Prins toonde zich toen reeds geneigd tot het voortzetten van den krijg; hij was al vroeg in den waan gebragt, dat zijn gezag en inkomſten, in tijd van Vrede, merkelijk zouden beſnoeid worden, en dat de Staaten den hiem der Regeeringe geheel zouden aan zich trekken. Met leede oogen zag hij, derhalven, dat

dat het werk van den Vredehandel, vervolgens, met meerder ernst wierdt bij de hand genoomen, en het zich liet aanzien ten genoegen der Vredelievenden te zullen uitloopen. Van tijd tot tijd deedt dan ook de Prins, onder de hand, poogingen om een spaak in 't wiel te steeken. De merkwaardigste van allen was die van den elfden April des Jaars 1647. Toen deedt hij, door den Raadpensionaris KATS, den Staaten van *Holland* aanzeggen, „ Dat de zaaken thans verward stonden „ in Europa; dat men allerwege volk worf; dat hij bedugt „ was voor de onderneemingen van vreemde Legers op de „ grenzen van deezen Staat; en dat de goede Staatkunde „ vorderde dat men onder het wapenen der nabuuren niet „ stil zat"; 'er nevens voegende, dat hij zich verpligt vondt den Algemeene Staaten het voltallig houden hunner troepen aan te raaden. Men bedankte den Prinse voor zijne oplettendheid, doch verzogt hem tevens, thans van geen werven te willen spreeken, op dat de Spaansche Gemagtigden, met wien men thans in onderhandeling was, de oprechtheid van de inzigten der Staaten niet mogten in twijfel trekken. Doch de Prins deedt kort daar naa andermaal verklaaren, dat hij berigt hadt ontvangen dat de Spaanschen een Leger in *Vlaanderen* verzamelden, en hij daarom niet hadt kunnen nalaaten voor de grenzen te zorgen; zendende, ten dien einde, eenig Krijgsvolk en Oorlogsbehoeften na den kant van *Hulst*. De Staaten, vreezende dat de Prins zich ontijdig in een Veldtogt zou wikkelen, verzogten hem ernstelijk dat hij de troepen wilde te rug ontbieden, alzo men van de Spaansche zijde niets te duchten hadt. Doch hij antwoordde, dat hij, zijnen last als Kapitein-Generaal ontvangen hebbende van de Algemeene Staaten, verpligt was te zorgen voor de grenzen; doch zo dra deezen ander bevel gaven, en de Spaanschen naalieten agterdogt te verwekken, hij de troepen zou te rug ontbieden. Dit geschiedde zedert, en de Vrede, welke eerlang geslooten wierdt, was oorzaak dat de Prins, ditmaal, zijne kragten te velde niet konde beproeven.

Hoe zeer de Echtverbintenis met eene Koninklijke Prinsesse van *Engeland* den Prinse VAN ORANJE tot eere verstrekte, bragt deeze hem, egter, niet altoos even groot voordeel, maar

maar dikmaals merkelijke ſchade toe in zijne bijzondere eigendommen. In de Engelſche onluſten, tuſſchen den Koning en het Parlement, hadt hij, gelijk te denken is, de zijde zijns Schoonvaders gekoozen. Dit hadt zijne geldmiddelen dermaate uitgeput door den bijſtand, welken hij den ongelukkigen Koning hadt toegeſchikt, dat hij zich daar door diep in ſchulden hadt geſtooken, en zelf genoodzaakt was geworden, in den voortijd des Jaars 1648, in 't *Westland* verſcheiden Landgoederen, ter waarde van eene halve milioen, te moeten verkoopen. Ook was het een nieuwe laſt voor zijne Hoogheid, dat de Hertog VAN YORK, de woede van 's Konings vijanden ontkomen, in dit zelfde jaar, herwaarts overkwam, en gehuisvest wierdt op *Honsholredijk*, een der Lusthuizen des Prinſen VAN ORANJE. Hier bij kwam nog het bezoek van den Prinſe VAN WALES, die zich, over *Parijs*, in welke Stad hij zich eenigen tijd hadt onthouden, na *Helvoetſluis* begaf; daar hij, door Hunne Hoogheden, nevens vier Afgevaardigden der Algemeene Staaten, verwelkoomd wierdt.

Voorheen hebben wij aangemerkt, hoe zeer de gemoederen hier te Lande, omtrent deezen tijd, tot den Vrede overhelden. Die van *Zeeland* en *Utrecht*, nogthans, moeten hier van worden uitgezonderd; zij wierden ondersteund door den Prins VAN ORANJE, welke deswegen, door den Predikant TEELING, in zeker Geſchrift, *den Politijken Christen* tot tijtel voerende, openlijk gepreezen wierdt. Men hadt naamelijk, met meerderheid van ſtemmen, een afzonderlijk Verdrag aangegaan met *Spanje*, zeer tegen den zin van *Frankrijk*, 't welk daar over zijn uitdrukkelijk misnoegen betoonde. De Heer KNUIT, Afgevaardigde wegens *Zeeland*, en thans Voorzittende ter Vergaderinge der Algemeene Staaten, hadt, op den derden April des Jaars 1648, in 't bijweezen van zijne Hoogheid, gevraagd, „ hoe men aan *Frankrijk* nader ge„ noegen zou geeven? hoe de Provincien best tot eenigheid „ zouden worden gebragt en gehouden? en hoe men over „ de bekragtiging van den Vrede best zou overeenkoomen?" Zijne Hoogheid, hier op verzogt zijnde, zijnen raad te willen mededeelen, verklaarde, dat men in deeze gewigtige over-

wee-

weeging behoorde te handelen met eenpaarigheid der Provincien, en dat 'er, naast die Eenigheid, niets gewigtiger was dan de zaak van *Frankrijk* ter harte te neemen, vermids de oude vriendſchap en de weldaaden, van dat Rijk genooten; dat men over zulks in overweeging behoorde te leggen, wat vergenoeging men aan *Frankrijk* zou behooren te doen, om aldus tot een gezamentlijk beſluit van Vrede met *Frankrijk* te koomen: doch ingevalle de Staat afzonderlijk met *Spanje* floot, wat voldoening men als dan egter aan *Frankrijk* zou geeven? De verdere overweegingen tot den volgenden dag uitgeſteld, en zijne Hoogheid verzogt zijnde zich als dan wederom in de Vergadering te laaten vinden, verzogt de Heer KNUIT den Prinſe, iets tot eenpaarigheid der Provincien in 't beſluiten te willen voorſlaan. De Prins was van gedagten dat men in dit ſtuk niet moest voortgaan bij Overſtemming, maar dat aan de Afgevaardigden van *Zeeland* en *Utrecht* acht of tien dagen moesten gegund worden, om inmiddels met hunne Lastgeevers te kunnen ſpreeken, en dat naa verloop van dien tijd men tot een eindelijk beſluit konde koomen. Hier mede liepen de raadpleegingen van dien dag ten einde; waar naa de Heer KNUIT den Voorzitters ſtoel ledig liet. Doch dezelve wierdt terſtond ingenomen door den Heer VAN WIMMENUM, Afgevaardigde wegens *Holland*; die voorts de uitſpraak deedt, dat volgens het overſtemmend goedvinden van vijf Provincien, het Vrede-Verdrag, onlangs te *Munſter* geſlooten, bekragtigd was. Veel werks hadt het in om de Provincien *Utrecht* en *Zeeland* te doen bewilligen. *Utrecht* kwam eerst aan de hand; doch *Zeeland* was hier in onbuigzaamer, wordende, zo men wil, hier in onderſteund door Prins WILLEM, die nog onlangs zou gezegd hebben, wel lust te hebben om ook het Overkwartier van *Gelderland* aan den Staat te brengen, doch dat zulks door de wapenen zou moeten geſchieden, waar op hem, door zekeren Heer, wierdt te gemoet gevoerd: „ Uwe Hoogheid wagte zich zulks aan die „ van *Holland* te zeggen: want die willen van geenen Veldtogt „ hooren."

Schoon Prins WILLEM dus, heimelijk of in 't openbaar, tegen den Vrede ijverde, zijne belangen, nogthans, waren

daar bij niet uit het oog verlooren. Al in den Jaare 1646, hadt de Heer DE KNUIT, Gevolmagtigde op de Munſterſche Vredehandeling, voor Prins FREDERIK HENDRIK bedongen, dat de Spaanſchen hem zouden ſtellen in 't bezit der regten, welke het Huis van *Naſſau* hadt op de Zoutgroeven in het Graafſchap van *Bourgondie*, met de bosſchen daar onder behoorende, en voorts van alles, 't geen gemelde Huis in dat Graafſchap en in den Lande van *Charolois* hadt te eiſchen; zelf van de goederen, welke, naa 't uitgaan van het twaalfjaarig Beſtand, aan Graave JAN VAN NASSAU waren gekomen, als mede die in 't Landſchap *Chatel-Belin* lagen. De Staaten waren hier voor borgen gebleeven. Dit alles beliep gezamentlijk de waarde van wel vijf millioenen. Naderhand beloofde nog de Graaf DE PEGNARADA, Spaanſche Gevolmagtigde, aan den Prinſe of aan deszelfs Erfgenaamen te zullen afſtaan, het Land van *Montfoort* bij *Roermonde*, in het Overkwartier van *Gelderlund*, en 't Land van *Turnhout* in *Brabant*, te zamen opbrengende meer dan zeventiendertigduizend guldens jaarlijkſche Rente; als mede aan 's Prinſen Gemaalinne de Stad en de Heerlijkheid van *Zeevenbergen*, mids dezelve houdende als een Leen van *Spanje*. Alle deeze vergunningen kwamen, naa 't overlijden van FREDERIK HENDRIK, op deszelfs Zoon Prins WILLEM; met deeze bijvoeging dat de inkomſten van het Land van *Montfoort* zouden verhoogd worden tot eene ſomme van tweeëndertigduizend guldens, en dat de landen van *Zeevenbergen* en *Turnhout* zouden koomen aan de Prinſeſſe Weduwe VAN ORANJE. Om den Prinſe den Vrede nog ſmaaklijker te maaken, voegden de Algemeene Staaten van hunne zijde, bij dit alles nog verſcheiden voordeelen. Zij droegen aan hem op het regt van Pardonnen, Remiſſiën, en andere Brieven van Gratie te mogen verleenen, in de Stad *Maastricht* en de plaatzen daar onder behoorende, nevens de Landvoogdij en het Kapitein-Generaalſchap over de Overmaaſſche Landen, *Valkenburg*, *Daalhem*, *'s Hertogenraade* en *Overmaaze*, met een Jaarwedde van drieduizend guldens; ten aanzien van *Wedde* en *Westwoldingerland* was dit voorheen reeds geſchied. Hier bij voegden nog de Staaten van *Holland* het Houtvesterſchap van hunne Pro-

vin-

vincie, behalven een geſchenk van honderdduizend guldens in gereed geld, te betalen uit de Financien van hun Gewest; dit geſchiedde, zo als de Staaten zich uitdrukten, in vergelding der goede dienſten, door zijne Hoogheid den Lande bewezen, en uit aanmerking van die nog verwagt wierden.

Door zo veele gunstbetooningen wierdt zijne Hoogheid als genoodzaakt, ten laatſten in den Vrede te berusten; hoewel 'er genoegzame redenen voor handen zijn, welke doen denken, dat dezelve zijns ondanks wierdt bekragtigd. Onder andere bleek dit hier uit, dat verſcheiden Predikanten, welke klaarblijkelijk in 's Prinſen belangen ſtonden, zich openlijk tegen den Vrede verklaarden, en dien den Volke als een Geeſſel en Vloek voordroegen. Zelf vondt men eenen onder deeze, welke zich niet ontzag een groot aantal Schriftuurtexten op den Prins VAN ORANJE, tot deszelfs lof, toe te paſſen, welke alleen tot God betrekkelijk waren, en zulks om dat gemelde Prins zich tegen het ſluiten van den Munſterſchen Vrede hadt aangekant.

In dit zelfde jaar ſtelde de Prins tot zijne Geheime Raaden aan, den Heer MUSCH, Griffier der Algemeene Staaten, den Ontvanger BERKEL, neevens den Conſul PAUW. Zijne Hoogheid meende, door derzelver gezag, zijnen vervallen en met ſchulden bezwaarden ſtaat te zullen herſtellen; waar toe hem door deeze Heeren, en inzonderheid door den Griffier, hoop gegeeven was. De laatſte hadt den Prins in den waan gebragt dat zijne ſchulden door de gezamentlijke Provincien zouden betaald worden; ook hadt hij, in de daad, den Afgevaardigden ter Algemeene Vergaderinge, na hunne bijzondere Gewesten wederkeerende, dit ten hoogſten aanbevolen, en zijn mondelijk verzoek aangedrongen door ſchriftlijke Vertoogen; waar bij hij hun, van de agtinge zijner Hoogheid voor hunne perſoonen, de ſterkſte verzekering deedt. Door dit middel won hij meer en meer de gunst zo van zijne Hoogheid als van de Afgevaardigden. Doch, alle zijne aangewende middelen waren van weinig of geen gevolg. Hoe zeer men onder de hand werkte om zijne Hoogheid genoegen te geeven, alzo hij, door den Vrede, veele inkomſten verlooren,

en van zijnen Vader, daarenboven, veele ſchulden hadt geërfd, om welke af te betaalen wel een Millioen guldens noodig was, ſtelde zich, egter, de Provincie *Holland* altijd hier tegen, en wist ook te bewerken dat 'er geene milde giften kwamen van de andere Provincien, welke, om de woorden van den beroemden AITSEMA te gebruiken, „ anders wel den „ Rok met het hembd zouden weggegeeven hebben."

Met den aanvang des Jaars 1649, vertrok de Prins VAN ORANJE, met een aanzienlijk gevolg van Krijgsbevelhebberen, uit den *Hage* na *Nijmegen*, om zich te houden of te ſtellen in het bezit van 't regt der aanſtaande veranderinge der Wethouderſchap. Dit geſchiedde in gevolge van een Artikel, weleer vaſtgeſteld, ten tijde van het overgaan der Stad aan de Staatſche zijde, in den Jaare 1591, behelzende: Dat de Prins Stadhouder van *Gelderland*, van wegen de Algemeene Staaten de Stad *Nijmegen* zou beſtieren volgens haare voorregten, mits dat aangaande het ſtellen der Beampten en het vernieuwen van de Magiſtraat, hetzelve bij zijne Excellentie zou worden gedaan in voorzeide qualiteit; *alles, egter, bij voorraad, en gedurende den oorlog*, en zonder vermindering van haare Privilegien. Van oude tijden af hadt de Stad *Nijmegen* haare eigen Raadsbeſtelling gehad. Hier om beweerden de Wethouders en de Burgerij, dat met het ophouden van den Oorlog, de gewoonte der Magiſtraatsbeſtellinge door den Stadhouder ook een einde nam. Om deeze reden hadden zij, zo ras de Vrede met *Spanje* was afgekondigd, Gemagtigden gezonden aan zijne Hoogheid, die zich toen op 't Huis te *Dieren* bevondt, om hem te bedanken voor de moeite, welke hij en zijne Voorzaaten hadden genomen in het veranderen van de Wet, en voorts te verklaaren, dat zij, volgens oud regt en gebruik, voortaan zelven die verkiezing zouden doen. De Prins, welken deeze boodſchap onverwagt voor kwam, gaf toen geen ander antwoord, dan dat hij zich zou beraaden. Doch eenigen tijd daar na klaagde zijne Hoogheid, aan de Staaten van 't Gewest, thans op den Landdag te *Nijmegen* vergaderd, over 't onregt, dat hem wierdt aangedaan. De Ridderſchap en 't Hof waren der Stad niet genegen. Eenige Edelen, door den Prins op 't kuſſen gezet,

vree-

vreesden, indien de verkiezing van nieuws aan de Burgerij kwam, dat zij voor bij gegaan, of gantsch uit de Regeering zouden gezet worden. Eenige Steden waren met naijver ingenomen tegen de Stad, en zogten daar in den Prinse te behaagen. Of al van de zijde van *Nijmegen* wierdt ingebragt, dat in voorgaande tijden de Vorsten, en zelf de Koningen van *Spanje*, dit regt nooit hadden betwist; dat men om de Voorregten en Vrijheden den Oorlog hadt gevoerd; dat over zulks zijne Hoogheid meer aan zich trok als Stadhouder, dan andere Vorsten als Souvereinen hadden gedaan: dit alles mogt niet baaten; het geschil wierdt ten voordeele van zijne Hoogheid uitgesproken.

Hier bij was de zaak ditmaal gebleeven. Doch den tijd der verkiezinge thans aanstaande zijnde, hadt men 't stuk aldus beleid. De Bevelhebber der Stad hadt, eenige dagen te vooren, de Bezetting uit de nabijgelegene plaatzen zo veel mogelijk versterkt, en daar bij voorgegeeven dat de Prins, een jong en moedig Vorst zijnde, zijn gezag thans gewaagd hadt, en hetzelve zou zoeken te handhaaven; en dat hij vooits zijnen zin gekreegen hebbende, de goedwilligen beloonen, en de tegenstanders zou vergeeten. Hier bij kwam nog, dat het Hof hadt uitgewerkt, dat aan den Prinse vier Gemagtigden wierden gezonden, alle welken hun best deeden om hem genoegen te geeven.

Zijne Hoogheid op 't Stadhuis gekoomen zijnde, begeerde dat de Wethouderschap zou overgaan tot eene Benoeming als naar gewoonte, op dat hij daar uit eene verkiezing mogt doen van Burgemeesteren en Schepenen. Doch als dit geweigerd wierdt, ging hij over tot de verkiezing, zonder eenige voorafgaande benoeming. Vergeefs deedt de Sijndicus daartegen eene aantuiging, uit naam der oude Wethouderschap; hem wierdt aangezegd dat daar toe thans geen tijd was. De nieuwe Wethouders, die van 's Prinsen hand vloogen, leiden den Eed af, hoewel zeer tegen den zin der Burgerije; welke klaagde, dat zij, naa zo veele Oorlogsrampen te hebben doorgestaan, ter verdediginge van de Vrijheid, thans die zelfde voorregten zag met voeten treeden van die geenen, welke ampts- en pligtshalve dezelve moesten hand-

haaven. Doch weinig baatten alle deeze klagten; de Prins hadt zijnen zin gekreegen, en de Nijmeegsche Burgerij was in 't naaloopen. — Van *Nijmegen* deedt zijne Hoogheid een keer na *Kleeve*, om een bezoek te geeven aan den Keurvorst van *Brandenburg*; 's avonds van daar te rug gekeerd zijnde, ontbaalde hij de nieuwe Wethouderschap: waar na hij te scheep de *Waal* af, over *Rotterdam* en *Delft*, weder in den *Hage* kwam.

Na dat, in den Jaare 1649, de Vrede met *Spanje* volkomen was bekragtigd, dagten zommigen het geraaden 's Lands Krijgsmagt te verminderen. 't Lust ons dit wat uitvoeriger te verhaalen, dewijl de geschillen, hier over gereezen, den grond leiden tot veele ongelukkige verdeeldheden, en met 's Prinsen leeven naauw verknogt zijn.

Die heuchelijke Vrede was naauwlijks afgekondigd, of de Raad van Staate deedt den voorslag, dat, om de uitgaven van 's Lands penningen te verminderen, zonder de veiligheid van den Staat te benadeelen, hun noodig dagt, de Ruiterij veertig man, en het Voetvolk ten deele vijftig, ten deele dertig man, op elke Kompagnie, te verminderen; laatende, egter, de twee Vaandelen Lijfwagt van zijne Hoogheid in hun geheel; hier door zou de Staat zeshentwintighonderd Ruiters, en achtienduizend vijfhonderd zeventig Knegten minder te betaalen hebben, en dus jaarlijks twee Millioenen vijfhonderd vierëenveertigduizend eenhonderd negenënzeventig guldens besparen. Die vermindering wierdt, egter, door de Staaten van *Holland*, te gering geoordeeld, om hunne uitgeputte geldmiddelen te verligten; waarom zij, daar in geen genoegen willende neemen, aandrongen dat men van elke Kompagnie, zonder onderscheid, vijftig man zou afdanken, uitgezonderd alleen die van zijne Hoogheids Lijfwagt, als mede die van den Stadhouder van *Friesland* en van 's Lands Veldmaarschalk. De Prins VAN ORANJE, na de gedagten van den Raad van Staate over 't ontwerp van *Holland* te hebben ingenomen, keurde hetzelve goed, en begeerde dat men 't uit zijnen naam zou voorstellen aan de Algemeene Staaten. Doch deeze wilden daar toe niet verstaan, en de Gemagtigden der andere Provincien maakten zwarigheid om hunne toestemming

ming te geeven, zonder bevel van hunne Lastgeevers. *Holland* verklaarde dan, dewijl de geldmiddelen van dat Gewest den meesten last leeden, en derzelver herſtelling niet langer kon worden uitgeſteld, dat zij zouden ſchrijven aan de Bevelhebberen der Troepen, ter betaalinge van dit Gewest ſtaande, dat dezelve tegen den twintigſten Julij de afdanking hadden te doen, naardien 'er, na dien tijd, geene betaaling, dan op den beraamden voet zou geſchieden. Zeer euvel wierdt dit bij de Algemeene Staaten opgenomen; zij deeden deswegen hun beklag, even als of die van *Holland* voor hadden de Unie te breeken, en de Grondwetten van den Staat te ſchenden. Doch toen zij de ſtandvastigheid zagen, waar mede die van *Holland* hun ſtuk ſtaande hielden, lieten zij 't glijden. Zedert kreeg de vermindering, volgens 't ontwerp van *Holland*, van vijfdig man op ieder Kompagnie voortgang.

Vervolgens zogten de Staaten van *Holland* de wedden van veele Krijgsamptenaaren te verminderen. Al voor eenigen tijd hadden zij, door Gemagtigden, doen onderzoeken, hoedanige Jaargelden zij aan de Generaals, Bevelhebbers der Steden, Kolonels en andere Krijgsamptenaaren moesten betaalen, en begeerden, in gevolge van den raad, door de Gemagtigden hun gegeeven, dat de waardigheid van Generaal der Ruiterije zou vernietigd worden, als zijnde begreepen in die van Kapitein-Generaal, in den perſoon van zijne Hoogheid. Ook wilden zij dat de wedden der bovengemelde Krijgsbevelhebberen zouden beſnoeid worden. Doch de Raad van Staate, ondersteund door den Prins VAN ORANJE, en zijne Excellentie Graaf WILLEM VAN NASSAU, Stadhouder van *Friesland*, kantten zich hier tegen. Bij de plegtige overbrenging van den Staat van Oorloge vertoonden zij, dat het billijk was eenige agt te ſlaan op de langduurige dienſten der zulken, welke hun bloed geſtort, en lijf en leeven, geduurende den Oorlog, gewaagd hadden ten dienſte van den Lande, in het vooruitzigt dat zij in tijd van Vrede van deezen zwaaren arbeid eenige vrugten zouden plukken; dat ook zijne Hoogheid moest blijven behouden de wedden, aan de Prinſen zijne Voorzaaten, Oom en Vader, toegeſtaan, na 't uitgaan van

't Beſtand. De raadpleegingen hier over bleeven eenigen tijd ſteeken. Doch de Staaten van *Holland*, niet kunnende treeden in de maatregels des Raads van Staate, vervoegden zich, in Maij des Jaars 1649, bij den Prinſe, om hem over dit ſtuk nader te onderhouden. Zij verklaarden aan zijne Hoogheid, hoe de billijkheid eischte, dat hunne Onderzaaten, die zo langen tijd goed en bloed voor 's Lands welzijn hadden opgezet, eenmaal van de overtollige Oorlogslasten wierden verligt, en de vrugten van den duurgekogten Vrede ſmaakten; hoe onredelijk het ware dat de Krijgsman telkens zijnen ſikkel in den lang verwagten oogst der burgeren ſloeg. — Zij voegden 'er nevens, met ronde woorden, dat, ten zij men de vijftig Kompagnien uitheemſche Krijgsknegten, welke, in den Jaare 1628, buitengewoon en alleen voor den tijd van zes maanden waren aangenomen, afdankte, het hun onmogelijk was, hunne geldmiddelen in ſtaat te houden. De Prins vertoonde hun, dat de vreemde Vorſten nog gewapend bleeven, en 'er nog magtige Legers op de grenzen van den Staat waren, en dat het, dien volgens, onvoorzigtig zou weezen, zo veele krijgsbenden af te danken, en 's Lands veiligheid in de waagſchaale te ſtellen.

Hier bij bleef het ditmaal. Doch in October deezes jaars hielden de Staaten van *Holland* wederom ſterk aan, zo bij de Algemeene Staaten als bij den Prins VAN ORANJE, dat de Kompagniën Kuiraſſiers, zijnde eene ſoort van Benden van Ordonnantie, of zwaar gewapende Ruiters, mogten worden veranderd in Arquebuſiers; als mede dat de Logijsgelden behoorden afgeſchaft, en nog eenige andere Hervormingen gemaakt te worden. Doch de Algemeene Staaten en zijne Hoogheid kantten zich hier met allen ernst tegen. De Gekommitteerde Raaden, egter, door de Staaten der Provincie daar toe gemagtig, ſchreeven den Bevelhebberen der vreemde Vaandelen aan, dat zij nog twintig man van elk Vaandel hadden af te danken, waar door zij zich van vijfhonderdvijfentachtig man ontlastten. De Bevelhebbers vielen hier over klagtig bij de Algemeene Staaten. De Raad van Staate, met overleg van Prinſe WILLEM en van den Graave VAN NASSAU, Stadhouder van *Friesland*, vertoonde in hunne vergadering, dat door

door het afdanken van vijftig koppen van elke Kompagnie, zonder onderſcheid, reeds over de zesëndertig tonnen gouds jaarlijks waren uitgewonnen; waarom de Staaten van *Holland*, hunne bedunkens, kwalijk deeden met thans, op eigen gezag, zodanig eene Hervorming te onderneemen. Zij verklaarden wijders ronduit, van gevoelen te zijn, dat men de gewoone Afgevaardigden van *Holland* ter Algemeene Staatsvergaderinge moest afvraagen, om welke reden zij tot deeze vermindering hadden beſlooten. Dit geſchiedde; doch deezen gaven allen tot antwoord, dat zulks was het bevel en welbehaagen der Heeren hunne Lastgeeveren. De Raad van Staate, in 't bijzijn des Prinſen VAN ORANJE en des Stadhouders van *Friesland*, betuigde daar op van verſtand te weezen, dat de Algemeene Staaten behoorden te beveelen, dat men die van *Holland* zou tragten te beweegen, dat zij de voorgenomene Hervorming, zonder algemeene toeſtemming, niet deeden ten uitvoer brengen. Doch de Gemagtigden van *Holland* gaven hier op tot antwoord, niet te kunnen toeſtaan, dat de zaak, terwijl hunne Provincie voorzat, thans in overweeging wierdt genomen; begeerende wijders dat die zaak tot den volgenden dag mogt worden opgeſchort, om midlerwijl met hunne Gekommitteerde Raaden te kunnen ſpreeken. Maar de Gemagtigden der andere Provincien drongen dat de Voorzitter met meerderheid van ſtemmen tot een beſluit zou koomen, of anders den Stoel aan *Gelderland* inruimen. Dit gebeurde: de Gemagtigden van *Holland* verlieten de Vergadering, om in een ander vertrek met de Gekommitteerde Raaden over deeze netelige zaak te ſpreeken.

Naauwlijks waren zij opgeſtaan, of de eerſte Gemagtigde van *Gelderland*, des Preſidents Stoel hebbende ingenomen, hervatte de zaak, en 'er wierdt beſlooten dat de Algemeene Staaten aan die van *Holland*, of bij derzelver afweezigheid, aan de Gekommitteerde Raaden, zouden ſchrijven, dat zij op het ontvangen van den brief, hadden in te trekken het bevel tot Hervorminge gegeeven; en zo zij dit weigerden, gelijk wel te wagten was, men de Krijgshoofden zou beiasten, dat zij, zonder op de order van *Holland* te letten, hunne Vaandels hadden voltallig te houden. De Afgevaardig-

den van *Holland* protesteerden eens en andermaal tegen dit beſluit, en tegen de gantſche wijze van handelen. Doch dit baatte niet. Zij vergaderden dan wederom in November deezes jaars; en gelijk zij geen ander doelwit hadden dan de bezuiniging hunner Geldmiddelen, verklaarden zij dat vermids de Bondgenooten hen beſchuldigden, dat zij iets op eigen gezag deeden, 't geen met algemeene toeſtemming moest geſchieden, zij het zich zouden laaten welgevallen, indien de vermindering geſchiedde door den Raad van Staate uit naam der Algemeene Staaten. Op deezen voet bewilligde de Prins VAN ORANJE in de vermindering, die zo veel gerugts gemaakt hadt.

Hier naa verzogten de Staaten van *Holland*, dat de vijftig uitheemſche Kompagniën, die maar voor zes maanden waren aangenomen, mogten afgedankt worden; dat men voorts alle vreemde Regimenten op dien Kompagniën brengen, en de helft der Ruiterije mogt afdanken. Vermids de Algemeene Staaten weigerden in de maatregels van die van *Holland* te treeden, deeden de laatstgenoemden aan den Prinſe VAN ORANJE opening van den ſlegten ſtaat hunner geldmiddelen. Hier bij bleek, dat, naa dat deeze bezuiniging zou zijn tot ſtand gebragt, *Holland* jaarlijks nog een Millioen zou te kort koomen. Zij voegden 'er nevens, dat bijaldien de andere Provincien bleeven weigeren, de afdanking nevens hun te doen, zij genoodzaakt zijn zouden, de negenëntwintig Kompagniën, welke, van de vijftig, waar over geſchil was, ter hunner betaalinge ſtonden, onbetaald te laaten. De Prins, die de uitheemſche Troepen gaarne in dienst hieldt, zogt de Afgevaardigden van *Holland* te beweegen tot eene bijeenkomst met die der andere Provincien; hun, midlerwijl, een anderen voorſlag van verminderinge doende, waar bij de Staat nog een Millioen driehonderdvijftigduizend zevenhonderd guldens jaarlijks zou uitwinnen. Hij voegde 'er bij, dat, zo zij in deezen voorſlag bewilligden, hij zich ſterk maakte, ook de andere Gewesten te doen ſtemmen in de vermindering van vijfhonderd vijfëntachtig man, waar toe *Holland* afzonderlijk hadt beſlooten. Zijne Hoogheid merkte wijders aan, dat men de bezuiniging niet alleen moest zoeken in de vermindering

van

van Krijgsvolk, maar ook in aanmerking neemen, dat men meer dan zestig Steden en Sterkten hadt te bewaaren, om welke te bezetten Krijgsvolk noodig was; en dat men zo veel volks niet kon afdanken, zonder een groot gedeelte van den Staat in blijkbaar gevaar te ſtellen. Maar de Staaten van *Holland*, overleggende dat hunne uitgaven de inkomſten nog verre te boven gingen, en dat men, om den ſtaat hunner geldmiddelen te verbeteren, de Vaandels niet ſlegts verminderen, maar afdanken moest, weezen 't Prinſen voorſlag en de aangeboodene onderhandeling van de hand, en namen alleenlijk aan, over alles ander te ſchrijven aan de Steden van hun Gewest.

In Januarij des Jaars 1650, wierdt nog vrugteloos getragt, om de Staaten van *Holland* te beweegen tot eene onderhandeling met de overige Gewesten. Zij vreesden dat men hier door de afdanking zogt uit te ſtellen; en den Prinſe VAN ORANJE wederom hebbende voorgehouden, dat zij tot afzonderlijke afdanking zouden moeten koomen, zo de andere Gewesten weigerden met hun over een te ſtemmen, gaven zij, eindelijk, den Gekommitteerde Raaden last om de beſluiten op de afdanking, te vooren genomen, voor Paaſchen ten uitvoer te brengen. De Algemeene Staaten verzogten hier op zijne Hoogheid dat hij zorge wilde dragen, dat een afzonderlijk Gewest geen Krijgsvolk afdankte, welk bij eede aan hun verbonden was. In Maij des bovengemelden jaars deedt zijne Hoogheid een nieuwen voorſlag van afdankinge, nader koomende aan 't gevoelen van *Holland*; doch hij begeerde tevens, dat men van geene verdere vermindering zou ſpreeken, voor dat de Vrede tuſſchen *Spanje* en *Frankrijk* was getroffen, en dat die niet dan met eenparige ſtemmen van alle de Provincien zou geſchieden. Doch ook deeze voorſlag vondt geen ingang.

Staande deeze geſchillen, gebeurde 'er eene zaak, waar door de gemoederen nog meer verwijderd en verbitterd wierden. De Admiraal WITTE KORNELISZOON DE WITTE, met eene Vloot na *Brasil* gezeild, en, door gebrek aan leevensbehoeften en andere noodwendigheden, het aldaar niet langer kunnende houden, was, in 't laatſt van April deezes jaars, her-

waards

waards gekeerd, zonder verlof van den Raad der Regeeringe van *Fernambuk*. De Raad, over zijn vertrek misnoegd, hadt geſchreeven, dat ten ware de Admiraal en zijne onderhoorige Bevelhebbers voorbeeldlijk geſtraft wierden, men voortaan niemand aldaar zou weeten te houden. Terſtond naa zijne aankomst hadt DE WITTE zich vervoegd bij den Prins, als Admiraal-Generaal, om verſlag van zijne verrigtingen te doen en rekenſchap van zijn gedrag te geeven. De Prins met eenigen uit de Algemeene Staaten geraadpleegd hebbende, deedt hem door eenige Soldaaten in hegtenis neemen, en voorts na zijne Herberg brengen, van waar hij des avonds in eene koets na de Gevangenpoort wierdt overgebragt. Ten zelfden tijde hadt de Admiraliteit te *Amſterdam*, op last der Algemeene Staaten, eenige Kapiteinen van het Eskader van DE WITTE doen vatten; over welke, zo wel als over DE WITTE, Regters geſteld wierden uit alle de Admiraliteits Kollegien. De Staaten van *Holland* beſchouwden dit als een blijkbaare krenking van hun grondgebied, en eene inbreuk op hunne opperſte magt in *Holland*. Zij ſpraken 'er den Prins over, doch kreegen geene voldoening. De Wethouderſchap van *Amſterdam* ging nog verder. Door hunnen Hoofdofficier de gevangenen opgeëiſcht hebbende, en de Admiraliteit geene haast maakende met dat verzoek in te willigen, liet zij de flooten van de Gevangenisſe der Admiraliteit openſlaan, en de gevangen Kapiteinen op vrije voeten ſtellen.

De Algemeene Staaten, over deeze handelwijze ten hoogſten gebelgd, vertoonden, zo aan de Staaten van *Holland* als aan de Wethouderſchap van *Amſterdam*, dat zij, in 't vatten van den Admiraal DE WITTE en van de Kapiteinen, niets gedaan hadden, dan 't geen zij, zints vijftig jaaren, gewoon geweest waren te doen bij diergelijke gelegenheden. Doch de Staaten van *Holland* beantwoordden de redenen van Hunne Hoog Mogenden in een ſchriftlijk Vertoog, waar in zij de onbillijkheid van het gehouden gedrag bondig aanweezen. Zij lieten 't daar bij niet berusten, maar verzogten daarenboven zijne Hoogheid, dat de Admiraal DE WITTE wederom door Soldaaten, en op de zelfde wijze als hij gezet

was,

was, ontſlagen en na zijne herberg mogt gebragt worden. Doch de Prins ſtelde zulks van tijd tot tijd uit: waarom de Staaten beſlooten, DE WITTE, door den Fiskaal, te doen te rug brengen na zijn verblijf. De Prins, hier van verwittigd, wagtte dit niet af, maar deedt hem dien zelfden namiddag ten vier uure van de Voorpoorte afhaalen, en na zijn Herberg brengen; daar hij, egter, onder de bewaaring van Soldaaten geſteld wierdt. Maar die van *Holland* verzogten den Prinſe, dat hij DE WITTE na *Rotterdam* wilde doen voeren, en voor zijnen bevoegden Regter, de Admiraliteit op de *Maase*, voor welke hij laatst was uitgevaaren, doen te regt ſtellen. Zedert heeft men Regters over hem benoemd; doch hier mede wierdt zo lang gedraald, dat de dood van zijne Hoogheid tuſſchen beide kwam: waar naa de Admiraal op vrije voeten wierdt geſteld.

Het ſmertlijk gevoel, 't geen de Prins VAN ORANJE hadt, dat de Staaten van *Holland* zich dus aankantten tegen zijne oogmerken, zo in dit geval, als in het afdanken van het Krijgsvolk, leide den grond van die bekommerlijke verwijderingen, welken wij welhaast zullen zien geboren worden.

Voorheen hebben wij verhaald, dat een nieuwe voorſlag, door zijne Hoogheid op het ſtuk der afdankinge gedaan, geenen ingang vondt. In deezen ſtaat der zaaken ſtelde de Stad *Leiden* een middel voor, 't welk zij hoopte ingang te zullen vinden. Het beſtondt hier in, dat men bij voorraad zou volgen de Advijzen der andere Provincien, voor den tijd van vier maanden, om naa verloop derzelver, bij nadere overweeging, op alles te beſluiten. Dit vondt ingang bij de gantſche Vergadering van *Holland*; waarom zij den Prinſe verzogt daar in genoegen te willen neemen, en ter Algemeene Staatsvergaderinge voordraagen. Doch zijne Hoogheid gaf tot antwoord, dat hij daar in geen genoegen kon neemen, en zich ook de moeite niet wilde geeven om het van de andere Provincien te doen aanneemen. *Holland* kwam toen een weinig nader in 't ſtuk der verminderinge van Troepen; doch vondt ook hier in geene toeſtemming bij de Algemeene Staaten: waar op de meeste Leden beſlooten, zonder Hunne Hoog Mogenden meer laſtig te vallen, de voorige beſluiten

in

in 't werk te ſtellen, en een gedeelte van 't Krijgsvolk, ter hunner betaalinge ſtaande, onbetaald te laaten. De Algemeene Staaten hen toen verzogt hebbende de afdanking nog eenigen tijd uit te ſtellen, gaven zij tot antwoord, dat zij hunne meening door de gewoone Afgevaardigden zouden laaten weeten. Door deeze deeden zij de zelfde aanbieding als voor eenige dagen; en toen deeze niet wierdt aangenomen, vaardigden zij terſtond brieven af aan de Kapiteinen en Ritmeesters van het Voetvolk en de Ruiterij, welke zij onbetaald wilden laaten, waar bij zij hun voor hunnen dienst bedankten. Straks hier op ſcheidde de Vergadering van *Holland*, ter oorzaake van het Pinkſterfeest.

's Anderen dags, den vijfden Junij, eerſten Pinkſterdag, vergaderde de Raad van Staate 's morgens ten half acht uure. Na de eerſte predikatie verſcheen de Raad, met den Prins en Graave WILLEM FREDERIK, Stadhouder van *Friesland*, aan 't hoofd, in de Vergadering der Algemeene Staaten, vertoonende dat zij, vernomen hebbende dat de Staaten van *Holland* veel Krijgsvolk hadden afgedankt, in gevolge van een voorgaanden last van Hunne Hoog Mogenden, den Kapiteinen hadden aangeſchreeven, dat zij den Eed, door welken zij aan de Algemeene Staaten waren verbonden, zouden indagtig zijn, en zich niet zonder derzelver uitgedrukten last laaten afdanken. Zij voegden 'er nevens, dat zij het noodig oordeelden dat Hunne Hoog Mogenden eenen brief afzonden van gelijken inhoud, en verder gelieften bedagt te zijn op middelen, dienende tot eendragt, rust en den meesten dienst van den Lande. — Zeker Schrijver merkt aan, dat de meeste Leden der Algemeene Vergaderinge toenmaal 's Prinſen gevoelens blindelings volgden; zo dat aan den Griffier KORNELIS MUSCH, die van de hand zijner Hoogheid vloog, last wierdt gegeeven tot het ontwerp van dat noodlottig beſluit, 't welk wij vervolgens nader zullen melden. Hier zal 't niet kwalijk voegen, vooraf te melden hoe hetzelve genoomen wierdt. Eenige vleiers van den Prins, om aan hunne bijzondere belangen te voldoen, hadden hem diets gemaakt, dat bijaldien zijne Hoogheid een beſluit wist te verwerven van de Algemeene Staaten, eenigzins in dubbelzinnige bewoordingen, bij zich

zich daar van zou kunnen bedienen om zulke zaaken uit te voeren, als hij zou goedvinden. Naar deezen raad luisterde de Prins, en nam zijnen slag waar terwijl 'er weinige Leden, van *Friesland* en *Overijssel* ieder één, van *Groningen* twee, in de Vergadering tegenwoordig waren. De Heer RISSING, wegens *Stad en Lande* voorzittende, en zijne Hoogheid niet ongenegen zijnde, wierdt met deezen overleid hoedanig men 't stuk zou aanleggen. Men vondt goed dat deeze Heer, op den voorslag, welken de Prins daar toe zou doen, na dat de Provincien haar gevoelen zouden gezegd hebben, zou besluiten dat de Griffier MUSCH een Ontwerp zou opstellen, om vervolgens in de Vergadering nog eens te worden voorgeleezen, en dat elk der Leden dan zijne gedagten zou mededeelen: waar na de Griffier hetzelve wel zodanig zou inrigten, dat het voldoen zou; en dus opgesteld zijnde meende men dat het wel zou doorgaan. Dit geschiedde. Men wagtte tot dat de Staaten van *Holland* geschelden waren, en men beleide des anderen daags, schoon het Pinkster was, eene buitengewoone Vergadering; te meer, dewijl den volgenden dag de Heer RISSING niet meer aan de beurt, om voor te zitten, zijn kon. Zijne Hoogheid kwam toen, aan 't hoofd des Raads van Staate, in de Vergadering om den bovengemelden voorslag te doen. Na dat daar op eenige aanmerkingen waren gevallen, besloot de Voorzitter, gelijk afgesproken was, dat de Griffier een Ontwerp op het papier zou brengen, en men beleide dien zelfden eersten Pinksterdag eene Vergadering tegen zes uure in den naamiddag, om dat Ontwerp te veranderen in een Staatsbesluit. Toen nu dit Ontwerp in de naamiddagsvergadering wierdt voorgeleezen, stonden alle de Leden daar over verstelt. Doch zijne Hoogheid, wederom in de Vergadering verscheenen zijnde, en bij de tegenwoordig zijnde Leden alle moeite aanwendende, kreeg eerst de stem van *Zeeland*, door den Heer THIBAULT, zijnen gunsteling. De Ridder ANDRÉ, de eenige Afgevaardigde van *Friesland*, thans tegenwoordig, verliet de Vergadering, zonder zijne stem voor of tegen te geeven. De Afgevaardigde wegens *Overijssel*, een aanhanger van het Hof, wierdt spoedig overgehaald. Op deeze wijze kreeg zijne Hoog-

Hoogheid met veel moeite drie ſtemmen: want *Gelderland*, *Holland* en *Utrecht* hadden tegen het Ontwerp geſtemd: zo dat drie ſtemmen tegen drie ſtonden, zijnde *Friesland* buiten ſtemmen gebleeven. Nogthans kwam de Voorzitter EISSING met drie ſtemmen tot een beſluit.

Bij dit merkwaardig Beſluit ſtonden de Algemeene Staaten, of liever, gelijk die van *Holland* ſpraken, eenige weinige Afgevaardigden uit de Provincien en tot leedweezen der Bondgenooten, toe, dat men, overeenkomſtig met den voorſlag des Prinſen VAN ORANJE en den Raad van Staate, aan de Bevelhebbers ſchrijven zou. Wijders wierdt beſlooten dat eene aanzienlijke Bezending zou worden gedaan aan alle de Steden en Leden der Provincie van *Holland*, om dezelve met alle bedenkelijke redenen te beweegen, dat zij zich wilden onthouden van alle afzonderlijke afdanking, vermindering of veranderſing van Krijgsvolk, in dienst en eed der Algemeene Staaten; ſtellende Hunne Hoog Mogende het wijders aan zijne Hoogheid, op wat voet, door welke perſoonen, en in welk getal die Bezending zou worden gedaan; verzoekende en gelastende middlerwijl zijne Hoogheid om alle noodige orde te ſtellen, en voorziening te doen, ten einde dat alles in goede rust en vrede wierdt bewaard, en inzonderheid gehandhaafd de Unie met den gevolge en aankleeve van dien, en integendeel geweerd en te gemoet getreeden alles, dat tegen dezelve zou mogen worden ondernomen. Zodanig is de inhoud van dat beruchte Beſluit van den vijfden Junij des Jaars 1650, waar over zo veel geſproken en geſchreeven is, waar op zo veele aanmerkelijke zaaken zijn gevolgd, en waar door „de Leeuw, gelijk ARTZEMA ſchrijft, met regt mag „ gezegd worden ontſteld te zijn geweest."

'ſ Anderen daags verſcheen de Prins wederom in de Vergadering, en verklaarde, om het gewigt der zaake, beſlooten te hebben en voorneemens te zijn, in eigen perſoon te helpen bekleeden, de Bezending aan de Steden en Leden der Provincie van *Holland* en *Westfriesland*; 'er nevens voegende, dat hij, in gevolge de magt, bij het Beſluit aan hem verleend, tot zijn Gezelſchap hadt verkoozen vier Leden uit de Vergadering der Algemeene Staaten, de Heeren ALEXANDER

VAN

VAN DE CAPELLE, *Heer van Aartsbergen*, MAUREGNAULT, RENSWOUDE en KLANT, Afgevaardigden wegens *Gelderland*, *Zeeland*, *Utrecht* en *Stad en Lande*; en uit den Raad van Staate, de Heeren VAN ASPEREN, LUKASZ met den Thesaurier-Generaal BRESSER. 's Prinsen keuze wierdt goedgekeurd, en zijn verzoek om Geloofsbrieven aan de Hollandsche Steden ingewilligd. Vergeefs lieten de Gemagtigden van *Holland* aanteekenen dat deeze Bezending eene *nieuwigheid* was, tegen de gewoonte van 't Land; 't antwoord was dat zij dezelve konden voorkoomen met het intrekken der afzonderlijke afdankinge.

Duidelijk blijkt het ondertusschen, uit de eigen woorden van 't Besluit, dat de meening der Algemeene Staaten niet geweest is, dat de Prins in eigen persoon de Bezending zou bekleeden, maar wel *middelerwijl*, dat is, gedurende de afweezigheid der Gemagtigden, de noodige maatregels tot 's Lands rust en welzijn beraamen. Te gunstig eene gelegenheid was deeze voor zommige Leeraaren, om niet hunnen ijver voor 't Huis VAN ORANJE van den predikstoel te betoonen. MORUS in de Fransche, en STERMOND in de Kloosterkerk, predikten openlijk daar over voor den Volke. Onder andere redenen hadden zij de stoutheid van te zeggen, dat men (meenende daar mede de Staaten van *Holland*) de Unie wilde breeken, en zorgeloos worden, den ouden haat van *Spanje* geheel uit de gedagten stellende; dat men ondankbaarheid wilde pleegen tegen de Militie, en derzelver bloedig zweet en manhaftigen arbeid met ondankbaarheid beloonen; dat men weinig aanzag de dienſten welke zijne Hoogheid en deszelfs Voorzaaten hadden gedaan. Dus predikte men op Pinksterdag, den plegtigen gedenkdag van eene der wonderdaadige bekragtigingen van het Euangelium des Vredes. Eenige Leden van *Holland* namen dit zo euvel op, dat zij deswegen klaagden in hunne Vergadering, en hunnen Raadpensionaris KATS bevolen den Predikant STERMOND ten zijnen huize te ontbieden, en hem deswegen ernstig te bestraffen, en te gebieden om binnen de paalen van zijn beroep te blijven; als mede dat hij daar toe zijne Amptgenooten zou hebben te vermaanen.

Midlerwijl vertrok de Prins uit den *Hage*, op den achtſten Juntj, in gezelſchap der bovengenoemde Heeren, gevolgd van een aanzienlijk getal van Krijgsoverſten. Eerst namen zij hunnen weg na *Dordrecht*. Den volgenden dag verleende men hier den Prinſe en 't verder gezelſchap gehoor in den vollen Oud-Raad. Vooraf, egter, hadt de Burgemeester JAKOB DE WIT verklaard, dat men dat gehoor toeſtondt alleen uit agting voor zijne Hoogheid, zonder eenige krenking van de opperſte magt der Staaten van *Holland*, en van de vrijheid van ſtemmen in hunne Vergadering. In het plegtig gehoor las de Heer VAN AARTSBERGEN een ſchriftlijk voorſtel voor, 't welk hier op uitkwam. Dat de Staaten van *Holland*, door 't afzonderlijk afdanken van Krijgsvolk, den Staat in eene groote wanorde hadden gebragt; dat de Gemagtigden der andere Provincien zich daar tegen gekant hadden, als zijnde eene zaak ſtrijdig met de Unie, bij welke het hoogſte gezag, om Krijgsvolk te werven en af te danken, was opgedragen aan den Raad van Staate; dat de Gemagtigden van *Dordrecht* hunne toeſtemming hadden gegeeven tot de afdanking, hoewel zij recht ſtrijdigen last van de Wethouderſchap hadden ontvangen. Dat deeze onderneeming van eene enkele Provincie den Prins en den Raad te meer onrustue, dewijl zij vreesden dat de Unie daar door verbroken, de Staat van een geſcheurd, de Ingezeetenen bedorven, en de Hervormde Godsdienst zou uitgeroeid worden. Dat daarom zijne Hoogheid en de gemelde Raad hadden geoordeeld, dat alle die onheilen niet beter konden voorkomen worden, dan door eene plegtige Bezending, aan 't hoofd van welke zijne Hoogheid zich wel hadt willen ſtellen, om zo veel te nadrukkelijker aan de Steden te vertoonen, wat de Voorzaaten, om de belijdenis van den gezuiverden Godsdienst, hadden geleeden en uitgeſtaan. Dat Prins WILLEM DE I, bewoogen door medelijden over de ellenden des Volks, de Provincien de wapens hadt doen opvatten, en dezelve tot één lichaam vereenigd. Dat door deeze vereeniging de Staat ontzaglijk voor de vijanden, en een wonder der gantſche waereld was geworden; doch dat de eerſte jaaren van den Vrede denzelven met eene omkeering dreigden, indien de

Pro-

Provincien zich ontſloegen van 't geen zij aan de Unie ſchuldig waren. Dat, om zulks te verhoeden, de Raad van Staate aan de Provincien hadt gezonden een ſtaat van 't Krijgsvolk, noodig tot het bewaaren der Grensſteden; doch dat *Holland* dien niet hadt willen aanneemen, en zelf geweigerd hadt met de Gemagtigden der Algemeene Staaten in onderhandeling te treeden over de zwaarigheid, welke zij daar over maakten. Dat hier op eene bijzondere afdanking van een goed getal Krijgsvolk was gevolgd, onaangezien zulks, door eenige voornaame Leden der Vergaderinge van *Holland* zelve, was tegengegaan. Dat de Prins en de Raad van Staate hier op te raade waren geworden, om zulk een ongemeen gedrag door ongewoone middelen tegen te gaan; onder welke men geen bekwaamer hadt kunnen vinden dan het doen van eene Bezendinge aan de Steden. Dat men niet twijfelde aan den agterlijken ſtaat der geldmiddelen van *Holland*; doch dat de andere Gewesten in het zelfde geval waren. Dat een Oorlog van omtrent eene Eeuwe het Land in deezen ſtaat gebragt, maar tevens de dierbaare Vrijheid hadt bezorgd. Dat men *Holland* moest verligten, doch dat de Bondgenooten daar in eenpaarig behoorden te bewilligen. Ten beſluite wierdt de Wethouderſchap van *Dordrecht* verzogt, op dit alles agt te willen ſlaan, onſcheidbaar verbonden te willen blijven aan de Unie, en tot herſtellen 't geen ſtrijdig daar mede was gedaan.

De Wethouders van *Dordrecht*, ſchoon zeer misnoegd over deeze Redevoering, welke hun als ſcherp, bitter en onverdraaglijk voorkwam, deeden den Prinſe geen ander antwoord geeven, dan dat zij het voorgeſtelde in overweeging zouden neemen, en daar over hunne gedagten zeggen in de eerſte Vergadering der Staaten van *Holland*, die middelwijl beſchreeven waren, zodanig als zij zouden meenen te behooren ten nutte van den Staat. Met dit algemeen antwoord lieten zich de Afgevaardigden niet afwijzen, maar tegen den volgenden dag wederom gehoor verzogt hebbende, liet toen de Heer VAN AARTSBERGEN, in eene ſcherpe taal, zich dus hooren: „ Wij zijn over het antwoord, op gisteren aan ons „ gegeeven, niet voldaan, en zullen niet uit de Stad ver„ trekken, voor en aleer de Leden van den Oud-Raad eene

„ ronde verklaaring aan de Heeren Gemagtigden zullen heb-
„ ben gedaan, of zij wederom in de Unie willen koomen,
„ daar zij zijn uitgegaan; en voor dat de Gemagtigden heb-
„ ben bekoomen een net, kort, klaar, eenvoudig en vol-
„ doend ſchriftelijk antwoord, te gelijk met eene vaardige
„ en kragtdaadige herſtelling van de verbreeking der Unie,
„ waar aan gijlieden nevens de andere Leden van *Holland*,
„ die insgelijks de Unie hebben verbroken, u ſchuldig hebt
„ gemaakt, en daar over ſtrafbaar zijt aan lijf en goed." Hij voegde 'er nevens, dat zo zij langer draalden met die herſtelling, zij Gemagtigden nog andere taal zouden moeten voeren, en waar van nog nadere opening zou worden gedaan. De Regeering van *Dordrecht*, over deeze bikze taal ten uiterſten gebelgd, beſloot, naa rijpe overweeging, dat men op den voorſlag der Gemagtigden geen ander ſchriftlijk of mondelijk antwoord zou geeven, dan reeds gedaan was; maar hun alleenlijk met duidelijke woorden doen aanzeggen,
„ dat Hunne Ed. Agtbaarheden, door de harde en dreigende
„ woorden van den Heere VAN AARTSBERGEN, ten allerhoog-
„ ſten waren ontſtigt en gehoond, en zich, bij alle gelegen-
„ heden, daar over gevoelig zouden toonen; en dat, ver-
„ mids de gemelde Heer VAN AARTSBERGEN zo wel de Sou-
„ vereiniteit en vrijheid der Provincie, als de agting en het
„ goed oogmerk der Steden en Leden derzelve, hadt aange-
„ tast en geſchonden, zij niet in gebreke zouden blijven,
„ op de aanſtaande Vergadering der Staaten van *Holland* en
„ *Weſtfriesland* hetzelve bekend te maaken, ten einde om
„ daar van de behoorlijke en werkelijke vergoeding te ver-
„ zoeken."

Prins WILLEM en de Gemagtigden, dus te *Dordrecht* het hoofd geſtooten hebbende, vertrokken des anderen daags na *Gorinchem*, en eenige andere kleine Steden; een beter onthaal vonden zij hier, inzonderheid te *Schoonhoven*, alwaar zij ſtaatelijker dan elders ontvangen wierden. Te vreemder kwam dit andere Hollandſche Steden voor, dewijl de Gemagtigden dier Stad meer dan eens ter Dagvaart hadden geklaagd, en om onderſtand bij andere Steden hadden verzogt, vermids zij, zelden ze, met hunne geldmiddelen zo zeer ten agteren wa-

waren, dat ze naauwelijks de magt hadden om hunne Afgevaardigden ter Dagvaart te kunnen onderhouden. Van *Schoonhoven* vertrok de Bezending na *Gouda*. Hier ontboodt de Prins eenige Leden der Vroedſchap afzonderlijk bij zich, en haalde dus de meerderheid aan zijne zijde over; waar door hij gehoor in de Vergadering verkreeg, niettegenſtaande men aldaar reeds het beſluit hadt genomen, zijne Hoogheid en de Gemagtigden geen gehoor te geeven. Nogthans miste de Prins ook hier zijn oogmerk, verkrijgende geen ander dan algemeen en mondelijk antwoord.

In den *Briel* en te *Rotterdam*, werwaards men eenige lieden hadt vooruit gezonden, om zommigen vreeze aan te jagen, anderen door beloften te winnen, wierdt der Bezendinge wel gehoor verleend, doch ſlegts een algemeen antwoord gegeeven, zich verder gedraagende aan 't geen ter Dagvaart zou worden ingebragt. *Schiedam* gaf gelijk antwoord, zonder dat het blijke dat de Bezending aldaar gehoord wierdt in de Vroedſchap. Te *Delft* wilde men wel gehoor verleenen aan den Prinſe als Stadhouder, maar geenzins aan de andere Heeren, welken zelf onthaal en huisvesting wierdt geweigerd.

Terwijl de Prins zich te *Gorinchem* bevondt, vervoegden zich bij hem de Heeren ANTONY OETGENS VAN WAVEREN en PIETER HASSELAAR, Burgemeesters van *Amſterdam*, door de Wethouderſchap dier Stad aan hem afgezonden. Van Stadswege dienden zij zijner Hoogheid aan, dat zij, ingevolge van een beſluit, door de Vroedſchap aldaar, in den Jaare 1639, bij eene diergelijke gelegenheid genomen, zijne Hoogheid verzogten, de moeite te willen ſpaaren van binnen hunne Stad te koomen, dewijl zij dusdanig eene Bezending aanzagen als ſtrijdig tegen de orde van 't Land; dat zij hem ook in de hoedanigheid van Gemagtigde der Algemeene Staten niet konden erkennen, en aan zijne Hoogheid niet zouden kunnen bewijzen de agting, welke zij voor zijn Perſoon hadden. Dit niettegenſtaande gaf de Prins te kennen, voorneemens te zijn te *Amſterdam* te koomen.

Naa dat zijne Hoogheid te *Delft* op bovengemelde wijze was ontvangen, keerde hij van daar na den *Hage*, om naa eenige dagen het Noorderkwartier te bezoeken. Op den

achttienden Junij kwam de Prins met zijn gevolg binnen *Alkmaar*, ontving aldaar het H. Avondmaal, en hadt gehoor in de Vroedſchap. Men gaf hem goed, doch ſlegts mondelijk antwoord. Het zelfde bejegende hem te *Hoorn*, *Enkhuizen* en in de andere Noordhollandſche Steden; men betoonde hem alle agting, en de Burgerij verſcheen allerwege onder de wapens; maar die van *Medenblik* kwamen van zelf hun antwoord, 't welk algemeen en uitſtellende was, den Prinſe te gemoet brengen; hem voorts biddende de moeite niet te willen neemen, hunne Stad te naderen, uit hoofde van de kwade wegen, als mede om dat zij weinig gelegenheid hadden, zijne Hoogheid, naar eisch en waardigheid, te onthaalen.

De Wethouderſchap van *Amſterdam*, middlerwijl vernomen hebbende, dat de Prins bij zijn voorneemen volhardde om binnen haare Stad te koomen, zondt op den eenëntwintigſten der meergemelde maand, den Oud-Burgemeester JAN KORNELISZOON GERLVINK, en den voorzittenden Schepen HENDRIK DIRKSZOON SPIEGEL, verzeld van eenen Sekretaris, den Prinſe te gemoet, dien zij te *Edam* aantroffen. Uit naam van hunne Lastgeevers dienden zij zijner Hoogheid aan, met allen eerbied, dat bijaldien zijn begeeren was om binnen hunne Stad te koomen als Stadhouder van 't Gewest, Haare Edele Groot Agtbaarheden met genoegen zouden waarneemen de gelegenheid, om aan zijne Hoogheid alle blijken van dienstvaardigheid en agtinge te bewijzen. Doch de Prins gaf tot antwoord, dat hij 'er koomen zou met zijn gezelſchap, en in alle die hoedanigheden, met welke hij zich thans bekleed vondt. Waar op die gemelde Gemagtigden den Prinſe te gemoet voerden, dat zijne Hoogheid, in de Stad koomende, aangezien en ontvangen zou worden als Stadhouder, en dat zij verzogten den tijd te weeten, wanneer zij zijne Hoogheid hadden te verwagten.

't Was op den drieëntwintigſten dier maand, dat de Prins binnen *Amſterdam* kwam. Hij hadt zijne komst tegen drie ure des naamiddags laaten bekend maaken; doch hij kwam al vroeger, met een ſloep langs het *Damrak*, en was al op den *Dam* gekoomen, eer iemand het vernomen hadt. Terſtond verzogt hij gehoor in den vollen Raad; doch alzo hij ver-

verklaarde gekoomen te zijn als Gemagtigde der Algemeene Staaten, weigerden de Burgemeesters den Raad te beroepen. Hier hielp niet weinig toe, het berigt wegens het aanſtootlijk gedrag des Heeren VAN AARTSBERGEN te *Dordrecht*, die ook hier het woord zou voeren. De Prins, nogthans, gaarne gehoor begeerende, verklaarde zulks te verzoeken als Stadhouder van *Holland*, doch dat hij evenwel niet afleide zijne hoedanigheid van Gemagtigde der Algemeene Staaten, en zijnen last zou volvoeren. 't Hielp niet; men bleef bij de weigering volharden: zo dat de Prins zich genoodzaakt vondt onverrigter zaake te vertrekken, met ſpijt in 't hart, en misnoegen op het gelaat. Het een en ander bleek uit 's Prinſen gedrag en zeggen bij deeze gelegenheid. Want als de Wethouderſchap van *Amſterdam* voor zijne Hoogheid een treffelijken maaltijd hadt doen bereiden, wilde hij daar op niet verſchijnen; jaa door ſterk aanhouden gedrongen om ten minſten eenen dronk met hun te doen, gaf hij tot antwoord: „ Om met elkander te eeten en te drinken, zouden wij be„ ter vrienden moeten zijn."

Bijna de zelfde zwaarigheden bejegenden den Prinſe te *Haarlem*, daar men hem nevens de Gemagtigden insgelijks gehoor in de Vroedſchap weigerde. Te *Leiden* verworf hij wel gehoor, en ontving antwoord naar genoegen; doch het was ſlegts bij monde en behoudens de vrijheden der Stad. Op den vierëntwintigſten tegen den avond kwam zijne Hoogheid in den *Hage* te rug. Twee dagen daar naa deedt de Heer VAN AARTSBERGEN verſlag van de Bezendinge, in de Vergadering der Algemeene Staaten. Hij berigtte, dat zommige Steden verklaard hadden te willen blijven bij de Unie; dat andere hier van naauwlijks, andere in 't geheel niet geſproken hadden; en dat men te *Haarlem*, *Delft*, *Amſterdam* en *Medenblik* der Bezendinge gehoor geweigerd hadt. De Prins voegde 'er nevens, dat geduurende de Bezending aan hem zelven eenige dingen waren bejegend, van welke hij voorneemens was, bij gelegenheid, nadere opening te doen. Zijne Hoogheid en de verdere Gemagtigden wierden hier op voor hunne moeite bedankt.

Drie dagen daar naa verſcheen zijne Hoogheid in eigen perſoon, in de Vergadering der Staaten van *Holland*, die onlangs waren bijeen gekoomen; daar hij een ſchriftelijk Vertoog inleverde, opgeſteld door den Griffier KORNELIS MUSCH. Het behelsde eene ſcherpe klagte over 't gedrag der Regeeringe van *Amſterdam*, die den Prinſe eens en andermaal hadt doen aanzeggen, dat men hem in haare Stad niet zou kunnen ontvangen; en naa dat zijne Hoogheid egter aldaar gekoomen was, hem, zelf in de hoedanigheid van Stadhouder der Provincie, gehoor geweigerd hadt; al 't welk hij hieldt te ſtrijden met de agting, welke men hem verſchuldigd was, en zelf met den Staat en Hoogheid deezer Provincie; waarom hij begeerde dat de Vergadering de Stad *Amſterdam* bewoog tot het geeven van behoorlijke herſtelling en vergoeding. Zeker Schrijver heeft aangeteekend, dat de Prins, telkens wanneer hij de Stad *Amſterdam* noemde, zulks deedt met verheffing zijner ſtemme, doch ſtraks daar naa wederom bedaard ſprak.

's Prinſen Vertoog wierdt eerlang door den druk gemeen gemaakt, op dat 'er de Gemeente kennis van zou hebben. Doch de Regeering van *Amſterdam*, zich niet bewust zijnde iets te hebben gedaan tegen de orde van 't Land, klaagde dat men in 't licht gaf dingen, die beter dienden bedekt te worden gehouden; zich voorts verantwoordende over haar gehouden gedrag. Daarenboven verkoozen de Staaten van *Holland*, uit het midden hunner, eenige Gemagtigden om het ſtuk der Bezendinge nader te onderzoeken; waar bij bleek dat de tegenwoordige Bezending als onwettig moest worden aangemerkt.

Midlerwijl was het voorſtel, welk AARTSBERGEN te *Dordrecht* hadt gedaan, ook in druk uitgegeeven; doch het wierdt binnen weinige dagen door die van *Holland*, ook in openbaaren druk, wederlegd. Onder anderen merkte men hier in aan, dat men 't gevaar, welk de Godsdienst zou loopen, zo 't gevoelen van *Holland* doorging, kwalijk te pas bragt in 't voorſtel; „ alzo de bezuiniging en de afdanking van het „ Krijgsvolk niets gemeen hadt met het leezen der Schrif„ ture."

Op

Op den twaalfden Julij deeden de Staaten van *Holland* een nieuwen voorſlag, zeer naa koomende aan dien van zijne Hoogheid; doch de Prins nam 'er geen genoegen in. Ook nam hij kwalijk dat de Staaten van *Holland* van de Bezending geſproken hadden in bewoordingen, waar door hij zich beleedigd hieldt. Zedert deedt hij zelve eenen voorſlag, die verder afweek van 't gevoelen van *Holland*, dan de voorſlag, voor deezen door hem ingebragt.

Omtrent deezen tijd wierdt zijne Hoogheid van de koorts aangetast, voor welke hij zich deedt aderlaaten, en die hem noodzaakte, eenige dagen het Bedde te houden. De Geneesheeren waren van oordeel, dat de ziekte ontſtaan was, door dien zijne Hoogheid zich gebaad hadt in den Vijver op het Lusthuis te *Rijswijk*, zijnde een koud en ſtilſtaand water. Men was ook van meening dat 'er de Kinderziekte op zou gevolgd hebben; doch in 't laatst der weeke bevondt zich zijne Hoogheid beter, en wierdt eerlang tot voorgaande gezondheid herſteld.

Thans kwamen die van *Holland* zo verre aan de hand, dat het verſchil tuſſchen hen en den Prins nevens de overige Gewesten bijgelegd ſcheen, toen het Lid der Edelen van *Holland* verklaarde van verſtand te zijn, dat men zich behoorde te houden aan den laatſten voorſlag des Raads van Staate, hier in beſtaande, dat het werk der afdankinge overgezien, en de Eenigheid der Provincien daar door betragt wierdt. De Steden deeden veel moeite om de Edelen van deeze gedagten af te trekken; doch te vergeefs. Men ſloeg verſcheiden andere middelen voor om de Algemeene Staaten te doen veranderen, doch met gelijken vrugtloozen uitſlag.

Van gering belang was ondertuſſchen het tegenwoordig verſchil, tuſſchen de Staaten van *Holland* en zijne Hoogheid, over 't ſtuk der afdankinge. *Holland* begeerde dat men twintig Kornetten Paerden afdankte, en de Vaandels Voetvolk, die zeventig koppen ſterk waren, op zestig, die zestig, op vijftig verminderde. De Prins en de Raad van Staate wilden maar zestien Kornetten Paerden afgedankt hebben; en dat men, van tweehonderd en een Vaandels, vijf man op ieder Vaandel afrok. De Prins begeerde dat men een Jaargeld

van twaalfhonderd guldens gaave aan de Kapiteinen der verminderde Kompagnien Ruiterij, en van duizend aan die van 't Voetvolk, mids zij zich verbonden om, des noods, den Staat te dienen. Maar *Holland* wilde maar duizend guldens aan de eerſten, en zevenhonderd aan de laatſten geeven, zonder eenige verbintenis. De Prins verſtondt dat men de helft der Logijsgelden bleeve betaalen; doch de Staaten begeerden dat zij geheel zouden worden afgeſchaft. Men ziet hier uit, hoe gering het verſchil tuſſchen *Holland* en zijne Hoogheid tegenwoordig was; en hoe ligt hetzelve, waren de gemoederen bedaarder en niet zo verre verwijderd geweest, zou hebben kunnen bijgelegd worden.

Thans zijn wij, in 't verhaal van den leevensloop des Prinſen VAN ORANJE, gekoomen tot twee gebeurtenisſen, die meer gerugts gemaakt hebben dan eenig voorval in onze Vaderlandſche Geſchiedenis, en daarom breedvoerig verdienen verhaald te worden. Wij bedoelen het gevangen neemen van zes Afgevaardigden in de Vergadering der Staaten van *Holland*, en het ontwerp om de Stad *Amſterdam* bij verraſſing in te neemen, beide door zijne Hoogheid Prins WILLEM DE II volvoerd of ondernomen.

Op de bovengemelde wijze ſtonden de zaaken tuſſchen de Staaten van *Holland* en zijne Hoogheid, wanneer de Prins, op Saterdag den dertigſten Junij, 's morgens ten acht uure, hij zich deedt koomen JAKOB DE WITT, Oud-Burgemeester van *Dordrecht*, thans Lid der Gekommitteerde Raaden, onder voorgeeven van hem, eer hij na de Vergadering ging, eens te willen ſpreeken. Niet vreemd kon DE WITT deeze boodſchap vinden, vermids de Stadhouders meermaalen de gewoonte hadden, vooraf eenen der Leden bij zich te ontbieden, wanneer zij aan de Vergadering iets hadden voor te draagen. De zelfde boodſchap wierdt uit 's Prinſen naam gedaan aan JAN DE WAAL, Burgemeester, en ALBERT RUIL, Penſionaris van *Haarlem*, voorts aan JAN DUIST VAN VOORHOUT, Burgemeester der Stad *Delft*, Lid der Gekommitteerde Raaden, aan NANNING KEIZER, Penſionaris der Stad *Hoorn*, en aan NIKOLAAS STELLINGWERF, Sekretaris der Stad *Medenblik*. Zij verſcheenen, de een na den anderen, tuſſchen acht en negen

negen uure, in de Zijkamer van zijne Hoogheid, van waar zij, door een Kamerdienaar, geleid wierden na bijzondere Vertrekken van de Koninklijke Prinsesse, die toen op 't Land was. KUIK VAN METEREN, Luitenant Kolonel van 's Prinsen Lijfwagt, nam hen hier, een voor een, in hegtenis, uit naam en last van zijne Hoogheid, en plaatste hen ieder in een bijzonder Vertrek op de tweede verdieping, onder een wagt van drie soldaaten. Op niemand der Gevangenen was de Prins zo zeer verbitterd als op den Oud Burgemeester DE WITT, vermids deeze uit naam der Wethouderschap van *Dordrecht*, den Heere VAN AARTSBERGEN, ten tijde der Bezendinge, met zo veel kloekmoedigheid en standvastigheid geantwoord hadt. Wijders was zijne Hoogheid wel grootlijks verstoord op de Stad *Delft*, om dat deeze hem, en zijn gevolg, gehoor geweigerd hadt; doch op den Burgemeester DUIST VAN VOORHOUT was hij zo zeer niet gebeeten, dewijl deeze, zagtzinnig van aart en hoogbejaard zijnde, de man niet was, welken de Prins te vreezen hadt; doch hij moest het thans ontgelden, dewijl de Burgemeester MEERMAN, wiens lot dit anders zou geweest zijn, thans niet in den *Hage* was. STELLINGWERF hadt, ten tijde der Bezendinge, op zich genomen den Prins te verzoeken om niet binnen *Medenblik* te koomen; ook hadt hij, in de Vergadering van *Holland*, op het stuk der afdankinge, hartelijker taal gesproken dan de Prins kon verdraagen. Tegen de Gemagtigden van *Haarlem* en *Hoorn* hadt zijne Hoogheid wel geen bijzonder misnoegen; doch zij moesten zich dit lot getroosten, om dat de Prins in hunne Stad niet tot zijn genoegen was ontvangen.

De zes Heeren waren niet zo dra in verzekering genomen, of de Prins ontboodt den Raadpensionaris KATS. Binnen gekoomen vondt deeze zijne Hoogheid met het rapier op zijde, die hem niet zonder omstelteuis aldus aanſprak: „Mijn „ Heer KATS, gij zult verwonderd zijn over 't geen ik ge„ daan heb, en u zeggen zal: Ik heb niet langer kunnen „ lijden dat eenige kwaadwilligen, tot ondienst van 't Land, „ hebben gevoed de oneenigheid en discrepantie tusschen de „ Provincien *Holland* en de andere. Ik heb daar boven", (dus vervolgde de Prins, en dit zeggende zag hij om hoog: want

want de gevangene Heeren zaten op Bovenvertrekken) „ zeg „ van de principaalſten zitten, en ik heb Graaf WILLEM „ [Stadhouder van *Friesland*] met Ruiters en Knegten gezon„ den, om *Amſterdam* in te neemen. Ga, en kommuniceer „ het hier beneden aan de Vergadering van *Holland*; en zeg „ dat ik zelf na *Amſterdam* ga." Ten uiterſten ontſteld en bedremmeld wiendt de Heer KATS over zulk een vreemd beſluit en gewelddaadige handelwijze: waarom hij den Prinſe te gemoet voerde, dat vermids zijn geheugen zwak was, hij niet wist of hij de naamen der gevangene Heeren wel zou kunnen onthouden, en dezelve aan de Vergadering bekend maaken. *Schrijf ze op*, ſprak hier op de Prins; en ging, dit gezegd hebbende, zelf pen en inkt haalen. KATS zich van zijne eerſte ontroering een weinig herſteld, en de naamen opgeſchreeven hebbende, vraagde den Prinſe, op wat grond en last zijne Hoogheid zulks gedaan hadt. Waar op de Prins antwoordde, dat hij zulks hadt gedaan uit kragt van het Beſluit der Algemeene Staaten van den vijfden Junij, en volgens den inhoud der Unie.

De Gemagtigden der Stad *Amſterdam*, te weeten de Burgemeester CORVER, de Oud-Burgemeesters GEELVINK, HASSELAAR en DE GRAAF, de Schepen VAN PURMERLAND nevens den Penſionaris BOOM, waren omtrent ten tien uure op het Hof gekoomen, doch den Raadpenſionaris KATS nog niet vindende in de Vergaderplaatze, waren zij beneden blijven wagten, tot omtrent half elf uure; wanneer zij, den Heer KATS midlerwijl afgekoomen zijnde, mede in de Vergadering gingen. Naauwlijks hadt de Raadpenſionaris verſlag gedaan van 't gebeurde, of de Leden ſcheidden, niet zonder vreeze voor 's Prinſen onderneeming; te meer dewijl den *Hage* en 't Hof midlerwijl bezet was met Krijgsvolk, 't welk, onder ſchijn van na de ſchijf te ſchieten, in de Duinen was bijeengekoomen. Thans ging de ſpraak dat de Heeren van *Amſterdam* gevlugt, en uit vreeze voor gevangenisſe niet in de Vergadering geweest waren; doch dat gerugt was ongegrond: want op het berigt van den Raadpenſionaris ſchielijk vertrokken zijnde, en twee wagens beſproken hebbende om hen na *Amſterdam* te brengen, gingen zij voor uit, en lieten de wagens vol-

volgen, welke hen aan 't einde van 't Bosch aantroffen. Ligt zou derhalven zijne Hoogheid eenigen hunner hebben kunnen doen vatten: te meer, dewijl de Heer VAN PURMERLAND en de Pensionaris BOOM nog tot Zondag avond in den *Hage* bleeven, en, om hunne onbekommerdheid te toonen, overal openlijk gingen wandelen. Waarschijnlijk is het daarom, dat zijne Hoogheid niemand der Amsterdamsche Heeren hadt doen in verzekering neemen, of om dat de Heeren BIKKER niet ter Dagvaart waren verscheenen, of ter oorzaake van zijn ontwerp om zich op eene andere wijze op de Stad te wreeken.

Ten zelfden tijde als de Raadpensionaris KATS aan de Vergadering van *Holland* verslag deedt van het voorgevallene, kwam de Heer VAN BRONKHORST, thans van wegen de Provincie *Holland* voorzittende ter Algemeene Staatsvergadering, dien morgen, naar gewoonte, bij zijne Hoogheid. De Prins verzogt hem aan Hunne Hoog Mogenden te willen bekend maaken, dat hij, uit kragt van derzelver Besluit van den vijfden Junij, om veele en gewigtige redenen, eenige weinige Leden van *Holland* hadt doen in hegtenis neemen, en zijne Excellentie den Graaf VAN NASSAU, Stadhouder van *Friesland*, met een goed getal Ruiters en Knegten hadt gezonden omtrent de Stad *Amsterdam*, waar van hij bij geschrifte nadere opening zou doen; verzoekende voorts Hunne Hoog Mogenden om tegen den volgenden morgen, zullende de zijn Zondag, ten elf uure, na de Predikatsie, te willen vergaderen.

De Gemagtigden van *Holland*, die in hegtenis waren genomen, bleeven midlerwijl in den *Hage* tot 's anderen daags avonds, den eenëndertigsten Julij. Toen deedt hen de Prins, in twee koetzen, elk bespannen met zes paerden, in ieder van welke drie Heeren en even zo veel Soldaaten zaten, van 't Hof afhaalen, en onder 't geleide van vijfënzeventig Ruiters en vijftig Soldaaten, door de Veenen en de Steden *Woerden* en *Tsselstein*, om andere groote Steden mis te rijden, na *Loevestein* brengen. Onder weg wierden zij zo naauw bewaard, dat men, zelf wanneer ze aan de Natuur moesten bescheid doen, door Soldaaten met gelaaden Snaphaa-

haanen, hen deedt influiten. In de Koetzen mogten zij geene andere dan hunne Moedertaal ſpreeken. De Heeren wisten niets van elkander, voor dat zij, op zekere plaats pleisterende om zich te ververſchen, bijeen kwamen. Op *Leeveſtein* wierden zij ieder afzonderlijk opgeſlooten, en niet minder ſterk bewaard, als waren zij aan de misdaad van gekwetſte Hoogheid ſchuldig geweest.

Op deeze wijze gelukte het den Prinſe om zich te wreeken op zommige Steden, door derzelver Afgevaardigden te bekommeren, die niet van zijne hand wilden vliegen. Min voorſpoedig flaagde hij in zijne onderneeming tegen *Amſterdam*, waar van wij nu een naauwkeurig en uitvoerig berigt zullen mededeelen.

Eenige dagen, voor dat het ſtuk ondernomen wierdt, hadt zijne Hoogheid heimelijk bevel gezonden aan verſcheiden Kompagniën te paerd, te *Nijmegen*, *Arnhem* en elders in Bezetting liggende, om des Saterdags morgens zeer vroeg zich te laaten vinden voor de poorten van *Amſterdam*. Tot het zelfde oogmerk was ook de Bezetting van *Utrecht* 's Vrijdags avonds te vooren uitgetrokken, onder voorwendzel dat de Koninklijke Prinſes zou worden ingehaald. GENTILLOT, Majoor van een Regiment Franſchen, was, op 's Prinſen bevel, verzeld van vijftig uitgeleezene kaerels van verſchillenden landaart, gewapend alleen met zinkroers en zijdgeweer, op den negenëntwintigſten, in de Stad gekoomen, of gelijk anderen willen, dien dag, met de nachtſchuit, van *Utrecht* vertrokken, om 's anderen daags vroegtijdig aan de Regulierspoort te zijn. Hij hadt bevel de poort te bemagtigen, ware 't mogelijk zonder vijandelijkheid te pleegen. Voorts moest hij de Troepen binnen laaten, die, eer men 'er op bedagt was, het Stadhuis, den Dam en de voornaamſte plaatzen zouden hebben kunnen bezetten; terwijl de Ruiterij, door de Stad rijdende, alle zamenrottingen zou hebben kunnen beletten. Kort hier op zou zijne Hoogheid gevolgd zijn om de Wet te veranderen, en *Amſterdam* tot eenpasrigheid met de andere Leden te noodzaaken. De Troepen hadden uitdrukkelijken last, in het intrekken te roepen, *dat zij vrienden waren en als vrienden kwamen*, en niet te ſchie-

ſchieten, al wierdt 'er op hen geſchooten, ten ware de Burgerij het te grof maken mogt. Nog verhaalen zommigen dat twee groote ſchepen, langs den *Amſtel*, binnen de Stad waren koomen drijven, tot aan de *Langeburg*, waar in wel tweehonderd Soldaaten waren verborgen, die op 't eerſte geruygt moesten toeſchieten, en hunne makkers aan de poort te hulpe koomen. Als mede dat elk Ritmeester vóór twee- of driehonderd Dukaaten aan Goudgeld bij zich hadt, om aan de Ruiters, die meest alle in haast en zonder geld waren opgezeeten, het noodige verſchot te doen, en de zulken, die aan de poort zich tegen hen mogten verzetten, daar door te ſtillen.

Graaf WILLEM FREDERIK, Stadhouder van *Friesland*, die het Opperbevel over den aanſlag hadt, vertrok Vrijdag naamiddag, den negenëntwintigſten Junij, uit den *Hage*, en kwam omtrent middennacht te *Abkoude*, alwaar de Heer VAN SOMMELSDYK, en de Baron VAN DONA, deeze een volle Neef, die een boezemvriend van zijne Hoogheid, ten dien tijde, van *Scherpenzeel* op de *Veluwe*, aankwamen. Doch de andere Ruiterij, die van *Nijmegen* en *Arnhem* koomen moet, en geleid wierdt door den Ritmeester MOM, onder den Kolonel SOMMELSDYK, was in *Gooiland* verdwaald geraakt, en kwam twee of drie uuren te laat te *Abkoude* toen 't reeds heider dag was. Alle onze Hiſtorieſchrijvers maaken opzettelijk gewag van dit dwaalen, als de in 't oog loopende oorzaak van den mislukten aanſlag. Niet onaangenaam zal 't dan onzen Leezer zijn, van dit zonderling voorval een berigt te vinden.

De wegen op de *Veluwe*, en vooral in *Gooiland*, eng en bogtig loopende, waren, bij nacht, voor onkundigen, moeilijk te vinden; waarom men, om niet te dwaalen, een bekwaam' Leidsman of eenig ander middel noodig hadt. Maar aan eenen Gids ontbrak het den Troepen, 't zij men zich op niemand durfde verlaaten, of 'er geenen hadt kunnen vinden. Om dan niet van den weg te raaken, was men op een ander middel bedagt geweest. Te weeten, in *Gooiland* ſtondt, aan den weg, dien men langs wilde, op eene afgelegene plaats bij *Hilverſum*, zeker huis van eenen Heelmeester bewoond.

woond. Twee of drie Officiers, in 't opneemen van den weg bevonden hebbende, dat men bij dit huis het meeste gevaar liep van dwaalen, hadden den Heelmeester, door geld en goede beloften, bewoogen om tusschen Vrijdag en Saterdag nacht eene brandende kaars te plaatzen voor een van zijne hoogste glasraamen. De Heelmeester maakte in 't eerst zwaarigheid om zulks te doen, en wilde weeten waarom men den gantschen nacht aldaar licht begeerde te hebben. Men antwoordde hem, dat zeker Heer eenen manslag gedaan hebbende, en over zulks moetende vlugten, dien weg begeerde te neemen, en om niet te dwaalen op het licht aangaan wilde. Door dit voorgeeven en eene goede vereering liet zich de Heelmeester overhaalen om 't verzoek in te willigen. Hij hieldt ook zijn woord en stelde het licht ter begeerde plaatze. Doch het wierdt dien avond zulk buijig en regenagtig weder, en zo pikdonker, aangezien de nachten anders in deezen tijd van 't jaar kort en helder vallen, dat de Heelmeester, vaststellende, gelijk hij naderhand verklaarde, dat niemand in zulk weêr onderneemen zou op reize te gaan, en voor brand vreezende, omtrent elf uure het licht wegnam en uitdeedt, en voorts te bedde ging. De aankoomende Ruiterij ondertusschen nergens licht verneemende, en ten eenemaale onkundig van den weg, raakte aan 't dwaalen, en kwam veel te laat ter bestemde plaatze. Hier bij kwam nog, dat de Ritmeester MOM, geene kennis van 's Prinsen voorneemen hebbende, alleen bevel hadt ontvangen om het Krijgsvolk te *Abkoude* te brengen, zonder eenigen last om iemand, welke hem mogt ontmoeten, op te houden. Hier door gebeurde het, dat de Hamburger Postbode, onder zijne Troepen koomende, niet wierdt aangehouden, maar, zijnen weg vervolgende, des Saterdags morgens vroeg binnen *Amsterdam* kwam, alwaar hij eerst aan den Postmeester bij de Beurs, en vervolgens aan den Heere Burgemeester KORNELIS BIKKER, *Heere van Zwieten*, bekend maakte, dat hij, onder eenige duizenden Ruiters, met het aanbreeken van den dag was vervallen, en dat dezelve na *Amsterdam* kwamen. Dit alles wierdt nader bevestigd door den Drossaart van *Muiden*, die te post kwam binnen rijden, verhaalende dat het Krijgsvolk niet

niet alleen in 't *Gooiland* verſpreid lag, maar dat ook eenigen van hetzelve met ſnelle ſchreden de Stad naderden. Ook duurde het niet meer dan twee uuren, of men ontving de zekere tijding, dat eenigen reeds te *Muiden* waren aangekoomen, en anderen, op den weg na *Ouwerkerk*, vermoeid van 't haastig reizen, hier en daar verſtrooid lagen ſlaapen.

Bijſtere ontſteltenis baarde deeze tijding binnen *Amſterdam*, daar alles een uur te vooren nog in volle rust was. Want vermids een goed gedeelte van 't Zweedſche Leger zich in *Luikerland* bevondt, en aldaar het geld ophaalde, 't welk bij het Traktaat van *Osnabrugge* aan de Zweedſche Kroon was toegelegd, was men te *Amſterdam* van geene andere gedagten, dan dat de Zweeden, of ook wel de Lotharingers, die zich insgelijks dikmaals op de grenzen lieten zien, in aantogt waren om de Stad te plonderen. Want wie kon den inval krijgen, dat het Staatſche Krijgsvolk, door den Prins VAN ORANJE, met een vijandig oogmerk tegen *Amſterdam* wierdt aangevoerd?

Een der vier regeerende Amſterdamſche Burgemeesteren was onlangs geſtorven. De Heer OETGENS VAN WAVEREN was op 's Lands verpagting te *Alkmaar*, en kwam eerst 's avonds voor den Boom, welken hij geſlooten vondt, doch die voor hem geopend wierdt. De derde Burgemeester, de Heer KORVER, bevondt zich in den *Hage* ter Dagvaart van *Holland*: zo dat de Heer KORNELIS BIKKER de eenigſte der regeerende Burgemeesteren was, welke zich thans in de Stad bevondt. De Heer BIKKER dan, zich bedienende van den raad en de hulpe van JOAN HUYDECOPER, *Heere van Maarſeveen*, toen Voorzittend Schepen, deedt terſtond de Valbruggen ophaalen, de Poorten digt houden, 't geſchut na de Wallen ſleepen, en de Schutterij en de Soldaaten in de wapenen koomen. Bij openbaaren trommelſlag deedt men Soldaaten en Matroozen werven, deeze voor twintig, geene voor tien ſtuivers daags. In weinig uuren boodt zich meer volk aan, dan men noodig hadt, alzo veelen, vreezende voor een beleg, 't welk hun beletten zou hunnen kost te winnen, gaarne den dienst aannamen. Eenige ſtukken geſchut wierden geplaatst op de voornaamſte toegangen, langs welke het Krijgs-

volk de Stad kon naderen, en de Vlotſchuiten op den *Amſtel* van Kanon voorzien. Op de Leeuwenburgsbrug, leggende over den *Amſtel*, wierden acht halve Kartouwen geplaatst. Acht Oorlogſchepen, eenige Fregatten en gewapende Sloepen, aan den ingang der Zuider-Zee gelegd, dienden om de Stad aan de zijde van het Y te bewaaren. Niet het geringſte Vaartuig lieten deeze door, zonder hetzelve alvoorens naauwkeurig onderzogt te hebben. Ziet daar dan *Amſterdam* belegerd, en in een ſtaat van tegenweer gebragt.

Vreemd is het ondertuſſchen, en 't verdient hier te worden aangeteekend, dat drie of vier weeken voor dat de Troepen bevel ontvingen om na *Amſterdam* te trekken, verſcheiden Kooplieden zo hier als te *Haarlem*, van *Londen*, *Dantzig*, *Genua* en elders, door brieven kennis hadden ontvangen, dat men aldaar tijding hadt, dat *Amſterdam* door den Prins VAN ORANJE belegerd was, of althans dat zulks eerſtdags zou geſchieden. Zeker Schipper uit *Holland* in *Keerland* koomende, wierdt van Haare Hoogheid de Vorſtinne gevraagd, wat nieuws hij uit dat Gewest medebragt. „ Niets zonderlings, Mevrouw", gaf de Schipper tot antwoord. „ Wel", hernam de Vorſtin, „ op deezen dag is „ *Amſterdam* van zijne Hoogheid den Prins VAN ORANJE in„ genoomen of belegerd." En welken tijd te bepaalen de Hertogin wel tien dagen miste; doch die gerekend zijnde volgens den ouden ſtijl, met den juisten dag der Belegeringe overeenkoomen. Niet duister blijkt hier uit, dat dit voorneemen al lang te vooren bij zijne Hoogheid was vastgeſteld; doch dat mogelijk iemand zijner vertrouwelingen, deernis met het ongeval der Stad hebbende, de Weduwe uit die afgelegene plaatzen van den toeleg heeft willen doen waarſchuwen.

Wanneer men agt ſlaat op de grootte en gelegenheid der Stad *Amſterdam*, ziet elk dat het den Prinſe bijkans onmogelijk was dezelve anders dan bij verraſſing in te neemen: dewijl de Stad in een laagen en moeraſſigen grond gelegen is, die op verſcheiden wijzen onder water kan gezet worden, door het openen der Sluizen en het doorſteeken der Dijken; waar door het Krijgsvolk zou genoodzaakt zijn ge-

wor-

worden, zich in allerijl weg te pakken, of te verdrinken. Ook verzogten de Algemeene Staaten, niet zonder reden dit uiterſte duchtende, aan die van *Holland*, dat zij zulks gelieſden te voorkoomen. Doch de Wethouderſchap van *Amſterdam* hadt reeds in overweeging genomen, dat zij, 't Land onder water zettende, niet alleen het Krijgsvolk van den Staat zou vernielen, maar ook de omliggende Landerijen bederven, tot groote ſchade der opgezeetenen en van haare eigen Burgerije. Dan, deeze voorzorge was onnoodig. Elk was in beweeging om dienst te doen. Eenige Gilden booden vrijwillig aan om te arbeiden aan de Vesten. De Doopsgezinden zelve ijverden voor den gemeenen welſtand, en booden zich aan om tot den arbeid aan de borstweeringen gebruikt te worden.

Graaf WILLEM VAN NASSAU, midlerwijl, de Ruiterij bij een gekreegen hebbende, was laat in den voormiddag, langs den *Amſtel*, digt onder de Stad genaderd; doch de poort geſlooten en alles in beweeging vindende, oordeelde hij het niet raadzaam iet geweldigs te onderneemen. Ook hadt GENTILLOT, die in tijds voor de poort geweest was, niets durven beſtaan, om dat hij Graaf WILLEM niet vernam. Hier om zondt de Graaf, door zekeren Edelman, eenen brief van zijne Hoogheid aan de Wethouderſchap der Stad, hoewel hij last hadt dien in eigen perſoon te overhandigen. De brief was gedagteekend den negenëntwintigſten Julij deezes jaars en van den volgenden inhoud:

„ Erentveste, Voorſienige, ſeer discreete, bijſondere
„ Goede Vrienden.

„ Laatſtemaal in uwe Stad ſynde voor den dienst van 't
„ Land, ſyn wy ſoo vreemd van UL. bejegend geweest,
„ dat om diergelijke niet meer onderworpen te weſen, heb-
„ ben Graaf WILLEM VAN NASSAU met ſyn bijhebbende Troe-
„ pen in UL. Stad willen ſchikken, met ordre, van alles
„ daar in rust en ſtilte te houden, op dat het gene wij UL.
„ nog voor te dragen hebben, den dienst van 't Land raken-
„ de, ons niet door eenige kwalijk geïntentioneerde en kome

„ belet te worden. Daartoe wij dan van UL. begeeren, de
„ goede hand te willen houden. En ons hierop verlaatende,
„ bevelen wy UL. in de protectie des Allerhoogſten, en
„ verblyven UL. Goede Vriend

„ G. PR. D'ORANGE."

Naa dat deeze brief in de Vroedſchap was geleezen, wierden de Scheepenen HUYDECOPER VAN MAARSEVEEN en SIMON VAN DER DOES, met een gewapend Jagt, aan Graave WILLEM afgevaardigd; zij troffen hem aan, aan den *Amſtel*, digt onder de Stad, voor de Hofſtede van DIRK WUITIERS, *Weina* genaamd. De Gemagtigden uit het Jagt aan land getreeden zijnde, en den Graaf, ſtaande in een kring van Officieren, gegroet hebbende, vatte de Heer VAN MAARSEVEEN het woord op, en zeide: Dat de Burgemeesters den brief van zijne Hoogheid ontvangen, doch wel gewenscht hadden dat de brenger van dien niet zo wel vergezelſchapt ware geweest; dat Burgemeesteren noodig hadden geoordeeld terſtond den Raad te doen bijeenkoomen, om den inhoud van dien aan Hunne Agtbaarheden bekend te maaken. Dat daar op dienſtig geoordeeld was, uit de Vroedſchap te magtigen den Heer VAN DER DOES en hem Heer VAN MAARSEVEEN, om aan zijne Excellentie te kennen te geeven, dat Hunne Agtbaarheden, verneemende dat zodanig een aantal van Ruiters en Knegten in optogt was na de Stad, aanſtonds eenen buitengewoonen Postlooper hadden gezonden aan de Afgevaardigden ter Dagvaart en ook aan de Staaten van *Holland* zelve, om derzelver goeden raad in te neemen, zonder welken zij zich niet in ſtaat bevonden om den brief van zijne Hoogheid te beantwoorden. Doch dat zij midlerwijl aan zijne Excellentie verzogten, de Stad te willen verſchoonen, en ook niet nader te koomen, of dat zij anders zouden genoodzaakt zijn, de Stad door alle mogelijke middelen en wapenen, die God en de Natuur hun verleend hadden, te verdeedigen.

Dat

Dat rond en onverwagt antwoord ontſtelde Graaf WILLEM zodanig, dat hij niet wist wat daar tegen te moeten inbrengen: waarom de Heer VAN MAARSEVEEN, het woord hervattende, dus voortging: Dat hij dus ſpreekende niets andere deedt dan den last der Vroedſchap volbrengen; doch dat hij, wat hem aanging, zijner Excellentie wel vriendelijk en gedienſtiglijk aanraadde, hoe eer hoe beter van daar te rug te trekken, vermids *Amſterdam* vol was van allerlei Natien, die mogelijk wel iets zouden beginnen, dat voor den Graave en zijn onderhoorig Krijgsvolk doodlijk, en aan de Wethouderſchap onaangenaam zou weezen, naardemaal dat bendeloos Volkje reeds eene taal voerde, welke reden gaf om te duchten, dat de Regeering, tegen wil en dank, geweldsdaadige middelen zou moeten gebruiken om de Stad te behouden. Graaf WILLEM, eenigen tijd hier op gezweegen hebbende, gaf eindelijk tot antwoord, dat hetgeen bij hem ter hand was genomen, geſchied was door last en wil van zijne Hoogheid den Prinſe VAN ORANJE, en dat hij niet zou nalaaten den Prinſe van alles te verwittigen; waar op de Gemagtigden na de Stad wederkeerden.

Middlerwijl was in de Vroedſchap van *Amſterdam* de voorſlag gedaan, of men den Dijk aan den V kant, buiten de *St. Anthonijspoort*, niet zou doorſteeken, en de Zeeſluizen openen, als zijnde een gereed middel, om van de belegering te worden ontſlagen, vermids daar door, in korten tijd, een gedeelte van de Provincien van *Holland* en van *Utrecht* onder water zou gezet zijn. Het eerſte haperde ſlegts aan twee ſtemmen; doch 'er wierdt goed gevonden het laatſte middel in 't werk te ſtellen om 't volk genoegen te geeven. In gevolge daar van deedt de Wethouderſchap twee Sluizen openen, hier en daar een Polder doorſteeken, en eenige Kadijkjes doorſnijden; waar door 'er water genoeg over 't land kwam om Graave WILLEM te doen zien, dat men te *Amſterdam* zeer wel in ſtaat was om hem met alle de zijnen te doen verdrinken.

De Graaf wagtte nu niet lang met den Prinſe den kwaaden uitſlag der onderneeminge bekend te maaken. Zijne Hoogheid ontving deeze onaangenaame tijding terwijl hij over tafel zat

om zijn avondmaal te houden; waar over hij dermaate verſtoord wierdt, dat hij zijnen hoed tegen den grond wierp, en zich over de mislukking zeer beklaagende, in zijne Kamer opſloot, zonder den maaltijd te willen voleindigen. Niemand wist toen nog in den *Hage*, hoe 't met *Amſterdam* was afgeloopen, zelf niet de Afgevaardigden der Stad ter Dagvaart, zijnde Dr. FRANS BANNING KOK en de Penſionaris KORNELIS BOOM. Doch 's nachts omtrent elf uuren wierden zij beiden, of althans een van hun, ten Hove ontbooden, daar zeker Heer hen begeerde te ſpreeken. Zij twijfelden niet of die Heer was zijne Hoogheid zelve, en ſtelden vast dat men hen, even als de zes gevangene Heeren, in hegtenisſe wilde nemen. Overleggende, egter, hoe 'er voor hun, indien 't den Prinſe ernst ware, geen middel was om te ontkoomen, greep de Heer KOK moed, en tradt ten huize uit. Gekoomen zijnde omtrent het Stadhouderlijk kwartier, daar alle lichten waren uitgedaan, wierdt hij gegroet van eenen Heer, dien hij naauwlijks zien, doch in 't geheel niet bekennen kon. Deeze onbekende verzogt hem om verſchooning, dat hij hem zo laat in den avond hadt ontbooden, en verwittigde hem vervolgens dat de aanſlag op *Amſterdam* mislukt was, en dat de Prins, ſtampvoetende van ſpijt en den hoed tegen den grond werpende, zich in zijn Vertrek hadt opgeſlooten, zonder iemand te willen zien. Dit gezegd hebbende, keerde hij den Heere KOK den rug toe, en vertrok. Niemand heeft ooit geweeten, wie den Afgevaardigden van *Amſterdam* deeze gewigtige tijding hadt gebragt.

's Anderen daags, zijnde Zondag, begaf zich de Prins in den voormiddag na de Kloosterkerk, alwaar hij gewoonlijk zijnen Godsdienst verrigtte, terwijl ondertuſſchen de Staaten van *Holland* vergaderd waren; die zich voorts in de Vergadering der Algemeene Staaten vervoegden, om gezamentlijk te overleggen, wat hun in deeze gewigtige gelegenheid te doen ſtondt. Bij 's Prinſen terugkomst uit de Kerk, krielde het Hof van menſchen, welke daar gekoomen waren, zo om te verneemen hoe 't met *Amſterdam* gelegen ware, als om 's Prinſen volgende onderneeming te verſtaan. Zijne Hoogheid, middelerwijl, het Middagmaal genomen, en verſcheiden

Laat-

Lastwagens vooruit gezonden hebbende, ſteeg ten twee uure te paerd, en nam zijnen weg door de Veenen na *Amſterdam*, in de hoop van die Stad te zullen doen bulgen, en, in gevalle van tegenſtand, haar dreigende met een langduurig beleg. De Prins was verzeld van een aanzienlijk gevolg van Heeren en Edelen te paerd, nevens honderdënvijftig Ruiters, die in den nacht tuſſchen Saterdag en Zondag, meest van *Arnhem*, in den *Hage* gekoomen waren.

Eer zijne Hoogheid uit den *Hage* vertrok, hadden de beide hooge Geregtshoven hem verzogt, dat hij die reize wilde ſtaaken, van welke de uitſlag noch voor den Staat, noch voor zijn perſoon zelven voordeelig zijn kon. Doch de Prins gaf tot antwoord dat hij niets anders deedt, dan de bevelen der Algemeene Staaten volbrengen, en zo zij meenden dat hieromtrent anders moest gehandeld worden, zij zich bij dezelven hadden aan te dienen; en bijaldien deeze een anderen last gaven, hij dien ſtiptelijk zou volgen. Daarenboven hadt zijne Hoogheid, niet weetende hoe zijn gedrag bij de overige Provincien zou worden opgenomen, en om hetzelve, zo veel doenlijk was, te regtvaardigen, nog vóór zijn vertrek uit den *Hage*, eenen brief gezonden aan de Staaten der zes overige Gewesten, waar in hij hun berigtte, dat de Algemeene Staaten hem op den vijfden Junij jongſtleeden hadden verzogt en gemagtigd om alle noodige orde te ſtellen, ten einde dat de rust en vrede in den Staat niet mogt worden geſtoord, en inzonderheid dat de Unie, met den aankleeve van dien, mogt worden gehandhaafd, en integendeel geweerd, al 't geen daar tegen zou mogen worden ondernomen. Dat hij daar toe vergeefs hadt in 't werk geſteld alle goede en vriendlijke middelen, zo bij de Provincie van *Holland* in 't gemeen, als bij de Leden van dezelve in 't bijzonder; doch dat hij dagelijks, hoe langs hoe meer, klaarlijk hadt voor oogen gezien en gemerkt, de taſtelijke wanorde, verwarringe en ſcheuringen van de gemelde Unie, door de kunſtenaarijen en listen van eenige kwaadwillige Leden van de Vergaderinge der opgemelde Provincie van *Holland*, onderſteund door de Stad *Amſterdam*, en door derzelver Gemagtigden. Dat hij, om dergelijke ſlinkſche gangen en ſlim be-

beleid te ſluiten, en de meergemelde Unie te handhaven, hoognoodig en voor den Lande dienſtig hadt geagt, eenige Gemagtigden in verzekering te neemen, en daarenboven Graaf WILLEM, Stadhouder van *Friesland*, met een goed getal Ruiters en Knegten te zenden na *Amſterdam*, om die Stad te bewaaren bij de Unie, weezende het eenige nog overige middel, boven alle voorgaande aangewende vriendelijke pogingen, om het Land in rust en onderlingen vrede te behouden. Dat hij vertrouwde dat zijne bovengemelde verrigtingen aan de Staaten der zes overige Provincien niet alleen aangenaam zijn zouden, maar dat zij ook de goede hand zouden bieden en houden, dat die zaken gehandhaafd en tot een goed einde zouden worden gebragt. Dat hij voor God en de Staaten verklaarde, in dit alles geen ander oogmerk te hebben gehad, dan de bewaaring en handhaaving van den waaren Christelijken Gereformeerden Godsdienst, waar bij hij bereid was te blijven, goed en bloed op te zetten, en vervolgens den Staat in 't algemeen, en ieder Provincie in 't bijzonder getrouwelijk te dienen; neemende den Almagtigen God tot getuige van dit alles. De Prins, van deezen brief alles goeds verwagtende, ging dan op reize, en kwam nog dien zelfden avond te *Amſtelveen*, werwaarts Graaf WILLEM te rug gekeerd was. 't Land tuſſchen den Amſtelveenſchen en Ouwerkerker weg tot aan den *Uithoorn* toe onder water geloopen zijnde, hadt de Heer VAN SOMMELSDYK zich met eenige Ruiterij geworpen in 't Huis *ter Hart*, op halfwegen tuſſchen *Haarlem* en *Amſterdam*. Hier na toe hadt ook de Prins zijnen weg genomen. LODEWYK VAN NASSAU, *Heer van Beverweerd*, Gouverneur van *Bergen op Zoom*, die, gelijk zommigen meenen, van 's Prinſen toeleg geen kennis hadt gehad, vertoonde hem hier het gevaar, waar in zijne Troepen zijn zouden, indien de Amſterdammers den *St. Antonijsdijk*, die, op zekere plaats, reeds gedeeltlijk weggedolven was, geheel doorſtaken. Over dit berigt wierdt de Prins dermaate ontſteld, dat hij den Heer VAN BEVERWEERD ijlings na den *Hage* zondt, met last om aldaar bij Hunne Hoog Mogende te bewerken, dat deeze eenige Gemagtigden zonden aan den Prinſe, om hem tot het aftrekken te verzoeken. Dit deedt

zijne

zijne Hoogheid om aldus de ſchande van eenen aftogt te ontgaan, tot welken hij vreesde eerlang door de Amſterdammers te zullen genoodzaakt worden. Dit gelukte: want de Heer VAN MATHENESSE, een boezemvriend van zijne Hoogheid, en die groot gezag hadt in de Vergadering der Algemeene Staaten, bewerkte dat de Heer VAN BEVERWEERD, met de belofte van een goeden uitſlag, nog dien zelfden avond na het Leger wederkeerde. 't Bezetten van 't Huis *ter Hart* baarde ondertuſchen eene groote verlegenheid te *Haarlem*. Doch de Prins deedt aan eene bezending uit de Wethouderſchap dier Stad, welke hem te *Amſtelveen* aantrof, verzekering, dat hij 't op hunne Stad niet gemunt hadt.

De Afgevaardigden van *Holland* ter Algemeene Staatsvergaderinge, vernomen hebbende dat zijne Hoogheid zich beriep op den last der Algemeene Staaten, verzogten dat deeze orde wilden ſtellen tot weeringe van verder onheil en tot wegneeming der drukkende zwaarigheden; doch zij weezen 't, in 't eerst, van de hand. Des anderen daags, nogthans, naa dat de Heer VAN BEVERWEERD in den *Hage* was geweest, lieten zij zich overhaalen tot het beſluit, om door eene aanzienlijke bezending te verzoeken, dat de Prins na den *Hage* wilde te rug keeren, de vijandlijkheden doen ophouden, en den Koophandel van *Amſterdam* zijnen vrijen loop laaten hebben. Men beoogde, zo 't heette, door deeze bezending, de Stad *Amſterdam* en de overige Steden van *Holland* tot eenpaarigheid te brengen, in 't ſtuk der afdankinge, met de overige Gewesten. Maar 't voornaam oogmerk was, gelijk zommigen willen, den Prinſe te behaagen, die nu reeds wenschte met eere wederom in den *Hage* te rug te zijn.

Midlerwijl wierdt in de Stad goede wagt gehouden. Een Page van Graave WILLEM, die vermomd daar binnen was gekoomen, ontdekt zijnde, wierdt in hegtenis genomen. Doch gelijk de geringſte zaak eene belegerde Stad zomtijds ijdele vreeze aanjaagt, gebeurde ook hier iets, 't welk, hoewel in zich zelf beuzelagtig en belachelijk, groote gevolgen zou hebben kunnen te wege brengen. 't Geval droeg zich aldus toe. De Kompagnie van den Kapitein VLOOSWYK de nachtwagt hebbende aan de Haarlemmer poort, verbeeldde zich dat

eenige Ruiters voor die poort waren, eenigen zelf zeiden dat ze de paerden hoorden grimmiken. Hier op haalde men den Burgemeester KORNELIS BIKKER, om van hem de noodige bevelen te ontvangen. Hij terſtond in perſoon daar koomende, en meenende het zelfde te hooren, gaf bevel om te ſchieten. De Burger-Kompagnie loste dan tweemaal haar geweer, en die der Soldaaten, zijnde een nieuw geworven Vaandel, dat op het naaste Bolwerk lag, eenmaal. 't Geluk wilde dat de wind van de Stad af was, vermids anderzins ligt de gantſche Stad, die nu weinig van het ſchieten hoorde, in oproer zou gekoomen zijn. Wanneer men nu den volgenden morgen nader onderzoek deedt wat 'er van de zaak ware, bevondt men dat een paerd, zekeren Sleeper toebehoorende, voor de poort hadt heen en weder loopen dwaalen.

De Prins ondertuſſchen ziende, welken ſtap hij gedaan hadt, en zijnen aftogt als ſchandelijk aanmerkende, zo hij niet eenigermaate zijn oogmerk bereikte, beſloot om met de Stad, zonder tuſſchenkoomen van een derde, onmiddelijk in onderhandeling te treeden. Hierom liet hij de Wethouderſchap weeten door eenen brief, eer de Heer VAN BEVERWEERD nog uit den *Hage* was wedergekeerd, dat zijn oogmerk was in de Stad te koomen. Hierop zondt de Regeering vier Gemagtigden aan zijne Hoogheid, te weeten, KORNELIS DE GRAAF, Burgemeester, SIMON VAN DER DOES en NIKOLAAS TULP, Schepenen, en PIETER KLOEK, Lid van de Vroedſchap. Deeze verzogten den Prinſe, dat hij zich wat nader gelieſde te verklaaren op het geen hij aan hun hadt geſchreeven, en op wat wijze zijne Hoogheid in de Stad wilde koomen. De Prins gaf tot antwoord, met Krijgsvolk, om daar van eene Bezetting in de Stad te leggen. De Gemagtigden daarentegen verzogten dat hij wilde aftrekken, en hen ongemoeid laaten, beloovende ter Dagvaart te zullen inbrengen alle mogelijke vergenoeging, en diergelijke poogingen te zullen doen bij de andere Leden.

't Geen de Wethouderſchap van *Amſterdam* meest bewoog om met den Prins in onderhandeling te treeden, was de vreeze voor het verloop des Koophandels, gedurende het beleg, zo dra het gerugt daar van na vreemde Landen zou over-

overgewaaid zijn. Eene zaak, waar van men een merkwaardig voorbeeld hadt gezien aan de Stad *Brugge*, welke door den twist met haaren eigen Kapitein-Generaal, van haaren koophandel en welvaart jammerlijk beroofd was. Daarenboven hadt het Krijgsvolk, in bijkans alle plaatzen van den Staat, Patenten, om op 't eerſte bevel na *Amſterdam* te trekken. Waar bij nog eindelijk kwam, dat geene der andere Steden zich opdeedt om *Amſterdam* bijſtand te bieden, of zich voor haar te verklaaren. *Haarlem* liet zelf het Krijgsvolk met hoopen binnen koomen, en verſchafte veel toevoer aan 't Leger. *Leiden* liet een aantal ſchoppen en ſpaden volgen, terwijl die van *Delft*, op last des Raads van Staate, veelerhande Oorlogsbehoeften verſchaft hadden. *Gouda* alleen wilde niet toelaaten, dat de Bezetting ter Stede uittrok na *Amſterdam*, den Prinſe tot hulpe, ſchoon hij daar toe de bevelen reeds hadt laaten afgaan. Daarenboven, hoe zeer den Prinſe zijn ſlag gemist was, om de Stad te verraaſen, bleek het, egter, duidelijk dat hij voorneemens was, het beleg in eene blokkeering te veranderen, dewijl hij reeds aan het Krijgsvolk op de uiterſte grenzen van den Staat bevelen hadt gezonden, om zich na *Amſterdam* te begeeven; gelijk dan ook verſcheiden Kompagniën, zo gedaanende het beleg als naderhand, aldaar aankwamen.

Om alle deeze redenen beſloot de Wethouderſchap der Stad een weinig over 't hoofd te zien, en met zijne Hoogheid in onderhandeling te treeden over een verdrag, 't welk, naa eenige maalen over en wederloopens, geſlooten en op den derden Augustus te *Amſterdam* geteekend wierdt. 't Verdrag behelsde, dat de Stad *Amſterdam* een beſluit zou neemen, om zich te voegen bij de zes andere Provincien, aangaande den Staat van Oorlog; met verzoek dat zijne Hoogheid alle poogingen zou gelieven aan te wenden, om den Staat van Oorlog te brengen op den voet en voorſlag van zijne Hoogheid en den Raad van Staate, gedaan tot bevrediging der Vereenigde Provincien, en dat niettemin en ondertuſſchen gevolgd zou worden de Staat van Oorlog, nevens de zes andere Provincien, tot zo lange het voorſchreeven nader Conſent van de andere Provincien zou zijn uitgewerkt,

en,

en, bij ontſtentenis van 't zelve Conſent, tot zo lang de Oorlog tuſſchen *Frankrijk* en *Spanje* zou duuren, en zulks ten langſten voor drie of vier jaaren: op hoope dat de Oorlog tuſſchen *Frankrijk* en *Spanje* middierwijl zou bijgelegd weezen; en 't zelve niet vallende in den voorzeiden tijd, dat men zich als dan gedraagen zou naar tijds gelegenheid, en tot den meesten dienst van 't Land, volgens de ordre van Regeeringe. Dat voorts gelijk beſluit zou worden genomen, ten einde de Troepen, bij de Heeren Staaten van *Holland* afgeweezen, van haare agterſtallen zonden worden betaald, en met een helpen goede order ſtellen, tot goede betaalinge van 't verdere Krijgsvolk. Dat zijne Hoogheid, gelievende te koomen in de Stad, ontvangen zou worden, gelijk zijne Voorzaaten, Stadhouders van *Holland*, ontvangen waren geweest, met alle eere, agting en gedienſtigheid; en goedvindende te verſchijnen in de Vroedſchap, dat zijne Hoogheid, in de voorſchreevene qualiteit, aldaar gehoor zou worden verleend. Dat voorts de Heeren van *Amſterdam* allen goeden en mogelijken vlijt ter Vergaderinge der Staaten van *Holland* zouden aanwenden, dat alle onlusten in 't geheel mogten weggenomen worden, de zaak gebragt in vaste en vertrouwde vriendſchap, en alles geſteld in vergeetenheid, gelijk of het nooit was voorgevallen; ten welken einde zij luiden daar over met zijne Hoogheid beraadſlaagen en gemeenſchap zouden houden. Dat zo haast dit Verdrag aan weerzijden zou voltrokken en geteekend weezen, zijne Hoogheid aannam, het aangevoerde Krijgsvolk te doen vertrekken in hunne oude Bezettingen; gelijk ook daar tegen de Stad aannam, haar aangenomen volk af te danken, en voorts alles in haare Stad te herſtellen op den ouden voet.

Hier bij kwam nog een afzonderlijk Artikel, waar bij de Prins, om te toonen dat hij 't niet tegen de Stad, maar tegen eenige kwaadwilligen hadt, de twee Gebroeders ANDRIES en KORNELIS BIKKER, den eerſten Oud- en den tweeden regeerend Burgemeester, die zich in hunne bedieninge als lieden van eere hadden gekweeten, uitkipte, en van hunne Ampten deedt afſtand doen, zonder immer tot dezelve op nieuw verkiesbaar te zijn. Vermids dit eene harde zaak was voor

Re-

Regenten, die zich allezins, in den dienst van Stad en Land, treffelijk hadden gekweeten, kon de Vroedschap bezwaarlijk daar toe verstaan; en nimmer zou dit Artikel doorgegaan zijn, zo niet de bedekte kunstgreepen van zommigen, die gaarne derzelver plaatzen wilden bekleeden, die zaak hadden doorgedreeven. Doch de Heeren BIKKER betoonden zich daar toe zeer gewillig, verkiezende liever in hunne persoonen 's Prinsen haat en misnoegen te draagen, dan dat de gantsche Stad om hunnent wille nadeel zou lijden. Zij wierden ook door de Vroedschap daar voor bedankt, met toezegging dat men dien gewigtigen dienst in hunne persoonen en naakomelingen zou erkennen; willende dat 'er wel uitdrukkelijk zou worden bedongen en aangeteekend, dat deeze afzetting zou geschieden zonder krenking van hunne eere en goeden naam.

Als zeer haatelijk en ondankbaar egter beschouwden zommigen het gedrag van zijne Hoogheid omtrent de Gebroeders BIKKER, om dat zij wisten dat de Prins aan die Heeren persoonlijke verpligtingen hadt, wegens zeer gewigtige weldaden aan zijn huis beweezen: dewijl een van hun, etlijke maanden geleeden, bewerkt hadt, dat de Stad *Amsterdam* den Prinse een geschenk hadt gedaan van honderdvijftigduizend guldens, die hij van dezelve slegts ter leen hadt verzogt, om daar door Koning KAREL DEN II, die hier te Lande voornaamlijk op 's Prinsen beurs leefde, en hem daar over zeer lastig viel, in staat te stellen om uit het Land te kunnen vertrekken. Ook was het niet onbekend dat het de Heeren BIKKER geweest waren, die te wege hadden gebragt, dat de zelfde Stad den Prinse twee millioenen guldens, tot redding van zijne huislijke zaaken, hadt opgeschooten. Een zeer slegt loon ontvingen derhalven die Heeren voor hunne gedaane diensten.

Op den zelfden dag, als het Verdrag geslooten was, kwamen de Gemagtigden der Algemeene Staaten, tegen den avond, bij den Prins in 't Leger te *Amstelveen*. Zij hielden, nevens de Gemagtigden van *Amsterdam*, bij zijne Hoogheid het Avondmaal. Terwijl men over tafel zat, en de zorgen der voorgaande dagen met een rustigen dronk afspoelde, zeiden die van *Amsterdam*, „ dat zij het Element des wa-

„ ters

„ ters tot hun voordeel zouden hebben gehad." „ En ik", gaf de Prins tot antwoord, „ zou daar tegen hebben ge„ bruikt het Element des vuurs." Een zeggen, waar uit blijkt dat zijne Hoogheid van den waren ſtaat der dingen weinig kennis hadt: vermids, het Land onder water gezet zijnde, het geſchut niet zou hebben kunnen geplaatst worden, en dus ook van geen dienst weezen. Daarenboven, zou zijne Hoogheid, *Amſterdam* benaauwende, voor zijn perſoon niet zeker geweest zijn, dewijl het niet alleen aan de Wethouderſchap ſtondt den Prins met zijn geheel Leger door het water te doen omkoomen; maar ook om dat binnen de Stad bij zommigen ernſtig beraadſlaagd wierdt om de belegeraars op te ſlaan; waar toe bij veelen de genegenheid niet ontbrak, dewijl bij 't houden van eenen Krijgsraad, van de twintig Kapiteinen, die in de Stad waren, veertien ſtemden, tot het doen van eenen uitval, en zelf aanbooden om den Prins te *Amſtelveen* op te ligten, en binnen de Stad te brengen. En 't verdient onze opmerking, dat dit laatſte door geene anderen, dan de Heeren BIKKER, wederhouden en belet wierdt.

Groot was ondertuſſchen de ſchade, welke de Stad *Amſterdam* door dit kort beleg leedt. Zulk een krak hadt reeds haar Koophandel gekreegen, dat het nadeel, daar door veroorzaakt, over 't geheel genomen, met geen honderd tonnen gouds kon geboet worden. Daarenboven was de Rogge, vermids de Kooplieden in *Polen*, om het gerugt, waar van wij te vooren melding maakten, dat *Amſterdam* belegerd was, hun koorn hadden thuis gehouden, en 't nu te laat in 't jaar was geworden om het over te zenden, zo ſchielijk gereezen, dat het te duchten was dat de ſchamele Gemeente het brood de helft duurder dan naar gewoonte moest betaalen. Men gedagt nu ook aan het zeggen, of zal ik het eene Voorſpelling noemen? van 's Lands Advokaat, Heere JOAN VAN OLDENBARNEVELT. Te weeten, wanneer inzonderheid de Afgevaardigden van *Amſterdam*, in den Jaare 1618, de Oppermogendheid der Algemeene Staaten dreeven, verhaalt men dat die oude en trouwe Staatsman, in de volle Vergadering der Staaten van *Holland*, kloppende met den voorſten vinger van zijne regterhand op zijn Brilkoker, dien hij in zijne linker-

herhand hieldt, zeide, „ Gij Heeren, gij Heeren van *Amsterdam*, gij drijft dit ſtuk nu zo hard tegen uwe medeleden; maar gedenkt dat ik u voorzegge, dat de tijd zal koomen, dat gij het anders verſtaan, en dat gij andere inzigten krijgen zult, als het te ſpade en niet te verhelpen zal zijn; en mogelijk in uwe eigen Stad."

Terwijl 't Beleg van *Amſterdam* duurde, wierden onder de hand verſpreid zekere Artikelen van een gewaand Verdrag tuſſchen deeze Stad en 't Parlement van *Engeland*, waar bij tot hulpe en ontzet der Stad tiendduizend man beloofd wierden. 't Verdrag zou geſlooten zijn door den Heer GERARD SCHAAP, Lid der Vroedſchap van *Amſterdam*, dien de Staaten van *Holland*, met den tijtel van Commisſaris, na *Engeland* hadden gezonden, om de belangen hunner Provincie, terwijl het Parlement aldaar geen Gezant van onzen Staat wilde dulden, waar te neemen. Doch 't bleek haast dat het geſchrift kwaadaartiglijk verdicht was om de Wethouderſchap gehaat te maaken bij de Burgerij, die gantsch geen goed oog hadt op de tegenwoordige Regeering van *Engeland*. Men beloofde eene belooning van twaalfhonderd guldens aan den aanbrenger van den Maaker van 't Lasterſchrift. Diergelijk een naam verdienden ook de verdichtzels, welke tegen den Prins wierden uitgeſtrooid, als onder andere, dat hij voor hadt, de Bank en de rijkſte Koopliedeu van gereede penningen te berooven, om met dezelve Koning KAREL DEN II, zijnen Schoonbroeder, op den troon van *Engeland* te helpen.

Zo haast het Verdrag tuſſchen den Prins en de Wethouderſchap van *Amſterdam* geſlooten en geteekend was, keerde zijne Hoogheid te rug na den *Hage*, zonder binnen *Amſterdam* te koomen, en zondt het Krijgsvolk na de voorgaande Bezettingen. Doch de ſoldaten, welke de Stad hadt aangenomen, bleeven nog eenige dagen in dienst. Men was bedugt, dat de Prins, die allen misnoegen niet hadt afgelegd, zou te rug keeren: reden genoeg om op zijne hoede te blijven, en de Stad beter dan voorheen te verſterken. *Amſterdam* bewilligde eerlang, in gevolge van het Verdrag, in de

de afdanking, op den voet door den Raad van Staate en zijne Hoogheid beraamd.

Het gevangen neemen der zes Heeren, op dat wij nu ook daar van den uitflag melden, was in alle Steden niet eveneens opgenomen. De Wethouderſchap van *Dordrecht* beſloot 's anderen daags, nae de bekoomene tijding, hoewel het toen Zondag was, eene Bezending aan zijne Hoogheid af te vaardigen, met verzoek om den Oud-Burgemeester DE WITT te willen ontſlaan, onder borgtogt der Stad *Dordrecht*, welke aanboodt hem te regt te zullen ſtellen; verklaarende wijders, dat gemelde Heer niets gedaan hadt buiten zijnen last: met bijvoeging dat zij in den laatſten voorſlag van zijne Hoogheid, raakende het ſtuk der afdankinge, zou berusten. Ook hadden de Afgevaardigden last om den Prinſe te verzoeken, dat hij het Krijgsvolk van den Staat van voor *Amſterdam* wilde doen aftrekken, op dat de Koophandel dier Stad niet meer mogt belemmerd worden. Doch toen deeze Bezending in den *Hage* kwam, vernam zij aldaar dat zijne Hoogheid na 't Leger voor *Amſterdam* was vertrokken; zo dat zij weinig kon verrigten. Twee dagen daar nae nam de Vroedſchap van *Dordrecht* een beſluit, waar bij het gedrag van den Heere JOKOB DE WITT volkomen geregtvaardigd, en hem en zijne kinderen vergoeding beloofd wierdt van de ſchade, welke hun reeds was overgekoomen, of nog mogt overkoomen. Wijders verboodt de Vroedſchap aan haare Gemagtigden, zich ter Dagvaart in eenige raadpleegingen in te laaten, voor dat de Gevangenen in vrijheid, en in hunne voorgaande waardigheden herſteld waren. Doch *Dordrecht* wierdt kwalijk ondersteund van de andere belanghebbende Steden, die zich tegen de verrigtingen van zijne Hoogheid niet durfden verzetten, vooral nae dat het Verdrag met *Amſterdam* was getroffen. Die van *Edam* alleen hadden moeds genoeg om te verklaaren, dat zij van hunne Principaalen last hadden, nergens in te treeden, voor en aleer de Heeren, van *Loeveſtein*, op vrije voeten, en in hunnen voorgaanden ſtaat zouden herſteld zijn.

De

De klaarblijkelijkheid van de onſchuld der gevangenen, en het medelijden met de naauwheid hunner opſluitinge, die zodanig was, dat zij geene vrijheid hadden om met iemand, wie het ook mogt weezen, te ſpreeken, en dat zelf hunne brieven ſcherp onderzogt wierden, bewoog de Steden om ter hunne ſtaakinge een weinig aan de hand te koomen. *Delft* verzogt eerst om de vrijheid van den Heer DUIST VAN VOORHOUT, mits hij zich onthieldt van de Regeeringe. Hij zelve hadt dit aangebooden, alzo hij rijk van middelen was, niet meer dan één kind hadt, en reeds den ouderdom van bijkans zeventig jaaren hadt bereikt, en dus, volgens de keuren der Stad, binnen weinige maanden tog zijne bedieningen zou hebben moeten nederleggen. Dit voorbeeld wierdt eerlang door de andere Steden gevolgd. DE WITT verzogt aan de Weerhouderſchap van *Dordrecht*, dat zij hem wilde ontſlaan van zijne plaats in de Vergadering der Gekommitteerde Raaden. Zij ſtondt dit toe, hoewel met weerzin, latende hem egter behouden zijnen rang van Oud-Burgemeester; met de uitdrukkelijke verklaaring dat dit ontſlag hem nooit in zijne eer en goeden naam krenken, of zijn Huis ten kwaaden zou geduid worden. Aldus wierden de zes gevangene Heeren op vrije voeten geſteld. 't Verdient onze opmerking dat zijne Hoogheid, kort daar naa, zijn zegel hing aan de onſchuld der gevangene Heeren, althans van eenigen van dezelve; dewijl de Heer RUIL, Penſionaris van *Haarlem*, 's Prinſen vriendſchap won, en de Heer REIZER, Penſionaris van *Hoorn*, met eene goede bediening, te weeten, het Ampt van Raad en Advokaat Fiskaal der Admiraliteit in het Noorderkwartier, begiftigd wierdt.

De Prins liet, middierwijl, om zijn gedrag te regtvaardigen, in 't midden van Augustus, aan de Vergadering der Algemeene Staaten een geſchrift ter hand ſtellen, behelzende de redenen van 't gevangen neemen der gemelde Heeren. Zijne Hoogheid zeide zulks te hebben gedaan uit kragt van het Beſluit van den vijfden Junij. Diergelijk een Geſchrift hadt hij ook aan de Staaten van *Holland* overgeleverd. Het behelsde hoofdzaakelijk: dat zij (te weeten, de gevangene Heeren) hadden gedaan tegen de Unie, en dienſvolgens ſtraf-

baar waren; dat zijne Hoogheid hadt goedgevonden deeze weinigen te trekken en te ſtellen buiten Regeering, om den geheelen Staat te behouden, gelijk men, in tijd van brand, om verre ſcheurt eenige huizen, naast aan den brand ſtaande, om de geheele Stad te bewaaren. Zijne Hoogheid voegde 'er nevens, dat hij tegen elk der gevangene Heeren eenige bijzondere beſchuldigingen hadt, welke hij bewaarde tot nader gelegenheid. Zeker Hiſtorieſchrijver merkt hier op aan, dat de geenen, welke den inhoud van dit Geſchrift wisten, het ſtuk zodanig beleiden, dat het niet in de Vergadering geleezen, veel min daar van affchriften gemaakt wierden, om de wonde, die nog niet volkomen was geſlooten, niet wederom op te krabben. De Staaten van *Holland* ſtelden dan het geſchrift, geſlooten en verzegeld, in handen van hunnen Raadpenſionaris JAKOB KATS, die het, ten tijde als hij zijne bediening nederleide, nevens andere papieren, aan zijnen Opvolger ter hand ſtelde.

De Prins aldus het gantſche werk, beter dan hij verwagtte, te boven gekomen zijnde, hadt 'er dit voordeel van, dat hij zijn oogmerk bereikte. Door het voorbeeld van *Amſterdam* vreesagtig geworden, beſlooten de Gewesten, met eenpaarige ſtemmen, tot het voorſtellen van den Staat van Oorlog, op den voorſlag van zijne Hoogheid en den Raad van Staate. Tevens wierdt vastgeſteld, dat geenerhande afdanking van Krijgsvolk, te voet of te paerd, in dienst en eed van den Staat, zou mogen geſchieden dan met eenpaarige bewilliging.

Middlerwijl hadden de meeste Gewesten geantwoord op 's Prinſen brief, dien hij hun, vóór zijn vertrek na 't Leger, hadt toegezonden. De Staaten van *Zeeland* waren de eerſte; zij kwamen den Prinſe door eene plegtige Bezendinge in den *Hage* bedanken, verklaarende, dat de Staaten hunner Provincie, overwoogen hebbende de middelen, door zijne Hoogheid gebruikt, zo ten aanzien van het Krijgsvolk na *Amſterdam* gezonden, als het in hegtenis neemen van eenige Leden van *Holland*, zijne Hoogheid bedankten voor de moeite en poogingen ten dien einde aangewend; met verzoek om in den zelfden ijver te willen voortgaan. — Die van *Gelder-*

derland ſchreeven aan den Prinſe, dat zij genoeg vernomen hadden, hoe veele moeite, zorge en ijver zijne Hoogheid al voor lang hadt aangewend op het ſtuk der grootſte en gevaarlijkſte geſchillen, over de hervorming en afdanking van 't Krijgsvolk, de vaſtſtelling van den Staat van Oorlog, de bewaaring der Unie, enz.: al 't welk behoorlijk overwoogen zijnde, de Staaten zich verpligt hadden gevonden, zijne Hoogheid vriendlijk te bedanken; in het vertrouwen dat dezelve altijd zou hebben de genegenheid om allezins te onderſteunen, te handhaaven en te bevorderen de Regten en Vrijheden van 't Land. — Een nog hooger taal ſpraken de Staaten van *Overijſſel*, ſchrijvende aan den Prins, dat zij hem bedankten voor 't gevangen neemen van eenige perſoonen, en dat zijne Hoogheid eenige Kompagniën hadt gezonden na *Amſterdam*, om die Stad te behouden bij de Unie, en te gemoet te gaan de kunſtenarijen van eenige kwaadwilligen, die ſtrekten tot wanorde, en tot ſloopinge der Unie; weezende 't zelve het eenige nog overige middel, boven alle voorgaande vriendlijke verzoeken, om het Land in rust en eenigheid te houden. Zij voegden 'er nevens, dat zij alles hadden overwoogen, en vertrouwden, dat zijne Hoogheid, om zulks te doen, gewigtige redenen hadt gehad: waarom zij het van hunnen pligt oordeelden, zijne Hoogheid geluk te wenſchen met den gelukkigen uitſlag der zaake, en hem ten hoogſten te bedanken voor de moeite, welke 't hem believd hadt daar over te neemen. — Die van *Utrecht* ſchreeven, dat zij, overwoogen hebbende 't geen zijne Hoogheid door deszelfs ſchrijven hun hadt bekend gemaakt, aangaande het zenden van Krijgsvolk na *Amſterdam*, en het gevangen neemen van eenige Heeren, van al het welk zijne Hoogheid de ſchriftlijke redenen ter Vergaderinge van Hunne Hoog Mogenden hadt ingeleverd; welke redenen, hoewel ze tot nog toe geheim waren, zij niet twijfelden of zouden goed en kragtig zijn, en in dit vertrouwen hem wel wilden bedanken wegens de moeite, die hij hadt gelieven op zich te neemen. — Ingetogener was de dankzegging der Staaten van *Friesland*, dan eenige der reeds gemelde. Met ſtilzwijgen voorbijgaande het gedrag ten aanzien van *Amſterdam* en de

zes meergemelde Heeren, bedankten zij zijne Hoogheid voor de moeite, arbeid en voorzorge, zo als dezelve zijne Hoogheid hadt gelieven aan te wenden, tot bewaaringe der Unie, en tot bevorderinge van den eenpaarigen voet in den ſtaat van Oorlog. — Van de Provincie van *Stad en Lande* kwam geene dankzegging, om dat de Staaten niet vergaderd waren, en nog niet zo ſpoedig zouden beſchreeven worden: zo dat dezelve, om 's Prinſen dood, geheel is agter gebleeven. Met voordagt zweegen de Staaten van *Holland* ſtil, en toonden daar mede klaarlijk, hoe zeer 's Prinſen gedrag hun misbaagde. — Merkwaardig is het ondertuſſchen, dat de drift van zommige Leden ter Algemeene Staatsvergaderinge zo groot was, dat zij in dezelve voorſloegen, het uitſchrijven van eenen Algemeenen Dank- en Bededag door alle de Provincien, over de tegenwoordige gelegenheid van tijden en zaaken; doch dat de Provincie van *Holland* daar toe haare toeſtemming niet wilde geeven; zo om daar mede niet ſtilzwijgende haare goedkeuring te geeven aan 't geen geſchied was; als om niet den loſſen teugel te vieren aan eenige muitzieke predikanten, om uit te vaaren tegen de Regeering, en den Prins VAN ORANJE te vleien.

Als een aanhangzel, op het geen wij dus uitvoerig verhaald hebben, van 's Prinſen twee berugte onderneemingen, moeten wij hier nog melding maaken van 't geene over zijn Verdedigſchrift, onder den Heere KATS berustende, is voorgevallen.

De Groote Vergadering, na het overlijden van zijne Hoogheid, in den Jaare 1651, gehouden, was bijkans afgeloopen, toen de Provincie *Friesland* den voorſlag deedt, dat men eene algemeene vergiffenis behoorde vast te ſtellen van alles, wat in den voorleeden jaare, bij eenige Gewesten of perſoonen, tegen anderen, mogt ondernoomen of beſlooten zijn. Gelegenheid tot deezen voorſlag gaf, dat de Raadpenſionaris KATS, zijn ampt willende nederleggen, het Geſchrift, behelzende de redenen, welke zijne Hoogheid hadden bewoogen tot het vaststetten der zes Heeren en het belegeren van *Amſterdam*, welk geſchrift hij dus lang verzegeld hadt bewaard, overleverde aan de Vergadering van *Holland*; daar men in

be-

beraad nam, of men 't ongeopend verbranden, dan openen en leezen zou. De meeste Leden waren voor het laatſte, doch konden het geſchrift niet zonder verontwaardiging hooren leezen. Vervolgens wierdt het geſteld in handen van eenige Gemagtigden, welke oordeelden, dat men 't ſchriftelijk behoorde te wederleggen, de wederlegging aan de Groote Vergadering overgeeven, de Bezending des voorleeden jaars, aan de Vroedſchappen der Hollandſche Steden geſchied, veroordeelen, als ſtrijdig met de orde en den vorm van Regeeringe, en de Staaten der andere Gewesten verzoeken dat zij de beſluiten van den vijfden en zesden Junij des voorgaanden jaars, ter Generaliteit genomen, door eenige weinige Afgevaardigden, uit ontzag voor de aanzienlijkheid des Prinſen VAN ORANJE, wilden afkeuren, voor onwettig en van geene waarde verklaaren, en te gelijk intrekken de afgeperſte dankzeggingen, aan wijlen zijne Hoogheid gedaan. Eindelijk ſtelde men vast, dat men bij duidelijke Reſolutien verklaaren zou, den aanſlag op *Amſterdam* en het aantasten der zes Heeren te houden voor een toeleg op de Vrijheid, Hoogheid en Souverainiteit deezer Provincie, regelregt ſtrijdende met alle Wetten, Regten en Privilegien van dezelve. Dit beſluit der Gemagtigden wierdt door de Staaten goedgekeurd en bekragtigd. Voorts vondt men geraaden, de Steden, uit welke de zes Heeren afgezonden waren, ſchriftelijke verklaaringe af te vorderen, of dezelven, in 't raadpleegen en ſtemmen over de vermindering van 't Krijgsvolk, de bron der onluſten, zich gedraagen hadden naar den last hunner Meesteren of niet? Ook kwamen van de Steden *Dordrecht*, *Haarlem*, *Delft*, *Amſterdam*, *Hoorn* en *Medenblik*, verklaaringen over, waar bij de zes Heeren erkend wierden voor trouwe liefhebberen van het Vaderland, die, in allen deele, aan de inzigten hunner Steden voldaan hadden. De redenen van zijne Hoogheid wierden ook omſtandiglijk wederlegd, in een Berigt, welk op der Staaten naam in 't licht kwam.

De Heer VAN SOMMELSDYK, vernoemende dat men onderzoek deedt op zijn gedrag, ter gelegenheid van de onderneeminge op *Amſterdam*, boodt zich van zelf aan, om deswegen opening te geeven. Drie zaaken hadt men ten zijnen

laste. *Voorecrst*, dat hij, in den eed van *Holland* zijnde, kwalijk hadt gedaan aan het geleiden van Krijgsvolk na *Amſterdam*, op bevel van zijne Hoogheid. — *Ten tweeden*, dat hij de Wallen van *Amſterdam* beſpied hadt. — *Ten derden*, dat hij de verſpreider was van het gerugt, wegens een Verdrag tuſſchen *Amſterdam* en het Parlement van *Engeland*. Op de *eerſte* beſchuldiging antwoordde hij, dat hij, als Kolonel, onder zijnen Kapitein-Generaal ſtondt, die hem, zo hij gehoorzaamheid geweigerd hadt, wegens 't ſchenden van den Krijgseed, zou hebben kunnen doen ſtraffen; behalven dat zijne Hoogheid ook groot gezag hadt in zaaken van Regeeringe, en in *Amſterdam* alleenlijk begeerde gehoord te worden over zaaken, den dienst der Landen betreffende. — Op de *tweede* beſchuldiging merkte hij aan, dat hij, op 's Prinſen bevel, uit den *Hage* gereeden was na *Amſterdam*, inkoomende door de Leidſche, en wederom uitrijdende door de Regulliers- of Utrechtſche poort, en voorts over *Abkoude*, *Baambrugge*, *Loenen*, *Vreeland*, *Kortenhoef*, *Hilverſum*, *Leusden* en *Zeest*, na *Scherpenzeel*; met geen ander oogmerk, dan om den tijd af te meeten, dien de Ruiterij, welke hij van *Scherpenzeel* na *Amſterdam* moest geleiden, tot deezen togt zou noodig hebben, zonder dat hij eenige gedagten hadt gehad om de Wallen der Stad te beſpieden. — Op de *derde* beſchuldiging erkende hij, op 't Huis *ter Hart* tegen de Heeren van *Haarlem* gezegd te hebben, dat het goed zou zijn, dat 'er wat minder gemeenſchap was tuſſchen de Stad *Amſterdam* en 't Parlement van *Engeland*; daar bij voegende, als men hem naar reden vraagde, dat de Prins hem, weinige dagen geleeden, verklaard hadt, eenen brief gezien te hebben, uit *Londen* geſchreeven, en meldende dat het Parlement beſlooten hadt, *Amſterdam* met tienduizend man bij te ſtaan. Hij voegde hier bij, een verhaal van 't geen hij zeide hem van den aanſlag op *Amſterdam* bekend te zijn; waar in niets bijzonders te vinden was. Doch alzo hij 't voornaam beleid toeſchreef aan Graave WILLEM FREDERIK, Stadhouder van *Friesland*, gaf zijne verklaaring aanleiding tot den voorſlag van die Provincie, om eene algemeene vergiffenis af te kondigen; waar in de Heer VAN SOMMELSDYK

ook

ook verzogt begreepen te worden. Dit wierdt hem, na eenigen tegenſtand, ingewilligd.

Bij de Algemeene Vergiffenis, die zedert wierdt afgekondigd, beloofde men, nu noch ooit te zullen gedenken aan 't geen in den voorleeden jaare voorgevallen was, en verklaarde de beſluiten van den vijfden en zesden Junij des gemelden jaars voor nietig, kragteloos en van onwaarde, zo wel als alles, 't geen in gevolge van dezelve ondernomen en verrigt was. De Stad *Amſterdam* ontving naderhand vergoeding van de Staaten van *Holland*, wegens de buitengewoone kosten, welke zij in den voorleeden jaare hadt moeten doen: alzo men verſtondt dat zij ten dienſte van den Lande gedaan waren, en dat men de Stad, van wegen haaren betoonden ijver en wakkerheid, grooten dank ſchuldig was. De kosten beliepen vierënvijftigduizend en vijfënveertig Guldens en tien ſtuivers. Ook wierdt ter Vergaderinge van *Holland* beſlooten, eene Ordonnantie van vijftienduizend achtënzestig guldens en tien ſtuivers, voor Scheeps- en Wagenvragten, in de Bezending aan de Steden in den Jaare 1650 verdiend, te doen vernietigen, alzo door den Raad van Staate, zonder kennis der Algemeene Staaten, zulks ten behoeve der Raden van wijlen zijne Hoogheid verleend was.

Eer wij tot het laatſte tooneel van 's Prinſen leeven koomen, moeten wij hier nog met een woord melding maaken van de beſchuldiging, als of hij heimelijk arbeidde, om de Vrede met *Spanje* te verbreeken, en den Staat, te gelijk met *Frankrijk*, in te wikkelen in een nieuwen Oorlog tegen PHILIPPUS DEN IV. Drie ſtukken worden als de grond van deeze beſchuldiginge te berde gebragt. 1. Een brief van zijne Hoogheid aan den Graave D'ESTRADES. 2. Een brief van den Kardinaal MAZARIN aan den zelfden Graave. 3. Het ontwerp van een Verdrag, tuſſchen zijne Hoogheid en D'ESTRADES geſlooten. — In den brief van zijne Hoogheid wordt de Graaf D'ESTRADES verzogt, onder dekzel van 't vorderen zijner agterſtallen, ten ſpoedigſten in den *Hage* te willen koomen, daar hem de Prins zeer gewigtige zaaken te zeggen hadt, die zijner Hoogheid in perſoon betroffen. De Kardinaal MAZARIN ſchrijft, dat hij den brief van den Prinſe VAN ORANJE

gezien, en aan de Koninginne vertoond hadt, die D'ESTRADES beval terſtond na *Holland* te vertrekken. Voorts zondt hij den Graave volmagt, om met den Prins VAN ORANJE te ſluiten, zo hij hem met 'er daad geneigd mogt vinden om met *Spanje* te breeken; 't welk de Kardinaal verklaart zeer gaarne te zullen zien, en waar toe D'ESTRADES al zijn vermogen moest aanwenden. Bij 't ontwerp van het Verdrag belooft de Koning, tegen den eerſten Maij des Jaars 1651, een Leger van tienduizend Knegten en zesduizend Paerden te velde te zullen zenden, om *Brugge* aan te tasten. De Prins verbindt zich om tegen den zelfden tijd met tienduizend Knegten en vierduizend Paerden *Antwerpen* te belegeren. De Koning en de Prins belooven dan ook met KROMWEL te zullen breeken, hun best te doen om den Koning van *Engeland* in zijne Rijken te herſtellen, en den Oorlog tegen de wederſpannigen te vervolgen. Bij geheime of afzonderlijke punten was onder andere beſtemd, dat de Koning den Prins tot Luitenant-Generaal zou doen verklaaren, met gelijke magt als zijne Voorzaaten gehad hadden; dat de Prins *Antwerpen* en het Markgraafſchap des H. Roomſchen Rijks, voor zich en zijne Erfgenaamen, zou behouden; dat de Prins vijftig ſchepen in 't Kanaal zou doen houden, enz. Zodanig waren de geſchriften, op welke bovengemelde verdenking rustte. Bij veelen heeft dezelve geloof gevonden; doch om eenige misſtellingen in de dagteekeningen heeft zij bij anderen minder ingang gehad.

Thans zijn wij gekoomen tot het beſluit van 's Prinſen ondernecmingen en bedrijven. Op den zeventwintigſten Augustus deezes veelbevattenden Jaars 1650, vertrok zijne Hoogheid, verzeld van Graave WILLEM VAN NASSAU, Stadhouder van *Friesland*, na *Gelderland*, om 'er zich met de jagt te verlustigen, en het oog te houden op den Gelderſchen Landdag, die thans te *Zutfen* wierdt gehouden. Hij hadt aldaar onlangs gekogt het Huis te *Dieren*, gelijk zommigen willen, met inzigt om door dit middel, als bezitter van een Riddermaatig Landgoed, thans verkiesbaar zijnde, zich voor Eerſten Edele van *Gelderland* te doen aanneemen. Gedurende 's Prinſen verblijf op de *Veluwe*, was 't zeer

win-

winderig en regenagtig weêr. Zijne Hoogheid zich geheel overgeevende aan lichaamsoeffeningen, waar onder de Jagt niet de minſte was, vondt daar in zo veel behaagen, dat hij, hoe zeer zijne gezondheid daar bij leedt, van dezelve niet was af te trekken. Op het einde van October vermoeid van de Jagt thuis koomende, gevoelde hij beginzels van koorts; en dewijl hij hier niet het vereischte gemak kon genieten, liet hij zich te ſcheep, langs den *Rhijn* en de *Lek*, na den *Hage* voeren, daar hij op den negenëntwintigſten der gemelde maand aankwam.

De Geneesheeren twijfelden niet, of de ziekte van zijne Hoogheid zou op de Kinderpokjes uitloopen, welke toen reeds als van een bedenkelijk uitzigt wierden aangemerkt, zijzo de Prins, zijnde een weinig meer dan vierëntwintig jaaren oud, vol van verhit bloed was; waar toe, naar allen ſchijn, niet weinig zal hebben toegebragt, dat hij, drie weeken lang zich dagelijks met de Jagt vermaakt hebbende, en eene onmatige leevenswijze gehouden, nog daarenboven twee of drie dagen vóór zijne ziekte, de onvoorzigtigheid had gehad, naa het ſpeelen op het Biljard, gantsch bezweet zijnde, eenige uuren in eene koude lucht te paerd te zitten; waar naa hij, uit vermoeidheid, zwaare pijn in de leedenen gevoelende, zich ter ruste begaf, klaagende over ſcheele hoofdpijn, zijne gewoone kwaale. In deezen ſtaat kwam de Prins in den *Hage* op Saterdag, 's morgens ten drie uure. De ziekte wierdt na de kunst behandeld door drie ervaren Artzen. Acht dagen hadt dezelve geduurd, wanneer de Geneesheeren zijne Hoogheid buiten gevaar rekenden. Doch op Zondag den zesden November tegen den avond vermeerderde de Koorts, met zwaare benaauwdheid, en zodanige vermindering van kragten, dat men voor 's Prinſen leeven begon te duchten. Men gaf 'er der Prinſesſe Weduwe kennis van, en zondt om den Predikant STERMONT. Deeze binnen koomende, vondt den Prins genoegzaam ſpraakeloos; doch egter, gelijk hij in zijn gedrukt verhaal zegt, nog bij zijn verſtand. De Leeraar zich voor 's Prinſen bedde gevoegd hebbende, zeide hem, dat hij zich zou believen te bereiden tot eene waare boetvaardigheid, met innerlijke droefheid over zijne

zonden, eene vaste hoop op vergiffenisse, volkomen vertrouwen op de bloedige verdiensten van JEZUS CHRISTUS, en eene gewisse verzoening met GOD. Vraagende vervolgens aan zijne Hoogheid, of zijne Ziele op voorschreeven gronden wel gerust en bereid was om vrijmoediglijk den dood, en het daar op volgend genadig oordeel zijnes Zaligmakers, te verwagten? Waar op zijne Hoogheid met eene holle stemme, zijne oogen met één ten Hemel staande, *ja* antwoordde. Hier op sprak de Leeraar STERMONT: „ Doorluchtig Vorst, „ laat nevens deeze uwe oogen des lichaams, derwaarts ook „ uw hart en de oogen uws Geloofs heenen gaan; en ik „ verzeker u, dat gij zult zien de Hemel geopend, en den „ Zoon des menschen staande ter rechter hand Gods, om uw „ lichaam te geeven versterking, of om uwe Ziel gunstiglijk „ te ontvangen in zijne heerlijkheid." Hier op viel de Leeraar met de omstanders, die weinig in getal waren, op de knieën, God vuuriglijk biddende, dat het der Godlijke Majesteit mogt behaagen, een genadige en haastige verligting aan zijne Hoogheid te verleenen. Onder het bidden bespeurde men eene zeer spoedige verandering in 's Vorsten gelaat. Dit deedt den ijver des Gebeds toeneemen, smeekende de omstanders dat het Gode mogt behaagen, den persoon van zijne Hoogheid, en in denzelven ons lieve Vaderland, te willen genadig zijn. Op de vraag des Leeraars, na het Gebed, of zijne Hoogheid de woorden verstaan, en daar door eenige vertroosting hadt ontvangen, volgde geen antwoord. De Gecomeerden tragten wel den stervenden Prinse eenige versterkende middelen toe te brengen; doch de mond was vast toegeslooten, een zeker teeken van den naderenden dood: waarom men zich wederom tot het Gebed begaf. Doch eerlang zag men den jongen Vorst, na het geeven van eenige weinige stille snikken, dien zelfden Zondag avond, den zesden November, omtrent negen uure, den geest geeven, in den ouderdom van vierëntwintig jaaren en zes maanden.

De Historieschrijvers VAN LOON en WICQUEFORT schrijven Prinse WILLEM DEN II verscheiden uitmuntende hoedanigheden toe. De eerste getuigt, dat de Prins om zijne begaafdheden

bij

bij de geheele waereld in hoogagting was, als bezittende, behalven de ſchoonheid en welgemaaktheid zijns lichaams, zeer uitmuntende vermogens van verſtand en geest. Want behalven dat hij vijfderlei taalen meester was, en dezelve gemaklijk en vaardig ſprak, hadt hij, in zijne Jeugd, zich geoeffend in de Geſchiedenisſen, Dicht-, Wis-, Redeneer- en Natuurkunde, volgens de nieuwe grondſtellingen van DESCARTES. WICQUEFORT erkent, dat hij een Vorst was, die in den onderdom van vierëntwintig jaren blijken hadt gegeeven, dat hij zo groote hoedanigheden bezat, als die zijnen Voorzaaten een onſterflijken naam hadden doen verwerven. Dat hij den luister zijner geboorte hadt verheerlijkt door zijn Huwelijk, waar door hij vermaagſchapt was aan de grootſte Vorſten van het Christenrijk, hoewel zommigen meenen dat dit Huwelijk hem ſtaatzuchtige gedagten hadt ingeboezemd, welke men nadeelig hieldt voor de Vrijheid der Vereenigde Gewesten. Voorts getuigt de zelfde Schrijver dat hij ſtoutmoedig, wakker en onderneemend was, hoewel een weinig verzwakt door zijne zwaare lichaamsoeffeningen, als jaagen, kaatzen en andere ſpelen met den bal, waar aan hij zeer was overgegaan; eindelijk beleefd en milddaadig, tot zo verre zelf dat 'er zijne bijzondere omſtandigheden om leeden. Hoedanigheden, in de daad, welke den Prins zouden hebben kunnen doen worden, eene eer der menſchelijke Natuure, een ſieraad en zegen van zijn Vaderland.

's Prinſen lichaam des anderen daags geopend zijnde, vondt men de hersſenen geheel, de milt wat ſlapper dan naar gewoonte, en met eenig zwart bloed gevuld, de twee deelen in 't onderſte van de leever wat blaauw; doch de geheele long zeer zwart, gezwollen en ontſteeken, omtogen zijnde met zwart bloed, waar uit de bezwaarde ademhaaling, de benaauwdheid en de hevige koortzen ontſtaan waren.

Terſtond naa 't overlijden, wierden de Prinſes Moeder en de Gemaalin van zijne Hoogheid daar van verwittigd. Men tragtte wel 's Prinſen dood, voor de laatstgenoemde, die hoog zwanger was, en daarom den Prins in zijne ziekte nooit gezien hadt, in 't eerst te verbergen; doch haare Konink-

minklijke Hoogheid merkte wel haast aan 't uit en in loopen, dat het Hof beroerd, en haar Gemaal overleeden was. Nog dien zelfden nacht ten twaalf uure kwamen haare Hoogheden op het Hof bij een, ſmeltende in traanen, dewijl de eene rouw bedreef over den ontijdigen dood haars Zoons, de kroone van haaren onderdom; en de andere over 't onverwagt verlies van 't eenig ſteunzel van haar ongelukkig Huis, en van den Vader van een nog ongebooren kind.

De maare van 's Prinſen dood klonk welhaast door 't gantſche Land, en verwekte verſchillende aandoeningen, van droefheid of blijdſchap, naar dat elk gezind was. De Huisgenooten van zijne Hoogheid niet alleen, maar ook veelen uit de Gemeente, beſchuldigden de Geneesheeren van verzuim, of kwaadwilligheid. Zelf ontbrak het niet aan de zulken, die, de omſtandigheden der tijden in aanmerking neemende, een vermoeden koesterden, als ware de Prins zijnen natuurlijken dood niet geſtorven, dewijl dezelve voorviel in een tijd, dat de geenen, die voor zijne magt hadden moeten bukken, geene reden hadden zich daar over te bedroeven. Doch de voornaame grond van dit erg vermoeden was, dat men gedurig gezegd hadt, dat alles wél, en voor 's Prinſen leeven geen gevaar was. Wanneer de Haagſche Leeraars, onderling beſlooten hebbende den Prins, beurtelings, dagelijks te bezoeken, aan zijne Kamer kwamen, wierdt hun telkens gezegd dat het wél was met zijne Hoogheid, en dat bezoek en toeſpraak hem ſlegts zouden doen ontſtellen. De Predikant STERMONT hadt, in de daad, den Prins eenmaal gezien; doch, om zijne Hoogheid niet te zeer te doen ſchrikken, hadt men hem gezegd dat STERMONT zeer goede Oranje appelen van *Rotterdam* hadt ontvangen, welke bij zijne Hoogheid wilde vereeren, terwijl STERMONT zelve verzogt en belast was, dat hij toch van geene zwarigheden zoude ſpreeken. Niet vreemd was het dan, dat, het gerugt van 's Vorſten overlijden zich kort daar na verſpreidende, het gemeen als van een donderſlag wierdt getroffen. Geweldig bedroefde deeze dood allen, die, in

de

de geſchillen met de Provincie van *Holland*, 's Prinſen zijde gehouden hadden. Eenige Predikanten verſpreidden, zo op den Predikſtoel als onder de Gemeente, dat de Staat onthoofd was; dat 'er geen Koning in Israël was; en dat de Staat in twist, verwarringen en in duigen zou vallen. STERMONT hadt, onder andere, in eene zijner Leerredenen gezegd, dat de waereld den Prins niet waardig was. De Regenten, daarentegen, der Hollandſche Steden, die meenden onlangs merkelijk geleeden te hebben, en meer Vrijheids- dan Hof-gezind waren, verbeelden zich reden tot blijdſchap te hebben. Nergens bleek dit klaarder dan te *Amſterdam*, alwaar die maare, des Maandags morgens, zeer vroeg verſpreid zijnde, in plaats van droefheid, milde giften veroorzaakte. Men gaf aldaar, op de tijding van 's Prinſen dood, rijkelijk in de Armen-busſche. Onder anderen wierden bij de Diakenen, onder de Predikaatſie, eenige ſtukken gouds ingezameld, bewonden in een ſtuk papier, waar op de volgende regels geſchreeven waren:

„ De Prins is doodt,
„ Mijn Gaaf vergroot:
„ Nooit blijder Maar
„ In tagtig Jaar."

Ook hadt men te *Amſterdam*, zedert het beleg, zo veel kwaads geſprooken van den Prins, dat men het volk niet kon weerhouden van openbaare vreugde te betoonen, over de tijding van zijnen onverwagten dood. *Spanje* en de Regeering van *Engeland* ontvingen die tijding met een heimelijk genoegen. Zelf wil men dat de Spaanſche Afgezant in den *Hage* zou gezegd hebben, dat de Koning, die dit jaar te velde geene voordeelen hadt bevogten, dezelve haalen konde uit het voordeel, welk hij uit deezen dood te wagten hadt. In *Frankrijk*, daarentegen,

was

was men treurig over dit overlijden, welk van den Kardinaal MAZARIN geoordeeld wierdt niet natuurlijk geweest te zijn. Althans verhaalt WICQUEFORT, dat hij in openbaare gezelſchappen de behendigheid prees, waar door men zich den Prins ter rechter tijd hadt weeten kwijt te maaken.

Het Lijk van zijne Hoogheid wierdt niet openlijk ten toon geſteld, om dat het aangezigt te zeer geſchonden was van de Kinderziekte, maar op den achtſten Maart, met Vorſtelijke ſtaatſie, in het Vooronderlijk Graf te *Delft* bijgezet. De Prins liet een Codicil na, geteekend den eenëntwintigſten December des Jaars 1649, waar bij hij de Weduwegift van haare Koninklijke Hoogheid zijne Gemaalinne vermeerderde, van tienduizend tot vijftienduizend Ponden Sterlings, in gevalle 'er kinderen uit dit huwelijk wierden verwekt; doch, zo 'er geene kinderen kwamen, op twintigduizend Ponden Sterlings, nevens 't gebruik der Huisgeraaden van de Huizen te *Buuren*, *Breda*, *Tiſelſtein*, *Honsholredijk* en verſcheiden anderen. Ook wierdt een Testament te voorſchijn gebragt, waar in zijne Hoogheid, zonder kinderen koomende te ſterven, zijne Zuster ALBERTINA tot zijne eenige Erfgenaame aanſtelde, mits deeze kwam te trouwen aan Graave WILLEM VAN NASSAU, Stadhouder van *Friesland*. Doch deeze Ulterſte Wil was zonder dag-, plaats- of naamteekening.

Zo dra de Hollandſche Steden, wier Gemagtigden op *Loeveſtein* hadden gevangen gezeeten, 't Prinſen overlijden vernomen hadden, herſtelden zij de afgezette Heeren in hunne voorgaande waardigheid. *Dordrecht*, niet meer dan twee dagen na den dood van zijne Hoogheid, gaf hier van het eerſte voorbeeld, ten aanzien van den Burgemeester JAKOB DE WITT. De andere Steden volgden eerlang. De Stad *Amſterdam*, haare bezadigdheid willende toonen, kwam hiertoe langzaamer; doch wagtte egter niet lang met de Gebroeders BIKKER van nieuws tot Leden der Wethouderſchap aan te neemen. Acht dagen na het afſterven van Prinſe WILLEM DEN II, op den veertienden No-

November, wierdt haare Koninklijke Hoogheid, 's avonds tusschen acht en negen uuren, verlost van eenen Prins, die zijnen Vader naderhand in zijne hooge bedieningen is opgevolgd, en daarenboven de Kroon van *Groot-Britannie* heeft gedraagen.

Dat met Prins WILLEM het misnoegen van zommigen tegen hem niet begraaven was, kan, onder andere, blijken aan de Gouden en Zilveren penningen, die zedert onder de hand verkogt wierden. Op de eene zijde van dezelve zag men een loopend ongetoomd Paerd, behangen met een Dekkleed in plaats van een Zadel, waar op ſtondt, als in een open boek, op 't eene blad, UNIO, op 't ander, RELIGIO; en onder aan SIMULANT. Onder 't Paerd vertoonde zich de *Amſtel* met de twee nieuwe Blokhuizen, en de Stad *Amſterdam* in 't verſchiet. Agter 't Paerd was eene rijzende Zon, verbeeldende den Morgenſtond, en onder den Gezigteinder ſtondt: *Quia bella vetabat.* Boven in den rand was 't wapen van *Amſterdam*, en rondom: *Crimine ab uno disce omnes.* MDCL: XXX. JULII. Aan de andere zijde des Penningz was bovenaan JUPITER met den Blixem, eenen PHAËTON op zijnen Wagen nedervellende. Onder was het Hof van *Holland* met den Vijver, en de uitvaart van 't Vorſtelijk Lijk, uit het Hof voorbij den Vijver trekkende. Om den rand ſtondt: MAGNIS EXCIDIT AUSIS. MDCL. VI. NOVEMBRIS. Door 't eene Zinnebeeld wierdt de belegering van *Amſterdam*, door 't ander het overlijden van zijne Hoogheid verbeeld.

Ten beſluite moeten wij hier nog melden een merkwaardig zeggen van den Raadpenſionaris JAKOB KATS. Deeze met zekeren Heer over 't overlijden van zijne Hoogheid ſpreekende, zeide niet onaartig: dat in eene Kerk of Groot Paleis waren *Pilaaren*, en Kroonen of grooter *Kandelaars*, en dat het even zodanig geſteld was in deezen Staat; dat de *Pilaaren* waren de *Provincien* en de *Staaten* van dezelve; dat de Prins was geweest een

Kroon

Kroon of groote *Kandelaar*, hebbende gegeeven veel lichts en sieraads; doch dat het verlies van deezen *Lichter* ligt zou worden verzet, dewijl alle de *Pilaaren* bleeven, die zo wel den *Kandelaar* als de *Kaarsen konden en moesten* bijbrengen.

REGISTER

DER

HOOFDZAAKEN.

LETTER V—WIL.

DEEL XXX.

	Pag.
Vonk, (Joannes)	1.
Voogd, (Nicolaas de)	*ib.*
Voolwijk, (De)	2.
Voorburg	*ib.*
Voorhout	3.
Voorhout, (Johannes)	4.
Voorn, (Het Land van)	5.
Voorſchoten	6.
Voorst	7.
Voorst, (De)	*ib.*
Voorthuizen	8.
Vorden	*ib.*
Vorgten	*ib.*
Vorsterman, (Joannes)	*ib.*
Vorstius, (Adolfus)	9.
Vorstius, (Ælius Everhardus)	10.
Vorstius, (Conradus)	11.
Vorstius, (Wilhelm Henrik)	19.
Vos, (Jan)	20.
Voshol	21.
Vosſemeer, (Nieuw)	22.
Vosſemeer, (Oud)	*ib.*
Vosſius	*ib.*
Vosſius, (Gerardus)	23.
Vosſius, (Joannes)	*ib.*
Vosſius, (Gerhardus Johannes)	24.
Vosſius, (Dionijſius)	27.
Vosſius, (Iſaacus)	29.
Vosſius, (Franciscus)	31.
Vosſius, (Gerardus)	*ib.*
Vosſius, (Matthæus)	32.
Vreeburg; zie beneden op het Art. Utrecht.	
Vreeland	*ib.*
Vreeland, (Het Dorp)	*ib.*
Vreeland, (Slot van)	33.
Vreeswijk	34.
Vreeswijk, (Het Dorp)	35.
Vriendius, (Maximiliaan) of De Vriendt; zie op het Art. Veere.	

Pag.
Vries, (Tjerk Hiddesz de) 36.
Vriesland; zie Friesland.
Vriezekoop; zie Leimuiden.
Vriezen; zie Friezen.
Vroenhove 49.
Vroom, (Hendrik Kornelis) ib.
Vroone 51.
Vrooneſtein, (Het Huis) ib.
Vrouwen-Parochie 52.
Vrouwenregt; zie Akersdijk.
Vrouwenzand 53.
Vrij, (De) ib.
Vrijberghe 56.
Vrije-Ambagten ib.
Vrijen en laage Boukhorst ib.
Vrijenban ib.
Vrije Geer 57.
Vrijehaak 58.
Vrije hoeve ib.
't Vrije van Sluis ib.
Vrijhoef en Kalverbroek 59.
Vugt ib.
Vulcanius, (Bonaventura) 60.
Vuuren 62.
Vuurſche ib.
Vuijlkoop, (Het Huis) ib.
Vijf-Heeren-Landen 63.
Vijf-Speciën, (De) ib.

U.

Ubbo Emmius; zie Emmius, (Ubbo)
Ubbo 65.
Ubbo ib.
Uchten 66.
Udenhout ib.
Udiermeir 67.
Udolf Heron ib.
Uffo, of Uffingius 67.
Ugten; zie Uchten.
Uilenburg, (Gerard) 68.
Uitdam 69.
Uitenbogaard, (Johannes) ib.
Uitermeerſche Schans 111.
Uitgeeſt ib.
Uithoorn 112.
Uitkom 114.
Uitſluiting; (Akte van) zie Seclusie (Akte van) Deel XXVII. bl. 40. enz.
Uitterbuurt, of Uiterbuurt ib.
Uitterlier, of Uitte-lier 114.
Uitwaterende Sluizen ib.
Uitwijk 116.
Ulft ib.
Ulft, (Jakob van der) ib.
Ulverhoutſche Boſch 117.
Unie, (Utrechtſche) ib.
Upbergen 131.
Upſtalboom 132.
Ureterp ib.
Urk ib.
Urshem 136.
Utingeradeel ib.
Utrecht, (Provincie) 138.
Utrecht, (De Stad) 167.

W.

Waal, (De) 227.
Waal, (De) 228.
Waal ib.
Waal, (Tul en 't) ib.
Waal, ('t) ib.
Waal, (Frank de) ib.
Waal, (Jan de) 229.
Waal, (Jan de) ib.
Waalenburg. ib.
Waalenburg 230.

	Pag.
Waalwijk	230.
Waard, (Huis te)	231.
Waarden	232.
Waardenburg	*ib.*
Waarder	*ib.*
Waardhuizen	233.
Waaxens	*ib.*
Waaijen, (Johannes van der)	*ib.*
Waddinxveen	234.
Wadenoijen	235.
Wagenaar, (Jan)	*ib.*
Wagenaar, (Lucas Janszoon)	241.
Wageningen	242.
Walæus, (Antonius)	245.
Walcheren	247.
Walich Maartenszoon	249.
Waliën	251.
Walta	*ib.*
Wamel	*ib.*
Wandelaar, (Jan)	*ib.*
Wansweerd	252.
Warck, (Mr. Johan van de)	*ib.*
Warder	253.
Warmenhuizen	*ib.*
Warmond	254.
Warmond, (Jakob van Duivenvoorde, Heer van)	256.
Warns	*ib.*
Warnsveld	257.
Warrega	*ib.*
Warstiens	*ib.*
Wartena	258.
Waspik, (Groot)	*ib.*
Waspik, (Klein)	*ib.*

	Pag.
Wassenaar, (Het Geslagt van)	258.
Wassenaar, (Jakob van)	310.
Wassenaar	322.
Wassenaarskouw	*ib.*
Wassenaar, (Nicolaas Janszoon van)	323.
Watergeuzen	324.
Watergrafts-Meir; zie Diemermeir, Deel XI.	
Wateringe	325.
Waterland	326.
Waterloo, (Anthonij)	328.
Waterschap van Woerden; zie Woerden.	
Watten, of Wadden	*ib.*
Watweide	329.
Waveren	*ib.*
Waveren, (van)	*ib.*
Waveren, (Gijsbert Jap van)	332.
Waverenveen	333.
Waljestein, ('t Huis)	*ib.*
Wederdoopers	*ib.*
Weede	335.
Weeligenberg	*ib.*
Weeninx, (Jan Baptista)	336.
Weer, (Huis te)	338.
Weerdestein	*ib.*
Weerstallen	339.
Weesp.	*ib.*
Weesper-Kerspel	346.
Wello, (Frederik Ragstat van)	348.
Wel	349.
Weldam	*ib.*
Welgeboorene Mannen	*ib.*

REGISTER.

DEEL XXXI.

	Pag.
Weiland	1.
Welle	*ib.*
Wellekens, (Jan Baptista)	2.
Welsing, (Isaac)	3.
Welstijp	10.
Welzinge	*ib.*
Wemeldinge	*ib.*
Wena, (Huis, of Hof)	11.
Wenterswijk; zie Winterswijk.	
Werf, (Huis te)	*ib.*
Werf, (Pieter Adriaanszoon van de)	12.
Werf, (Adriaan van der)	27.
Werfhuizen, of Werfhusen	30.
Werken	31.
Werkendam	*ib.*
Werkenmonde	32.
Werkhoven	33.
Wermelo	*ib.*
Wernershofstede	*ib.*
Werteloo, (Georgius Benedictus)	34.
Werve, (Huis te)	*ib.*
Werve, (Huis te)	35.
Werverhoof	36.
Werum	*ib.*
Wesfel; (Jan) zie Gansfort (J. W.) Deel XVII.	
Westbarendrecht; zie Barendrecht, Deel V.	
Westbroek	37.
Westdongeradeel	*ib.*
Westen	38.
Westerbaan, (Jakobus)	*ib.*
Westerbeek, (Huis te)	39.
Westerbierum	*ib.*
Westerblokker	40.
Westerbroek	*ib.*
Westeremden	*ib.*
Westerend	*ib.*
Westergo	41.
Westerhoven	*ib.*
Westerland	42.
Westerland	*ib.*
Westerlauwers; zie Lauwers, Deel XXII.	
Westerlee	*ib.*
Westermeer	*ib.*
Wester-Schelde, Deel XXVI. bl. 201.	
Westerschouwe	43.
Westersouburg	45.
Westervoort	47.
Westerwijk, (Adolf van)	*ib.*
Westfriesland	*ib.*
Westgraftdijk	57.
Westhem	58.
Westhoven	*ib.*
Westindische Maatschappij	59.
Westkamp, (Huis te)	73.
Westkapelle	*ib.*
Westkappelsche dijk	76.
Westkerke	78.
Westland	79.
Westmaas	*ib.*
West-Mijzen	80.
West-Nieuwland	*ib.*
Westphalen, (Frederik Adriaanszoon)	*ib.*
Westroijen op Zanzwijk	82.
Wester-Schelling; zie Schelling, (Ter) Deel XXVI.	
Westvoorn	*ib.*

	Pag.
Westwert, of Westerwirt	85.
Westwoude	86.
West - Ysselmonde; zie Ysselmonde.	
Westzaan	*ib.*
Westzaandam	87.
Wetering; (Oude) zie Oude Wetering.	
Wetzens	90.
Wetzingen	91.
Wetstein, (Johan Hendrik)	*ib.*
Weurd, of Weurt	93.
Weijdum, of Weidum	*ib.*
Wia; zie wijhe.	
Wibold	94.
Wibrand	95.
Wichardus	96.
Wichem	97.
Wicquefort, (Abraham van)	*ib.*
Wideinisse	100.
Wieldrecht	*ib.*
Wiele, (van der)	*ib.*
Wier	101.
Wier	102.
Wierd, (Groote)	103.
Wierikker - Schans	104.
Wieringen	*ib.*
Wieringenwaart	106.
Wierum	107.
Wieuwert	108.
Wigbertus	109.
Wilfrid	110.
Wilhem, (David Le-Leu de)	112.
Willebrordus	114.
Willem de I, (Graaf)	117.
Willem de II, (Graaf)	123.
Willem de III, (Graaf)	153.
Willem de IV, (Graaf)	161.
Willem de V, (Graaf)	165.
Willem de VI, (Graaf)	168.
Willem de I, (Prins)	174.
Willem de II, (Prins)	261.
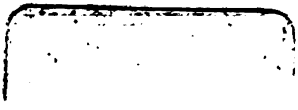
JUL 27 1928